

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

AUTOEVALUACE ŠKOLY V ZAHRANIČÍ

Pohled do evaluačních systémů ve vybraných zemích

Daniela Vrabcová
Lucie Procházková
Karel Rýdl (eds.)

Cesta
ke kvalitě
AUTOEVALUACE ŠKOLY

AUTOEVALUACE ŠKOLY V ZAHRANIČÍ

Pohled do evaluačních
systémů ve vybraných
zemích

Daniela Vrabcová
Lucie Procházková
Karel Rýdl (eds.)

Vrabcová, Daniela – Procházková, Lucie - Rýdl, Karel
Autoevaluace školy v zahraničí. Pohled do evaluačních systémů ve vybraných zemích – Vydání 1. – Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012 – 372 s. ISBN 978-80-87654-44-2

Autorský kolektiv: Mgr. Bačíková Alice
Mgr. Brunclíková Zuzana, Ph.D.
Mgr. Etchegoyen Rosolová Kamila, Ph.D.
Mgr. Fišerová Magdalena
Mgr. Janiš Kamil, ml.
PaedDr. Ježková Věra, Ph.D.
RNDr. Malčík Martin, Ph.D.
Mgr. Poláková Vašátková Jana, Ph.D.
prof. PhDr. Rýdl Karel, CSc.
Mgr. Seberová Alena, Ph.D.
Mgr. Šilhánková Lenka
PhDr. Štindl Přemysl
Mgr. Vrabcová Daniela, Ph.D.

Editoři: Mgr. Vrabcová Daniela, Ph.D.
Mgr. Lucie Procházková
prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Recenzenti: doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
doc. PaedDr. Josef Horák, CSc.

Jazyková korektura: Mgr. Helena Holubcová
Grafická úprava: Ondřej Huleš
Ilustrace: Ing. Petr Vyoral

Ediční číslo: 1. vydání
Rok vydání: 2012
ISBN 978-80-87654-44-2

Vydavatel: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

Vytvořeno v rámci projektu Cesta ke kvalitě. CZ.1.07/4.1.00/06.0014

Tato kniha vznikla v rámci individuální národního projektu MŠMT ČR a byla spolufinancována z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obsah

Úvodem	9
--------------	---

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU ANGLIE A WALESU

Alena Seberová, Martin Malčík

Úvod	13
1 Výchozí legislativní rámec vzdělávacího systému v Anglii a Walesu	14
2 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání Anglie a Walesu	15
3 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace škol v Anglii a Walesu	20
4 Proces (auto)evaluace školy v Anglii a Walesu	23
5 Výsledky práce školy v Anglii a Walesu	32
6 Výhled do budoucna	34
7 Závěr	35
Příloha: Přehled institucí zabývajících se evaluací ve Velké Británii, resp. Anglii a Walesu	39

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU BELGIE

Alice Bačíková, Jana Poláková Vašátková

Úvod	49
1 (Auto)evaluace školy ve Vlámském společenství	51
2 (Auto)evaluace školy ve Francouzském společenství	57
3 (Auto)evaluace školy v Německojazyčném společenství	63
4 Shrnutí aneb Výhled do budoucna	66
Příloha: Přehled institucí zabývajících se evaluací v Belgii	69

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU DÁNSKA

Daniela Vrabcová, Karel Rýdl

Úvod	75
1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání v Dánsku ..	76
2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace	81
3 (Auto)evaluační zpráva	85
4 Proces (auto)evaluace	85

5 Spolupráce školy	90
6 Výsledky práce školy	90
7 Výhled do budoucna	91
Příloha: Přehled institucí zabývajících se evaluací v Dánsku	95

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU FINSKA

Daniela Vrabcová, Karel Rýdl

Úvod	99
1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání ve Finsku	101
2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace	107
3 (Auto)evaluační zpráva	110
4 Proces (auto)evaluace	111
5 Spolupráce škol	118
6 Výsledky práce školy	122
Příloha: Přehled institucí zabývajících se evaluací v Finsku	125

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU ISLANDU

Přemysl Štindl, Karel Rýdl

Úvod	129
1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání na Islandu	131
2 Subjekty zapojené do procesu evaluace vzdělávání na Islandu	135
3 (Auto)evaluační zpráva	138
4 Proces (auto)evaluace	138
5 Spolupráce škol a profesní poradenství	143
6 Výsledky práce školy	144
7 Výhled do budoucna	147
Příloha: Přehled institucí zabývajících se evaluací na Islandu	150

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU NĚMECKA

Věra Ježková

Úvod	155
1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání v dané zemi	156
2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace	162
3 Autoevaluační zpráva	165
4 Proces a nástroje (auto)evaluace	166
5 Spolupráce škol	174

6 Výsledky školy	175
7 Efektivita opatření formulovaných v autoevaluační zprávě a výhled do budoucna	178
Příloha: Přehled institucí zabývajících se evaluací v Německu	188

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU NORSKA

Kamil Janiš ml., Karel Rýdl

Úvod	197
1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání v Norsku	198
2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace	202
3 Autoevaluační zpráva	203
4 Proces (auto)evaluace	204
5 Spolupráce škol	211
6 Výsledky školy	214
7 Výhled do budoucna	216
Závěr	218
Příloha: Přehled institucí zabývajících se evaluací v Norsku	221

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU RAKOUSKA

Magdalena Fišerová, Karel Rýdl

Úvod	225
1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání Rakouska	226
2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace	230
3 Autoevaluační zpráva	234
4 Proces autoevaluace	234
5 Spolupráce školy	237
6 Výsledky škol	237
7 Výhled do budoucna	241
Příloha: Přehled institucí zabývajících se evaluací v Rakousku	246

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU SLOVENSKA

Zuzana Brunclíková

Úvod	251
1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání na Slovensku	251
2 Subjekty zapojené do procesu autoevaluace a autoevaluační zpráva	255

3 Proces (auto)evaluace	255
4 Spolupráce a výsledky práce školy	257
5 Výhled do budoucna	258

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU SLOVINSKA

Lenka Šilhánková, Karel Rýdl

Úvod	261
1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání ve Slovinsku	261
2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace	267
3 Autoevaluační zpráv	270
4 Proces (auto)evaluace	271
5 Spolupráce a výsledky škol	276
6 Výhled do budoucna	277
Příloha: Přehled institucí zabývajících se evaluací ve Slovinsku	280

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU ŠVÉDSKA

Daniela Vrabcová, Karel Rýdl

Úvod	285
1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání ve Švédsku ..	286
2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace	293
3 Autoevaluační zpráva	295
4 Proces (auto)evaluace	295
5 Spolupráce škol	301
6 Výsledky práce školy	301
7 Výhled do budoucna	302
Závěr	304
Příloha: Přehled institucí zabývajících se evaluací ve Švédsku	307

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU USA

Kamila Etchegoyen Rosolová

Úvod	311
1 Legislativní rámec vzdělávacího systému v USA	312
2 Autoevaluace školy v rámci amerického systému vzdělávání ..	320
3 Program škol s modrou stuhou	321
4 Evaluační systém ve státě Massachusetts	327
Shrnutí a závěr	334

Příloha: Přehled institucí zabývajících se evaluací v USA	339
---	-----

AUTOEVALUACE ŠKOLY A JEJÍ POSTAVENÍ V ZAHRANIČNÍM ADMINISTRATIVNĚ-LEGISLATIVNÍM A EVALUAČNÍM RÁMCI

Daniela Vrabcová, Kamil Janiš ml.

Úvod	345
1 Existence/neexistence zákonné povinnosti provádět autoevaluaci škol	346
2 Autoevaluace škol z hlediska jejího vztahu k externí evaluaci ..	350
Závěr	355
Závěrem	356
Přehled autorů	362
Summary	365
Rejstřík	368

Úvodem

Vzdělávací systémy v zemích fungujících na principech demokracie, plurality, multikulturality, autonomie jsou ve stále větší míře řízeny na základě informačního managementu. Efektivní fungování vzdělávacích systémů je stále více závislé na skutečném poznání potřeb společnosti i jednotlivých škol. Autoevaluace škol se ukazuje být nezastupitelným prostředkem komplexního rozkrytí fungování škol jako subjektů a základních součástí vzdělávacích systémů, a to zejména pro důležitou perspektivu pohledu aktérů života konkrétních škol. Smysluplně realizovaná autoevaluace škol proto představuje složitý proces nutný pro rozvoj školy i vzdělanosti v každém národním vzdělávacím systému. Jaká však je stávající situace v zahraničí? Jak vypadá autoevaluace škol na pozadí externí evaluace a v kontextu národních vzdělávacích systémů ve vybraných zemích?

Předkládaný sborník umožňuje nahlédnout do dvanácti zahraničních vzdělávacích i evaluačních systémů, a tím i do způsobů, jakými v daných zemích autoevaluaci škol realizují a využívají. Zaměření sborníku vyplývá z koncepce národního projektu MŠMT ČR „**AUTOEVALUACE – Vytváření systému a podpora škol v oblasti vlastního hodnocení**“ (CZ.1.07/4.1.00/06.0014) známého pod názvem „**Cesta ke kvalitě**“. Hlavním cílem sborníku je poskytnout tematicky orientovaný pohled do zahraničí jako potenciální zdroj inspirace a komparace.

Sborník obsahuje studie týkající se autoevaluace škol:

- v pěti severských státech Evropy – v Dánsku, Norsku, Švédsku, Finsku, na Islandu;
- ve vybraných zemích střední a západní Evropy, které navíc spojuje skutečnost, že patří mezi původní členské státy Evropské unie: v **Německu**, **Rakousku**, **Belgii**, ve **Velké Británii** (konkrétně v **Anglii a Walesu**);
- ve dvou postkomunistických evropských zemích vzniklých osamostatněním či rozpadem jiného státu a samostatně fungujících od počátku devadesátých let: ve Slovinsku a na Slovensku (obě tyto země

spojuje také skutečnost, že se jedná o příklad tzv. nových členských států EU);

- v USA jako zemi reprezentující neevropskou kulturu.

Jednotlivé studie jsou ve sborníku řazeny v abecedním pořadí dle kratších názvů zemí, tzn. že ve sborníku jsou texty v tomto pořadí – prvním je text týkající se Anglie a Walesu, následují texty k Belgii, Dánsku, Finsku, Islandu, Německu, Norsku, Rakousku, Slovensku, Slovinsku, Švédsku, a posledním je text zabývající se problematikou autoevaluace v USA.

Studie mapují problematiku autoevaluace na pozadí jednotlivých vzdělávacích systémů na základě dostupných informací, a to v kontextu poznatků o externí evaluaci škol v dané zemi. Většina studií má jednotnou strukturu vyplývající z hledisek a oblastí, které jsou v každé studii popisovány:

- autoevaluace školy v rámci systému vzdělávání v dané zemi (terminologie, legislativní rámec, vztah interní a externí evaluace, historický kontext),
- subjekty zapojené do procesu autoevaluace i externí evaluace,
- okolnosti známé o obsahu, formě či struktuře autoevaluačních zpráv či jiných v dané zemi zásadních hodnotících zpráv,
- proces autoevaluace v kontextu externí evaluace,
- spolupráce školy,
- výsledky práce školy,
- výhledy do budoucnosti.

Tyto oblasti představují základ struktury studií a naznačují zaměření jednotlivých (pod)kapitol v každé studii. Mírně odlišnou strukturu mají dva texty. Prvním je studie mapující danou problematiku v USA; studie je totiž navíc členěna na text popisující (auto)evaluační praxi vyplývající z celonárodní aplikace Programu škol s modrou stuhou (*Blue Ribbon School Program*) a na text prezentující evaluační systém státu Massachusetts. Druhou výjimkou je text o dané problematice v Belgii; vzhledem k deskripci (auto)evaluace ve třech společenstvích (Německojazyčném, Vlámském, Francouzském) je studie strukturována právě podle společenství.

Závěrečnou studii sborníku tvoří parciální analyticko-komparativní pohled na autoevaluaci školy a její postavení v administrativně-legis-

lativním a evaluačním rámci. Za její hlavní výstup lze vedle tematicky specifikovaného shrnutí a námětu do diskuse považovat vzhled do informací prezentovaných v dílčích studiích a týkajících se rozdílů a společných rysů mezi vybranými zeměmi z hlediska povinnosti škol provádět autoevaluaci/vlastní hodnocení/interní evaluaci škol i z hlediska vztahu autoevaluace a externí evaluace škol.

Daniela Vrabcová
editorka sborníku

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU ANGLIE A WALESU

Alena Seberová, Martin Malčík

Úvod

Zavádění autoevaluace do složitého a proměnlivého systému státní kontroly je v Anglii a Walesu z vývojového hlediska posuzováno jako spíše účelové než lineární a kontinuální. Před ukotvením zákonné povinnosti škol provádět autoevaluaci (v roce 2005) se více než deset let vedly rozsáhlé diskuse o významu a postavení těchto profesních aktivit, a to za přímé účasti vládních stran i samotných inspekčních orgánů. I přes živý dialog vedený k otázkám vlastního hodnocení škol na světové scéně bylo státem iniciováno řešení této problematiky až v roce 1997, kdy byla labouristy zahájena rozsáhlá reforma školního vzdělávání. Nebyly to však vládní zásahy, které se zasloužily o zrovnoprávnění autoevaluace jako plnohodnotné formy zabezpečování kvality. Významnější úloha je přisuzována profesním sdružením, nezávislým organizacím a akademikům, kteří dokázali jasně formulovat své vize a přinášeli konkrétní návrhy řešení ve snaze vzájemně své iniciativy podporovat tak, aby docílili sledovaného účelu.

1 Výchozí legislativní rámec vzdělávacího systému v Anglii a Walesu

Spojené království Velké Británie a Severního Irska (*United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*) je složeno ze čtyř zemí: Anglie, Skotska, Walesu a Severního Irska. Státním zřízením je konstituční monarchie, kde drží rozsáhlé formální pravomoci panovník Spojeného království, královna Alžběta II., kterou zastupuje premiér a jeho vládní kabinet. Ti představují výkonnou moc Spojeného království a tvoří vládu Jejeho Veličenstva, která je odpovědná parlamentu reprezentujícímu nejvyšší zákonodárnou autoritu země. Parlament je tvořen volenou dolní komorou, jejímž členem je rovněž premiér, a Sněmovnou lordů, jejíž členové jsou jmenováni.

Z uvedených čtyř zemí jsou pouze Anglie a Wales spravovány centrálními institucemi Spojeného království, ostatní země mají různou míru autonomie. V čele Walesu stojí Velšské národní shromáždění (*National Assembly for Wales*). Výkonnou složkou je velšská vláda (*Welsh Government*), které byly roku 2006 ze **Zákona o velšské vládě** (*Government of Wales Act 2006*) posíleny zákonodárné pravomoci.

Legislativní rámec vzdělávacího systému Anglie a Walesu je tvořen několika zákony (*Acts of Parliament*). Fungování školského systému upravuje **Školský zákon** (*Education Act 1996*), který definuje cíle a obsahy primárního a sekundárního vzdělávání, vzdělávání dospělých a vymezuje klíčové principy povinného vzdělávání. **Zákonem o reformě vzdělávání** (*Education Reform Act 1988*) bylo zavedeno Národní kurikulum do všech státních škol a pro všechny žáky ve věku 5–16 let. Specifika profesní přípravy, vysokoškolského vzdělávání a vzdělávání dospělých upravuje **Zákon o učení a kvalifikacích** (*Learning and Skills Act 2000*). Jeho úprava z roku 2008 blíže specifikuje poskytování povinného vzdělávání a odbornou přípravu pro studenty do 18 let. Vysokoškolské vzdělávání je ukotveno v **Zákoně o dalším a vysokoškolském vzdělávání** (*Further and Higher Education Act 1992*).

Zákony upravující otázky evaluace a autoevaluace škol v kontextu školního vzdělávání tvoří v posledních deseti letech **Školský zákon** (*Education Act 2002*) a se zásadním významem jeho úprava z roku 2005, dále **Zákon o vzdělávání a inspekcích** (*Education and Inspection Act 2006*) a **Zákon o vzdělávání a kvalifikacích** (*Education and Skills Act 2008*).

Základní východiska výchovné a vzdělávací péče o děti při respektování hodnot zdraví, bezpečí, úspěšnosti, spoluúčasti a blahobytu jsou zakotvena rovněž v dalších vládních strategických dokumentech – zelené knize s názvem **Na každém dítěti záleží** (*Every Child Matters, 2003*) a **Zákoně o dětech** (*Children Act 2004*).

2 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání Anglie a Walesu

2.1 Terminologické vymezení a vztah externí a interní evaluace

V legislativních a úředních dokumentech je termín **autoevaluace školy** jako *school self-evaluation* pevně a jednoznačně zakotven, a to jak v Anglii, tak ve Walesu. Pojem **autoevaluace** se využívá rovněž ve významu **interní evaluace** (*internal evaluation*), termín **inspekce** (*inspection*) je vztahován k ekvivalentnímu vyjádření **externí evaluace** (*external evaluation*), popř. **externí inspekce** (*external inspection*). V obsazích a významech jsou rozlišovány pojmy autoevaluace (*self-evaluation*) a sebehodnocení (*self-assessment*).

V Anglii a Walesu byly od počátku vedeny snahy docílit prostupnosti obou forem evaluace. Reálná praxe tomuto záměru odpovídá a procedurální i obsahové předpisy jsou v obou zemích komplementární. Požadavky na vlastní hodnocení školy vycházejí z rámců inspekčního řízení. Výstupy autoevaluace školy jsou při inspekcích využívány a zohledňovány a součástí inspekční zprávy je pojednání o výsledcích autoevaluace. Recipročně také závěry a doporučení inspekce může škola zapracovat do plánování vlastního rozvoje. Propojení je praktiky považováno za účelné, poněvadž dobře připravuje školy na státem zabezpečovanou kontrolu. Závěry obou šetření navíc mohou být účelně srovnávány, což umožňuje efektivněji využívat evaluační potenciál a objektivizovat důkazy o posuzované kvalitě.

Jako problematická je posuzována zaměřenost vlastního hodnocení na inspekci předepsané oblasti, což podle praktiků ohrožuje efektivitu celého procesu. Záměry a cíle autoevaluace by měly sledovat priority každé jednotlivé školy a umožňovat nastavení horizontu především na problémy, které sama škola považuje za klíčové. Platí to i v případě oblastí, v nichž škola nemusí prokazovat svou odpovědnost státu. Diskuse jsou rovněž vedeny k systému státem poskytovaného pora-

denství a dalšího profesního vzdělávání; tento systém není považován za dostatečně variabilní a vyhovující reálným potřebám školy, ředitelům i učitelům.

2.2 Historie externí evaluace – školní inspekce v Anglii a Walesu

Historicky první oficiální ustavení školní inspekce je v Anglii datováno rokem 1839 a orgánem **Inspektoři Jejího Veličenstva** (*Her Majesty's Inspectors of Schools, HMI*). Funkcí inspekčního orgánu bylo informovat o průběhu a výsledcích poskytovaného vzdělávání a přispívat tím k jeho zlepšování. Školský zákon (Education Act 1944) vymezil povinnosti provádět inspekci v primárních, sekundárních a soukromých školách a následně rozšířil tyto úrovně o sféru dalšího vzdělávání, terciárního vzdělávání, přípravného vzdělávání učitelů a vzdělávání dospělých. Inspekce byla institucionalizována jako **Inspektorát Jejího Veličenstva pro Anglii a Wales** (*Her Majesty's Inspectorate for England and Wales*).

Instituce školní inspekce jako nevládní organizace, dnes známá jako **Ofsted**, byla ustavena Školským zákonem (Education Act 1992). Vedením Ofstedu byl pověřen **Vrchní inspektor jejího veličenstva** (*Her Majesty's Chief Inspector of School in England, HMCI*, pro Wales *Office of Her Majesty's Chief Inspector of School in Wales, OHMC*). Pravomoci se týkaly provádění inspekce jako nezávislého procesu kontroly, která musí být realizována v pravidelných cyklech, na všech školách a s jasně danými kritérii a procedurami. Další úpravy a specifikace byly publikovány v letech: 1996, 2000, 2003, 2005. V roce 1999 byla pro Wales původní instituce OHMCI změněna na **Estyn** (nezávislá, avšak financovaná Her Majesty's Inspectorate for Education and Training in Wales, od roku 2000 Her Majesty's Chief Inspector of Schools in Wales).

V devadesátých letech minulého století byla externí inspekce na školách realizována jednou za čtyři roky, a to nezávislými týmy inspektorů, jež akreditoval Ofsted. Školy byly hodnoceny na základě detailního systému kritérií kvality, které zahrnovaly úroveň vzdělávacích výsledků žáků v oblastech morálního, společenského, kulturního a duchovního rozvoje, kvalitu poskytovaného vzdělávání a efektivitu využívání finančních zdrojů. Mottem inspekce bylo „inspekci ke zdokonalení“, avšak samotný inspekční tým neměl poradenskou úlohu. Tu plnily **školské úřady** (*local educational authorities, LEA*) v podobě tzv. **kritického přítele**, či **přátelské inspekce**.

2.3 Historie interní evaluace – autoevaluace školy v Anglii a Walesu

Do roku 1997, kdy zahájila reformy školního vzdělávání nově ustavená labouristická vláda, nebyla témata vlastního hodnocení v optice státem garantované externí inspekce. Ve druhé polovině devadesátých let se v souvislosti s autoevaluací hovoří o příznivém období. Iniciativy bylo možné vidět na centrální i místní úrovni a svůj nepřehlédnutelný význam měly rovněž profesní asociace a nezávislé organizace.

Inspirována skotskými aktivitami iniciovala **Národní unie učitelů** (*National Union of Teachers, NUT*) vypracování studie **Vlastní hlas školy** (*Schools Speak for Themselves*, MacBeath a kol., 1996). Na jejím vzniku se podílelo deset anglických škol a formulovaná kritéria kvality vycházela z názorů na klíčové ukazatele kvality dobré školy z řad žáků, rodičů a učitelů. Dokument byl přijat četnými autoritami a organizacemi, zejména však samotnými školami. Příznivě byl posuzován kvalitativní přístup k autoevaluaci a zdůraznění významu étosu a kultury v životě školy. Zástupci labouristické vlády na tento popud přislíbili zabývat se problematikou autoevaluace a včlenit tento proces do centra rozvoje školy. Konkrétním vládním počinem bylo zveřejnění Bílé knihy s názvem **Kvalita ve školách** (*Excellence in Schools, DfEE*, 1997). Poukázáno bylo na důležitost propojení obsahů a metodiky vnitřního a vnějšího hodnocení školy spojené s využíváním stejných kritérií kvality a evaluačních technik.

Vlastní přístupy a autoevaluační metodické systémy vyvíjely v tomto období školské úřady LEA, aby dostály své úlohy v dohledu nad kvalitou školního vzdělávání v místech svého působení. Kontrolní kompetence školských úřadů byly posíleny již v roce 1988 **Zákonem o reformě vzdělávání** (*Education Reform Act 1988*).

Rok 1998 znamená první formální počín Ofstedu. V dokumentu **Význam evaluace školy** (*School Evaluation Matters 1998*) inspektoři uznali vlastní hodnocení jako významný, kvalitativní aspekt rozvoje školy a představili klíčové principy jeho realizace. Inspirací se stal skotský model s názvem **Jak dobrá je naše škola? a Jak jsme se to dověděli?** (*How Good is Our School a How Do We Know?*).

Zavádění národního testování žáků (The Autumn Package 1998, DfES, QCA, PANDA) začalo mít svůj význam také v zavádění procesů interní evaluace do škol. Záměrem bylo poskytnout školám výkonnostní data umožňující objektivizovat závěry vlastního hodnocení a vidět pokrok školy v dosahování vzdělávacích standardů jak na národní úrovni, tak při zohlednění specifických a srovnatelných podmínek a odlišností

jednotlivých škol. Tzv. **přidaná hodnota vzdělávání** umožnila školám zaznamenat vývoj vzdělávacích výsledků žáků mezi jednotlivými etapami testování.

Koncem devadesátých let rostly s významem vlastního hodnocení škol rovněž nároky na jeho provedení. Inspekčními orgány bylo v tomto období doporučováno realizovat autoevaluační procesy alespoň jednou ročně, a to mezi externími inspekcemi. Národní kritéria kvality vzdělávání byla stanovena Ofstedem a Estynem, bylo však v možnostech školy svobodně si vybrat autoevaluační systém. Doporučován a prosazován však byl systém inspekční. Pro školy bylo v tomto období závazné realizovat tzv. **řízení výkonu**, jež implicitně procesy autoevaluace předpokládalo. Povinností školské rady bylo monitorovat a analyzovat vzdělávací výsledky žáků a jednou ročně stanovit cíle jejich zlepšování, včetně strategií a činností vedoucích k jeho dosažení. Ve výročních zprávách určených pro rodiče musela školská rada cíle rozvoje školy prezentovat, a to včetně postupů vedoucích k jejich naplnění. Podpůrným orgánem a současně zodpovědnou institucí zajišťující očekávanou kvalitu byl pro školu školský úřad LEA.

V roce 2003 byla Ofstedem zavedena doporučená **online forma autoevaluace** pro školy poskytující preprimární, primární a sekundární vzdělávání. Na provádění vlastního hodnocení a zpracování evaluační zprávy se vedle ředitelů měli podílet rovněž další zástupci vedení školy a školské rady.

Vládní iniciativou podpořené dokumenty **Nové partnerství se školami** (*The New Relationship with Schools 2004*) a **Zákon o dětech** (*The Children Act 2004*) posilovaly význam autoevaluace jako jádro hodnotících aktivit, jejího zrovnoprávnění s externí inspekcí i vzájemné prostupnosti obou forem hodnocení. Apelováno bylo na spolupráci mezi školou, školským úřadem a vládou na globální úrovni; učiteli, vedením školy, žáky, rodiči a školskou radou na úrovni lokální.

Jako zajímavost můžeme uvést, že v roce 2005 vydala vláda rozhodnutí zařadit školní stravování k oblastem autoevaluace školy. Reagovala tak na názory samotných žáků, kteří vyhodnotili tento aspekt školy za významný a ovlivňující jejich chování a učení.

Rovněž nezávislé agentury, organizace a profesní asociace vyvíjely vlastní přístupy, modely a autoevaluační systémy: **Národní unie učitelů** (*National Union of Teachers, NUT*), **Asociace ředitelů středních škol** (*Secondary Heads Association, SHA*), **Národní asociace ředitelů škol** (*National Association of Headteachers, NAHT*), **Všeobecná učitelská rada** (*The General Teaching Council, GTC*).

V roce 2002 zveřejnila **Národní unie ředitelů NAHT** svůj vlastní rámec autoevaluace primární školy (*Primary Leadership Paper*). Prezentovány zde byly zásadní strategie a principy vlastního hodnocení včetně praktických příkladů. Vše s ohledem na spojitě linie vnitřního a vnějšího hodnocení. Součástí dokumentu byla rovněž případová studie školy ilustrující praktické použití navrženého modelu.

Dalším mimovládním počinem v oblasti autoevaluace školy byla iniciativa **Asociace ředitelů středních škol SHA** (*Managing the School for Inspection, 2002, Towards Intelligent Accountability for Schools, 2003, 2004*). Dokument obsahoval 36 doporučení, jak rozumět vlastnímu hodnocení školy v kontextu zodpovědnosti a kontroly. Doporučení se týkala rovněž využívání výkonnostních ukazatelů jako výsledků národního testování. Zástupci Asociace ředitelů středních škol (SHA) přivítali reformní změny v posilování významu vlastního hodnocení škol, včetně propojování obou forem evaluace.

Ve svých autoevaluačních iniciativách i nadále pokračovala **Národní unie učitelů NUT** (*Bringing Down the Barriers, 2004*). Z radikálních doporučení vyplynul návrh vytvořit jedinou formu institucionální evaluace – autoevaluaci, která by sledovala cíle „vedoucí k rozvoji školy, nikoli k hrozbě sankcí, která školy spíše oslabuje, než aby je posilovala“ (MacBeath, nedatováno, s. 15). Ofsted by měl být podle autorů návrhu nahrazen zcela nezávislou organizací financovanou z veřejných zdrojů a jako kontrolní orgán by měl dohlížet výhradně na procesy hodnocení škol. Inspektory by se měli stát vyškolení odborníci z řad učitelů, poradců, rodičů a zástupců školní komunity. Výhradním poradcem v otázkách sebehodnocení by se měl stát kritický přítel školy. K dalším návrhům změn zástupci NUT uvedli:

- zaměřit stávající externí inspekci na procesy odehrávající se výhradně v prostředí školy a zohledňovat specifika a jedinečnost tohoto prostředí;
- hodnotit silné a slabé stránky školy včetně rozvojových plánů;
- posuzovat školní úspěšnost žáků s důrazem na personální a sociální dovednosti;
- přizpůsobit externí inspekci takovému modelu autoevaluace, který si škola sama vybrala, vyvinula či adaptovala.

Z dalších aktivit NUT můžeme zmínit zprávu z nezávislého průzkumu škol (*Self-evaluation and Inspection: a new relationship?*). U vlastního hodnocení byl zdůrazněn akcent na kontinuitu celého procesu, který

se má stát součástí každodenního života školy. Nemá být nárazovou a účelovou akcí, která se blíží svým významem více autoinspekci (*self-inspection*) jako povinné kontrole, než autoevaluaci jako dlouhodobé strategii učení a změny.

Opět v duchu rozvíjení vztahů mezi vnitřním a vnějším hodnocením se nesly i aktivity **Generální rady pro vyučování v Anglii GTCE**. Zdůrazněna byla hlavní „odpovědnost školy za svou vlastní odpovědnost“ (MacBeath, nedatováno, s. 16). Kritice byl podroben mimo jiné i nevyvážený vztah mezi inspekci a školou, poněvadž hrozby sankcí nemohou vést k partnerství.

3 Subjekty zapojené do procesu autoevaluace škol v Anglii a Walesu

3.1 Instituce zajišťující kvalitu vzdělávání a rozložení zodpovědností na národní úrovni

Školský systém Anglie a Walesu se vyznačuje několika specifickými rysy. V hlavních školských zákonech je zdůrazňován princip rovného přístupu ke vzdělávání a zohledňování schopností, sociálního postavení, ekonomických možností a zájmů každého žáka a studenta. Druhým principem je selektivnost a výběrovost založená na individuálních schopnostech. K dalším výrazným rysům patří decentralizovanost vzdělávací politiky a vysoká míra pedagogické autonomie škol a učitelů. Školní vzdělávání je v Anglii a Walesu spravováno jak na národní, tak lokální úrovni. Vedle státních institucí má zodpovědnost za správu a kvalitu poskytovaného vzdělávání rovněž řada církevních, nezávislých a soukromých organizací.

Národní úroveň zodpovědnosti za centrální správu všech aspektů vzdělávání a poskytovaných služeb představuje v Anglii Ministerstvo školství (Department for Education, DfE, do roku 2010 Department for Children, Schools and Families, DCSF, do roku 2007 Department for Education and Skills, DfES). Ministerstvo školství (DfE) formuluje legislativní rámce školské politiky v kontextu dosahování a rozvíjení kvality a efektivitu vzdělávacího systému.

Součástí velšské vlády je Ministerstvo pro školství a kvalifikace (*Department for Education and Skills, DfES*). Ministerstvo bylo ustaveno roku 2006 a v rámci svých posílených pravomocí upravuje otázky týkající se školního vzdělávání a odborné přípravy.

V Anglii je klíčovým zdrojem informací o úrovni poskytovaného vzdělávání a výchovy na Ministerstvu školství (DfE) nezávislý inspekční **Úřad pro standardy ve vzdělávání, služby dětem a kvalifikace** (*Office for Standards in Education, Children's Services and Skills, Ofsted*). Ve Walesu je ústředním inspekčním orgánem **Estyn** (název pochází z velštiny s významem „to extend“). Ofsted i Estyn jsou autonomními kontrolními orgány s povinností minimálně jednou za šest let provádět na všech školách externí inspekci; reprezentují veřejnou zodpovědnost za kvalitu poskytované péče, výchovy a vzdělávání pro žáky a studenty všech věkových kategorií. Dohlíží na dosahování vysokého standardu vzdělávání a informují rodiče, zástupce místní komunity a stát o kvalitě škol a školských zařízení. Pomáhají školám monitorovat a hodnotit kvalitu poskytovaných služeb a plánovat vlastní rozvoj. K dalším povinnostem patří dohlížet na kvalitu místních školských úřadů LEA a organizací spadajících pod jejich správu, soukromých škol, orgánu **Inspekce soukromých škol** (*Independent Schools Inspectorate*) a poskytovatelů učitelského vzdělávání.

Ofsted a Estyn spadají pod vedení **vrchního inspektora Jejeho Veličenstva** (*Her Majesty's Chief Inspector Of Schools in England, HMCI* a *Her Majesty's Chief Inspector of Education and Training in Wales, HMCI*) a další jmenované členy **Inspektorátu Jejeho Veličenstva** (*Her Majesty's Inspectors of Schools, HMI*).

Povinností vrchního inspektora Jejeho Veličenstva (HMCI) je informovat vládu o klíčových aspektech školního vzdělávání, kterými jsou:

- kvalita poskytovaného vzdělávání,
- respektování a naplňování potřeb žáků a studentů,
- naplňování vzdělávacích standardů,
- kvalita správy a řízení školy, efektivita v nakládání s finančními zdroji,
- spirituální, morální, sociální a kulturní rozvoj žáků a studentů,
- životní pohoda žáků a studentů,
- soudržnost školní komunity.

3.2 Instituce zajišťující kvalitu vzdělávání a rozložení zodpovědností na lokální úrovni

Posílené kompetence a sféry působnosti mají v Anglii a Walesu rovněž organizace na místní, lokální úrovni. Pod zastřešením **Vládního úřadu pro regiony** (*Government Offices for the Regions*) působí pro sféru vzdělávání místní orgány státní správy v podobě **školských úřadů** (*local educational authorities, LEA*).

Ke klíčovým zodpovědnostem školských úřadů LEA patří podpora a dohled na rovný přístup ke školnímu vzdělávání, financování škol, zajišťování vysokého standardu vzdělávání, profesní rozvoj zaměstnanců škol, podpora inkluze a zohledňování speciálních vzdělávacích potřeb žáků a studentů. Všechny povinnosti a kompetence LEA jsou blíže vymezeny v **Zákoně o rámcových školních standardech** (*School Standards and Framework Act 1998*) a **Zákoně o vzdělávání a inspekcích** (*Education and Inspection Act 2006*). Z daných zákonů pro LEA vyplývá povinnost zpracovávat strategický plán monitorování kvality a řízení rozvoje školy s názvem **Plán pro děti a mladé lidi** (*Children and Young People's Plan*, dříve Plán rozvoje vzdělávání – *Education Development Plan*, ve Walesu *Education Strategis Plan*).

V oblasti autoevaluace je povinností LEA být partnerem školy v procesech jejího rozvoje, v monitorování a posilování kvality poskytovaného vzdělávání. K těmto účelům vznikla v Anglii v roce 2004 organizace **Partner rozvoje škol** (*School Improvement Partner, SIP*). SIP zastupuje školské úřady v roli partnera a poradce a v tomto novém pojetí rovněž kritického přítele školy, jehož úkolem je poskytovat škole pomoc při vedení školy, evaluaci, identifikování priorit rozvoje a plánování efektivních změn. Členové LEA jsou voleni z řad obecních radních a kooptovaných členů obce. Rodiče nemají v tomto orgánu své zastoupení.

Mnoho pravomocí LEA bylo v Anglii i Walesu delegováno na další úroveň zodpovědnosti za správu školy – **školskou radu** (*governing body*). V tomto sdružení již mají rodiče své zastoupení. Školská rada má devět až dvacet členů a zástupci z řad rodičů mají stejná práva a povinnosti jako ostatní členové. Klíčové pravomoci se týkají např. rozhodování o rozpočtu školy, počtu a přijímání pedagogických a nepedagogických pracovníků. Zástupci školské rady vybírají ředitele a další členy vedení školy. **Výroční zpráva školské rady** (*Annual Governors' Report*) je jednou ze zpětných vazeb pro rodiče. Obsahuje údaje o výsledcích školy v národním testování, závěry školní inspekce, informace o výuce a hospodaření školy.

Management školy reprezentuje v Anglii a Walesu tradičně **ředitel školy**. Mezi jeho profesní povinnosti patří např. formulování vizí a vzdělávacích cílů školy, tvorba, realizace a evaluace školního kurikula, rozvíjení partnerských vztahů mezi školou a rodinou, finanční hospodaření školy apod. Součástí vedení školy je **Expertní tým** (*Senior Leadership Team – SLT*), jehož členem může být rovněž nepedagogický pracovník na pozici ekonomického manažera. Střední management školy tvoří vedoucí

oblastí kurikula, předmětových oblastí, stupňů školy apod. **Učitelé** mají odpovědnost vůči řediteli a rodičům; odpovídají za kvalitu výuky, plánování, realizaci a hodnocení školního kurikula a stanovují cíle vlastního profesního rozvoje. K zodpovědnostem **rodičů** patří zajistit, aby jejich děti efektivně využívaly možnosti nabízené povinným školním vzděláváním, a to s ohledem na jejich věk, schopnosti, potřeby a zájmy. Škole poskytují žáci a rodiče zpětnou vazbu prostřednictvím dotazníkových či jiných forem šetření prováděných školou. V možnostech školy je ustanovit pro své žáky školní parlament, jehož zástupci reprezentují jednotlivé věkové skupiny žáků s pravomocemi aktivně zasahovat do života školy.

3.3 Další neministerské veřejné subjekty

V Anglii a Walesu působí v oblasti podpory a zajišťování kvality školního vzdělávání i četné neministerské veřejné subjekty; jedním z nich je např. **Agentura pro vývoj kvalifikací a kurikula** (*Qualifications and Curriculum Development Agency, QCDA*). Zodpovídá za tvorbu kurikula pro preprimární, primární a sekundární vzdělávání, dává doporučení k inovacím a rozvoji Národního kurikula. K další nezávislé organizaci spravující a regulující oblast kvalifikací a jejich standardizaci, testů a zkoušek patří v Anglii **Úřad pro řízení kvalifikací a zkoušek** (*Office of the Qualifications and Examinations Regulator, OFQUAL*).

Všichni učitelé státních škol musejí být registrováni u **Všeobecné učitelské rady pro Anglii** (*General Teaching Council for England; General Teaching Council for Wales*). Nezávislou organizací spravující oblast vzdělávání a profesního rozvoje učitelů a pedagogických asistentů je **Agentura pro vzdělávání učitelů** (*Teacher Training Agency, TTA*).

Profesní zájmy ředitelů škol a jejich funkční vzdělávání a profesní rozvoj zajišťuje **Národní rada pro vedení školy a péči o děti** (*National College for Leadership of Schools and Children's Service*).

4 Proces (auto)evaluace školy v Anglii a Walesu

4.1 Externí evaluace v Anglii a Walesu

Externí evaluace (*external evaluation, external inspection*) je realizována inspekčními týmy tvořenými nezávislými inspektory vybíranými a smluvně najímanými inspekčními orgány, kterými je v Anglii Ofsted

a ve Walesu Estyn. Kvalitu realizovaných inspekci monitorují stálí zaměstnanci úřadu. Vzdělání a hodnocení inspektorů podléhá standardům. Školení trvá několik měsíců a je doprovázeno přímou spoluúčastí na inspekcích. Vše probíhá v režii úřadu, popř. jeho smluvních dodavatelů či zřizovatelů škol majících od úřadu oprávnění. Výcvik je formálně ukončen zkouškou způsobilosti, kterou provádějí zástupci **Inspektorátu Jejeho Veličenstva (HMI)**. Registrovaní inspektoři jsou povinni každý rok absolvovat pětidenní kurz profesního rozvoje. Součástí inspekčního týmu by měl být i jeden laik jako zástupce veřejnosti, jehož profesní praxe nespadá do sféry vzdělávání. Jeho úkolem je zaměřit při kontrole pozornost na žáky, spolupráci školy s rodiči a místní komunitou.

4.1.1 Praxe školní inspekce v Anglii

Poslední klíčová úprava inspektorátu Ofsted je datována rokem 2007 (*Education and Inspection Act 2006*). Novou organizací, stále však nazývanou **Ofsted**, se stal **Úřad pro standardy ve vzdělávání, službách dětem a kvalifikaci** (*Office for Standards in Education, Children's Service and Skills*) zodpovídající se Vrchnímu inspektoru Jejeho Veličenstva (HMCI). Původní kompetence Ofstedu byly rozděleny do dílčích inspektorátů:

- Inspektorát pro vzdělávání dospělých (*Adult Learning Inspectorate, ALI*)
- Komise pro inspekci sociální péče (*Commission for Social Care Inspection, CSCI*)
- Soudní správa Inspektorátu Jejeho Veličenstva (*HM Inspectorate of Court Administration, HMICA*)

Změny byly realizovány jako důsledek přijetí bílé knihy s názvem **Vysoký standard vzdělávání – lepší školy pro všechny – více šancí pro rodiče a žáky** (*Higher Standards, Better Schools for All – More Choice for Parents and Pupils*, 2005); dokument je platný rovněž pro stát Wales.

Ofsted v současnosti zabezpečuje více než třicet typů oblastí a služeb včetně např. domácího hlídání dětí a stravovacích služeb. Pro každou z oblastí má úřad vypracovaný obsahový, metodický i procesuální rámec (*Ofsted Inspects*) platný od září roku 2009. Dokument popisuje zkušenosti dobré praxe z jednotlivých oblastí inspekčního systému, vymezuje procedury jednotlivých inspekci a výchozí principy:

- pomoc a podpora v řízení růstu kvality,
- přiměřenost,
- zaměřenost na potřeby uživatelů,
- zaměřenost na potřeby poskytovatelů,
- transparentnost a odpovědnost,
- zodpovědnost v hospodaření s finančními zdroji.

Národní kritéria kvality jsou jako východiska inspekce uveřejněna v **Národním inspekčním rámci** (*Framework for Inspecting Schools*), který je metodicky rozpracovaný do **Evaluačního plánu školy** (*The evaluation schedule for schools*). Dalšími podpůrnými dokumenty jsou manuály a příručky pro ředitele a učitele (*Handbooks for Inspecting Schools*).

Evaluační plán školy (*The evaluation schedule for schools*) je strukturován do sedmi oblastí a následných podoblastí; u některých podoblastí je specifikováno, co má být při hodnocení přesně zohledněno (a to formou: „zohlednit zejména“).

Oblastmi a podoblastmi školní inspekce a autoevaluace v Anglii (Ofsted, The evaluation schedule for schools; Self-evaluation form, SEF) jsou:

1. Celková kvalita: Jak dobrá je škola?

podoblasti: vzdělávací výsledky, podmínky k udržitelnému rozvoji školy, potřeby školy, doporučení, strategie a aktivity, zvláštní opatření ke změně a rozvoji;

2. Vzdělávací výsledky: Jak dobří jsou žáci?

podoblasti: školní úspěšnost žáků a proces učení; pocit bezpečí žáků, chování žáků, rozvoj zdravého životního stylu, spoluúčast žáků na budování školní komunity, spolupracující chování žáků ve výuce, rozvíjení životních dovedností;

3. Efektivita poskytovaného vzdělávání a výchovy: Jaká je kvalita vzdělávání?

podoblasti: kvalita vyučování, možnosti školního vzdělávacího programu v naplňování potřeb žáků, v rozvoji školní komunity jako partnerského společenství; kvalita péče, vedení a podpory;

4. Jak efektivní je vedení a management školy?

podoblasti: efektivita vedení a managementu; řízení změny, řešení problémů a posilování slabých stránek; nakládání s profesní a statutární odpovědností; komunikace a spolupráce s rodiči; budování partnerství a sociálního společenství; podpora procesů učení žáků a jejich životní pohody; podpora rovných příležitostí a předcházení

diskriminaci; kvalita školního života a pracovních podmínek zaměstnanců; podpora soudržnosti školního společenství; hospodaření se zdroji a nakládání s finančními prostředky;

5. Jak efektivní je preprimární a primární stupeň vzdělávání a výchovy?

podoblasti: celková kvalita, kvalita a efektivita vedení a managementu školy v preprimárním a primárním stupni vzdělávání;

6. Jak efektivní je vyšší sekundární stupeň vzdělávání?

podoblasti: celková kvalita, vedení a management školy ve vyšším sekundárním stupni vzdělávání;

7. Celková efektivita: Jaká je efektivita poskytovaného stravování?

podoblast: efektivita služeb v oblasti stravování.

Pro každou podoblast jsou v dokumentu uvedena kritéria kvality a příklady hodnotících soudů; ty spadají pod čtyři stupně **posuzovací škály**:

1. výborný (outstanding);
2. dobrý (good);
3. uspokojivý (satisfactory);
4. nedostatečný (inadequate).

Časové periody mezi inspekcemi závisejí na výsledcích předešlé kontroly. Školy s hodnocením stupněm výborný a dobrý jsou posuzovány v pětiletých intervalech. Hodnocení uspokojivý pro školu znamená inspekci za tři roky. Hodnocení nedostatečný znamená průběžné další monitorování. Školy v Anglii jsou na inspekci upozorněny dva dny před plánovanou kontrolou, která zpravidla trvá dva dny.

4.1.2 Praxe školní inspekce ve Walesu

Od roku 2006, kdy bylo ve Walesu ustaveno autonomní Ministerstvo školství (DfES), tvoří obsahová východiska školní inspekce a autoevaluace školy politický dokument **Rámec efektivity škol** (*School Effectiveness Framework, SEF*); ten vešel v platnost roku 2008 a byl zpracován zástupci Ministerstva školství ve spolupráci se zástupci zainteresovaných stran a vybraných účastníků školního vzdělávání. Obsah tvoří soubor vizí vedoucí k reformě školy a školního vzdělávání včetně plánů pro jejich naplnění. Zdůrazněna je zde potřeba reformy školního vzdělávání, a to na všech správních úrovních – škola, školská rada i vláda. Jedním z cílů je jasně vymezit oblasti kompetencí a posílení vzájemné

spolupráce. Ústřední hodnoty reformní vize vzdělávání tvoří: rovné příležitosti, podpora a nezávislost, kvalita výuky, bilingvní vzdělávání, systémové myšlení. Hodnoty jsou dále naplňovány v oblastech: vedení lidí, spolupráce, profesní praxe, intervence a podpora, posilování kvality a zodpovědnost, kurikulum a výuka.

Podobně jako Ofsted v Anglii má ústřední inspekční orgán Walesu Estyn stejné pravomoci a oblasti působnosti. Povinností inspekčních týmů je provádět vnější kontrolu na školách minimálně jednou za šest let. Oznamovací povinnost je stanovena na čtyři týdny.

Národní kritéria kvality jsou jako východiska inspekce uveřejněna v dokumentu **Společný inspekční rámec** (*Common Inspection Framework*), jehož poslední úprava je datována rokem 2010. Metodické rámce inspekce jsou upraveny pro jednotlivé typy škol (např. Guidance for the inspection of primary schools, 2010). V doporučeních jsou blíže popsány principy inspekce, procedurální schéma průběhu kontroly, soubory indikátorů kvality a požadavky na závěrečnou inspekční zprávu. Ta musí obsahovat pojednání o:

- dosažených vzdělávacích standardech,
- kvalitě poskytovaného vzdělávání,
- naplňování potřeb žáků a studentů,
- kvalitě vedení a řízení školy, včetně nakládání s finančními zdroji.

Společný inspekční rámec je strukturován do tří oblastí a následných podoblastí. **Oblastmi a podoblastmi školní inspekce a autoevaluace ve Walesu** (*Estyn, School Effectiveness Framework; Self-Evaluation Manual for Primary Schools*) jsou:

I. Kvalita vzdělávacích výsledků

1.1 Vzdělávací standardy (vzdělávací výsledky ve srovnání s národními průměry a s výsledky dosaženými školami se srovnatelnými podmínkami pro vzdělávání žáků;

dosažené vzdělávací standardy; školní úspěšnost žáků a jejich pokroky v učení;

dovedností žáků; velšské jazykové dovednosti žáků);

1.2 Pocit pohody a bezpečí (postoje žáků k otázkám zdraví a bezpečnosti; spoluúčast žáků na kvalitě prožívání procesů učení; zapojení žáků do budování školní komunity a rozhodovací pravomoci; sociální a životní dovednosti žáků).

II. Kvalita poskytovaného vzdělávání a výchovy

2.1 Zkušenosti žáků s učením (naplňování potřeb žáků, zaměstnanců a celé školní komunity; rozvoj dovedností; velšská dimenze ve vzdělávání a rozvoj velšských jazykových dovedností; vzdělávání pro udržitelný rozvoj a globální občanství);

2.2 Kvalita vyučování (variabilita a kvalita výchovně-vzdělávacích strategií a přístupů; hodnocení žáků v kontextu školní úspěšnosti);

2.3 Péče, podpora a vedení žáků (péče v oblasti zdraví, prožívání pohody a bezpečí a aspektů spirituální, morální, sociální a kulturní roviny rozvoje žáků; péče pro žáky se speciálními potřebami; opatření pro zachování bezpečí ve školním prostředí; potřeby žáků se specifickými vzdělávacími potřebami);

2.4 Učební prostředí (étos školy, rovné příležitosti a rozmanitost v přístupech ke vzdělávání; materiální prostředí respektující potřeby všech žáků).

III. Vedení lidí a management školy

3.1 Efektivita vedení zaměstnanců (strategie řízení a vedení zaměstnanců; fungování školské rady; národní a lokální priority);

3.2 Rozvoj kvality práce školy (autoevaluace školy a zohledňování názorů žáků a dalších členů školní komunity; postupy plánování a zabezpečování rozvoje; spoluúčast v organizacích a aktivitách vztahujících se k profesní praxi);

3.3 Partnerská spolupráce (spolupráce s ostatními účastníky školního vzdělávání týkající se dosahování vysokého vzdělávacího standardu a prožívání pohody a bezpečí našich žáků; spolupráce s rodiči);

3.4 Hospodaření se zdroji (vedení a řízení zaměstnanců a hospodaření se zdroji; hospodaření s finančními zdroji).

Pro každou podoblast jsou uvedena kritéria kvality a příklady hodnotících soudů; ty jsou zařazeny do čtyř stupňů **posuzovací škály**:

1. výborný (*excellent*)
2. dobrý (*good*)
3. uspokojivý (*adequate*)
4. nedostatečný (*unsatisfactory*)

K dokumentům, které jsou analyzovány inspekčním týmem před samotnou návštěvou školy, patří administrativní či popisné zprávy: školní

kurikula, učební plány, faktografické údaje o škole; výsledky znalostních testů; předchozí hodnocení; výsledky šetření prováděné samotnými školami v podobě např. dotazníků pro rodiče nebo zaměstnance školy.

4.2 Interní evaluace v Anglii a Walesu

Interní evaluace (*internal evaluation, school self-evaluation*) je v Anglii i Walesu úzce svázána s evaluací externí. Co se týče nástrojů (auto)evaluace, v Anglii a Walesu mohou školy využívat širokou škálu jak doporučených, tak modifikovaných či vlastních evaluačních metod a technik. Za vhodné jsou považovány kombinace kvantitativních a kvalitativních metod, uváděny jsou: dotazníky, individuální a skupinové rozhovory, focus group, pozorování, Q-třídění, sémantický diferenciál, technika nedokončených vět. Z projektivních technik jsou využívány: kresby, malby, fotografie, hraní rolí, deníky, analýzy žákovských prací, analýzy kritických incidentů.

Poradenství k autoevaluaci poskytují školám vedle Ofstedu a Estynu také všechny výše jmenované státní a správní instituce jako ministerstva, školské úřady, asociace a svazy učitelů, mnohé soukromé organizace apod. Školy si rovněž mohou zvat vlastní poradce. Ofstedem a Estynem poskytované poradenství má formu publikací (*School Evaluation Matters*, 1998) a školení pro učitele a řídicí pracovníky (*Helping schools to carry out Self-Evaluation*).

4.2.1 Praxe autoevaluace škol v Anglii

Od roku 2005 se povinnost autoevaluace dotýká všech státních i soukromých institucí poskytujících vzdělávání na stupních preprimárního, primárního, sekundárního, terciárního, dalšího vzdělávání a vzdělávání dospělých. Od roku 2007 platí tato povinnost také pro soukromé školy. Východiska, obsah i procesy autoevaluace školy jsou v Anglii specifikovány v dokumentu **Nové partnerství se školami** (*A New Relationship with Schools: Improving performance through school self-evaluation and development planning*, DfES, Ofsted 2004). Je zdůrazněn význam autoevaluace školy jak pro její rozvoj, tak pro samotnou externí inspekci.

Zodpovědnost školy za autoevaluaci je delegována na ředitele a školskou radu a jejich prostřednictvím se od školy očekává, že bude na základě výsledků vlastního hodnocení schopna demonstrovat externí inspekci nejen své silné a slabé stránky, ale rovněž strategické

plány obsahující návrhy změn a korektivní opatření, včetně postupů jejich zavádění. V roce 2000 se v Anglii implementoval centrální rámec profesních standardů a kvalifikací, jehož součástí se stalo dopracované znění dokumentu **Národní profesní kvalifikace pro ředitele škol** (*National professional Qualification for Headteachers, NPQH*). Jednou z klíčových snah bylo zajistit všem ředitelům škol přístup ke kvalitnímu dalšímu profesnímu vzdělávání v kterékoli fázi jejich pracovní kariéry. Od roku 2004 jsou všichni začínající ředitelé škol povinni skládat zkoušku podle NPQH a nastoupit program dalšího profesního vzdělávání, jehož součástí je rovněž problematika autoevaluace školy.

Doporučené oblasti evaluace, včetně kritérií a indikátorů kvality vytvořené Ofstedem, vycházejí z **Národního inspekčního rámce** (*Framework for Inspecting Schools*, 2010). Povinností školy je:

- vyhodnotit pokrok vůči inspekci daným kritériím,
- předložit hlavní podklady a důkazy, z nichž vychází výsledky autoevaluace,
- identifikovat silné a slabé stránky,
- vysvětlit strategie a postupy, kterými škola hodlá odstranit slabé stránky a posilovat silné stránky.

Do školního roku 2010/11 bylo po všech veřejných i soukromých školách v Anglii požadováno, aby při vlastním hodnocení využily online **systém autoevaluačních formulářů** vyvinutý odborníky Ofsted (*Self-evaluation form, SEF*). Povinností školy bylo realizovat interní hodnocení alespoň jednou ročně, popř. mezi inspekcemi a jak již bylo uvedeno, výsledky sloužily jako východiska návazné externí kontrole.

Hlavní **oblasti autoevaluace** (viz podkapitola 4.1.1) tvoří v **systému SEF**: dosažené vzdělávací výsledky žáků a studentů; efektivita poskytovaného vzdělávání a výchovy; kvalita vedení a řízení školy; kvalita služeb v oblasti stravování; sumativní hodnocení. Každá oblast je detailně specifikována do dvou dalších úrovní podoblastí. Ty jsou opatřeny indikátory kvality s charakteristickými popisy a příklady hodnotících soudů, které spadají pod jednotlivé stupně **posuzovací škály**: 1. výborný (*outstanding*); 2. dobrý (*good*); 3. uspokojivý (*satisfactory*); 4. nedostatečný (*inadequate*). Obsah i struktura oblastí vlastního hodnocení je shodná s rámcem školní inspekce. SEF je vytvořen pro všechny školy poskytující preprimární, primární a sekundární vzdělávání, pro školy soukromé a speciální.

V Anglii je vypracována v kompatibilní formě k SEF rovněž webová aplikace **RAISEonline** (*Reporting and Analysis for Improvement through School Self-evaluation*), prostřednictvím které je možné komparovat vybrané vzdělávací výsledky žáků jednotlivých škol. Výstupy jsou přístupné školám, školským úřadům LEA a inspektorům Ofsted.

V Anglii mohou školy využívat i jiné zdroje systémů kvality pro autoevaluaci a rovněž DfE doporučuje systémy asociací, servisních organizací nebo soukromých subjektů jako např. *Investors in People*, *ISO 9000*, *Charter Mark*, *The European Foundation for Quality Management (EFQM)*, *The European Self-evaluation Framework (ESSE)*, *Cambridge Education Associates*, *Transforming Learning: The Hay Group* apod.

4.2.2 Praxe autoevaluace škol ve Walesu

Ve **Walesu** jsou prosazovány při zavádění vlastního hodnocení do škol podobné principy jako v případě Anglie a od roku 2004 je autoevaluace považována za počáteční fázi externí inspekce. Výchozí rámec byl vyvinut jako kompatibilní k zavedeným systémům v oblasti ziskové a mimo vzdělávací neziskové sféry (*European Foundation for Quality Management Excellence Model – EFQM* nebo *Investors in People*).

Velšské školy mají vysokou míru autonomie ve výběru autoevaluačního systému. Nabídku zprostředkovává Estyn, školské úřady LEA, asociace školských rad i ziskové organizace. Obsah vlastního hodnocení i požadavky kladené na závěrečnou zprávu vychází ze **Společného inspekčního rámce Estynu** (*Common Inspection Framework, CIF*) a vládních strategií reformy a rozvoje kvality školního vzdělávání, které reprezentuje **Rámec efektivit škol** (*School Effectiveness Framework, SEF*). Implementace a evaluace SEF byla realizována vládním projektem, a to ve třech etapách v letech 2008–2009. Jedním z dílčích cílů bylo specifikovat obecně vymezené rámce do konkrétně formulovaných kritérií kvality pro výše vymezené oblasti, které se tímto měly stát východisky inspekce a autoevaluace školy.

Estyn vytvořil pro účely vlastního hodnocení škol soubor formulářů a manuálů pro jednotlivé stupně vzdělávání (např. *Self-Evaluation Manual for Primary Schools*), které obsahují principy autoevaluace a oblasti se soubory kritérií kvality. Jádrem autoevaluace tvoří ve Walesu tři výchozí otázky: K jaké kvalitě jsme dospěli? Jak jsme se to dověděli? Jak to můžeme zlepšit? **Oblasti autoevaluace** jsou tvořeny dvěma

úrovněmi, přičemž k první úrovni patří: kvalita vzdělávacích výsledků; kvalita poskytovaného vzdělávání a výchovy; kvalita vedení zaměstnanců a management školy. Obsah i struktura oblastí vlastního hodnocení je shodná s rámcem školní inspekce (viz podkapitola 4.1.2).

Školám ve Walesu je doporučováno vnímat autoevaluaci jako kontinuální, cyklický proces, který je zvnitřněnou součástí školního života, nikoli pouze nárazovou akcí před plánovanou externí inspekcí. Je na zvážení školy, které oblasti a v jaký čas budou podrobeny šetření.

Stejně jako v Anglii vytváří výsledky vnitřní evaluace velšských škol východisko a jádro externí inspekce. Do autoevaluačních procesů jsou aktivně zapojeni zástupci školské rady a Expertní tým (*Senior Leadership Team*), kteří spoluvytváří rovněž Plán rozvoje školy. Zdůrazňován je význam účasti žáků a studentů jako přímých aktérů autoevaluace. Ve Walesu podléhá autoevalaci rovněž školská rada.

5 Výsledky práce školy v Anglii a Walesu

5.1 Standardy kvality školního vzdělávání

Skládání účtů veřejnosti má v Anglii a Walesu tradici v národním srovnávacím testování znalostí žáků. V rámci Velké Británie zodpovídá za vývoj testových nástrojů logistický management a příslušná školení **Úřadu pro kvalifikace a kurikulum** (*Qualifications and Curriculum Authority, QCA*). V Anglii zajišťuje dohled nad kvalitou systému testů, zkoušek a kvalifikací **Úřad pro řízení kvalifikací a zkoušek** (*Office of the Qualifications and Examinations Regulator, OFQUAL*). Národní testování je v Anglii zavedeno pro šest klíčových období 0–5 (období 0 pro stupeň předškolního vzdělávání – období 5 pro stupeň vyššího sekundárního vzdělávání žáků ve věku 16–18 let, tzv. Sixth-Form).

Detailní analýzy a statistické údaje o míře naplňování vzdělávacích standardů jsou obsahem zpráv v podobě tzv. **ligových tabulek** (*National Summary Results; National Value Added Information; National Benchmark Information a Performance and Assessment Report, PAN-DA*). Zprávy umožňují školám srovnávat dosažené vzdělávací výsledky s celonárodním průměrem i s výsledky škol vzdělávajících žáky ze srovnatelného sociokulturního prostředí. Souhrnné výkonové ukazatele se zaměřením na přidanou hodnotu vzdělávání poskytují rovněž školské úřady LEA.

Zásadní reformou národních zkoušek prošel v posledních deseti letech Wales. Postupně od roku 2001 bylo zrušeno testování žáků do věku 14 let. Zodpovědnost za tvorbu kritérií kvality vzdělávacích výsledků delegovala velšská vláda na učitele a profesní zodpovědnost škol byla posílena rovněž důrazem na externí a interní evaluaci.

5.2 Zveřejňování výsledků a vliv inspekce na zlepšování kvality školy

Výsledky školní inspekce jsou v Anglii a Walesu zveřejňovány od osmdesátých let 20. století. Inspekční zpráva obsahuje analýzu silných a slabých stránek, identifikaci oblastí, v nichž by se škola měla zlepšit a návrhy korektivních opatření. Zprávy jsou veřejně přístupné na webových stránkách úřadu. Kopie jsou zasílány školské radě a místním školským úřadům LEA. Povinností školy je zprávu zveřejnit a shrnutí výsledků zaslat rodičům.

Na základě výsledků školní inspekce musejí školy vypracovat **akční plán školy** (*School action plan* v Anglii, *School improvement/development plan* ve Walesu) obsahující strategie a postupy implementace doporučených změn a řízení růstu kvality. Očekává se, že v naplňování akčního plánu budou se školou úzce spolupracovat školské úřady LEA.

Tzv. **návazná evaluace** monitorující postup školy v realizaci doporučení je v Anglii a Walesu detailně upravována konkrétními předpisy. Jak LEA tak Ofsted a Estyn důsledně kontrolují pokrok školy a nápravu v případech, že výsledky inspekce vyhodnotily vybrané oblasti jako problémové či nevyhovující. Pokud škola nedosahuje očekávaných výsledků, mají zástupci obou kontrolních institucí intervenční pravomoci (např. jmenovat další členy školské rady nebo odejmout nárok na přiznané dotace).

5.3 Výstupy autoevaluace a vliv na zlepšování kvality školy

Jedním z výstupů vlastního hodnocení je akční plán školy (ve Walesu Plán rozvoje školy – *School Development/Improvement Plan*). Obsahuje soubor korektivních opatření spolu s postupy pro jejich zavádění.

Výsledky autoevaluace využívají kromě inspekcí Ofsted a Estyn rovněž školské úřady LEA, jejichž úkolem je dohlížet na kvalitu škol a naplňování zákonem daných požadavků na školní vzdělávání. Recipročně

také výsledky externí inspekce a partnerské spolupráce s LEA slouží školám jako podklady vlastního hodnocení.

6 Výhled do budoucna

Autoevaluace školy tvoří v Anglii a Walesu klíčový koncept zabezpečování kvality státem garantovaných služeb v oblastech výchovy a vzdělávání. Několik let prosazované doporučení vyústilo roku 2005 v zákonem stanovenou povinnost, která s sebou nese neustále se vyvíjející systém jak obsahů, tak forem autoevaluačních procesů doprovázených tvorbou metodických materiálů a ICT systémů.

Výhledy do budoucna zabarvují kritické ohlasy a v důsledku také připravované změny obou systémů hodnocení školy. V případě inspekce i autoevaluace je terčem kritiky procedurální složitost a zdlouhavost. Jako problematické je viděno detailní zpracování kritérií kvality do mnoha dílčích podoblastí, které zavádí pozornost na méně významné aspekty fungování školy. Inspekci je vytýkána zvýšená pozornost věnovaná kontrole dodržování byrokratických povinností. Praktikům nevyhovuje předepsaná forma autoevaluace, která je podle jejich názoru vytvořena s ohledem na zájmy Ofstedu více než na potřeby a individuální specifika jednotlivých škol. I když je v kompetencích školy nezávislý výběr evaluačního systému, většina škol v Anglii z pochopitelných důvodů využívá formy SEF vytvořené Ofstedem.

Aktuálně jsou připravovány obsahové změny obou systémů vnitřního i vnějšího hodnocení v podobě redukce množství posuzovaných oblastí. Z původních sedmi představených výše vyhodnotili odborníci Ofsted jako klíčové čtyři oblasti: **kvalitu vyučování, vedení školy, chování žáků a jejich bezpečí, školní úspěšnost**. Nově je plánována také změna v povinnosti všech škol podstoupit státní kontrolu v intervalu pěti let. Školy, které obdrží hodnocení výborný, by měly být z této povinnosti vyvážány. Diskutovány jsou např. možnosti rodičů vznést podněty k externí inspekci v případě problémů apod. Intenzivnější pozornost by naopak měla být úřadem věnována školám, které při kontrole vykazují nízké stupně hodnocení. Z oficiálních dokumentů Ofsted vyplývá, že z celkového počtu 2140 škol, které prošly inspekční kontrolou na podzim roku 2009, bylo 9% hodnoceno stupněm vynikající, 40% dobrý, 40% uspokojivý a 10% nedostatečný.

V červnu roku 2011 proběhlo stažení online systému SEF; webová aplikace byla uzavřena a výsledky již realizovaného vlastního hodnocení

ní budou inspektory zohledňovány v této podobě naposledy ve školním roce 2011/2012.

Změny jsou vítány, avšak pozitivní významy a cíle autoevaluace tímto nejsou jakkoli zpochybňovány. Stejně tak komplementarita obou typů evaluace je posuzována jako významný krok vpřed a je žádoucí, aby byla zachována. Zejména se hledá nová, efektivnější forma obou procesů, která by více zohledňovala zásadní aspekty kvalitního fungování školy svým zacílením výhradně na procesy výuky a učení žáků. Od školního roku 2011/2012 bude posílena nezávislost školy ve výběru systému vlastního hodnocení. Posíleny budou rovněž rozhodovací pravomoci škol ve věci zveřejňování výsledků autoevaluace. Pokud tak neučiní, nebudou znevýhodněny. Od škol se i nadále očekává, že budou autoevaluaci provádět s posílenou mírou autonomie, avšak stále s respektem k předepsaným oblastem kvality práce školy.

7 Závěr

Školní vzdělávání v Anglii a Walesu prošlo od konce devadesátých let až do nástupu konzervativní vlády roku 2010 četnými reformními zásahy. Pozitivně jsou hodnoceny zvýšené investice do vzdělávacího systému, zvyšování platů učitelů i materiálního zabezpečení škol. Reflektováno je rovněž zvyšování úrovně vzdělávacích výsledků žáků v národním testování. Nedaří se však snižovat počet „podprůměrných“ škol, a to zejména v případech, že socioekonomický status rodin jejich žáků vykazuje jistá specifika ve srovnání s ostatními školami. Neustálé zvyšování minimálních vzdělávacích standardů způsobuje, že dlouhodobě problémové školy k jeho dosažení nemají šanci dojít. Stále více se diskutuje nutnost posuzovat výsledky vzdělávání s ohledem na širokou škálu ukazatelů a nutnost vidět význam přidané hodnoty a „srovnávat srovnatelné“. Reformní hlasy vidí jádro řešení problémů v návratu k samotné škole, tj. k žákům, rodičům, učitelům a zástupcům místní komunity. Pouze spolupráce a spoluúčast všech zainteresovaných stran může rozkrývat obtíže školy, nalézat řešení a napomáhat tím růstu a vývoji. Lokální zodpovědnost by měla být nadřazena plnění centrálně stanovených požadavků a tvrdým sankcím při jejich porušení. „*Žádoucí je aktivita zespoda, což znamená, že profesionálové pracují s komunitou jako s občany, nikoli jako se spotřebiteli*“ (Chapman a kol., 2010, s. 205).

Výrazným rysem vzdělávací politiky Anglie a Walesu byla v posledních dvaceti letech snaha centralizovat dohled nad školami pomocí státem regulované externí inspekce. I přes mnohé iniciativy, jež vedly k posilování významu vlastního hodnocení škol, je stále zdůrazňován respekt k pedagogické autonomii učitelů, která je reálně naplňována delegovanými pravomocemi dohlížet na kvalitu vlastní profesní praxe. Podle odborníků na vzdělávací politiku země představuje zohledňování individuálních zvláštností každé jednotlivé školy a příprava konkrétních řešení „na míru“ za účasti všech zainteresovaných stran v roli partnerů výchozí princip reformy evaluace škol.

Zdroje

- Department for Education [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://www.education.gov.uk/](http://www.education.gov.uk/).
- Estyn [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://www.estyn.gov.uk/english/](http://www.estyn.gov.uk/english/).
- Eurydice. *Evaluate škol poskytujících povinné vzdělání v Evropě*. Brusel: Eurydice, 2004. ISBN 2-87116-364-2.
- CHAPMAN a kol. Vzdělávací politika „nových labouristů“: hodnocení změn ve vzdělávání v uplynulých více než deseti letech. In JEŽKOVÁ, V., DVOŘÁK, D., CHAPMAN, CH. a kol. *Školní vzdělávání ve Velké Británii*. Praha: Karolinum 2010. ISBN 978-80-246-1784-8.
- MacBEATH, J. *Background, Principles and Key Learning*. Nottingham: NCSL. [online] [cit. 15. října 2011]. Dostupné z [www: http://www.mp.gov.rs/resursi/dokumenty/dok55-eng-self-evaluation-background-principles-key-learning.pdf](http://www.mp.gov.rs/resursi/dokumenty/dok55-eng-self-evaluation-background-principles-key-learning.pdf).
- MacBEATH, J. *Models, Tools and Examples of Practice. Self-evaluation*. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://www.mp.gov.rs/resursi/dokumenty/dok69-eng-self-evaluation-models-tools-practice.pdf](http://www.mp.gov.rs/resursi/dokumenty/dok69-eng-self-evaluation-models-tools-practice.pdf).
- MacBEATH, J., SCHRATZ, M., MEURET, D., JAKOBSEN, L. *Self-evaluation in European Schools. A Story of Change*. London: Routledge Falmer, 2000.
- McNAMARA, G., O'HARA, J. The importance of the concept of self-evaluation in the changing landscape of education policy. In *Studies in educational Evaluation*, 34, 2008, s.173–179. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://www.dcu.ie/education_studies/cee/documents/self_evaluation.pdf](http://www.dcu.ie/education_studies/cee/documents/self_evaluation.pdf).
- OECD. *Measuring the quality of schools*. Paris: OECD, 1995.
- Ofsted. *A new relationship with schools: Improving performance through school self-evaluation*. Ofsted, 2004. ISBN 1-84478-429-0. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: < https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/1290-2005PDF-EN-01.pdf>](https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/1290-2005PDF-EN-01.pdf).
- Ofsted. *The framework for inspecting independent schools*. Ofsted, 2006. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: < www.ofsted.gov.uk>](http://www.ofsted.gov.uk).
- Ofsted. *The Handbook for Inspecting Schools, with guidance on self-evaluation*. Ofsted, 2000. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: <www.ofsted.gov.uk>](http://www.ofsted.gov.uk).

Ofsted. *Framework for the inspection of schools in England*. Ofsted, 2005. [online] [cit. průběžně]. Dostupné na: www.ofsted.gov.uk.

Office for Standards in Education. *Children's Services and Skills* [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://www.ofsted.gov.uk/](http://www.ofsted.gov.uk/).

Ofsted. *Self-evaluation form for all-through mainstream schools* [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: <https://forms.ofsted.gov.uk/pdfs/103f057e-bbee-45aa-af82-d3c5706fd475.pdf>](https://forms.ofsted.gov.uk/pdfs/103f057e-bbee-45aa-af82-d3c5706fd475.pdf).

SCHEERENS, J. a kol. Aspects of the Organizational and Political Context of School Evaluation in Four European Countries. In: *Studies in Educational Evaluation*, June 1999, sv. 25, č. 2, s. 79-108. Amsterdam: Elsevier Science, 1999.

Structures of Education and Training System in Europe. United Kingdom – England, 2009/10 Edition. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_UKEngland_EN.pdf](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_UKEngland_EN.pdf).

Příloha:

Tabulka č. 1 – Přehled institucí zabývajících se evaluací ve Velké Británii, resp. Anglii a Walesu

Stát/ země	Název subjektu	Český překlad názu subjektu	Charakteristika subjektu	Činnost v evaluaci	Kontakt
Velká Británie/ Anglie	Qualifications and Curriculum Development Agency (QCDA)	Agentura pro rozvoj kvalifikací a kurikula	Zodpovídá za tvorbu kurikula pro preprimární, primární a sekundární vzdělávání, dává doporučení k inovacím a rozvoji Národního kurikula	Tvorba vývoj národních vzdělá- vacích standardů jako očekávané kvality vzdělávání.	www.qcda.gov.uk/ E-mail: STAorderline@tso.co.uk
Velká Británie/ Anglie	Office of the Qualifications and Examinations Regulator (OFQUAL)	Úřad pro řízení kvalifikací a zkoušek	Organizace spravující a re- gulující oblast kvalifikací a jejich standardizaci, testů a zkoušek.	Tvorba a vývoj obsahových rámců kvalifikací jako standardů kvality.	www.ofqual.gov.uk/ E-mail: info@ofqual.gov.uk
Velká Británie	British Educational Research Association (BERA)	Britské asociace pedagogického výzkumu (BERA)	Sdružení subjektů zabývajících se výzkumem v oblasti peda- gogické vědy.	- Rozvoj metodologie evaluační- ho výzkumu. - Vývoj a testování evaluačních metod a technik.	http://www.bera.ac.uk E-mail: admin@bera.ac.uk
Velká Británie	CfBT Education Trust (Young Gifted & Talented)	Program pro vzdělávání nadané a talentované mládeže	Program zaštiťuje vláda a mi- nisterstvo DCFS. Podpora a rozvoj vzdělávání pro na- dané a talentované žáky ve věku 4–19 let.	Poradenství a vývoj vzdělávacích standardů a jejich modifikace a evaluace pro potřeby nadaných a talentovaných žáků.	http://ygt.dcsf.gov.uk E-mail: ygt@cftb.com
Velká Británie	Education and Training Group (British Council)	Skupina pro vzdělávání a odbornou přípravu (Britská rada)	Národní organizace UK pro podporu kulturních vztahů a vzdělávacích příležitostí. Je určená žákům, studentům, učitelům a školám.	- Partnerství, výměnné pobyty, vzdělávání. - Tvorba testů a národních zkou- šek včetně realizace testování.	http://www.britishcouncil.org/learning.htm E-mail: general.enquiries@britishcouncil.org

Velká Británie	European Association of Teachers (AEDE/EAT)	Evropská asociace učitelů (AEDE/EAT)	Organizace zaměřená na podporu porozumění problematice EU mezi pedagogy ve všech členských státech. Má sít více než 25 000 učitelů, ředitelů, inspektorů a úředníků všech typů škol včetně univerzit.	Organizace zaměřená na podporu porozumění problematice EU mezi pedagogy ve všech členských státech. Má sít více než 25 000 učitelů, ředitelů, inspektorů a úředníků všech typů škol včetně univerzit.	Konference, semináře, výměnné pobyty a diskuse ve všech oblastech kvality vzdělávání a učitelské profese.	http://www.aede.eu E-mail: eat_uk@tiscali.co.uk
Velká Británie	Learning and Skills Council	Rada pro studium a dovednosti	Vládní organizace zaměřená na vzdělávání, studium a do- sahování kvalifikaci.	Vládní organizace zaměřená na vzdělávání, studium a do- sahování kvalifikaci.	• Vývoj a implementace vzdělávacích standardů. • Tvorba a ověřování nástrojů testování.	http://www.lsc.gov.uk E-mail: info@lsc.gov.uk
Velká Británie	Learning and Skills Improvement Service (LSIS)	Servis pro zdokonalování studia a dovednosti	Vládní organizace zaměřená na služby posilující dosahování excelence ve vzdělávání, studiu a kvalifikaci.	Vládní organizace zaměřená na služby posilující dosahování excelence ve vzdělávání, studiu a kvalifikaci.	• Služby poskytované učitelům, ředitelům a školám v oblastech dosahování vysokých standardů vzdělávání. • Vzdělávací příležitosti, konference, tvorba metodických materiálů a publikací.	www.lsis.org.uk/ LSISHome.aspx E-mail: enquirieslondon@lsc.gov.uk
Velká Británie	School Inspection Service	Servis pro školní inspekce	Nezávislý rozhodčí a poradní orgán, jehož cílem je podpořit školy v procesech státní inspekce. Členové jsou schvalováni vládou a jsou bývalými inspektory Ofsted.	Nezávislý rozhodčí a poradní orgán, jehož cílem je podpořit školy v procesech státní inspekce. Členové jsou schvalováni vládou a jsou bývalými inspektory Ofsted.	Šetří a rozhodují spory v případech stížností z řad škol, žáků a rodičů na postupy a výsledky státní inspekce.	http://schoolinspection-service.co.uk
Velká Británie	Professional Association of Teachers (PAT)	Profesní asociace učitelů (PAT)	Nezávislá organizace chránící zájmy, profesní potřeby a pracovní podmínky učitelů	Nezávislá organizace chránící zájmy, profesní potřeby a pracovní podmínky učitelů	• Monitoring a konzultace v oblasti např. vzdělávacích a profesních standardů, evaluace a autoevaluace škol a učitelů. • Vyjednávání s vládními institucemi a orgány místní státní správy.	http://www.pat.org.uk E-mail: hq@pat.org.uk

Velká Británie	Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA)	Agentura pro zajišťování kvality vysokoškolského vzdělávání (QAA)	Nezávislá organizace chránící zajišťování standardů a zvyšování kvality vysokoškolského vzdělávání a dosahování kvalifikací.	Nezávislá organizace chránící zajišťování standardů a zvyšování kvality vysokoškolského vzdělávání a dosahování kvalifikací.	• Definování a prosazování transparentních standardů VŠ vzdělávání. • Výzkum a vývoj metodiky tvorby a výzkumu dosahování standardů. • Pomoc institucím v dosahování standardů a poskytování vzdělávacích příležitostí pro všechny studenty. • Výzkum, publikace a podněcování diskuse v uvedených oblastech.	http://www.qaa.ac.uk/ E-mail: comms@qaa.ac.uk
Velká Británie	4Children (Kids' Clubs Network)	4Children	Národní charitativní společnost pro děti a mládež ve věku do 16 let.	Národní charitativní společnost pro děti a mládež ve věku do 16 let.	• Monitorování zaměřenosti inspekce a autoevaluace školy na kvalitu péče o děti. • Sledování výsledků inspekce v oblasti naplňování potřeb dětí.	http://4children.org.uk E-mail: Info@4Children.org.uk
Velká Británie	Advisory Centre For Education (ACE)	Poradna pro vzdělávání (ACE)	Národní charitativní společnost nezavislého poradenství pro rodiče a pěstouny. Pečuje o zabezpečení spravedlivosti a rovných příležitostí ve vzdělávání pro všechny děti.	Národní charitativní společnost nezavislého poradenství pro rodiče a pěstouny. Pečuje o zabezpečení spravedlivosti a rovných příležitostí ve vzdělávání pro všechny děti.	• Reprezentují hlas dětí, mladých lidí a jejich rodin. • Mohou vznést podnět k inspekčnímu šetření na školách.	http://www.ace-ed.org.uk
Velká Británie	Association of Teachers and Lecturers (ATL)	Asociace učitelů a lektorů	Asociace chrání profesní zájmy, potřeby a práva učitelů a lektorů v oblasti pracovních podmínek.	Asociace chrání profesní zájmy, potřeby a práva učitelů a lektorů v oblasti pracovních podmínek.	• Poradenství a výzkum v oblasti profesního rozvoje učitelů. • Analýzy a doporučení v oblasti legislativy, včetně metodiky inspekce a auto-evaluace školy.	http://www.atl.org.uk E-mail: info@atl.org.uk

Velká Británie	Centre for Research on the Wider Benefits of Learning	Centrum pro výzkum širších přínosů studia	Centrum zaměřené na výzkum v oblasti studia a vzdělávání v širokém kontextu jejich dopadů na jednotlivce i společnost. Je spravováno ministerstvem DCSF.	• Implementace výsledků výzkumu do tvorby a inovací vzdělávacích standardů a jejich evaluace. • Poradenství pro DCSF.	http://www.learning-benefits.net E-mail: info@learning-benefits.net
Velká Británie/ Anglie	Department for Education (DfE)	Ministerstvo školství	Klíčová vládní instituce zaměřená na vzdělávání.	• Stanovování klíčových směrů vzdělávací politiky. • Vývoj a inovace vzdělávacích standardů. • Výzkum, monitorování a kontrola jejich naplňování. • Zajišťování kvality vzdělávacího systému. • Srovnávací výzkumy TIMSS, PIRLS/GLU, PISA.	http://www.education.gov.uk/
Velká Británie	Educational Testing Service (ETS) Europe	Servis pro testování ve vzdělávání v Evropě	Nezisková organizace s posláním pečovat o kvalitu a spravedlnost ve vzdělávání v Evropě prosřednictvím hodnocení založeném na výzkumu.	Výzkum a vývoj validních a reliable testových nástrojů.	http://www.ets europe.org
Velká Británie/ Anglie	General Teaching Council for England	Rada pro učitele a vyučování v Anglii	Organizace zaměřená na zlepšování úrovně vyučování a učení ve všech oblastech, sférách a úrovních vzdělávání.	• Poradenství, vývoj a implementace profesních standardů kvality učitele a vyučování, profesní vzdělávání a rozvoj. • Zaměstnanecká práva učitelů a jejich ochrana. • Legislativní rámec učitelské profese. • Poradenství, metodická podpora v oblastech evaluace a autoevaluace učitelů, žáků, školy.	http://www.gtce.org.uk E-mail: info@gtce.org.uk

Velká Británie	Association of School and College Leaders (ASCL)	Asociace ředitelů středních škol	Profesní organizace sdružující ředitele středních škol, hájící jejich profesní zájmy a potřeby.	• Vývoj vlastních autoevaluačních modelů a systémů. • Poradenství, další vzdělávání.	http://www.ascl.org.uk/
Velká Británie	Independent Schools Council (ISC)	Rada soukromých škol	Organizace zajišťující kvalitu, diverzitu a excelenci v oblasti vzdělávání v soukromých školách UK. Spolupracuje s Independent Schools Inspectorate, který provádí inspekce ve školách sdružených v organizaci.	• Vývoj vzdělávacích standardů a standardů kvality vyučování. • Poradenství a kontrola jejich naplňování. • Tvorba standardů pro testování. • Tvorba metodických materiálů, portálů, konferencí, seminářů, odborných časopisů a publikací. • Výzkum ve výše uvedených oblastech.	http://www.isc.co.uk E-mail: office@isc.co.uk
Velká Británie	Independent Schools Inspectorate (ISI)	Inspekce soukromých škol	Hlavní inspekční orgán provádějící inspekci soukromých škol sdružených v Independent Schools Council (ISC).	• Vývoj a aplikace metodiky inspekce jako externí evaluace. • Tvorba standardů pro testování. • Tvorba metodických materiálů, portálů. • Vývoj metod a technik evaluace.	http://www.isi.net/
Velká Británie	Institute for Learning	Institut pro studium	Nezávislá profesní organizace určená vzdělávajícím se učitelům, lektorům, tutorům a studentům učitelství v oblasti dalšího vzdělávání a získávání kvalifikací.	• Podpora profesního rozvoje a excelence v učitelské profesi. • Poradenství, vzdělávací příležitosti, portály, odborné časopisy a publikace, konference apod.	http://www.ifl.ac.uk E-mail: enquiries@ifl.ac.uk
Velká Británie	Learning and Skills Network (LSN)	Sít studia a dovedností	Nezisková organizace zaměřená na pomoc při uplatňování na trhu práce ve veřejném a soukromém pracovním prostoru, v UK i mezinárodně.	• Monitoring požadavků trhu práce v UK i mezinárodně. • Nabídka služeb a programů na rozšíření a doplnění kvalifikací.	http://www.lsneducation.org.uk/ E-mail: enquiries@LSNEducation.org.uk

Velká Británie	National Union of Teachers (NUT)	Národní svaz učitelů (NUT)	Chrání zájmy, profesní potřeby a pracovní potřeby učitelů. Prosazuje vysokou úroveň kvalifikovanosti všech učitelů a posilování profesního statusu. Působí pro státy Anglie a Wales.		• Aktivita v oblasti profesního standardu učitelů, kvality vzdělávání a školy. • Konference, výzkumná šetření, odborné publikace.	http://www.teachers.org.uk
Velká Británie/ Anglie	Ofsted - Office for Standards in Education, Children's Service and Skills	Ofsted - Úřad pro standardy ve vzdělávání, služby dětem a kvalifikace	Centrální inspekční orgán státní správy zajišťující kontrolu a dohled při naplňování vysokého standardu vzdělávání ve státních a soukromých školách.		• Přispívá k tvorbě koncepce vzdělávací politiky státu. • Podpora škol při zajišťování kvality. • Obsahová a metodická koncepce inspekce jako externí evaluace a autoevaluace školy. • Inspekce na školách financovaných z veřejných zdrojů. • Tvorba a diseminace metodických materiálů a školení.	http://www.ofsted.gov.uk E-mail: enquiries@ofsted.gov.uk
Velká Británie	Her Majesty's Inspectors of Schools (HMI)	Inspektorát Jejích Velčenstva	Výkonná moc v dohledu nad kvalitou inspekci Ofsted a Estyn		Poradenství a podpora ve vývoji autoevaluačních modelů a systémů.	http://www.gov.uk/
Velká Británie	Local Educational Authority (LEA)	Školský úřad	Místní orgán státní správy v dohledu nad kvalitou poskytovaného vzdělávání		Vývoj autoevaluačních modelů a systémů; poradenství školám v podobě kritického přítele.	
Velká Británie	School Improvement Partner (SIP)	Partner rozvoje škol	Orgán školského úřadu LEA.		Zastupuje školské úřady v roli partnera a poradce při autoevaluaci.	
Velká Británie	School Councils UK	Školní rady UK	Sdružení podporující efektivní fungování školských rad v zemích UK s cílem posilovat pohodu žáků ve školách a rozvíjet hodnoty demokracie a občanství.		Konzultace, poradenství, školení a tvorba metodických materiálů.	www.schoolcouncils.org E-mail: info@schoolcouncils.org

Velká Británie	School Teachers Review Body (STRB)	Orgán kontroly učitelů škol (STRB)	Zákonně stanovený úřad, poradní orgán vlády, zabývající se problematikou mezd a pracovních podmínek učitelů (pracovní povinnosti, pracovní doba apod.) v Anglii a Walesu.		Navrhuje úpravy pracovních podmínek učitelů. Konzultuje návrhy se zástupci orgánů místní státní správy, řediteli a učiteli škol, asociacemi učitelů apod.	http://www.ome.uk.com/review.cfm?body=7 E-mail: john.perrett@berr.gsi.gov.uk
Velká Británie	Teacher Support Network	Sít podpory učitelů	Nezávislá charitativní organizace poskytující praktickou a emocionální podporu zaměstnancům ve školství a jejich rodinám v Anglii, Skotsku a Walesu.		Poradenství, infolinky, vzdělávací příležitosti, grantové příležitosti.	http://www.teachersupport.info E-mail: enquiries@teachersupport.info
Velká Británie	Training and Development Agency for Schools (TDA)	Agentura pro vzdělávání a rozvoj škol	Národní agentura zodpovědná za rozvoj a vzdělávání zaměstnanců škol.		• Poradenství a vzdělávací příležitosti ve vazbě na potřeby škol, ředitelů a učitelů. • Tvorba metodických materiálů a testů profesních dovedností.	http://www.tda.gov.uk E-mail: corporate-comms@tda.gov.uk
Velká Británie/ Wales	Cyfanfyd (The Development Education Association for Wales)	Asociace pro rozvoj vzdělanosti ve Walesu	Organizace zaměřená na podporu vzdělávání pro udržitelný rozvoj a globální partnerství. S důrazem na dodržování práv a budování zodpovědnosti učících se všech věkových kategorií.		• Poradenství školám a učitelům ve vazbě na požadavky státu. • Projekty, vzdělávací příležitosti, metodický materiál.	http://www.cyfanfyd.org.uk E-mail: info@cyfanfyd.org.uk
Velká Británie/ Wales	Department for Education and Skills (DfES)	Ministerstvo pro vzdělávání a kvalifikace	Klíčová vládní instituce zaměřená na vzdělávání.		• Stanovování klíčových směrů vzdělávací politiky. • Vývoj a inovace vzdělávacích standardů. • Výzkum, monitorování a kontrola jejich naplňování. • Zajišťování kvality vzdělávacího systému. • Srovnávací výzkumy TIMSS, PIRLS/IGLU, PISA.	http://www.wales.gov.uk/topics/educationandskills/?lang=en E-mail: correspondence.leighton.andrews@wales.gsi.gov.uk

Velká Británie/ Wales	Estyn	Estyn	Centrální inspekční orgán státní správy zajišťující kontrolu a dohled při naplňování vysokého standardu vzdělávání ve státních a soukromých školách.	• Přispívá k tvorbě koncepce vzdělávací politiky státu. • Podpora škol při zajišťování kvality. • Obsahová a metodická koncepce inspekce jako externí evaluace a autoevaluace školy. • Inspekce na školách financovaných z veřejných zdrojů. • Tvorba a diseminace metodických materiálů a školení.	http://www.estyn.gov.uk/english/
Velká Británie/ Wales	National Association of the Teachers for Wales	Národní asociace učitelů	Chrání zájmy, profesní potřeby a pracovní podmínky učitelů. Zcela nezávislá na UK. Není zřizována ani financována vládou.	• Sekce Vzdělání, kurikulum a hodnocení. • Monitoring a konzultace v oblasti např. vzdělávacích a profesních standardů, evaluace a autoevaluace učitelů.	http://www.athrawon.com E-mail: ucac@athrawon.com
Velká Británie/ Wales	General Teaching Council Wales (GTCW)	Rada pro učitele a vyučování ve Walesu (GTCW)	Organizace zaměřená na zlepšování úrovně vyučování a učení ve všech oblastech, sférách a úrovních vzdělávání	• Poradenství, vývoj a implementace profesních standardů kvality učitele a vyučování, profesní vzdělávání a rozvoj. • Zaměstnanecká práva učitelů a jejich ochrana. • Legislativní rámec učitelské profese. • Poradenství metodická podpora v oblastech evaluace a autoevaluace učitelů, žáků, školy	http://www.gtcw.org.uk/ E-mail: information@gtcw.org.uk

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU BELGIE

Jana Poláchová Vašátková, Alice Bačíková

Úvod

Belgie, oficiálně Belgické království, je federativní konstituční monarchií (s více než 10 mil. obyvatel a územím přes 30 tis. km² s federální vládou a parlamentem). Geograficky je země rozdělena do tří regionů podle územního principu: Vlámsko, Valonsko a region Brusel. Regiony mají legislativní a exekutivní pravomoc, odpovídají například za ekonomiku, zahraniční obchod, dopravu, životní prostředí, to garantují regionální legislativní orgány (vláda, parlament). Z kulturního a politického hlediska se ale Belgie/Belgické království ještě skládá i ze tří společenství, rozdělených podle jazykového principu: Vlámské – holandsky hovořící, Francouzské a Německojazyčné společenství. Společenství nesou odpovědnost za politiku v oblastech, ve kterých je zabezpečování služeb lidem úzce spojeno s jazykem, v němž musejí být tyto služby (tj. vzdělávání, sociální péče, veřejná zdravotní péče a kultura) poskytovány. Pro tyto účely existují specifické legislativní orgány, celkem tak v celé zemi zároveň působí šest vlád a šest parlamentů. Hlavním principem školství

v celé federaci je „svoboda vzdělávání“ (podle článku 24 federální Ústavy). V důsledku „svobody vzdělávání“ je poskytováno následující:

- možnost nezávislého zřízení školy různými právními subjekty (může se jednat o školu se specifickými pedagogickými principy, nábožensky orientovanou i bez vyznání),
- právo rodičům vybrat školu pro své dítě (v jakémkoliv věku dítěte musí mít rodič možnost vybrat si školu nábožensky i sekulárně orientovanou, a jazyk, ve kterém se dítě bude vzdělávat),
- bezplatné povinné vzdělávání.

Poněvadž školství spadá do kompetence jednotlivých společenství, existují v Belgii/Belgickém království tři školské systémy a tři oficiální vyučovací jazyky:

- holandština ve Vlámském společenství,
- francouzština ve Francouzském společenství,
- němčina v Německojazyčném společenství.

Hlavní město Brusel je bilingvní, hovořící francouzsko-holandsky.

I přes toto členění zůstávají federativně naprosto jednotné následující tři charakteristiky belgického školství:

- délka povinného vzdělávání od 6 do 18 let,¹
- stanovení minimálních podmínek pro získávání titulů,
- schéma odchodu do penze lidí pracujících ve školství.

Spolupráce mezi školami, učiteli a vedení škol napříč třemi společenstvími je nejen očekávána, ale i finančně podporována, např. Fondem Prince Filipa. Podpora spolupráce se zahraničím vyplývá z bilaterálních smluv apod.

Vývoj školského systému v Belgickém království se během posledních patnácti let posunul z fáze kvantitativní expanze (charakteristické zobecněním vyššího sekundárního školství a nárůstem žáků pokračujících ve školním vzdělávání ve věku 18–24 let), tj. z tzv. „školy pro všechny“, do nového období usilujícího o tzv. „nejlepší školu pro všechny“. Naplnění

této nové výzvy je plánováno prostřednictvím následujících záměrů: lepším přizpůsobením kurikula, zvýšením profesionality nové generace učitelů apod. Péče o kvalitu vzdělávání je v Belgickém království významnou prioritou, avšak každé společenství k ní přistupuje specificky; tato specifika jsou postupně představena ve třech kapitolách následujícího textu. U každého společenství je nejprve pojednáno o přístupu a mechanismech zajišťujících řízení kvality celého školského/vzdělávacího systému (včetně práce se zpětnou vazbou). Poté je kladen důraz především na charakteristiku evaluace škol poskytujících povinné vzdělávání.

1 (Auto)evaluace školy ve Vlámském společenství²

V holandsky mluvící části Belgie žije 5,9 milionu obyvatel (60 % obyvatel Belgie), a to přibližně na jedné třetině celkové rozlohy Belgie. Představitelem školství je ministr pro vzdělávání vlámské vlády.

Školy primární a sekundární úrovně dostávají finanční podporu ze strany společenství. Finanční podpora je stejná bez ohledu na to, do které ze tří vzdělávacích sítí (onderwijsnetten) určitá škola patří, zda do sítě:

- a) škol Vlámského společenství (dříve označovaných jako školy státní),
- b) škol zřizovaných městy, regiony apod.,
- c) soukromých škol: může se jednat o školu zřizovanou určitou církví (nejpočetněji zastoupená je síť katolických škol) nebo o školu hlásící se k určitému specifickému pedagogickému principu (tzv. alternativní školy jako např. Freinetovy školy, Montessori školy).

K významným aktérům systému **řízení kvality školského systému** patří, kromě samotných škol, inspekce a čtyři hlavní institucionální schémata regulující počáteční i další vzdělávání vlámského společenství:

- **Inspekce** (se svými cca 150 inspektory) dohlíží na kvalitu vzdělávání ve školách zejména prostřednictvím tzv. hloubkových inspekcí (sledujících např. míru naplňování stanovených výstupů, kvalitu procesů

¹ Povinné vzdělávání (nikoliv povinná školní docházka) má do 16 let věku dítěte podobu tzv. plného vzdělávání, následně může být realizováno i jako tzv. částečné vzdělávání (souběžně výkonem určitého povolání či profese).

² Je třeba upozornit, že při analýze postavení evaluačních aktivit ve Vlámském společenství bývá často analyzováno školství celých Flander, což je označení pro území zahrnující Vlámské společenství a Vlámský region.

vedoucích k těmto výstupům); jejími výstupy jsou inspekční zprávy zveřejněné na webových stránkách inspekce. Tyto zprávy jsou pak logicky veřejností vnímány jako určité „pečetě kvality“. (Každá škola musí podstoupit hloubkovou inspekci alespoň jednou za deset let; inspekce však nemá pravomoc kontrolovat školy a instituce vzdělávající učitele.) Inspekce shrnuje své každoroční zjištění do výroční zprávy nazývané **Zrcadlo vzdělávání**. Kromě kontrolní činnosti (při které využívá tzv. CIPO model, tj. kontext-vstup-proces-výstup, indukující, jak škola působí na žáky na pozadí kontextuálních faktorů školy) plní inspekce vůči školám rovněž poradenskou funkci. Inspirativní mohou být výhody, které přináší sdružení VINRO, které shromažďuje všechny inspektory na úrovni regionů a poskytuje také různě zaměřené tematicko-kritické studie týkající se inovací ve vzdělávání. I díky inspekci je podporována „stavovská čest“ inspektorů, kteří jako profesní skupina dokážou prosazovat a hájit své zájmy.

- **Department Onderwijs en Vorming** má v gesci koncepci vzdělávací politiky.
- **Pět různých agentur** má na starosti implementační strategii. Například Agentura pro vzdělávací služby se zabývá poradenstvím v oblasti povinného vzdělávání. Dalšími agenturami jsou: Agentura pro komunikaci; Agentura pro vyšší vzdělávání, vzdělávání dospělých a studijní granty; Agentura pro infrastrukturu ve vzdělávání; Agentura pro zajišťování kvality ve vzdělávání. Poslední jmenovaná vznikla v roce 2009 a mimo jiné stanovila tzv. vzdělávací výstupy pro všechny stupně povinného vzdělávání (ty jsou chápány jako minimální výstupy závazné pro všechny školy a jejich naplňování je sledováno nejen inspekcí, ale i různými plošnými testy. Testy jsou vytvořeny dle jejich specifického zaměření různými institucemi a školám jsou poskytovány zdarma; sledují naplňování minimálních vzdělávacích výstupů na konci jednotlivých vzdělávacích cyklů).
- **Vládní rada** má svěřenu řídicí pravomoc.
- **Vlámská rada pro vzdělávání** (tzv. VLOR, *Vlaamse Onderwijsraad*) posuzuje např. prvotní návrhy zákonů, dokumenty vzdělávací politiky. Jejími členy jsou zástupci různých sociálních partnerů škol a aktérů vzdělávací politiky a má v gesci zejména poradenství členům parlamentu.

Principem vzdělávací politiky vlámského společenství je zajišťovat poskytovatelům vzdělávání na všech úrovních systému co nejvíce svobo-

dy, ale zároveň činit poskytovatele vzdělávání co nejvíce odpovědnými za svou práci. Nejen z organizačního hlediska jsou tudíž důležitým prvkem pro fungování škol i celého školství povinně ustanovené **řídící rady** výrazně ovlivňující práci škol. Rady zodpovídají za jednu nebo více škol a mají poměrně velkou nezávislost. Mají pravomoc vytvořit kurikulum pro svou školu, pedagogický projekt, zvolit hlavní výukové metody školy, stanovit školní řád a další pravidla. Mají právo vybrat si své pedagogické i nepedagogické pracovníky školy (při dodržování veškerých aktuálně platných právních předpisů). Nicméně musejí skrze všechny své aktivity směřovat k naplnění závazných výstupů daných pro různé stupně vzdělávání ve vlámské komunitě. Musejí taktéž fungovat na základě demokratických a dalších závazných principů (je např. stanoven maximální počet hodin pro určitý stupeň vzdělávání apod.). Řídící rady jsou reprezentovány a sdruženy do tří již zmíněných **vzdělávacích sítí**, které někdy přejímají i některé jejich pravomoci.

V rámci sítě škol Vlámského společenství a sítě škol zřizovaných městy, regiony existují tzv. **školské rady** (složené ze zástupců rodičů či zletilých žáků, zástupců zaměstnanců školy a místní komunity). Školské rady mají právo být informovány o všech aspektech práce školy a mají také přesně vymezené poradenské kompetence (vyjadřují se např. k pravidlům školy). S účinností zákona o participaci (z 2. dubna 2004) platí obdobná pravidla pro všechny školy preprimárního, primárního a sekundárního vzdělávání i pro následující rady: **Vzdělávací rada** musí povinně ve škole vzniknout, pokud o to požádá alespoň 10 % všech zaměstnanců školy. **Rada rodičů** povinně vznikne, pokud o to požádá alespoň 10 % rodičů. Ve školách poskytujících primární vzdělávání musí vzniknout **rada žáků**, pokud o to požádá nejméně 1/3 aktuálních žáků školy ve věku 11–13 let; v sekundárních školách je **rada žáků** povinná. Členové těchto tří rad jsou voleni a rady mají především poradní funkci. Mohou též iniciovat nebo jinak zasahovat do evaluačních procesů ve škole. Ve většině škol ještě existují i různá další rodičovská sdružení, jejichž činnost je většinou vázána ke konkrétní události.

Evaluace školského systému Vlámského společenství jako celku je realizována aktivitami inspekce, o nichž je referováno ve výročních zprávách (nazývaných „Zrcadlo vzdělávání“). Shrnuje v nich nejen aktuální nálezy a závěry realizovaných inspekcí, ale představuje též řadu doporučení ke zlepšení stávajícího stavu; činí tak zjišťováním skutečné podoby výstupů vzdělávání (průřezové šetření na statisticky náhodně

vybraném vzorku realizuje každoročně univerzita v Leuvnu), zapojením se do mezinárodních srovnávacích šetření, jako jsou PISA testy (v testech PISA se holandsky hovořící studenti tradičně umísťují na lepších místech než jejich vrstevníci z jiných společností) apod.

Poznatky o kvalitě fungování různých úrovní školského systému jsou získávány například analýzami výsledků povinných, certifikovaných zkoušek. Ty jsou žáky skládány např. na konci šestého ročníku primárního vzdělávání, na konci prvního ročníku sekundárního vzdělávání. Žáci jsou testováni a zkoušeni. Zkoušky jsou organizovány specializovanými učiteli a odpovědnost za ně nese vždy školská rada (dle rozhodnutí vlámské vlády z 19. července 2002). Průběžné zkoušení je však také možné.

Ve školách poskytujících sekundární vzdělávání je hlavním hodnotícím orgánem tzv. **třídní rada** (*klassenraad*); jejími členy jsou kromě ředitele školy představitelé všech učitelů, kteří konkrétního žáka vyučují. Třídní rada rozhoduje o tom, zda žák splnil povinné výstupy a může pokračovat ve svém vzdělávání v dalším ročníku.

Evaluace škol probíhá nejen různými formami interní evaluace, ale i externě. Externí evaluace je realizována zejména inspekcí a školskými radami; přístupy školských rad se liší dle zaměření vyplývajícího z organizace a charakteru sítě, do které škola patří. Přes jednotnost a závaznost výstupů kurikula mají řídicí rady (a jejich prostřednictvím i školy) možnost volit si svůj osobitý způsob fungování a (auto)evaluace své vlastní práce.

Z nařízení z 13. 7. 2007 vyplývá **povinnost evaluovat učitele sekundárních škol** v minimálně čtyřletém cyklu, každý učitel je evaluován svými dvěma nadřízenými. Po ukončení evaluace je učiteli předána zpráva, je pro něj vytvořen přesný popis práce, což se stává základem pro následné koučování a další profesní růst. Jedná se o určitou formu zvnějšku stimulované a tedy pouze dílčí měrou interní evaluace zaměřené na podporu kvality výchovně vzdělávacího procesu. Má podnítit školy co nejlépe řídit a rozvíjet své lidské zdroje i v situaci, kdy škola/její vedení má zpravidla omezené možnosti při výběru svých nových pracovníků.

Autoevaluace (tj. *Zelfevaluatie*) není pro primární a sekundární školy závaznou povinností, odvíjí se od rozhodnutí škol a jejich zřizovacích orgánů. Její realizace je úřady a inspekcí stále více uznávána, oceňována a podporována. Až do roku 2009 byla povinná pro ty školy, které se dobrovolně staly tzv. GOK školami, tj. školami podporujícími princip rov-

ných příležitostí pro všechny děti bez ohledu na jejich rasu, národnost, vyznání, pohlaví apod. Se zavedením zákona o rovných příležitostech (GOK-I, B.S. 14/09/02) již musejí všechny školy primární a sekundární úrovně počínaje rokem 2009 realizovat autoevaluaci alespoň v této specifické oblasti práce. Od roku 2009 se ještě situace dále vyvíjí v tom smyslu, že podle nařízení (dekretu 2160) každá škola systematicky prověřuje a dozírá na kvalitu a volí způsob, jak toho dosáhnout; inspekce to kontroluje. Lze tedy shrnout, že autoevaluace je od škol nepřímo očekávána, ale školy dostávají velkou svobodu v tom, jak k ní přistoupí. Od roku 2011 budou poprvé evaluovány i poradenské služby poskytované v rámci jednotlivých sítí škol.

V terciární sféře je situace s autoevaluací zcela jiná. Autoevaluace je v této části školského systému pevně ukotvena, neboť je vnímána jako protipól činnosti **externí hodnotící komise** (*visitatiecommissie*), jejíž zprávy (spolu se zprávami dalších komisí např. komise univerzit) slouží jako hlavní podklady k získání akreditace. Autoevaluace se v jednoletém cyklu zaměřuje zejména na analýzu poskytovaných vzdělávacích programů s využitím zpětné vazby od akademických i neakademických pracovníků, studentů, absolventů a expertů v závislosti na zaměření vzdělávacího programu. Výstupem je autoevaluační zpráva.

Donedávna (do roku 2009) musely primární a sekundární školy vyplňovat autoevaluační formulář dříve, než se uskutečnila inspekce. Byly tak podněcovány k posuzování sebe sama v různých záležitostech, jako jsou vize, účast na politickém životě, komunikace, koordinace, sběr dat, analýza kvality a zlepšení. Inspekce poskytla zpětnou vazbu k výše zmíněným bodům a k celkové práci školy, která byla shrnuta do veřejného dokumentu – inspekční zprávy. Nicméně i v současné době hloubkově inspekce ve Vlamském společenství primárně zjišťuje, do jaké míry se škole daří naplňovat centrálně stanovené výstupy (a již méně to, do jaké míry se škole daří plnit cíle, které si sama stanovila). Existuje zde tedy velká rozmanitost přístupů k interní evaluaci; využívání autoevaluačních nástrojů souvisí s různými výklady úrovně vzdělávání, se zjišťovanými aspekty, použitými metodami, funkcemi autoevaluace, neboť externě to není nikterak sledováno. Školy primární a sekundární úrovně se obvykle nezávisle rozhodují, zda se budou samy hodnotit a jak budou postupovat. Je zcela na rozhodnutí školy, jak se této povinnosti zhostí. Vláda, univerzity, výzkumné instituce i samotné školy vyvinuly různé nástroje a metody, umožňující školám evaluovat svou práci/fungování tak,

aby školy byly schopny samy řídit svou kvalitu. Jedná se např. o nástroje IZES³ nebo PROSE.⁴

Spolupráce škol je úzká, ale v každé ze tří vzdělávacích sítí škol probíhá jiným způsobem, neboť se odlišují organizační strukturou. Na jednotlivé sítě škol, jsou navázáni i „**pedagogičtí poradci**“, kterým je svěřena role hlavního poradního orgánu s úlohou podpory rozvoje školy. Funkčně spadají pod některé ze 73 tzv. center poradenství pro žáky (tzv. *CLB's*), což s sebou nese i možnost poskytovat multidisciplinární poradenství (kromě pedagogů zaměstnávají i sociální pracovníky, lékaře, zdravotní sestry, psychology aj.). Zdarma pomáhají učitelům, ředitelům a správním úředníkům uskutečnit pedagogický záměr či podpořit práci s konkrétním žákem.

Spolupráce a zveřejňování jakýchkoliv příkladů dobré praxe napříč sítěmi je velmi sporadická. V rámci celého školského systému existují i další „nové“ sítě či sdružení s nepatrně odlišným posláním (např. od roku 2005 pracuje vlámská **sít pro kvalitu řízení**, tzv. *SOK network*).⁵ Zapojilo se do ní více než 200 škol, což umožňuje vzájemné učení z dobrých zkušeností ostatních, takže byla vytvořena základna zajímavého způsobu dobrovolného benchmarkingu i osvědčených přístupů k autoevaluaci škol. Je nutné zmínit také tzv. **sdružení škol** (existující od r. 2003) sdružující školy stejného typu a úrovně (v rámci i napříč třemi sítěmi škol); školy spolupracují v určité oblasti (např. organizační a logistické zajištění vzdělávání).

2 (Auto)evaluace školy ve Francouzském společenství

Ve Francouzském společenství (které zahrnuje zhruba jednu třetinu všech obyvatel federace) jsou hlavními představiteli exekutivy školství tři ministři: ministr pro povinné vzdělávání a sociální podporu; ministr pro terciární sféru a ministr pro vědu a státní správu. Vláda Francouzského společenství má duální charakter: jednak spravuje a řídí školy, které přímo zřizuje, jednak dohlíží a vydává regulativa pro všechny ostatní školy. Ve Francouzském společenství jsou tedy sice z formálního hlediska všechny školy podřízeny autoritě ministerstva školství, ale mnohem větší vliv mají zejména jejich **zřizovatelé** (tzv. *pouvoir organisateur*). Všechny školy primární a sekundární úrovně jsou podle svého zřizovatele uspořádány do tří sítí:

- veřejné školy spravované, řízené a financované přímo Francouzským společenstvím,
- veřejné školy financované Francouzským společenstvím a řízené regiony (provinciemi) nebo městy,
- soukromé školy (sekulární nebo nábožensky zaměřené) financované Francouzským společenstvím a zřizované právnickou nebo soukromou osobou (většina jich spadá pod Všeobecný sekretariát katolického vzdělávání).

Každý zřizovatel má právo nezávisle rozhodovat o organizaci a fungování své instituce. Angažuje ředitele, který řídí každodenní chod školy, ale také pedagogické pracovníky a další členy personálu. Zřizovatel také může oslovit poradce (dle sítě, do které škola patří), který škole napomáhá zejména v pedagogických či sociálních záležitostech. Vyhláška ze dne 24. července 1997 definující úkoly školy klade důraz na koncepci výuky podle kompetencí. Úrovně těchto kompetencí byly stanoveny pro jednotlivé stupně vzdělávání a na jejich základě mohli zřizovatelé vytvořit kurikula pro své školy. Zřizovatel ovšem nedisponuje veškerou mocí, protože spousta rozhodnutí je nutno činit ve shodě s dalšími orgány školy, zejména v souladu s Komisí pro místní konzultaci (*Instance de Concertation Locale*) a s Participační radou (*Conseil de Participation*).

Řízení kvality školského systému a systém monitoringu spadá na úrovni Francouzského společenství pod dvě centrální řídicí komise: Řídicí komisi pro povinné vzdělávání a Řídicí komisi pro sekundární vzdě-

3 Nástroj IZES, tj. „Instrument voor zelfevaluatie van scholen“, byl vyvinut belgickým odborníkem Peterem Van Petegenem a je dostupný jen v původním holandském jazyce.

4 Nástroj PROSE vychází z modelu kvality EFQM. Zjišťuje silné a slabé stránky všech relevantních aspektů fungování organizace se záměrem zlepšit kvalitu prostřednictvím autoevaluace. Je nástrojem dialogu, účastní se ho všichni aktéři: ředitel, učitelé, nepedagogičtí pracovníci, žáci, rodiče. PROSE je založená na individuálních analýzách a na konzultacích s druhými při týmovém hodnocení.

5 Zkratka SOK je odvozena z následujících slov S = *School* (tj. škola); O = *Overstijgend* (tj. nad některými školami), K = *Kwaliteitsnetwerk* (tj. síť kvality).

lávání⁶. Jejich posláním je koordinovat a kontrolovat pracovní skupiny nazvané jako Programová komise a Komise pro evaluační prostředky, které jsou pověřené zpracováním **Kompetenčních podkladů** (*Socles de compétences*). V roce 2002 byla založena **Agentura pro evaluaci kvality vyššího vzdělávání** (*AEQES, une Agence pour l'évaluation de la qualité de l'enseignement supérieur*), která se zaměřuje na univerzity, vyšší školy, vyšší umělecké školy a zařízení pro vzdělávání k sociálnímu pokroku (Organisation, 2009/10, s. 430).

Historicky jsou procesy evaluace v tomto společenství relativně v počátcích (první kroky evaluace vzdělávacího systému se objevily teprve koncem 90. let 20. století) a zatím zde neexistuje jednotný přístup k evaluaci škol (Organisation, 2009/10, s. 429).

Externí evaluace

Externí evaluace, jak vyplývá z dekretu z 8. března 2007, je ve školách primární a sekundární úrovně realizována inspekcí koordinovanou Všeobecnou správou inspekce, zřizovatelem a dalšími uskupeními, zejména Participační radou.

Inspekční činnost probíhá na různých úrovních, ale neexistuje systematická procedura, která by se dotýkala evaluace práce každé školy a vzdělávacího zařízení. Inspektoři kontrolují způsob, jakým je legislativa naplňována ve třídách, ve školách, vyjadřují se ke kompetentnosti učitelů. Mimo inspekce vytvořené vládou mají také někteří zřizovatelé vlastní inspektory. Inspektoři jsou sdruženi v **Generálním inspekčním orgánu** vedeným Generálním inspektorem-koordinátorem a jsou rozděleni do sedmi orgánů, z nichž každý připadá na jeden vzdělávací stupeň a na **Psychologická, lékařská a sociální centra** (*Les services d'inspection*).

Inspektoři mají výhodu zvláštního statusu; ten jim zaručuje především úplnou nezávislost na školách a zřizovateli. Inspektoři jsou zproštěni řady úkolů administrativní povahy, včetně procedury záznamu

neoprávněných absencí; tato procedura je přenechána administrativním orgánům. Inspektoři se tak mohou věnovat výlučně svým hlavním úkolům, kterými jsou:

- evaluace a kontrola (úrovně studia; respektování studijních programů stanovených a schválených vládou; vhodnosti didaktického materiálu a školního vybavení pro potřeby pedagogů; koherence pedagogických praktik, včetně praktik evaluačních);
- detekce případných segregačních mechanismů ve školských zařízeních a podpora odstranění takovýchto mechanismů;
- vydávání stanovisek a formulace návrhů týkajících se všeho, co spadá do jejich kompetence, a to z vlastní iniciativy nebo na žádost vlády;
- účast v pracovních skupinách, komisích a radách podle zákonů, vyhlášek a nařízení;
- spolupráce s pedagogickými odděleními vysokých škol (Hautes Écoles) v rámci podmínek stanovených vládou;
- kontrola dodržování neutrality tam, kde je nezbytná.

Inspekční orgány a pedagogičtí asistenti (kteří fungují v rámci určitých sítí škol) pomáhají školským zařízením s analýzou a využitím výsledků. Inspektoři tedy mohou udílet rady a poskytovat informace související se zjištěními, ke kterým v rámci plnění svých úkolů dospějí. Inspekční orgány také mohou být přizvány na žádost vedoucích pracovníků nebo zřizovatelů, kteří by rádi nechali evaluovat pedagogické schopnosti členů svých týmů (a odborné schopnosti v případě zaměstnanců psychologických, lékařských a sociálních center).

Externí evaluace škol vztahující se k ukončení vzdělávacích cyklů/ročníků se zaměřuje na naplnění určité úrovně kompetencí, kterou definuje inspekce a učitelé všech sítí škol. Pro každou externí evaluaci je vytvořena pracovní skupina sestávající z předsedy Řídící komise, či z jeho zmocněnce, který skupině předsedá, z univerzitního výzkumného týmu, z členů inspekce a z vyučujících. Tato skupina je odpovědná za přípravu zkoušky, představení výsledků a podnětů vzdělávacím týmům. Dotyční vyučující zadávají testy ve svých třídách a opravují necertifikované externí evaluace. Opravy vyučující provádějí v rámci odborné přípravy během profesní kariéry ve stanovené době ve škole. Úroveň naplnění se ověřuje povinnými i nepovinnými zkouškami a probíhá v následujících třech základních kategoriích:

6 Viz Dekret (*Décret-Mission*) z roku 1997 regulující jen Francouzské společenství, nicméně definující prioritní poslání, strukturu a principy základního a sekundárního vzdělávání.

A) společné externí zkoušky spojené s udělením certifikátu – jedná se konkrétně o tyto tři aspekty (Les évaluations externes certificatives, 2011):

- **Certifikát o základním studiu (CEB; Certificat d'études de base)**, který je povinný pro všechny žáky zapsané do šestého ročníku primárního vzdělávání nebo do prvního či druhého diferencovaného ročníku sekundárního vzdělávání. Tato zkouška je rovněž přístupná žákům specializovaného primárního vzdělávání a všem mladistvým, kteří dosáhnou k 31. prosinci kalendářního roku konání zkoušky věku alespoň jedenácti let. Zkoušku organizuje Řídící komise pro povinné vzdělávání. Výsledky jsou zveřejňovány ve Školním věstníku (což je periodikum, vydávané třikrát za rok).
- **Společná externí certifikovaná zkouška na závěr třetího cyklu pedagogického kontinua (CE1D)** je přístupná žákům zapsaným do druhého ročníku běžného či druhého ročníku komplementárního sekundárního vzdělávání. Na základě rozhodnutí Třídní rady je tato zkouška rovněž přístupná žákům prvního komplementárního ročníku, jakož i žákům zapsaným do druhé či třetí etapy specializovaného vzdělávání.
- **Test ve vyšším stupni sekundárního vzdělávání (TESS)** je přístupný všem žákům zapsaným do posledního ročníku sekundárního vzdělávání.

B) necertifikované externí evaluace

Každoročně je pro všechna školská zařízení zřizovaná či subvencovaná Francouzským společenstvím organizována jedna zkouška v rámci necertifikované externí evaluace; tato zkouška postupně zahrnuje četbu/písemný projev, matematiku a přírodní vědy/zvídavost. Výsledky, kterých žáci při těchto evaluacích dosáhnou, nijak nezasahují do běhu jejich studia, ale slouží osobám odpovědným za jejich vzdělávání jako informace o pokroku žáků. Administrativní oddělení Komise pro povinné vzdělávání organizuje tedy testy ověřující znalosti žáků při vstupu do 2. a 4. ročníku sekundárního vzdělávání; testy spočívají ve čtení/písemném projevu, matematice a exaktních vědách.

U specializovaného vzdělávání se účast žáků na necertifikovaných externích zkouškách řídí zvláštními ustanoveními. Účast žáků specializovaného vzdělávání na externí evaluaci je ponechána k posouzení příslušné Třídní radě (Conseil de classe), posuzování se odvíjí od studijních výsledků jednotlivých žáků.

C) mezinárodní evaluace

Pro zjištění informací o účinnosti školského systému se Francouzské společenství účastní mezinárodních evaluací získaných dovedností studentů (například výzkumy PISA či PIRLS).

Interní evaluace škol

Evaluace je celkově součástí té oblasti, ve které je každé síti škol zaručena značná pedagogická svoboda. Každý zřizovatel může, při respektování práva, dekretů a nařízení, definovat pro něj nevhodnější charakter evaluace i způsob práce s výsledky. Nicméně, *Décret-Mission* (článek 15) vyžaduje praktikování tzv. formativní evaluace. *Décret-Mission* zavazuje každou školu na primární a sekundární úrovni vytvářet a pracovat podle tzv. Plánu práce, který zahrnuje rozsah vzdělávacích aktivit a plán konkrétních akcí, které mají učitelé a další partneři v plánu za účelem dosažení cílů stanovených zřizovatelem. Zřizovatel musí předat před 31. prosincem Řídící komisi výroční zprávu aktivit školy za předešlý rok (Organisation, 2009/10, s. 149).

Do evaluačních aktivit mohou v každé škole zasahovat dvě následující rady:

- **Instance místní dohody (Instance de Concertation Locale)** je zřízena v každé škole a skládá se ze zástupců nepedagogických zaměstnanců školy a představitelů profesních organizací. Zajišťuje soulad plánu školy s kurikulem stanoveným zřizovatelem.
- **Participační rada (Conseil de Participation)** existuje povinně od roku 1997 ve **všech** školských zařízeních zřizovaných či subvencovaných Francouzským společenstvím. Tvoří ji: ředitel školy, zástupci městské rady (stálými zástupci provinční rady, Sborem Komise francouzského společenství či Správní radou zřizovatele pro subvencované vzdělávání), volení členové (zástupci zaměstnanců z řad vyučujících, pomocného pedagogického, psychologického, sociálního a lékařského personálu), zástupci z řad rodičů a zletilých žáků a případně i zástupci sociálního, kulturního a hospodářského prostředí. Schází se alespoň dvakrát ročně. Participační rada je mimo jiné pověřena pravidelným hodnocením plánu školy (Le Conseil, 2011).

Interní evaluace je založena na pozorování pokroku dítěte při jeho aktivitě; ve Francouzském společenství je interní evaluace chápána jako činnost pevně začleněná do vzdělávacího procesu a vyučování. Vyuču-

jící podává zprávu o odlišnostech dětí při denních aktivitách. Díky sledování individuálního vývoje a evaluaci běžně prováděné dvakrát nebo třikrát za rok, může vzdělávací kolektiv informovat rodiče o hodnocení chování a způsobu vývoje dětí. Některé třídy uplatňují tzv. třídní radu (*conseil de classe*): učitelé a žáci se vyjadřují k aktivitám, které proběhly v průběhu dne či předchozího půldne; přitom se učí chápat smysl evaluace (pozitivní či negativní kritiky) a osobnostní vývoj (*Structures des systémes*, 2009/10, s. 20).

Většina primárních škol organizuje evaluaci každý rok, ale některé pouze na konci cyklu. Školní vysvědčení předává rodičům informaci o dosažených výsledcích, školním pokroku, o výchovném pokroku a také o osobnostním rozvoji. Oznámení rodičům o případném odmítnutí poskytnutí certifikátu základních studií (CEB) musí být zdůvodněno; rodičům musí být také nabídnut tzv. organizovaný rozhovor mezi školou a rodiči a v jeho průběhu jsou probrány možnosti pokračování vyučování u jejich dítěte.

Specifickou formou zprávy zahrnující i evaluační aktivity ve všech oblastech práce školy je tzv. výroční zpráva. Sepisuje ji ředitel, zřizovatel nebo jeho zmocněnec a je předkládána k posouzení Participační radě. Kompletní zpráva musí být sepsána každé tři roky a musí obsahovat následující:

- zhodnocení měřítek pro dosažení cílů určených vzdělávacím zařízením, které určila *Décret-Mission* v rámci pedagogického projektu zřizovatele a plánu zařízení. Zpráva musí také představit: oznámení o úrovni úspěchů a neúspěchů, stížnosti proti usnesení třídní rady a výsledky této procedury,
- počet a důvody odmítnutí zapsání,
- souvislé školení vyučujících v daném zařízení,
- zhodnocení provedení pedagogických inovací, tj. kroků rozšiřujících podporu dětí s obtížemi, kroků pro usměrňování žáků, iniciativ vyplývajících ze spolupráce s externími partnery zařízení, a to zejména v uměleckých, kulturních a sportovních předmětech (Organisation, s. 432–434, 2009/10).

V terciární sféře je forma zpráv o činnosti škol různá. Například nejpozději 31. března každého roku předávají představitelé vyšších škol Komisi pedagogické komunity zprávu o aktivitách. Představitelé vyšších škol kontrolují kvalitu aktivit vzdělávání i další poslání a vize škol. Kontrola kvality je vedena podle procedur definovaných vládou každé tři roky. Každá univer-

zita sepisuje výroční zprávu, kterou předává příslušnému ministrovi. Tato zpráva obsahuje statistické údaje, úspěchy, neúspěchy, úroveň vymezení podmínek pro všechny roky studia (Organisation, s. 432–434, 2009/10).

Školská zařízení mají k dispozici dva celky evaluačních nástrojů:

- evaluační nástroje pro základní vzdělávání,
- evaluační nástroje pro sekundární vzdělávání:
 - pro první stupeň sekundárního vzdělávání (podle disciplín),
 - pro všeobecné a technologické zaměření druhého stupně (podle disciplín),
 - pro odborné a technické zaměření druhého stupně (představované nástroje odpovídají vzdělávacím profilům každého zaměření).

Za jejich přípravu jsou odpovědné komise tvořené zástupci jednotlivých zřizovatelů. Vyhláška definující úkoly škol upřesňuje, že **evaluační nástroje** jsou školským zařízením dány k dispozici pro informaci. Uvádějí typy úkolů, které lze žákům zadat a očekávanou úroveň výstupů žáků v daném úseku studia; je tak umožněno vyučujícím hodnotit dovednosti žáků v jednotlivých úsecích povinného vzdělávání. Vyučující mohou, ale nemusejí tyto nástroje využívat tak, jak jsou nastaveny. V zásadě pro ně tyto nástroje představují zdroj inspirace při tvorbě jejich vlastních nástrojů; smyslem je, aby učitelé měli možnost ocenit pokroky žáků, pochopit obtíže žáků a přizpůsobit hodnocení osvojených dovedností (Les outils, 2011).

3 (Auto)evaluace školy v Německojazyčném společenství

Německojazyčné společenství se svými cca 75 000 obyvateli je co do počtu obyvatel, jeho věkové struktury i rozlohy území poměrně malým společenstvím (vzhledem k poloze území tohoto společenství pochází kolem 8 % žáků z Francouzského společenství, 2 % z Německa a 1,5 % z Lucemburku). Představitel exekutivy školství je jeden ministr a společně s vládou má duální odpovědnost: je zřizovatelem některých škol, tzv. GUV-škol a zároveň vytváří regulativa pro všechny školy společenství. (V rámci školského systému neexistují rady či jiná uskupení, které by měly poradní povinnost vůči ministrovi tak jako např. v holandsky hovořícím společenství.) Z hlediska zřizovatelů primárních a sekundárních škol lze rozlišit následující:

- tzv. GUV-školy zřizované společenstvím reprezentovaným ministrem školství (jedná se o veřejné školy dříve označované jako státní),
- tzv. OSUW-školy – veřejné školy zřizované devíti městy,
- tzv. FSUW-školy, svobodné školy (*Freie Schulen*), které jsou zřizovány asociací katolicky orientovaných a soukromými osobami.

Specifikem terciární sféry je, že od roku 2005 zahrnuje pouze jednu školu *Autonome Hochschule*, neboť zhruba 80 % studentů navštěvuje vysoké školy ve Francouzském společenství. *Autonome Hochschule* má zároveň v kompetenci další vzdělávání učitelů. Kvalita školského systému je sledována externí inspekcí, ale především školami samotnými.

Vzhledem k velikosti školství není v Německojazyčném společenství externí evaluace škol zabezpečována „klasickou inspekcí“ (která by zaměstnávala celou řadu inspektorů, specialistů na různé předměty či vzdělávací oblasti apod.). Pracuje zde **Pedagogická inspekce a poradenství** (skládající se v roce 2009/2010 pouze ze čtyř inspektorů); jejím hlavním úkolem je akademická a právní supervize škol a poradenství. Vytváří však také závazné standardy pro všechny úrovně vzdělávání (např. Dekret z 16. prosince 2008 stanovuje postupné zavádění závazných tzv. nezbytných dovedností a principů kurikula školy; strategie k jejich naplňování si volí školy samy v podobě tzv. Vzdělávacího projektu). Pedagogická inspekce a poradenství má rovněž za úkol různými způsoby komunikovat tyto standardy školám, jejich učitelům a zároveň musí alespoň jednou za pět let provést externí evaluaci s cílem zjistit, zda jsou tyto standardy školou naplňovány. Jiné formy externí evaluace v tomto směru neexistují (např. srovnávací, povinné testy, zkoušení apod.). Nicméně školám/jejich učitelům je důvěřováno, že budou v tomto ohledu kvalifikovaně zjišťovat zpětnou vazbu a dále s ní pracovat. Důsledkem principu poskytování maximální svobody ve vzdělávání je v Německojazyčném společenství i to, že jsou to školy a jejich zřizovatelé, kdo jsou primárně odpovědní za zajišťování kvality vzdělávání. Interní evaluace je tudíž vnímána jako přirozená, nezbytná záležitost. Zároveň je to povinnost vyplývající ze zákona ze dne 31. srpna 1998 (*Foundation Decree*), podle kterého musejí všechny mateřské, primární školy a sekundární školy pracovat podle tzv. vzdělávacího projektu, v rámci kterého musejí provádět interní evaluaci.

Zřizovatelé škol primární a sekundární úrovně mají právo vybrat ředitele, učitele (a další zaměstnance škol) a podporovat je v jejich dalším

rozvoji; mají právo stanovit si své kurikulum, výukové metody i vnitřní organizaci školy. Každý zřizovatel si mimo jiné může vybrat (ve shodě s minimálními požadavky ukládanými zákonem) svůj přístup k evaluaci a ke komunikaci zjištěných výsledků; evaluační zpráva nemusí vždy nezbytně vznikat. Zřizovatelé mají i povinnost (na základě zákona z 31. srpna 1998) vypracovat závazný kurikulární dokument tzv. **Pedagogický projekt**, který musejí projednat s **Pedagogickou radou** (*Pädagogischer Rat*). Pedagogická rada má právo být informována a zasahovat do všech pedagogických aspektů práce školy, včetně dalšího vzdělávání učitelů. Zároveň má povinnost každé tři roky realizovat interní evaluaci a každoročně zpracovávat plán dalšího vzdělávání učitelů. Za vlastní chod školy i její činnost odpovídá ředitel školy, který je ze zákona spolu se zástupcem zřizovatele členem této rady (další členové jsou voleni zaměstnanci školy). Ředitel může chodit na hospitace, poskytovat odbornou pomoc, a posuzovat odbornost učitelů. Ředitel nemá výukovou povinnost, ale je pedagogickým leadrem, manažerem školy. Spolu s ostatními učiteli je mimo jiné odpovědný i za hodnocení znalostí žáků, za naplňování vzdělávacích, rozvojových standardů. Ředitel školy, ve spolupráci s Pedagogickou radou, musí vypracovat tzv. Školní projekt, který je v souladu s Pedagogickým projektem. Při implementaci Školního projektu může, pokud škola zažádá, inspekce vystupovat v roli poradce. Učitelé zjišťují, jak se žákům daří naplňovat cíle stanovené ve školním projektu a třikrát či čtyřikrát ročně o poznatcích informují jejich rodiče. Tato zpráva školy je tedy specifickou formou interní evaluace školy.

Tzv. třídní rada (složená z třídního učitele, ředitele školy a dalších zaměstnanců školy) hodnotí, zda se konkrétnímu žákovi podařilo úspěšně absolvovat školní rok. Na konci šestého ročníku primární školy rozhodují i o udělení Vysvědčení ze základní školy (*Abschlusszeugnis der Grundschule*). Rodiče se mohou sdružovat do asociací rodičů či do jiných existujících sdružení. Poradenství směrem k žákům zajišťují v celém systému specializovaná centra, tzv. psycho-lékařsko-sociální centra; školám, rodičům a žákům poskytují nejen interdisciplinární poradenství (mezi jejich zaměstnance patří psychologové, sociální pracovníci, zdravotní sestry a lékaři), ale zodpovídají i za inspekce škol v hygienických a zdravotních aspektech.

4 Shrnutí aneb Výhled do budoucna

Předcházející text prokázal, že školství jednotlivých společností má poměrně mnoho společných rysů (s tímto aspektem souvisí společné posuzování Vlámského a Německojazyčného společenství v některých mezinárodních komparativních Eurydice studiích zaměřených na interní evaluaci).

Společný je např. decentralizační princip přenosu mnoha pravomocí i odpovědností poskytovatelům vzdělávání při zachování principu systémového přístupu k zabezpečování kvality (princip vyvážené participace různých aktérů na řízení kvality práce škol apod.). Jednotlivé priority budoucího vývoje se však liší.

Ve Vlámském společenství je plánována evaluace účinků zákona vztahujícího se na vzdělávání učitelů, kdy pozornost bude mimo jiné věnována mentoringu učitelů. Do roku 2012 bude evaluován systém financování škol primární a sekundární úrovně (představený v předchozí kapitole). V průběhu roku 2011 bude dokončen nový systém druhého kola externí evaluace a akreditace institucí v terciární sféře. Budou vyvíjeny iniciativy tak, aby Agentura pro zajišťování kvality ve vzdělávání mohla co nejlépe, spolu s inspekcí, zajišťovat kvalitu ve vzdělávání jako protipól procesům řízení kvality, které musejí povinně probíhat uvnitř jednotlivých škol.

Ve Francouzském společenství v Belgii není žádná oficiální procedura ucelené evaluace; systém se postupně vytváří. Politické komunitní prohlášení 2009–2014 přijaté vládou klade důraz hlavně na řízení nově nastaveného vzdělávacího systému: autonomie zřizovatelů, vzdělávacích sítí a školních zařízení „*musí být vyrovnána s řádnou supervizí vzdělávacího systému s využitím nastavených vzdělávacích cílů a indikátorů, které umožní měřit skutečný pokrok*“ (Organisation, 2009/10, s. 430–431).

V Německojazyčném společenství bude dokončena a evaluaována kurikulární reforma, která s sebou v posledních pěti letech přinesla nastavení závazných dovedností a principů kurikula jednotlivých škol.

Lze však shrnout, že autoevaluační procesy jako takové nejsou až po stupeň ISCED 4 ve všech školských systémech Belgie povinností: povinnou a přirozenou součástí práce škol je v posledních letech pouze v Německojazyčném společenství. V holandsky hovořícím společenství je od roku 2009 povinná pro všechny primární a sekundární školy pouze v té oblasti jejich práce, ve které se věnují části zajišťování rovných

příležitostí pro všechny žáky, nicméně školy se povinně musejí věnovat širšímu konceptu, tj. řízení kvality své vlastní práce. Ve francouzsky hovořícím společenství musejí školy každoročně zhodnotit realizaci svého vzdělávacího programu a napsat zprávu, která popisuje, zda bylo či nebylo dosaženo závazných výstupů; vícekrát ročně musejí i podávat zprávu rodičům o pokroku jejich dítěte. Specifické formy reflexe práce školy jsou vyžadovány v rámci sítí, do kterých jsou školy zapojeny (např. síť katolických škol napříč komunitami sleduje i aktivity učitelů směřující k předávání katolických hodnot). Specifickou roli zastává ve Flandrech a Valónsku inspekce, která je pro školy sice kontrolním orgánem, ale plní v případě potřeby i poradenskou či konzultační funkci; v německy hovořící komunitě inspekce existuje, ale má velmi specifické poslání. ■

Zdroje:

- French community of Belgium. National summary sheets on education systems in Europe and outgoing reforms.* 2006.
- Le Conseil de participation* [online] [cit. 18.1.2011]. Dostupné z [www: http://www.enseignement.be/index.php?page=25526](http://www.enseignement.be/index.php?page=25526)
- Les évaluations externes certificatives* [online] [cit. 15.1.2011]. Dostupné z [www: <http://www.enseignement.be/index.php?page=26245&navi=2032>](http://www.enseignement.be/index.php?page=26245&navi=2032).
- Les outils d'évaluation* [online] [cit. 8.1.2011]. Dostupné z [www: <http://www.enseignement.be/index.php?page=24345>](http://www.enseignement.be/index.php?page=24345).
- Les services d'inspection* [online] [cit. 17.1.2011]. Dostupné z [www: <http://www.enseignement.be/index.php?page=24234>](http://www.enseignement.be/index.php?page=24234).
- Organisation du système éducatif dans la Communauté française de Belgique 2009/2010.* [online] [cit. 20.1.2011]. Dostupné z [www: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/BF_FR.pdf>](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/BF_FR.pdf).
- Structures des systèmes d'enseignement et de formation en Europe Communauté française de Belgique. Version 2009/2010.* [online] [cit. 12.12.2010]. Dostupné z [www: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_BF_FR.pdf>](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_BF_FR.pdf).
- Structures of education and training systems in Europe. French Community of Belgium (2009/2010).* [online] [cit. 15.6.2011]. Dostupné z [www: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_BF_EN.pdf>](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_BF_EN.pdf).
- Organisation of the education system in the Flemish Community of Belgium. 2009/2010.* [online] [cit. 7.7.2011]. Dostupné z [www: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/BN_EN.pdf>](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/BN_EN.pdf).
- German- speaking Community of Belgium. 2009/2010. National summary sheets on education systems in Europe and outgoing reforms.* [online] [cit. 18.6.2011]. Dostupné z [www: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/BD_EN.pdf>](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/BD_EN.pdf).
- Onderwijsinspectie.* [online] [cit. 8.7.2011]. Dostupné z [www: <www.ond.vlaanderen.be/inspectie>](http://www.ond.vlaanderen.be/inspectie).
- Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming.* [online] [cit. 8.7.2011]. Dostupné z [www: <www.ond.vlaanderen.be/wegwijs/AKOV>](http://www.ond.vlaanderen.be/wegwijs/AKOV).

Příloha:

Tabulka č. 2 – Přehled institucí zabývajících se evaluací v Belgii

Stát/ země	Název subjektu	Český překlad názvu subjektu	Charakteristika subjektu	Co dělají v evaluaci	Kontakt
Belgie/ Valónsko	Service général du Pilotage du système éducatif	Všeobecné centrum řízení vzdělávacího systému	Zahrnuje: • Direction des Évaluations externes • Direction des Services d'Appui • Service d'appui aux Commissions des outils d'évaluation • Service d'appui aux Commissions des programmes • Service de la Recherche en éducation • Service Indicateurs de l'enseignement	Pro povinnou školní docházku; poskytují informace z vlastního podnětu nebo na žádost vlády a parlamentu, zejména o stavu a vývoji vzdělávací soustavy, o možných problémech a nedostatecích.	Didier Catteau Ministère de la Communauté française, Enseignement et Recherche Scientifique Boulevard du Jardin Botanique 20-22 1000 Bruxelles e-mail: didier.catteau@cfwb.be
Belgie/ Valónsko	Direction des Evaluations externes	Ředitelství externí evaluace	Zabývá se externí evaluací.	Pro každou externí evaluaci je vytvořena pracovní skupina sestávající z předsedy Řídící komise, či z jeho zmocněnce, který skupině předsedá, z univerzitního výzkumného týmu, z členů inspekce a z vyučujících. Tato skupina je odpovědná za přípravu zkoušky, představení výsledků a podnětů vzdělávacím týmům. Dotyční vyučující zadávají testy ve svých třídách a opravují necertifikované externí evaluace. Opravy vyučující provádějí v rámci odborné přípravy během profesní kariéry ve stanovené době ve škole.	Sébastien Delattre Ministère de la Communauté française, Enseignement et Recherche Scientifique Boulevard du Jardin Botanique 20-22 1000 Bruxelles e-mail: sebastien.delattre@cfwb.be

Belgie/ Valónsko	Direction des Services d'Appui	Ředitelství podpůrných služeb	Zahrnuje: • Podpůrné centrum Řídící komisi (Service d'Appui à la Commis- sion de Pilotage) • Podpůrné centrum Programovým komi- sím (Service d'Appui aux Commissions des Programmes) • Podpůrné centrum Ko- misim evaluačních ná- strojů (Service d'Appui aux Commissions des Outils d'Evaluation) • Podpůrné Viceobo- rové administrativní centrum (Service d'Appui administratif transversal)	Zajišťuje soulad a spolupráci mezi Řídící komisí a ostatními články, jako jsou Programové komise, Komise evaluačních nástrojů, Viceoborové administrativní centrum.	Yves Vandebossche Ministère de la Communauté française, Enseignement et Recherche Scientifique Boulevard du Jardin Botanique 20-22 1000 Bruxelles e-mail: yves.vandenbos- sche@cfwb.be
Belgie/ Valónsko	Service d'Appui aux Commissions des Outils d'Evaluation	Podpůrné centrum Komisim evaluačních nástrojů	Umožňuje vyučujícím hodnotit dovednosti žáků v jednotlivých úsecích povinného vzdělávání.	Nástroje jsou školským zařízením dány k dispozici pro informaci. Uvádějí typy úkolů, které lze žákům zadat a očekávanou úroveň výstupů žáků v daném úseku studia. Vyučující mohou, ale nemusí tyto nástroje využívat tak, jak jsou nastaveny.	Chantal Boucsin Ministère de la Communauté française, Enseignement et Recherche Scientifique Boulevard du Jardin Botanique 20-22 1000 Bruxelles e-mail: chantal.boucsin @cfwb.be

Belgie/ Valónsko	Service des Indicateurs de l'Enseigne- ment	Centrum Indikátorů vzdělávání	Slouží k informování o tendencích a vývoji vzdělávání.	Představují cenný přínos při kontrole vzdě- lání. Komplex statistických údajů umožňuje dlouhodobou analýzu vývoje žáků.	Béatrice Ghaye Ministère de la Communauté française, Enseignement et Recherche Scientifique Boulevard du Jardin Botanique 20-22 1000 Bruxelles e-mail: beatrice.ghaye @cfwb.be
Belgie/ Valónsko	Service de la Recherche en Education	Centrum Výzkumu ve vzdělávání	Přispívá ke kontrole a monitorování systému vzdělávání.	Vybízí aktéry vzdělávání, jež se zabývají výzkumem a experimentální prací, ke spo- lupráci.	Michèle Barcella Ministère de la Communauté française, Enseignement et Recherche Scientifique Boulevard du Jardin Botanique 20-22 1000 Bruxelles e-mail: michele.barcella @cfwb.be
Belgie/ Valónsko	Inspection – Service général de l'inspection	Inspekce – Všeobecná správa inspekce	Realizuje externí evalua- ci ve školách primární a sekundární úrovně.	Inspekční činnost probíhá na různých úrov- ních, ale neexistuje systematická procedura, která by se dotýkala evaluace práce každé školy a vzdělávacího zařízení. Inspektoři kontrolují způsob, jakým je legislativa napl- ňována ve třídách, ve školách, vyjadřují se ke kompetentnosti učitelů. Mimo inspekce vytvořené vládou mají také někteří zřizova- telé vlastní inspektory. Inspektoři jsou	Roger Godet Ministère de la Communauté française, Enseignement et Recherche Scientifique Boulevard du Jardin Botanique, 20-22 3G3 1000 Bruxelles

Belgie/ Valónsko	L'Agence pour l'Evaluation de la Qualité de l'Enseignement Supérieur (AEQES)	Agentura pro evaluaci kvality vyššího vzdělávání	Zaměřuje se na univerzity, vyšší školy, vyšší umělecké školy a zařízení pro vzdělávání k sociálnímu pokroku. Sídli v Bruselu.	sružení v Generálním inspekčním orgánu vedeným Generálním inspektorem-koordinátorem a jsou rozděleny do sedmi orgánů, z nichž každý připadá na jeden vzdělávací stupeň a na Psychologická, lékařská a sociální centra (Les services d'inspection).	e-mail: roger.godet@cfwb.be
Belgie/ Vlámsko	Vlaamse Onderwijsraad" (Vlor)	Vlámská Rada pro vzdělávání (Vlor)		Praktikuje formativní hodnocení založené na dialogu mezi všemi částmi patřícími k Francouzské komunitě	Marianne Coessens Présidente de l'Agence Agence pour l'Evaluation de la Qualité de l'Enseignement Supérieur Rue Adolphe Lavallée, 1 - 5ème vage B - 1080 Bruxelles e-mail: presidence@aeqes.be http://www.vlor.be/

Belgie/ Vlámsko	Onderwijsinspectie	Inspektorát		Inspektorát je profesionální a nezávislou organizací, sloužící v rámci své pravomoci ke sledování a podpoře vzdělávání. Provádí externí evaluaci škol a externí kontroly kvality ve školách.	http:// www.ond.vlaanderen.be/inspectie/
Belgie/ Vlámsko	Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming	Agentura pro zajišťování kvality ve vzdělávání a odborné přípravě		Jejím posláním je podporovat kvalitu vzdělávání, odborného vzdělávání.	http:// www.ond.vlaanderen.be/wegwijs/AKO/
Belgie/ Vlámsko	Edubron	Edubron	Placená služba.	Skupina výzkumníků v rámci Univerzity v Antverpách, kteří se zabývají podporou, výzkumem a vzděláváním. Školy mohou být Edubronem podporovány v záležitostech kvality.	http://www.edubron.be/
Belgie/ Vlámsko	Pedagogische netwerk adviseurs	Pedagogičtí poradci/ poradci škol	Poradenství poskytované zdarma v rámci určité sítě škol.	Poradci poskytují vnější podporu školám. V případě potřeby může škola kontaktovat poradce, kteří jí poskytnou podporu v pedagogických záležitostech. Poradci jsou sdruženi kolem tří sítí škol.	www.vvksa.be (sítí katolických škol) http://pbd.gemeenschapsonderwijs.net / (školy Vlámského společenství) http://www.pov.be/site/ (školy zřizovaných měst, regiony apod.)
Belgie/ Německojazyčné společenství	Pädagogische Inspektion und Beratung	Pedagogická inspekce a poradenství		Jejím hlavním úkolem je akademická a právní supervize škol a poradenství. Vytváří však také závazné standardy pro všechny úrovně vzdělávání. Ma rovněž za úkol různými způsoby komunikovat tyto standardy školám, jejich učitelům a zároveň musí alespoň jednou za pět let provést externí evaluaci s cílem zjistit, zda jsou tyto standardy školou naplňovány.	Pädagogische Inspektion und Beratung Gospertstraße 1 4700 Eupen

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU DÁNSKA

Daniela Vrabcová, Karel Rýdl

Úvod

Autoevaluace škol v dánském vzdělávacím systému je součástí evaluace realizované Dánským institutem pro evaluaci (EVA). Tento text poukazuje na skutečnost, že autoevaluace škol realizovaná v těsné návaznosti na externí evaluaci, resp. jako její nedílná komponenta, představuje velice důležitý prostředek v úsilí za vyšší kvalitu vzdělávacího systému.

Z hlediska obecnějších charakteristik této severské země o rozloze přibližně 43 094 km² (bez Faerských ostrovů a Grónska) je Dánsko typické vysokou hustotou obyvatel (cca 127 obyvatel/km²); celkově jich žije v Dánsku přibližně 5,5 milionu. V Dánsku funguje jednokomorový parlament (*Folketing*), má 179 členů. V současnosti žije v Dánsku téměř 9% obyvatel narozených v jiné zemi než v Dánsku (UN Data, 2010). Politickým uspořádáním je Dánsko konstituční monarchií, kde mají regionální a lokální správní jednotky značnou míru autonomie

(např. Cederberg, 2008). V současnosti (od roku 2007) je v Dánsku pět regionálních jednotek (*regioner*) a 98 lokálních správních jednotek či městských úřadů (*kommuner*). Jejich systém byl navržen tak, aby umožňoval orgánům lokální a regionální správy být v přímém kontaktu s veřejností, zatímco státní úřady se budou zaměřovat na všeobecnou regulaci (Regeringen, 2007, In Cederberg, 2008). Zodpovědnost za veřejné základní vzdělávání spočívá na lokálních správních jednotkách a městských úřadech.

Povinné vzdělávání v Dánsku je od srpna 2008 desetileté (počínaje rokem, kdy děti dosáhnou šesti let). Povinný je od 1. srpna 2009 také předškolní 1. (resp. 0.) ročník, ale 10. ročník zůstal nepovinný, volitelný. Povinné vzdělávání znamená povinnost participovat na vyučování ve Folkeskole nebo v jiné srovnatelné instituci. Vzdělávací systém pro děti a mládež od narození do 19 (20) let má tuto strukturu:

- denní jesle (*Crèches*) pro děti do 2 let věku,
- mateřské školy (*Kindergarten*) pro děti ve věku 3–6 let,
- povinný 1. (resp. 0.) ročník (dříve preprimární, tzv. přípravný) pro věk 6–7 let,
- povinná základní škola (1.–9. ročník, *Folkeskole*) pro věk 7–16 let,
- 10. ročník pro mládež ve věku 16–17 let,
- vyšší sekundární vzdělávání pro mládež ve věku 16(17)–19(20) let.

Vzdělávací systém také počítá se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří jsou v co možná největší míře integrováni do standardního vzdělávacího systému. Přesto není integrace uplatňována univerzálně; pro případy, kdy by žák nemohl z integrace profitovat, existují v Dánsku speciální opatření (Eurydice, 2009/10).

1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání v Dánsku

1.1 Terminologie

Evaluace (*evaluating*, *evaluation*) je chápána jako proces, který vede k zajišťování kvality a jejímu rozvoji. Dánský institut pro evaluaci nahlíží na evaluaci jako na soustavu základních a do jisté míry povinných elementů, zejména autoevaluace, uživatelských průzkumů a hodnocení externími experty. Evaluace představuje ale také pojem zastřešující takové aktivity, jako jsou akreditace, benchmarking či audity. Audity,

mechanismy zajišťování kvality v evaluovaných institucích si získávají stále více pozornosti. Dánským označením pro interní evaluaci je *interne evaluering* (*internal evaluation*) a pro externí *eksterne evaluering* (*external evaluation*).

Kvalita je chápána jako vhodnost pro daný účel se silným důrazem na perspektivu uživatelů. Východisko je částečně externě definováno v relevantní legislativě a částečně interně prostřednictvím cílů specifikovaných pro danou evaluační aktivitu. Institut EVA testuje vhodnost pro daný účel analýzou záměrů a aktivit, o nichž se předpokládá, že povedou k naplnění stanovených cílů. Participující uživatelé jsou obvykle těsně spjati s objektem evaluace, jedná se o žáky/studenty, absolventy a zaměstnavatele (Kristoffersen, 2003).

1.2 Vztah interní a externí evaluace

Dánský institut pro evaluaci (EVA) má za svůj hlavní úkol iniciovat a provádět evaluaci vzdělávání; pokrývá veřejné vzdělávací instituce a soukromé instituce, které získávají státní podporu. Evaluace Dánského institutu pro evaluaci vždy zahrnuje autoevaluaci, v jejímž rámci jednotlivé vzdělávací instituce popisují své slabé a silné stránky. Sebehodnocení a využití odborníků, kteří jsou obeznámeni se specializovanou oblastí, se považuje pro hodnocení kvality za nesmírně důležité. Dánský institut pro evaluaci není oprávněn provádět jakoukoli formu klasifikace hodnocených vzdělávacích činností a institucí. I jiné orgány příležitostně provádějí hodnocení vzdělávání, ale žádné další orgány nejsou ze zákona povinny evaluaci provádět na všech vzdělávacích úrovních, ani nemají evaluaci vzdělávání jako svou primární odpovědnost. Institut EVA slouží jako národní centrum pro odborné hodnocení vzdělávání. Proto tento Institut připravuje, vytváří a komunikuje národní i mezinárodní zkušenosti v oblasti hodnocení vzdělávání. Zaměstnanci Institutu se účastní dánských i mezinárodních konferencí, vytváření sítí a projektů zaměřených na předávání nejlepších zkušeností v rozvoji hodnocení kvality. Snahou je vytvořit transparentní a konkurenční prostředí mezi školami (například v roce 2004 byl poprvé zveřejněn průměr ročních známek každé školy zajišťující nižší střední vzdělávání).

1.3 Legislativní rámec

Schválením **Zákona o Dánském institutu pro evaluaci** v roce 1999⁷ byla ustavena nezávislá instituce pro evaluaci pokrývající celý veřejný systém vzdělávání. Od roku 2007 spadá vyšší vzdělávání, zejména akreditace, do agendy nově vznikající Akreditační agentury – ACE Denmark (Review of the Danish Evaluation Institute, 2011). Zákon o Dánském institutu pro evaluaci zmocňuje Institut k zahájení vlastních evaluačních iniciativ i činností prováděných na žádost ministerstva vzdělávání, dalších ministerstev, poradních orgánů, regionálních úřadů a vzdělávacích institucí (Eurydice 2009/10).

Folkeskole je centrálně regulována **Zákonem o Folkeskole** z roku 2007 (LBK nr 1049 af 28/08/2007) ve znění pozdějších dodatků. Veřejné základní vzdělávání je poskytováno zdarma. Zákon vymezuje cíle a obsah školního vzdělávání. Obsahuje také opatření týkající se jmenování učitelů, zápisů a přijímání žáků do školy, administrativy městského školního systému, výdajů, stížností apod.

Co se týče legislativního vymezení (auto)evaluace, úkoly jednoho z klíčových orgánů v této oblasti – **Výboru pro evaluaci a rozvoj kvality primárního a nižšího sekundárního vzdělávání** jsou vymezeny právě v Zákonu o Folkeskole (2007). Za účelem vytvoření koherence mezi prací Výboru a Dánského institutu pro evaluaci ve Folkeskole byl schválen dodatek k tomuto zákonu, který dává předsednictví **Výboru** kompetenci rozhodovat, které evaluace mají být realizovány. Současně může také na realizaci evaluace ve Folkeskole vybrat někoho jiného (jiný subjekt).

Současný akreditační systém dánského vyššího vzdělávání je založen na dánském **Zákonu o akreditační agentuře pro vyšší vzdělávání** z roku 2007 (LBK nr 294 af 27/03/2007) a zodpovědnost za implementaci tohoto zákona spočívá na Ministerstvu vědy, technologie a inovací. Podle tohoto Akreditačního zákona je Akreditační agentura specifickou jednotkou rozhodující o akreditacích studijních programů ve vyšším vzdělávání. Rozhodovací procesy jsou realizovány na základě akreditačních zpráv připravovaných jedním ze dvou akreditačních operátorů:

- v oblasti univerzitních studijních programů je to **Akreditační agentura** (*Akkrediteringsinstitutionen*, ACE Denmark) připravující akreditační zprávy pro Ministerstvo vědy, technologie a inovací,
- v případě studijních programů vyššího vzdělávání v rámci oblastí spadajících pod Ministerstvo vzdělávání a Ministerstvo kultury je to **Dánský institut pro evaluaci** (*Danmarks Evalueringsinstitut*, EVA) připravující akreditační zprávy.

1.4 Historický kontext (auto)evaluace

Stupeň decentralizace v Dánsku je vysoký a práci škol charakterizuje vysoký stupeň autonomie. S nástupem devadesátých let vzrostly i požadavky na Folkeskole, a to zejména v zajištění pevného základu pro pokračující vzdělávání dětí. Také došlo k posílení úsilí týkající se zvýšení kvality, hodnocení a transparentnosti v agendě diskuse o dánském školství, ale systematický dohled a externí hodnocení stále nebyly součástí dánského vzdělávacího systému. Nejen oblast základní a střední školy, ale celý vzdělávací sektor v průběhu devadesátých let projednával a ověřoval různé formy evaluace. Základní školy se převážně zaměřily na zvýšení interní kvality a autoevaluační procesy. Ministerstvo vzdělávání i další orgány vyvíjely nástroje a poskytovaly konzultace školám, které samy převzaly iniciativu a začaly zvyšovat interní kvalitu (příkladem podpůrného nástroje pro školy je projekt Rozvoj kvality ve Folkeskole, více viz kapitola 5) Postupně se začala stupňovat diskuse o potřebě průběžného externího hodnocení Folkeskole; byla ožívována zájmem pedagogů o zkušenosti jiných evropských zemí se zakládáním inspekčních úřadů. Politici se shodli na tom, že nejen oblast základního a středního školství, ale i celý sektor vzdělávání potřebuje kontinuální externí evaluaci.

Zvýšení kvality vzdělávání je hlavním cílem reformy posledních let. Pojem kvality ve vzdělávání si začal získávat pozornost s uvedením tohoto termínu na program jednání OECD a EK na počátku osmdesátých let. Podpora kvality a relevance programů je hlavním cílem těchto kroků a procesů:

- zaměření a rámce kontroly ekonomické stránky a obsahu programů,
- posílení managementu vedení institucí,
- zavedení školských rad,
- implementace koherentnější, otevřenější a flexibilnější vzdělávací struktury.

⁷ V roce 2005 byl schválen nový Zákon o Dánském institutu pro evaluaci (LBK nr 775 af 10/08/2005) (Eurydice, 2009/10).

Nejdůležitějším prostředkem k dosažení tohoto cíle je vytvoření nezbytných podmínek pro lokální svobodu i příležitosti pro užívání této svobody. Snaha zvyšovat kvalitu je zároveň společným jmenovatelem revize školských zákonů, nařízení a kurikula, apod., která proběhla v posledních letech (Eurydice, 2009/10).

Za důležité mezníky ve vývoji oblasti evaluace lze považovat události a projekty z let 1987, 1988 a 1997, 1999, 2006 (Eurydice, 2009/10):

- V roce 1987 byla z iniciativy ministra školství zahájena činnost **Výboru pro perspektivy**, který dostal za úkol provést průzkum základních znalostí a hodnot, kterými škola měla obyvatele Dánska připravit na 21. století. Tento výbor, který se skládal z pěti jmenovaných členů z oblasti obchodu a průmyslu, vzdělávání a kultury, předložil na jaře 1988 zprávu sestávající ze souhrnného katalogu základních znalostí, jimiž by školy měly vybavit žáky.
- V závěru roku 1988 zahájil ministr školství **Projekt rozvoje obsahu a kvality**, který pokrývá všechny oblasti vzdělávání a který byl koordinován a řízen vedoucím Oddělení pro vyššího sekundárního vzdělávání. V rámci tohoto projektu byl evaluován vzdělávací systém a jeho kvality ze tří hledisek:
 - vertikálního: Hodnoceny byly předměty tak, jak byly vyučovány na primární, sekundární a terciární úrovni s důrazem na soudržnost, progresi a přechod z jedné úrovně na druhou;
 - horizontálního: analyzovány byly jednotlivé úrovně vzdělávacího systému;
 - institucionálního: hodnoceny byly jednotlivé instituce.
- V roce 1997 zahájilo Ministerstvo vzdělávání nový projekt s názvem **Kvalita, která je vidět**. Cílem tohoto projektu bylo vytvořit a ověřit systém hodnocení výsledků na základě stávajících rozvojových projektů v různých oblastech vzdělávání. Podstatou projektu jsou tyto aspekty:
 - identifikace ministerských úkolů z hlediska kvality a koncepce kvality;
 - sada indikátorů a kritérií, které lze použít napříč oblastmi vzdělávání, doplněná o specifické ukazatele a kritéria pro jednotlivé oblasti vzdělávání;
 - oblasti, které mají pro kvalitu mimořádnou důležitost.
- V roce 1999 byl schválen zákon o **Dánském institutu pro evaluaci** (*Danmarks Evalueringsinstitut*, EVA); návazně v roce 2000 byl Dánský institut pro evaluaci založen.

- V roce 2004 došlo v Dánsku k zásadní změně v otázce klasifikační stupnice; pod patronací ministerstva vzdělávání byla **navržena nová sedmistupňová stupnice** (nahrazující stupnici třináctistupňovou). Nová stupnice začala být implementována od 1. srpna 2006 ve všeobecném vyšším sekundárním vzdělávání a od 1. srpna 2007 na všech stupních vzdělávání. Nová stupnice sledovala hlavní cíl, a to internacionalizaci, protože stupnice je srovnatelná se stupnicí ECTS. Nová stupnice má sedm detailně specifikovaných stupňů od výborného (12 bodů) po nepřijatelné, nevyhovující (-3 body).
- V roce 2005 hodnotila švédská Národní agentura pro vyšší školství (*Hogskoleverket*), která obvykle hodnotí švédský sektor vyššího vzdělávání, metody Dánského institutu pro evaluaci. Obecným zjištěním byla **skutečnost, že Dánský institut pro evaluaci je schopen splnit standardy formulované Evropskou asociací pro zajištění kvality (ENQA)**. Hodnocení však obrací pozornost k faktu, že Dánský institut pro evaluaci má velmi široké měřítko a omezené zdroje, které do jisté míry narušují zaměření provedených hodnocení. Švédská agentura Hogskoleverket dále doporučila, aby výsledky evaluace byly komunikovány v širší míře a aby tak byl zajištěn zvýšený dopad výsledků práce Institutu.
- Na jaře akademického roku 2006/2007 byly představeny povinné národní testy na základní a nižší střední škole. Plně implementovány byly v roce 2010.
- V roce 2006 byly zahájeny další dvě iniciativy:
 - **Výbor pro evaluaci a rozvoj kvality v primárním a nižším sekundárním vzdělávání** (*Skolerådet*). Tento výbor byl založen Ministerstvem vzdělávání s platností od 1. 9. 2006. Hlavním cílem výboru je evaluace a rozvoj kvality ve Folkeskole.
 - **Agentura pro evaluaci a rozvoj kvality v primárním a nižším sekundárním vzdělávání** (*Skolestyrelsen*) – pověřena mimo jiné zodpovědností za implementaci národních testů a za supervizi městských správ povinných vytvářet každoroční zprávy o kvalitě.

2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace

Za důležité subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace je v Dánsku možné považovat orgány poradců v předmětech, vedoucího pedagoga každé školy, městský úřad, školní radu a přes značnou decentralizaci

fungující v dánském školství i Ministerstvo vzdělávání. Od roku 1999 sehrává důležitou úlohu v evaluaci Dánský institut pro evaluaci.

2.1 Přehled hlavních subjektů (auto)evaluace v Dánsku

Ministerstvo vzdělávání odpovídá za systematickou „inspekci“ na všech základních školách na institucionální úrovni a na všech středních školách jak na institucionální, tak i na úrovni předmětů. Na základních a nižších středních školách jsou vedením „inspekce“ pověřeny místní správní úřady, zatímco u vyššího středního vzdělání ministerstvo pověřuje **orgány poradců v předmětech**; prováděna je činnost podobná inspekci – důležitější je však nikoliv kontrolní, ale poradenská úloha (Eurydice 2009/10).

Konkrétní škola je vedena **vedoucím pedagogem**, který má jak správní, tak vzdělávací odpovědnost za školu. Vedoucí pedagog prezentuje práci školy **školní radě** a **městskému úřadu**. Svou práci dále vykonává ve spolupráci se svými zaměstnanci a začleňuje žáky školy do záležitostí týkajících se zdraví a bezpečnosti. Co se týče výuky, vedení má zajistit, že učitelé plánují a strukturují práci ve třídě tak, aby byla výzvou pro všechny žáky.

Městský úřad je především zodpovědný za vzdělávací systém v daném správním celku a je také povinen stanovit rozsah delegování rozhodovacích kompetencí a jiné kontroly vyplývající z řídicího statutu. Městský úřad může delegovat části svých pravomocí na školy samotné, týká se například rozhodování o konkrétnějším využití grantového schématu školy a o pravomocích volit personál. Nemůže však delegovat právo propouštět, z čehož vyplývá, že ani školní rada, ani vedoucí pedagog nemůže propustit učitele bez souhlasu městského úřadu. Městský úřad v konkrétním správním celku také dohlíží na práci škol. Dozor zahrnuje správní i vzdělávací práci. Co se týče rozsahu a charakteru městského dozoru, ustanovení nejsou konkretizované. Často je totiž městský dozor vzdělávací činnosti škol prováděn poměrně neformálně, např. formou výchovně vzdělávacích poradců, jejichž funkce ve vztahu ke školám je prvotně poradní a koordinační. Stížnosti na práci školy jsou také směřovány k městskému úřadu, ale stejně pouze výjimečně dosáhnou administrativní úrovně.

V Dánsku není zavedena žádná tradice „vzdělávací inspekce“ či obecné evaluace školní praxe správními celky. V posledních letech má stále více správních celků tendenci přijímat strategii celkové politiky

školy řízené městem v kombinaci se značným stupněm decentralizace na danou školu. To často souvisí s požadavkem, aby školy vytvořily pracovní plány zahrnující částečně zprávu o práci školy v předcházejícím roce a částečně plán rozvoje na rok příští. V některých případech je pracovní plán předmětem komunikace mezi výkonným orgánem města pro školství a vedoucím pedagogem, ačkoli to není obecně formulováno. Ani o vypracovávání pracovních plánů není nic ujednáno na úrovni státu.

V oblasti evaluace vyššího a univerzitního vzdělávání sehrává klíčovou roli **Akreditační agentura pro vyšší vzdělávání** (ACE, *Akkrediteringsinstitutionen*, Accreditation Agency for Higher Education) a již zmiňovaný Dánský institut pro evaluaci (EVA). Akreditační agentura pro vyšší vzdělávání (ACE), nezávislá instituce, od roku 2007 přispívá k zajišťování kvality a relevance vyššího vzdělávání v Dánsku, a to prostřednictvím akreditace univerzitního vzdělávání. ACE mimo jiné aktivně pracuje na dokumentaci a diseminaci relevantních vědomostí o akreditaci a zajišťování kvality i o relevanci a kvalitě dánských univerzit.

2.2 Dánský institut pro evaluaci

Dánský institut pro evaluaci (EVA, *Danmarks Evalueringsinstitut*, Danish Evaluation Institute) je samostatnou organizací zodpovědnou za evaluaci celého sektoru vzdělávání a byl ustaven v roce 1999 jako nezávislá státní instituce pod patronací ministerstva vzdělávání. Ze zákona vyplývá spolupráce institutu s oběma ministry zodpovědnými za vzdělávání, ale Institut má svůj vlastní rozpočet a je finančně nezávislý. Z mezinárodního hlediska jde o unikátní instituci. Za účelem rozvoje kvality učení a vyučování a monitorování, zda vzdělávací systém plní stanovené cíle, Institut pro evaluaci ověřuje vzdělávací programy odděleně i ve vztahu k jiným programům. Institut také vytváří a inovuje evaluační techniky a metody a shromažďuje národní a mezinárodní zkušenosti s evaluací vzdělávání a rozvoje kvality a tím naplňuje i své poslání odborného střediska v této oblasti. Zastřešujícím úkolem institutu EVA je evaluací přispívat k zlepšování vzdělávacího systému (EVA, 2011); a to naplňováním cílů dílčích, k nimž patří: 1. rozvoj a zlepšování evaluačních metod, 2. rozvoj a zajišťování kvality vzdělávání a výuky prostřednictvím systematické evaluace, 3. poradenská činnost a kooperace s dalšími subjekty veřejné správy a vzdělávacími zařízeními, 4. shromažďování národních a mezinárodních zkušeností z oblasti evaluace ve vzdělávání (Thune, 2006).

Založení institutu EVA bylo prvním krokem ve státě zahájené a kontrolované evaluaci základního a středního vzdělávání v historii dánského školského systému. V důsledku vzniku institutu EVA bylo třeba rozvíjet evaluační metody v těsné návaznosti na jednotlivé sektory. Z legislativního rámce pro evaluační činnosti spojené s evaluačním institutem vyplývají následující skutečnosti:

- evaluace by se měla zaměřovat na proces i výsledky,
- evaluační metody se liší a jsou přizpůsobeny různým vzdělávacím sektorům,
- sebehodnocení je povinným prvkem dokumentace,
- účast na evaluaci institutem EVA je pro „Folkeskole“ povinná,
- externí hodnotící skupina skládající se z externích odborníků s odbornou kvalifikací v oblasti evaluace je zodpovědná za obsah hodnocení,
- v závěrečné evaluační zprávě tato skupina odborníků prezentuje analýzu, vyhodnocení a doporučení, následně je zpráva uveřejněna,
- školy provádějící autoevaluaci a příslušné orgány vydávají následný plán, a to nejpozději šest měsíců od vydání zprávy,
- jedním z úkolů institutu EVA je rozvoj v oblasti evaluace a zvyšování kvality.

Institut EVA je spojen i například s projektem „Veřejná škola v roce 2000“. Místní dánská vláda, zájmová skupina a správní úřady dánských měst, Unie dánských učitelů a Ministerstvo vzdělávání zahájily společný plán „Veřejná škola v roce 2000“, který obsahuje tyto prvky:

- kvalita a rozvoj – očekávání a výsledky,
- výzvy pro jednotlivé žáky,
- znalosti a odbornost,
- učební pomůcky a školní budovy,
- dobrý start – společný základ,
- rodiče a škola,
- řízení – výzva a odpovědnost,
- cílené využití zdrojů.

Do konce roku 2000 Dánský institut pro evaluaci zhodnotil základní a nižší sekundární oblast vzdělávání. Městské komunity se vyjádřily, že projekt „Veřejná škola v roce 2000“ stimuloval již probíhající proces, ale nebyl schopen definovat přesný dopad projektu.

3 (Auto)evaluační zpráva

Každá evaluace, tj. i externí, je zdokumentována ve zprávě; taková zpráva slouží k prezentování závěrů a doporučení pro rozvoj hodnocených objektů – autorem je vždy konkrétní evaluační skupina. Zpráva také obsahuje popis účelu a procesu evaluace, i východiska závěrů a doporučení – tj. prezentaci, vyhodnocení a analýzu rozmanitých typů dokumentace. Z hlediska konkrétního příkladu, v Dánsku povinně vydávají výroční zprávy o kvalitě i lokální správní jednotky; tyto zprávy popisují vzdělávání v městské části akademickou úroveň škol, opatření, která lokální správní jednotka učinila za účelem evaluace akademické úrovně a způsob, jak lokální správní jednotka navázala na poslední zprávu

Většina doporučení evaluačních zpráv či zpráv o kvalitě je nasměrována k evaluovanému objektu, ale může směřovat do politické sféry. Doporučení musejí být použitelná, konstruktivní a realistická, měla by být také stanovena jasná priorita, vč. rozlišení dlouhodobých a krátkodobých. Mělo by být také určeno, kdo zodpovídá za jejich naplňování, implementaci.

S obsahem zprávy jsou ještě před zveřejněním seznámeny všechny zúčastněné strany spojené s evaluovaným objektem, čímž je dána například poskytovatelům vzdělávání okamžitá možnost komentovat evaluační metody a faktické chyby, pokud jsou nějaké nalezeny. Evaluační skupina může přepracovat části zprávy ve světle konzultací. Hlavní míra zodpovědnosti za navázání na doporučení a výsledky zprávy spočívá na evaluovaných jednotkách. Od roku 2001 existuje legální požadavek, aby všechny jednotky autoevaluace popisovaly, jak zamýšlejí naplňovat doporučení z evaluační zprávy a musí tento popis uveřejnit na internetu nejpozději šest měsíců od publikování evaluační zprávy. Uvedené se netýká univerzit.

4 Proces (auto)evaluace

4.1 Evaluace dánským Institutem pro evaluaci (EVA)

Dánský institut pro evaluaci (EVA), který byl zřízen jako orgán provádějící evaluaci všech veřejných škol či institucí v působnosti ministerstva školství, zahájil své první aktivity v oblasti evaluace škol v roce 2000/01. Hodnocení však není celoplošné (vybírá se pouze několik škol) a slouží převážně k evaluaci celého vzdělávacího systému.

4.1.1 Prvky evaluace

Metody evaluace jsou přizpůsobeny různým oblastem vzdělávání. Hodnocení však obvykle obsahuje několik prvků, kterými jsou (Eurydice 2009/10):

- **předběžná studie:** Institut realizuje před každým hodnocením předběžnou studii. Ta má formu dialogu se stranami zúčastněnými ve vzdělávacím procesu a zahrnuje stávající materiály související se vzdělávacím oborem, tj. regulační opatření, vládní nařízení, kurikula, apod.
- **referenční podmínky:** Institut připravuje referenční podmínky každé evaluace a popisuje cíle a rámec.
- **sebehodnocení:** Jednotlivé vzdělávací instituce se sebehodnotí, popisují a vyhodnocují své silné a slabé stránky.
- **evaluační skupiny:** Pro každé hodnocení je pověřena evaluační skupina. Skupina se skládá z jednotlivců – specialistů v dané oblasti.
- **návštěva hodnocené instituce:** Evaluační skupina může navštívit hodnocenou vzdělávací instituci. Návštěva je plánována na základě konzultace s jednotlivými institucemi.
- **průzkum mezi uživateli:** V souvislosti s každým hodnocením je možné provádět průzkum mezi uživateli, mezi studenty, rodiči, absolventy, zaměstnavateli a dalšími skupinami.
- **evaluační zpráva:** V závěrečné zprávě evaluační skupina prezentuje svou analýzu, hodnocení a doporučení ke zlepšení kvality hodnoceného vzdělávacího programu. Všechny evaluační zprávy jsou přístupné veřejnosti, mezi jiným na webových stránkách Dánského institutu pro evaluaci.
- **následná opatření:** Hodnocená instituce odpovídá za provedení opatření vyplývajících z evaluace. Instituce je povinna připravit následný plán nejdéle do šesti měsíců od publikace evaluační zprávy. Plán se musí vztahovat k doporučením z evaluační zprávy, která se týká zvýšování kvality.

Primární zájem Institutu pro evaluaci se soustřeďuje na zvyšování kvality učení a vyučování; za druhé pak na odpovědnost vůči vládě. Ministr může rozhodnout o tom, že instituce je povinna se řídit nařízeními uvedenými v evaluační zprávě (netýká se univerzit). Ministr má také právo pozastavit nebo ukončit granty v případě, že instituce nepředloží příslušné požadované informace potřebné pro evaluaci (Eurydice 2009/10).

4.1.2 Formy evaluace

Rozmanité oblasti evaluace realizované Dánským institutem pro evaluaci vyžadují různé formy evaluace; využívány jsou zejména následující:

- programové evaluace,
- evaluace subjektů,
- tematické evaluace,
- evaluace vyučování,
- evaluace institucí,
- evaluace systému,
- audit,
- mezinárodní benchmarking.

4.1.3 Kritéria evaluace

V rámci rozhodování o zaměření specifických evaluací se výběr Institutu EVA řídí celou řadou kritérií, zejména:

- **relevancí** (tedy tím, zda je evaluace podstatná pro poskytovatele vzdělávání a relevantní probíhající politické debatě o vzdělávání);
- **perspektivou rozvoje** (evaluace zdůrazňuje a posiluje rozvoje kvality ve vzdělávacím systému);
- **potřebou** (evaluace reflektuje vyjádřenou potřebu posuzování a rozvoje kvality ve vzdělávacím systému);
- **metodologickým rozvojem** (evaluace přispívá rozvoji metodologického portfolia Dánského institutu pro evaluaci);
- **významem** (evaluace otevírá a podporuje debatu o klíčových otázkách vztahujících se k vzdělávacímu systému);
- **mírou dosahu** (evaluace přispívá k ujištění), že evaluační aktivity institutu EVA mají široký dosah);
- **akumulací** (evaluace poskytuje možnosti stavět a využívat evaluace dřívější);
- **tematickou strategií** (v ročním akčním plánu by měly být zastoupeny různé typy evaluací).

Do těchto kritérií se promítají očekávání a zájmy poskytovatelů a myšlenky systematické evaluace, kvality a nezávislosti, o jejichž naplňování se má snažit Institut EVA. Užití těchto kritérií jako referenčního rámce při výběru hodnoceného objektu je předpokladem zajištění rozvoje kvality evaluovaných objektů. Současně kritéria přispívají k zajištění v institutu EVA jako důvěryhodného orgánu ve vztahu k potřebám evaluace vzdělávacího systému. Z perspektivy záměru evaluací, podporuje

autoevaluační proces zejména rozvoj, zatímco u dalšího prvku evaluací – u návštěv evaluačních skupin v hodnocených institucích převažuje kontrolní aspekt (Kristoffersen, 2003).

4.2 Interní evaluace

Kromě obecných činností Dánského institutu pro evaluaci jsou v Dánsku realizovány institucionální autoevaluace na jednotlivých úrovních vzdělávání (Eurydice, 2009/10). V kontextu legislativního rámce představuje autoevaluace (vlastní hodnocení) povinný prvek všech evaluací prováděných institutem EVA. Ve vztahu k evaluacím ve vyšším vzdělávání, je autoevaluace obvykle řízena jednou skupinou tvořenou zástupci různých poskytovatelů v dané vzdělávací jednotce evaluace, tj. například managementu, pedagogického personálu, studentů, administrativních pracovníků. Pro evaluace ve školním sektoru je nejběžnější, že autoevaluaci či její části řídí různé skupiny interních poskytovatelů, ale může se jednat i o jednu kombinovanou skupinu. Bez ohledu na to, jak je autoevaluační proces organizován, je vždy řízen s referencí na autoevaluační příručku poskytovanou Institutem EVA. Struktura i obsah této příručky se liší od evaluace k evaluaci, ale vždy zahrnuje otázky, které se zabývají kvantitativními i kvalitativními informacemi. Pozornost je věnována hodnotám a cílům evaluace a jejich implementaci v praxi. Příručky jsou veřejně dostupné (Kristoffersen, 2003).

4.2.1 Interní evaluace v primárním vzdělávání

Ministerstvo vzdělávání vytvořilo program rozvoje školy, který poskytuje škole některé počítačové nástroje využitelné v rámci interní evaluace. Tyto nástroje byly zpřístupněny všem školám během jara 1998. Systém hodnocení je založen na postupu, během něž škola popisuje svůj současný stav, nastiňuje cíle a kritéria kvality a hodnotí plnění plánů rozvoje. Dále městské komunity připravují plán činností, které by mohly podkrytí úroveň kvality služeb poskytovaných jednotlivými městy, včetně úrovně kvality, kterou nabízí její školský systém.

V roce 2010 byl v rámci autoevaluace institucí poskytujících primární vzdělávání představen nástroj pro autoevaluaci škol z hlediska student-ských výsledků učení – povinné tzv. Národní testy. Testy ve Folkeskole umožňují škole sledovat u žáků individuální míru osvojených vědomostí a dovedností a následně plánovat vzdělávací proces s přihlédnutím k silným stránkám, slabším a reálným možnostem jednotlivých žáků.

4.2.2 Interní evaluace ve vyšším sekundárním vzdělávání

Pracovní skupina ministerského oddělení pro všeobecné vyšší sekundární vzdělávání připravila systém popisu kvality a návrh konkrétního materiálu využitelného gymnázii a kurzy HF (tj. vyššími přípravnými školami) za účelem sebehodnocení, rozvoje kvality a popisu instituce. S ohledem na garanci viditelného rozvoje kvality vzdělávání a vyučování má projekt poskytnout jednotlivým institucím lepší vhled do vlastních činností a umožnit občanům a řídicím orgánům získávat informace o jednotlivých institucích a plnění jejich úkolů. Materiál byl k dispozici všem gymnáziím a institucím poskytujícím kurzy HF již od školního roku 1998/99, v daném roce se zapojilo 87 škol, které podaly ministerstvu zprávu o zkušenostech z procesu sebehodnocení.

V roce 1997 implementovaly odborné školy koncepci hodnocení výsledků a rozvoje kvality, tzv. „Koncepci Q pro vyšší odborné školy“. Tato koncepce vychází z modelu sebehodnocení v souladu se „Strategií Q pro oblast vyšších odborných škol“, která byla zahájena ministerstvem školství v roce 1995. V roce 1997 zahrnoval projekt kolem 130 odborných škol, které provedly sebehodnocení prostřednictvím vlastní interpretace společného rámce koncepce. Hlavní princip spočíval v tom, že se školy dohodly na strategickém „Plánu Q“, který určil, jak se kvalitní práce provádí. Dále se školy dohodly na tzv. „Rámci Q-otázek“ specifikujícím cíle a indikátory kvality, jichž si škola musí být vědoma. Každá participující odborná škola následně zdokumentovala výsledky činností a porovnála je s kritérii dobré kvality stanovenými „Rámcem Q-otázek“. Po tomto hodnocení následovala na jedné straně rozhodnutí související s rozvojem kvality i s další adaptací plánu kvality. Projekt Q-90 je v současnosti ukončen, ale lze očekávat, že Ministerstvo pro odborné střední vzdělání v budoucnu použije národní normy a standardy jako měřítko průměrného výkonu při sebehodnocení škol v ještě větší míře.

4.2.3 Interní evaluace v terciárním vzdělávání

Zákon o univerzitách předepisuje univerzitám provádění interní evaluace. Hodnocení zahajují a dozorují studijní rady příslušných kateder. Frekvence vnitřního hodnocení není zákonem regulována, ale obecné termíny příslušných předmětů/kurzů se hodnotí na konci každého semestru. Kompletace dotazníků, které vyplňují studenti, představuje hlavní způsob shromažďování dat pro interní evaluaci univerzit.

5 Spolupráce školy

Z politiky dánské vlády vyplývá, že ve školním vzdělávání by mělo dojít k rozvoji na důkazech založené metodologie. Za tímto účelem byly založeny dva subjekty: Dánský Institut pro evaluaci a Rada pro evaluaci a zvyšování kvality veřejné základní školy. Vznikla dokumentace týkající se příkladů dobré praxe – tzv. „**Dobré příklady**“ (Good examples). Hlavní snahou je tyto příklady šířit tak, aby byly snadno dostupné. Ředitelům náleží důležitá role vedoucích pedagogů. Systémy lokální evaluace ukazují příliš velké rozdíly ve standardech, které mají být užívány jako nástroje rozvoje kvality (Danmarks Evalueringsinstitut 2005; Epinion A/S 2006 In Cederberg, 2008).

Příkladem metodologické podpory Ministerstva vzdělávání pro základní školy je internetově založená pomůcka **Rozvoj kvality ve Folkeskole**, která nabízí široké spektrum nástrojů pro hodnocení a rozvoj kvality a zajišťuje možnosti pro předávání zkušeností v rámci systému škol. Externí evaluace školských orgánů a jednotlivých škol bylo v té době ponecháno oblasti výzkumu nebo konzultantským firmám, které byly pro hodnocení najímány, většinou městskými úřady ve spojení například s průzkumy spokojenosti zákazníků.

6 Výsledky práce školy

Podle revidovaného Zákona o Folkeskole je cílem základní školy Folkeskole příprava pro další vzdělávání spíše než příprava pro trh práce. V Dánsku přibližně 20 % populačního ročníku ukončuje školní docházku po absolvování povinného vzdělávání (Dahl, 2005 In Cederberg, 2008). Vláda usiluje o redukování tohoto podílu na minimum, cílem je, aby žáci zůstávali ve vzdělávacím systému déle.

Dalším záměrem je, aby se zvýšila kvalita povinného vzdělávání. Na jaře akademického roku 2006/2007 byly představeny povinné národní testy na základní a nižší střední škole. Národní testy jsou v plné verzi implementovány od roku 2010 (Eurydice, 2009, ÚIV, 2010). Během devíti let povinné školní docházky má být realizováno deset povinných národních testů, tzn. v 2.–8. ročníku, v 9. a 10. ročníku, a v 9. ročníku žáci píší týdenní projektový úkol (Danish Agency, 2011). Testy jsou v předmětech: dánština, angličtina, matematika a přírodní vědy. Jedním z hlavních cílů testování je zvýšení evaluační kultury ve veřejných ško-

lách. Tato změna nebyla přijata jednoznačně, například národní asociace učitelů varovala, že škola se může začít zaměřovat více na testy, a to na úkor individuálního osobnostního rozvoje žáků (Uddannelsesstyrelsen, 2004 In Cederberg, 2008).

Centrální testy, standardizované testy, formální evaluace a příklady dobré praxe jsou vybranými prostředky k dosažení lepších školních výsledků a vyššího standardu ve školách v souladu s dokumenty EU. Dánská vláda provádí důležité změny v rámci školského systému podle vzdělávací politiky Evropské unie, což je podnětem debaty. Zodpovědnost systému je úzce spjata se zodpovědností lokálních škol a často se kombinuje s podněty jako financování a smlouvy, je kritizována (Hort, 2006, Moos et al., 2005 In Cederberg 2008). Takovýto systém by totiž mohl vést k tradičnímu třídění a řazení žáků, a to bez ohledu na dobré úmysly. Mohlo by to také vyústit ve vytváření žebříčků školy a k stanovení výše učitelského platu v závislosti na výsledcích (skóre) žáků ve školních vyučovacích předmětech. Důraz na centrální a standardizované testy je posilován specifickým pohledem na vědomosti a proces učení jako na reprodukci soustavy faktů ve školních předmětech (Cederberg 2008).

7 Výhled do budoucna

V blízké budoucnosti lze očekávat evaluaci sledující zejména dvě funkce: 1. evaluace zaměřená na poskytování programů bude usilovat a napomáhat rozvoji jejich vnitřní kvality; 2. evaluace bude plnit řídicí roli například v kontextu informování o stavu kvality v hodnocené oblasti zúčastněných v širším smyslu v Dánsku i v zahraničí. V neposlední řadě by evaluace měla přispívat ke zlepšování kvality hodnocených jednotek a hodnocené oblasti obecně. Evaluace bude pravděpodobně i nadále používat cíle formulované na základě národní, místní a institucionální úrovně. Z důvodu mezinárodního rozvoje však může dojít ke zvýšenému zájmu o výsledky vzdělávání a vytvoření vyššího stupně transparentnosti kvality ve vzdělávání napříč státy. Vznikne potřeba definic kvality, které budou srozumitelné a akceptovatelné bez ohledu na státní hranice, a také bude nutno vyvinout další způsoby popisu kvality než jen jejich vhodnost pro daný účel. Jedním z prostředků k dosažení vyšší úrovně transparentnosti jsou předem definovaná kritéria jako zá-

klad pro evaluaci. Dalším prostředkem je důraz na výstupní opatření, kde lze poměrně jednoduše zjistit, zda byly očekávané cíle splněny (Kristoffersen, 2003, Eurydice, 2009/10).

Do budoucna lze očekávat naplnění i dalších aspektů vývoje (Kristoffersen, 2003, Eurydice, 2009/10): Větší důraz bude kladen na kompetence jako na prostředek k dosažení srovnatelnosti posuzování kvality, tj. čeho jsou žáci a studenti schopni, pokud prošli určitým programem na určité úrovni vzdělávacího systému. Tím dochází k posunu od evaluace s důrazem na struktury vzdělávání k evaluaci kurikula, vyučovacích metod, výstupů a výsledků vzdělávání. Evaluace s důrazem na postupy stanovené institucemi bude zaměřena na soustavnou kontrolu a zlepšování kvality jejich činností a struktur. Následně vznikne potřeba zajištění externí kvality za účelem ověření účinnosti a udržitelnosti těchto vnitřních mechanismů a přijetí takových opatření, která zajistí potřebné vstupy pro zlepšení činností prostřednictvím auditů. To však z důvodu evropského a dokonce i světového požadavku na srovnatelné hodnocení kvality ještě stále nebude stačit. Proto bude i nadále trvat požadavek zahájit hodnotící činnosti na úrovni předmětu nebo programu, ale s mezinárodním rozměrem. S rostoucím mezinárodním rozměrem vzdělávání se vzdělávací systémy stávají stále složitějšími. V tomto kontextu se dá předpokládat, že v budoucnu vznikne potřeba širšího rámce zaměření evaluací a tomu odpovídajících metodologických prvků, včetně rostoucího významu auditů.

■

Zdroje

- Act on the Accreditation Agency for Higher Education*. [online] [25.11.2011]. Dostupné z [www: http://acedenmark.eu/fileadmin/user_upload/psychologické_pěči_o_ortopedický_nemocnýload/dokumenter/Engelske_tekster/Engelsk_oversaettelse_af_Akkrediteringsloven.pdf](http://acedenmark.eu/fileadmin/user_upload/psychologické_pěči_o_ortopedický_nemocnýload/dokumenter/Engelske_tekster/Engelsk_oversaettelse_af_Akkrediteringsloven.pdf).
- CEDERBERG, M. M., LINGÄRDE, S. *Country Report: Denmark. Educational Policies that Address Social Inequality* (EACEA Action 6.6.2) London: IPSE, 2008. [online] [25.11.2011]. Dostupné z [www: http://www.epasi.eu](http://www.epasi.eu).
- Danish Agency for International Education. *Primary and lower secondary education*. [25.3.2011] [25.11.2011]. Dostupné z [www: http://en.iu.dk/education-in-denmark/detailed-information/primary-and-lower-secondary-education](http://en.iu.dk/education-in-denmark/detailed-information/primary-and-lower-secondary-education).
- Danish Agency for International Education. *Grading scale*. [25.3.2011] [25.11.2011]. Dostupné z [www: http://en.iu.dk/education-in-denmark/detailed-information/primary-and-lower-secondary-education](http://en.iu.dk/education-in-denmark/detailed-information/primary-and-lower-secondary-education).
- Danish Agency for International Education. *Quality assurance*. [25.3.2011] [25.11.2011]. Dostupné z [www: http://en.iu.dk/education-in-denmark/detailed-information/primary-and-lower-secondary-education](http://en.iu.dk/education-in-denmark/detailed-information/primary-and-lower-secondary-education).
- Eurydice. *Celostátní testování žáků v Evropě: Cíle, organizace a využití výsledků* (2009). Překlad ÚIV. [2010] [25.11.2011]. Dostupné z [www: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/109CZ.pdf](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/109CZ.pdf).
- Eurydice. *Organisation of the education system in Denmark 2009/10*. [online] [25.11.2011]. Dostupné z [www: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/109CZ.pdf](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/109CZ.pdf)
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/DK_EN.pdf.
- KRISTOFFERSEN, D. Denmark. In *Educational Evaluation around the World*. The Danish Evaluation Institute, 2003. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://www.eva.dk](http://www.eva.dk).
- Review of the Danish Evaluation Institute*. [14.3.2011] [20.11.2011]. Dostupné z [www: http://www.enqa.eu/files/Review%20report%20of%20the%20Danish%20Evaluation%20Institute.pdf](http://www.enqa.eu/files/Review%20report%20of%20the%20Danish%20Evaluation%20Institute.pdf).

THUNE, CH. *The Danish Evaluation Institute: Developments and Challenges*. [26.1. 2006] [20.11.2011]. Dostupné z [www: http://www.chea.org/international/commission2006/CThune_IC012606.pdf](http://www.chea.org/international/commission2006/CThune_IC012606.pdf).

UN Data. *World Information*. Denmark. [mid 2010] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Denmark](http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Denmark)

Příloha:

Tabulka č. 3 – Přehled institucí zabývajících se evaluací v Dánsku

Název subjektu	Český překlad názvu subjektu	Charakteristika subjektu	Činnost v evaluaci	Kontakt
Ministeriet for Børn og Undervisning (angl. Ministry of Education)	Ministerstvo vzdělávání, Ministerstvo dětí a vzdělávání	Nejvyšší úřad dohledu nad školstvím	Zodpovídá za systematickou „inspekci“ na všech základních školách na institucionální úrovni a na všech středních školách na úrovni instituce i předmětů; prováděné inspekce plní zejména poradenskou úlohu - nikoliv kontrolní. Podílí se na vývoji nástrojů a poskytování konzultací školám iniciativním v oblasti zvyšování interní kvality.	http://eng.uvm.dk Ministeriet for Børn og Undervisning Frederiksholms Kanal 21 1220 København K E-mail: uvm@uvm.dk
Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser (angl. Ministry of Science, Innovation and Higher Education)	Ministerstvo vědy, technologie a inovací	Nejvyšší úřad dohledu nad vyšším školstvím, orgán zodpovídající za výzkum, inovace a vyšší školství	Zodpovídá za implementaci dánského Zákona o Akreditační agentuře pro vyšší vzdělávání (2007).	http://fivu.dk/ Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser Slotsholmsgade 10 1216 Copenhagen K E-mail: fivu@fivu.dk
Akrediteringsinstituttionen (angl. Accreditation Agency for Higher Education, ACE Denmark)	Akreditační agentura pro vyšší vzdělávání	Nezávislá instituce k zajišťování kvality a relevance vyššího vzdělávání v Dánsku, a to prostřednictvím akreditace univerzitního vzdělávání	Rozhoduje o akreditacích studijních programů ve vyšším vzdělávání, připravuje akreditační zprávy pro Ministerstvo vědy, technologie a inovací. ACE mj. aktivně pracuje na dokumentaci a diseminaci relevantních vědomostí o akreditaci a zajišťování kvality i o relevanci a kvalitě dánských univerzit.	http://acedenmark.eu The Accreditation Institution Studiestræde 5 DK-1455 Copenhagen K E-mail: acedenmark@acedenmark.dk

Danmarks Evalueringsinstitut, EVA (angl. Danish Evaluation Institute)	Dánský institut pro evaluaci	Nezávislá státní instituce (pod patronací Ministerstva vzdělávání) plnící funkci odborného střediska pro evaluaci zmocněného k zahájení vlastních evaluačních iniciativ i činností prováděných na žádost Ministerstva vzdělávání, dalších ministerstev, poradních orgánů, regionálních úřadů a vzdělávacích institucí. Institut má svůj vlastní rozpočet a je finančně nezávislý.	Národní centrum pro odborné hodnocení vzdělávání. Zastřešujícím úkolem institutu EVA je evaluaci přispívat k zlepšování vzdělávacího systému. Dílčí cíle: 1. rozvoj a zlepšování evaluačních metod, 2. rozvoj a zajišťování kvality vzdělávání a výuky prostřednictvím systematické evaluace, 3. poradenská činnost a kooperace s dalšími subjekty veřejné správy a vzdělávacími zařízeními, 4. shromažďování národních a mezinárodních zkušeností z oblasti evaluace ve vzdělávání.	http://www.eva.dk/ Danmarks Evalueringsinstitut Østbanegade 55/ 3 2100 København E-mail: agi@eva.dk
Rådet for Evaluering og Kvalitetsudvikling af Folkeskolen, Skolerådet (angl. Council for the Evaluation and Quality Development of Primary and Lower Secondary Education)	Výbor pro evaluaci a rozvoj kvality primárního a nižšího sekundárního vzdělávání, Rada pro hodnocení kvality Folkeskole	Výbor založen Ministerstvem pro vzdělávání s platností od 1. 9. 2006. Hlavním cílem výboru je evaluace a rozvoj kvality ve Folkeskole.	Orgán s kompetencí rozhodovat, které evaluace mají být realizovány a který subjekt, vedle Dánského institutu pro evaluaci, má evaluaci ve Folkeskole realizovat.	http://www.skoleraadet.dk Sekretariatet for Skolerådet Ministeriet for Børn og Undervisning Departementet Frederiksholms Kanal 26 1220 København K. E-mail: skoleraadet@uvm.dk

Styrelsen for Evaluering og kvalitetsudvikling af Folkeskolen, Skolestyrelsen (angl. Agency for the Evaluation and Quality Development of Primary and Lower Secondary Education)	Agentura pro evaluaci a rozvoj kvality v primárním a nižším sekundárním vzdělávání	Iniciativa fungující od roku 2006, orgán fungující pod Ministerstvem pro vzdělávání	Agentura má zejména za úkol posilovat a podporovat kulturu hodnocení ve školách, stejně jako dohlížet na kvalitu místních škol. Dále je pověřena zodpovědností za implementaci národních testů a za supervizi městských správ povinných vytvářet každoroční zprávy o kvalitě.	http://skolestyrelsen.dk/ Styrelsen for Evaluering og kvalitetsudvikling af Folkeskolen Snaregade 10A DK-1205 Copenhagen K E-mail: skolestyrelsen@skolestyrelsen.dk
--	--	---	---	---

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU FINSKA

Daniela Vrabcová, Karel Rýdl

Úvod

Tento text je zaměřen na problematiku (auto)evaluace ve finském vzdělávacím systému. Význam (auto)evaluace ve Finsku vzrostl v důsledku vzdělávací legislativy z roku 1999, kdy došlo k posílení významu (auto)evaluace jako nástroje řízení vzdělávání, rozvoje škol a zvyšování kvality. V současnosti mají poskytovatelé vzdělávání ve Finsku statutární povinnost evaluovat své vlastní aktivity i participovat na externích evaluacích.

Z hlediska obecnějších charakteristik této severské země o rozloze přibližně 340 000 km², je Finsko typické velmi nízkou hustotou obyvatel, cca 17 obyvatel/km² celkově jich žije ve Finsku přibližně 5,2 milionu (Velvyslanectví, 2011). V čele státu stojí prezident republiky, který je volen na šest let, a to přímou volbou občanů. Vláda potřebuje získat důvěru parlamentu (eduskonta), který má 200 členů. Po etnické stránce patří Finsko stále k velmi homogenním zemím, v současnosti žije ve Finsku pouze asi 4% obyvatel narozených v jiné zemi než ve Finsku

(UN Data, 2010). Nejpočetnější skupiny imigrantů přicházejí z Ruska, Estonska a Švédska. Oficiálním jazykem ve Finsku je nejen finština, ale i švédština; ta je mateřským jazykem pro přibližně 6 % Finů. Toto výsadní postavení švédštiny ve Finsku vyplývá z historického kontextu vývoje Finska, konkrétně z období od počátku třináctého století do roku 1809, kdy bylo Finsko součástí Švédského království. Dalším původním (angl. indigenous) jazykem je sámština, kterou hovoří Sámové (dříve tzv. Laponci) v oblasti Laponska (Velvyslanectví, 2011). Sámská menšina (0,03 %) a přistěhovalci s trvalým pobytem ve Finsku mají právo na základní vzdělání v mateřském jazyce (FNBE, 2011).

Finský školský systém nesmí být ze zákona organizován tak, aby způsoboval systematické rozdíly ve studijních výsledcích. Všichni trvale žijící ve Finsku mají stejné právo na vzdělání na stejné úrovni bez ohledu na mateřský jazyk, pohlaví, bydliště a ekonomické postavení. Rovnoprávný přístup ke vzdělání není pouze teorií. Ve Finsku bylo vynaloženo velké úsilí, aby všechny populační skupiny a regiony dostaly stejnou příležitost k učení. Síť škol pokrývá celou zemi; ve státě s 5,2 mil. obyvatel existuje 4 300 všeobecně vzdělávacích škol, téměř 500 vyšších středních (akademických) škol a velké množství odborných škol a vzdělávacích institucí pro dospělé. Ve školách je věnována velká pozornost podpoře žáků se speciálními vzdělávacími potřebami i s horšími výsledky, vyučování jsou podle individuálních osnov v běžných třídách anebo ve speciálních třídách. Školský systém Finska, ostatně jako většina dalších severovýchodních zemí, je výrazně podporována z veřejných prostředků. Zřizovatelem finských škol jsou obce nebo města. Rozlehlá síť vysokých škol uspokojuje poptávku. Vzdělávání na všech stupních je poskytováno v obou úředních jazycích, tj. ve finštině a švédštině.

K hlavním principům, na nichž je postaven finský vzdělávací systém patří zejména:

- rovnost vzdělávacích příležitostí;
- regionální dostupnost vzdělávání;
- bezplatnost povinného vzdělávání⁸;
- všeobecné a neselektivní povinné vzdělávání;
- důraz na vysokou kvalifikovanost, samostatnost a autonomii učitelů;

8 Ve Finsku neexistuje povinná školní docházka, ale povinné vzdělávání; to může být absolvováno i v rámci domácího vzdělávání (Eurydice, 2009/10).

- kooperativní způsob práce na všech úrovních, idea partnerství;
- podpora formativního hodnocení žáků;
- flexibilní systém založený na principu kombinace centralizovaného řízení a lokální implementace⁹;
- individuální podpora učení a prospěchu žáků, hodnocení a oceňování žáků orientované na rozvoj (FNBE, 2011).

K dalším znakům finského vzdělávacího systému patří s ohledem na oblast evaluace především tyto skutečnosti:

- na lokální úrovni se poskytovatelé vzdělávání vyznačují vysokou mírou autonomie,
- zajišťování kvality je založeno na autoevaluaci,
- ve Finsku neexistují žádné školní inspekce,
- národní evaluace vzdělávacích výstupů je založena na testech a rozsáhlých, evaluačních projektech, tematických zprávách,
- povinné celonárodní testování studentů na národní úrovni podstoupili studenti v 18–19 letech ve vyšším všeobecném vzdělávání, v rámci maturitní zkoušky (finsky: *ylloppilastutkinto*, švédsky: *studentexamen*, angl. matriculation examination – Lankinen, 2010, Eurydice, 2009/10).

1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání ve Finsku

Ve Finsku začínají děti chodit do školy zpravidla v sedmi letech. Před začátkem školní docházky mohou absolvovat jednoleté předškolní vzdělávání. Povinné vzdělávání ve Finsku trvá devět let. Po skončení povinného vzdělávání mohou žáci absolvovat dobrovolně ještě jeden (10.) ročník, kdy mají možnost zlepšit si prospěch, případně si ujasnit své další plány. Po ukončení všeobecně vzdělávací školy (finsky: *peruskoulu*, švédsky: *grundskole*) nejsou žádné závěrečné zkoušky; na konci dostávají studenti certifikát o ukončení školy. Certifikát otevírá cestu na různé typy vyššího sekundárního vzdělávání.

9 Řízení prostřednictvím legislativy a norem, kurikula, vládního plánování a informací. Městské správy zodpovídají za poskytování vzdělávání a implementaci (FNBE, 2011).

Vyšší sekundární vzdělávání je rozděleno na všeobecné (finsky: *lykio*, švédsky: *gymnasium*) a odborný proud (HHX, HTX, EUX). Všeobecné střední vzdělávání připravuje studenty pro maturační zkoušku, obdobu maturitní zkoušky (více viz kapitola 6). Hlavním cílem odborných programů je základní odborná kompetence.

1.2 Terminologie

V legislativních a úředních dokumentech se objevuje zejména pojem evaluace (*arvionti*, angl. evaluation) a autoevaluace, vlastní hodnocení, sebehodnocení (*itsearviointi*, angl. selfevaluation) v případě lokálních školských institucí, úrovní a jednotlivých škol. Z jednoho z klíčových dokumentů v oblasti evaluace z **Rámce evaluace vzdělávacích výstupů ve Finsku** (1999) vyplývá, že evaluace znamená kombinaci interpretační analýzy studovaných jevů či aktivit a definování benefitu a hodnot produkovaných těmito aktivitami. Finským označením pro interní evaluaci je *sisäinen arvionti* (angl. internal evaluation) a pro externí *ulkoisen arvionti* (angl. external evaluation).

Pojem evaluace se objevuje v rámci zákonů o jednotlivých sektorech vzdělávání, týká se FNBE, poskytovatelů vzdělávání a škol. Vedle výše uvedených pojmů se objevují i pojmy kvalita (*laatu*) a zajišťování kvality (*laadun ylläpitäminen*). V případě celonárodní maturitní zkoušky na závěr všeobecného středního vzdělávání pojem *ylioppilastutkinto* (angl. matriculation examination).

1.3 Legislativní rámec

Administrativa a řízení vzdělávání na všech úrovních vzdělávacího systému se zakládají na jasně definovaných společných národních cílech. Například preprimární a základní vzdělávání je regulováno Zákonem o základním vzdělávání (628/1998, ve znění dodatku z 9. 12. 2009), Vládním nařízením o obecných národních cílech a hodinové dotaci v základním vzdělávání (1435/2001), Národním kurikulem pro předškolní vzdělávání (2000), Národním kurikulem pro základní vzdělávání (2004).

Jedním z klíčových dokumentů řídících rozvoj vzdělávání a výcviku ve Finsku je **Rozvojový plán vzdělávání a výzkumu**, aktuálně pro období 2007–2012, z kterého vycházejí další rozvojové projekty.

V oblasti evaluace patří k významným dokumentům:

- jednotlivé školské zákony, tj. například zákon o základním vzdělávání, všeobecném vyšším sekundárním vzdělávání atd.
- **Vyhláška o evaluaci ve vzdělávání (150/2003)**: vymezuje zejména cíle, principy, rozdělení práce a kooperaci, funkce, strukturu Sekretariátu Rady pro evaluaci vzdělávání; toto nařízení vedlo k vytvoření tohoto orgánu při Ministerstvu vzdělávání. Dále toto nařízení stanovuje, že Rada pro evaluaci vzdělávání evaluaci školství organizuje prostřednictvím: 1. sítě univerzit, 2. Finské národní rady pro vzdělávání (FNBE) a 3. prostřednictvím dalších odborných organizací.
- **Vyhláška o Finské národní radě pro vzdělávání, FNBE (805/2008)**: vymezuje zodpovědnost FNBE za evaluaci vzdělávacích výsledků ve vzdělávání od preprimárního po vzdělávání dospělých.
- **Evaluační plán**: varianta plánu na období 2009–2011 zdůrazňovala v evaluaci vyššího vzdělávání audity systémů zajišťování kvality.

Směrodatnými/závaznými pro evaluaci v terciárním vzdělávání jsou: Zákon o univerzitách (645/1997) a Zákon o polytechnicích (351/2003). Za evaluaci terciárního vzdělávání zodpovídá Finská Rada pro evaluaci vyššího vzdělávání (FINHEEC); náležitosti fungování této Rady vymezuje Vyhláška o Radě pro evaluaci vyššího vzdělávání (1320/1995).

Oblasti evaluace a dalšího velice blízkého tématu – kvality – se týká rozsáhlý projekt „**Lepší základní vzdělávání**“ **POP program (2007–2011)**. Jako součást tohoto projektu jsou schvalována kritéria kvality základního vzdělávání. Záměrem těchto kritérií je zajistit kvalitu vzdělávání a garantovat práva na základní vzdělávání pro všechny děti bez ohledu na bydliště, mateřský jazyk a ekonomické zázemí. Tato kritéria kvality představují nástroj pro evaluaci krátkodobých i dlouhodobých efektů rozhodnutí lokální politiky. Kromě této funkce kritérií jako regionálního nástroje, skýtají školám a poskytovatelům vzdělávání nástroj pro společnou evaluaci jejich aktivit.

Například ze Zákona o základním vzdělávání vyplývá, že:

- Účelem evaluace ve vzdělávání je: 1. zajistit, že záměr tohoto zákona je naplňován v praxi, 2. podpořit rozvoj vzdělávání, 3. zlepšit podmínky pro proces učení.
- Poskytovatel vzdělávání má hodnotit vyučovací proces i jeho efektivitu a má také participovat na externích evaluacích svých vzdělávacích aktivit.

- Národní ústav pro vzdělávání pečuje o rozvoj evaluace i o implementaci externích evaluací. Ministerstvo může v jednotlivých případech uložit, aby evaluaci realizovala jiná instituce/organizace.
- Základní evaluační výstupy musí být zveřejňovány (FNBE, 1999).

Ve Finsku existují **evaluační standardy finského kurikula**. Evaluační standardy jsou ve Finsku součástí národního kurikula. Finské národní kurikulum pro základní vzdělávání obsahuje tzv. popis dobrého výkonu a tzv. kritéria pro závěrečné hodnocení, jež odpovídají evaluačním standardům. Popis dobrého výkonu a kritéria pro závěrečné hodnocení jsou formulovány pro všechny povinné vzdělávací obory. Dobrý výkon a kritéria pro závěrečné hodnocení specifikují úroveň znalostí a dovedností pro jednotlivé tematické okruhy a jednotlivé etapy. Členění do etap je pro jednotlivé předměty různé, např. matematika je rozčleněna do tří etap: první etapa (1. a 2. ročník), druhá etapa (3.–5. ročník), třetí etapa (6.–9. ročník).

1.4 Historický kontext (auto)evaluace

Pokud jde o školskou správu, historické pozadí evaluace můžeme nalézt v práci prováděné inspektory na základních školách. Jejich úkolem bylo zajistit, aby byla dodržována nařízení. Kromě toho měla inspekce poskytovat poradenství a podávat návrhy na zlepšení. Kontroly byly prováděny odbory školství provinčních vlád. Provinční inspektoráty byly převedeny na plánovací jednotky v letech 1972–1985. Při provádění rozsáhlých reforem hrálo klíčovou roli 11 provinčních státních úřadů. Jejich hlavním úkolem bylo koordinovat místní vzdělávací plány a ujednání, jakož i provádění různých typů školní inspekce. Systémy používané pro regulaci a řízení školství se dramaticky změnily v průběhu roku 1990, kdy byly postupně omezovány úkoly Krajského státního úřadu; zejména ztratil své kontrolní povinnosti. Systém inspektorátu ve školství byl zrušen ve Finsku v roce 1991.

Finská školská politika prošla výrazným procesem rozvoje v letech 1960 až 1990 a během tohoto období také došlo ve vzdělávacím systému k mnohým strukturálním reformám. Vzdělávací politika v tomto období měla několik specifických rysů, které upřednostňovaly centralizaci, aby bylo možno zajistit rovné příležitosti ve vzdělávání, bylo nutno přidělit veřejné zdroje účelovým způsobem. Vzdělávací cíle, kurikulum a metody organizační práce byly regulovány jednotnými národními pravidly. Ve všech odvětvích sociální politiky byl favorizován postup plánování

krok-za-krokem a na tomto způsobu založená tvorba hierarchie. Silný, centralizovaný řídicí systém byl potřebný pro reformy, které měly být provedeny, a pro cíle, kterých mělo být dosaženo. Všichni byli přesvědčeni, že velká míra přenesení odpovědnosti za vzdělávání na veřejný sektor podpoří dosažení rovných příležitostí. Ve Finsku to znamenalo, že odpovědnost za organizaci vzdělávání byla téměř plně přenesena na městskou samosprávu. Univerzity byly mimo pravomoc městských samospráv, ačkoli byly řízeny národní vládou. Vytvoření centralizovaného systému řízení bylo zdůvodňováno názorem, že dojde k racionalizaci a posílení implementace reforem sociální politiky ve velkém měřítku. Národní úroveň regulace byla také potřebná k provedení reforem ve struktuře vzdělávacího systému.

V mnoha administrativních odvětvích se začaly z rozvojových schémat sedmdesátých let vyvíjet evaluační aktivity orientované na management. V průběhu osmdesátých let se ve finských školách začala objevovat evaluace zaměřená na školy, jednalo se buď o pouhá sebehodnocení či v kombinaci s hodnocením zahrnujícím externí konzultanty. V tu dobu získal na významu pojem **vnitřní rozvoj školy** (Hnutí za rozvoj škol, School Improvement Movement). Začaly být prováděny analýzy školy z hlediska slabých a silných stránek, aby byly vytvořeny základy pro další rozvoj a podpůrné konzultační projekty. Částečně paralelně s evaluací zaměřenou na školy a s evaluací založenou na analýze silných a slabých stránek, byl představen nový prvek ve vzdělávání – řízení podle výsledků. To zaměřilo pozornost na výsledky vzdělávacích aktivit a analýzu okolností, za jakých byly dosahovány; známou a rozšířenou se stala tzv. SWOT analýza (FNBE, 1999).

V roce 1993 zavedla Finská národní rada pro vzdělávání projekt rozvoje metod sebehodnocení a evaluační kultury. Cílem projektu bylo připravit vhodné modely sebehodnocení (evaluační strategie, popisy indikátorů a evaluační kritéria) pro různé typy vzdělávacích institucí. Byly vytvořeny modely pro základní vzdělávání, všeobecné i odborné vyšší sekundární i vzdělávání dospělých. Vytvoření modelů umožnilo pokrýt různorodé vzdělávací instituce a školy, alternativní přístupy, strategické priority v evaluaci výsledků vzdělávání a v mezinárodních trendech rozvoje. Hlavním výstupem byl jednak dokument **Strategie evaluace ve vzdělávání** (*Koulutuksen arviointistrategia*, 1997), a jednak **Rámec evaluace výstupů vzdělávání** (*Koulutuksen tuloksellisuuden arviointi*, 1998) určený primárně pro využití v národní evaluaci, ale doporučovaný i pro autoevaluaci škol.

Změny ve struktuře a funkčních principech vzdělávacího systému v devadesátých letech 20. století, zejména decentralizace, snižování výdajů, odstraňování hranice mezi vyšším a nižším stupněm základní školy, školy usilující o určitou profilaci a zvýšený důraz na hodnocení, vyvolaly diskusi. Jedním z konkrétních výstupů proměny společenského diskurzu byla legislativní reforma; v roce 1999 začlenila myšlenky zvýšené lokální odpovědnosti za vzdělávací a školící činnosti. Cílem bylo dát poskytovatelům vzdělávání pravomoci a odpovědnosti k implementaci zákonů a norem.

V období předcházejícímu ekonomickou recesi se ve finském vzdělávacím systému objevuje koncept řízení kvality; v jeho rámci je evaluace zacílena na procesy, spokojenost zákazníků a slouží jako základ pro rozvojové aktivity. V oblasti finského vzdělávání se ujal pojem: zajišťování kvality, systémy kvality a manuály kvality. Toto na kvalitu orientované myšlení podnítilo autoevaluaci škol (vlastní hodnocení aktivit jednotlivých škol) a připravilo základ pro analýzy spokojenosti klientů a pro růst evaluační kultury v oblasti vzdělávání (Jakku-Suhvonnen, 1997, In FNBE, 1999).

V současnosti je ve finském školství důležitým znakem role místních úřadů a škol v oblasti řízení, rozvoje školského managementu a rozvoje sektoru. Většinu škol vlastní a provozují obce, kromě vysokých škol, které spravuje stát. Nová legislativní reforma udělala obce poměrně autonomními při poskytování veřejných služeb, včetně vzdělávání. Z hlediska řízení došlo v oblasti vzdělávání k přechodu od řízení založeného na normách k řízení založenému na informacích, a to vyvolalo zvýšenou potřebu po evaluačních datech. Politické a administrativní rozhodovací procesy vyžadují více informací o vzdělávacích výstupech, a to i v rovině škol a místních úřadů v důsledku větší autonomie a svobody. Při evaluaci vzdělávacích výstupů už nestačí znát konečné výsledky vzdělávání, ale je třeba znát aktuální informace o školách jako učícím se prostředí, a to v kontextu vzdělávacího systému a okolní společnosti (FNBE, 1999).

1.5 Vztah interní a externí evaluace

Ve Finsku neexistuje subjekt s inspekční funkcí, inspekce neexistuje od roku 1991. Poskytovatelé vzdělávání zodpovídají za interní evaluaci vzdělávacích činností, které zabezpečují, a očekává se, že se budou účastnit národních a mezinárodních hodnocení. Evaluační závěry se uveřejňují, podoba zveřejnění však v nám dostupných dokumentech nebyla specifikována.

Protože se rozhodovací pravomoci a odpovědnosti školských institucí rozšiřují, jejich potřeba autoevaluace je stále významnější. Navíc administrativní normy a kritéria podpory se v současné době na řídicí instituce aplikují směrem ke zvýšené pozornosti na vlastní motivované hodnocení v organizaci. Státní rozpočet a hlavní národní kurikula se jeví jako důležitý využívaný prostředek při řízení interní evaluace. Podle současné platné školské legislativy jsou vzdělávací instituce povinny hodnotit vlastní činnosti a jejich účinnost.

2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace

Za tvorbu vzdělávací politiky, stanovování obecných cílů, řízení jejich implementace jsou ve Finsku odpovědné dvě instituce:

- Ministerstvo vzdělávání a kultury (*Opetus-ja kulttuuriministeriö*, OKM) s Ministrem pro vzdělávání a vědu – zodpovídá za záležitosti týkající se vzdělávání a výzkumu a s ministrem pro kulturu a sport – zodpovídá za záležitosti týkající se kultury, sportu, mládeže, autorských práv a finanční pomoci studentům.
- Finská národní rada pro vzdělávání (*Opetus hallitus*, FNBE) implementuje politická rozhodnutí a poskytuje informace a údaje pro rozhodovací procesy a pro evaluaci vzdělávání.

Důležité slovo v organizaci vzdělávání, v koncipování a implementaci kurikula má lokální administrativa, ve většině případů volené městské rady. Zřizovateli a provozovateli základních škol ve Finsku jsou obecní a městské úřady. Povinností obce je zajistit dětem, které tam mají trvalé bydliště, bezplatnou výuku na základní škole. Podle školského zákona mají žáci na základních a středních školách právo na oběd zdarma a na bezplatnou dopravu, pokud cesta do školy je delší než 5 kilometrů. Stravu a dopravu zajišťuje obec nebo město. Na základní škole děti zdarma dostávají učebnice a učební pomůcky.

Mezi hlavní subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace ve Finsku patří: poskytovatelé, Rada pro evaluaci, Národní rada pro vzdělávání, ministerstvo vzdělávání, Sekretariát evaluace vzdělávání, Statistika Finska, a v oblasti vyššího vzdělávání univerzity a polytechniky, FINHEEC a Akademie Finska. Bližší rámcová charakteristika vybraných hlavních subjektů následuje.

Poskytovatelé mají pravomoc samostatně rozhodovat o cílech. Legislativa reguluje obecný rámec evaluace; hlavním cílem je podpora rozvoje vzdělávání. Poskytovatel musí hodnotit učení a vyučování a efektivitu vzdělávání na vlastních institucích. Je povinen účastnit se externího hodnocení. Poskytovatel vzdělání má právo zvolit hodnotitele, neexistuje na to žádný národní předpis. Poskytovatel sám se může také rozhodnout o postupech. Frekvence hodnocení závisí na samotném poskytovateli, stejně tak předání posudků, příprava zpráv atd. Nejsou stanovena jednoznačná pravidla, jak výsledky sebehodnocení dále používat. Poskytovatel má právo rozhodnout o jejich použití nebo implementaci ve své instituci nebo organizaci. Účelem je využít výsledky vnitřního hodnocení nebo sebehodnocení pro národní externí evaluaci.

Finská Rada pro evaluaci vzdělávání (*Koulutuksen arviointineuvosto*) je expertním orgánem pro evaluaci ve vzdělávání. Rada organizuje a koordinuje evaluaci. Jejím úkolem je: a) asistovat ministerstvu vzdělávání a podporovat poskytovatele vzdělávání v záležitostech týkajících se evaluace, b) vytvářet akční plán externí evaluace ve vzdělávání v souladu s pokyny a finančními zdroji stanovenými ministerstvem vzdělávání, c) předkládat návrhy pro oblast rozvoje evaluace ve vzdělávání a prosazovat a kooperaci a výzkum v oblasti vzdělávací evaluace.

Ministerstvo vzdělávání a kultury¹⁰ (*Opetus-ja kulturministeriö*, OKM) – řídí získávání základních informací potřebných pro tvorbu vzdělávací politiky, plánování a rozhodovací procesy. Informační systémy ministerstva vzdělávání zahrnují: a) podklady pro přípravu rozpočtu, rozvoj vzdělávání, rozhodování v otázkách poskytování vzdělávání, b) informační systém pro strategické plánování, prognózy založené na kvantitativně kvalitativních výhledech a plánech, c) univerzitní databázi KOTA, d) databázi polytechnik AMKOTA (více k oběma databázím viz Tabulka č. 4 v kapitole 5).

10 Plný název ministerstva, které se ve Finsku zabývá problematikou vzdělávání, školství, (auto)evaluace škol apod., je *Ministerstvo vzdělávání a kultury*. Plný název naznačuje, že problematika řešená tímto ministerstvem je členěna na dvě oblasti, při čemž každá spadá do kompetence jiného ministra; na Ministerstvu vzdělávání a kultury fungují dva: ministr vzdělávání a vědy, ministr kultury a sportu. Problematika vymezená tématem tohoto textu spadá do kompetence ministra vzdělávání a vědy.

Finská Národní rada pro vzdělávání (*Opetushallitus*, FNBE) – Finská národní rada pro vzdělávání je zodpovědná za národní evaluaci vzdělávacích výstupů od preprimárního až po vzdělávání dospělých (vyjma vyššího vzdělávání). Smyslem těchto hodnocení je zmapovat míru, do jaké jsou naplňovány cíle stanovené v národním kurikulu. Další funkce FNBE se týká sledování otázky vzdělávací spravedlivosti ve Finsku. Podkladová data pro evaluaci jsou shromažďována zejména prostřednictvím průzkumů na stratifikovaných náhodných vzorcích, s využitím testů a národních statistických zdrojů. Poskytovatelé vzdělávání mohou FNBE zadat provedení evaluace, jestliže nejsou zahrnuti do národního hodnocení; za tuto službu poskytovatelé vzdělávání platí. Analýzy FNBE tedy zahrnují nejen školy vybrané s ohledem na stratifikaci vzorku, ale navíc také vzdělávací výsledky žáků těch škol, které si objednaly dané hodnocení. FNBE vytváří hodnotící zprávy, a to na základě revidovaných klíčových výsledků a zjištění za Finsko jako celek; hodnotící zprávy jsou publikovány přibližně jeden rok po konání relevantních testů. Zprávy jsou odevzdávány ministru vzdělávání, univerzitám, školám participujícím na hodnocení a dalším zúčastněným subjektům. Kompletní zprávy jsou ke koupi na FNBE; shrnutí a výtahy z nich jsou zveřejňovány na webu FNBE.

Statistika Finska (*Tilastokeskus*) shromažďuje, analyzuje a publikuje informace pro statistické dokumentování vzdělávacích činností a pro tvorbu předpokladů a hodnocení vzdělávacího sektoru. Finská statistika vytváří veškeré primární oficiální statistiky týkající se vzdělávacího systému, vzdělávání a školení dospělých a strukturu vzdělání populace. Předkládá se vzdělávacím a dalším subjektům, zástupcům podniků, zájmovým skupinám, výzkumníkům, médiím a mezinárodním organizacím. Vzdělávací statistiky se plánují v úzké spolupráci se školskými orgány. Finská statistika také tvoří a zavádí standardy klasifikace v oblasti statistiky.

Na základě legislativy odpovídají za hodnocení institucí vyššího školství polytechniky a univerzity. Instituce vyššího školství využívají pomoci Finské rady pro evaluaci vyššího vzdělávání (KKA, *Korkeakoulujen arviointineuvosto*, FINHEEC, The Finnish Higher Education Evaluation Council). Jedná se o nezávislý expertní orgán asistující institucím vyššího vzdělávání a Ministerstvu vzdělávání a kultury v záležitostech týkajících se evaluace. Členové rady reprezentují univerzity, polytechniky, studenty a svět práce. Rada předává ministerstvu doporučení v souvislosti s odbornými centry vyššího školství, a to na základě návrhů před-

ložených univerzitami a polytechnikami. Za hodnocení výzkumu odpovídá Finská akademie, která pověřuje odborná centra výzkumu. Odborná centra v oblasti uměleckých činností jsou nominována Uměleckou radou Finska. Univerzity v současné době rozvíjejí své systémy zajištění kvality tak, aby bylo možné zvýšit kvalitu a zlepšit mezinárodní srovnatelnost. Ustanovení tohoto nezávislého orgánu pro hodnocení odděleně od přímé činnosti ministerstva školství je založeno na snaze zabezpečit nezávislost hodnocení. Také se považovalo za vhodné hodnotit instituce vyššího školství, tj. polytechniky a univerzity, jako jeden celek. Dohody o práci univerzit obsahují úkol organizovat hodnocení vlastních činností a zavádět pravidelná hodnocení jako nedílnou součást práce. Záměrem je v rámci společného úsilí ministerstva vzdělávání a univerzit pokračovat v rozvoji kritérií výkonnosti.

Při implementaci hodnocení, rozvoji metod a organizaci následných opatření **FINHEEC** úzce spolupracuje s takovými institucemi, jako jsou instituce vyššího školství, ministerstvo vzdělávání a Akademie Finska, s radami rektorů a uniemi studentů institucí vyššího školství, s Finskou národní radou pro vzdělávání a s Asociací finských místních a regionálních správních orgánů. Dále FINHEEC organizuje spolupráci se zaměstnanci a zaměstnavateli v oblasti vyššího školství a se zájmovými skupinami v obchodních organizacích. FINHEEC ve spolupráci s ministerstvem funguje od srpna 2003. Odpovídá za plánování, organizaci a rozvoj externího evaluace vyššího školství.

Kromě toho je evaluace v souvislosti s institucemi vyššího vzdělávání realizována také na **Akademii Finska** (*Suomen Akatemia*). Rozdíl mezi prací FINHEECu a Akademie Finska je však velmi zřetelný: Akademie Finska odpovídá za hodnocení výzkumu, který se provádí v institucích vyššího školství, zatímco Rada pro evaluaci odpovídá za hodnocení jiných typů činností (například školení-vyučování) na těchto institucích.

3 (Auto)evaluační zpráva

Povinnost evaluovat vzdělávání zahrnuje i povinnost zveřejnění výsledků evaluace (v míře, kterou pro evaluaci stanovuje legislativa). Zodpovědnost za zveřejnění zjištění z autoevaluace spočívá na poskytovateli vzdělávání, v případě externí evaluace musí zveřejňovat zjištění a zprávu instituce, která evaluaci prováděla. Konkrétním výsledkem (auto)evaluačního procesu bývá zpráva. Ve zprávě, a to z externí evaluace, by

měly být i závěry vyvozené z autoevaluace. Vyvozování závěrů představuje klíčovou část (auto)evaluačního procesu a proto by mělo být hlavní náplní několika setkání. Na základě závěrů mohou být plánována další rozvojová opatření. (Auto)evaluační zpráva zpravidla obsahuje: popis cílů, popis procesu, závěry týkající se rozvojových opatření.

4 Proces (auto)evaluace

Odpovědnost za evaluaci sdílí zřizovatel školy (zpravidla obec), správní orgán provincie a FNBE (Finská národní rada pro vzdělávání). Evaluace je povinná a týká se všech úrovní vzdělávání. Zřizovatel určuje způsob externí evaluace a může rovněž oprávnit jednotlivé školy, aby o autoevaluaci (vlastním hodnocení) rozhodovaly samostatně.

4.1 Externí evaluace

Finský evaluační systém sestává ze čtyř částí a úrovní:

- Lokální evaluace vedené městskými úřady a vzdělávacími institucemi
Poskytovatelé vzdělávání mají povinnost nejen provádět evaluaci vzdělávání a jeho efektivitu, ale také se účastnit externích evaluací. Na lokální úrovni evaluace může být zaměřena na přístup ke vzdělávání, finanční odpovědnost vzdělávacích institucí a na realizaci cílů městských strategií ve vzdělávání a kultuře, stejně jako na rozdíly mezi různými školskými institucemi. Na institucionální úrovni evaluační cíle zahrnují dosažení cílů, splnění pedagogických cílů a kurikulárních reforem a využití zdrojů.
- Evaluace na regionální úrovni
V souvislosti s rovným přístupem ke vzdělání se na regionální úrovni provádí monitorování státními regionálními úřady (AVI). Cíle regionálního hodnocení zahrnují obslužnost sítě vzdělávacích institucí a uspokojování potřeb stanovených v rámci požadavků na vzdělávání. Regionální úrovně podporují akvizici informací potřebných k národnímu hodnocení.
- Národní úroveň evaluačního systému
Na národní úrovni se monitorování a hodnocení zaměřuje na rozsah, v němž se plní cíle stanovené požadavky zákona, vzdělávací politiky

a národního kurikula. Hodnocení může být zaměřeno na realizaci vzdělávací politiky, jako např. implementaci strukturálních reforem a základní bezpečnosti ve školství. Dalším cílem národního systému hodnocení je podpořit vzdělávací instituce a učitele v soustavné reformě školství na jedné straně, a tvořit a poskytovat širokou, moderní a spolehlivou informovanost o fungování a výsledcích institucí i celého vzdělávacího systému na straně druhé.

■ Mezinárodní kooperace v evaluaci

Vzhledem k internacionalizaci je stále důležitější srovnávat finské školství s úspěchy v jiných zemích. Informace získané při hodnocení jsou potřebné jako základ pro rozhodování o budoucím vývoji školství. Finsko je země, která je často skloňována v souvislosti s předními příčkami školní úspěšnosti. Finové mnoho investovali do školství a výzkumu a tato investice jim přinesla přední místa mezi nejúspěšnějšími zeměmi (například v testech PISA v roce 2003 ze 41 států a čtyř testovaných oblastí zaznamenali prvenství v čtenářské a přírodovědné gramotnosti, druhé místo v gramotnosti matematické a třetí v řešení problémových úloh).

4.1.1 Národní úroveň evaluačního systému

Národní úroveň evaluačního systému souvisí s dosahováním cílů stanovených v legislativě, vzdělávací politice a národním kurikulu. Hlavní cíle evaluace spočívají v rozvoji vzdělávání, v podpoře učení, v zajištění kvality a v poskytování informací pro plánování a vzdělávací politiku na lokální, regionální i národní úrovni i pro mezinárodní komparaci.

Regulační opatření týkající se externí evaluace na národní úrovni jsou obecně definována legislativou. Rada pro evaluaci vzdělávání organizuje a koordinuje národní evaluaci vzdělávání předškolního, základního, vyššího středního a dospělých. Hodnocení vyššího vzdělávání organizuje a koordinuje finská Rada pro evaluaci ve vyšším vzdělávání. Výstupy učení v základním, odborném vzdělání a školení hodnotí Finská národní rada pro vzdělávání. Výzkumné instituty univerzit vedou tematické a systémové hodnocení prováděné radami pro hodnocení.

Priority externí evaluace jsou specifikovány ministerstvem vzdělávání v Rozvojovém plánu vzdělávání a výzkumu na období 2007–2012; prioritami jsou:

- a) efektivita,
- b) kvalita,

c) užitečnost

d) finanční odpovědnost.

Na počátku funkčního období Rada pro evaluaci vzdělávání a Rada pro evaluaci ve vyšším vzdělávání (FINHEEC) vymezují strategie a širší rámec svých plánů a aktivit. Každoročně probíhají diskuse s ministerstvem vzdělávání. V potaz jsou brány i potřeb vzdělávání poskytovaného ve švédštině. Hodnocení, která provádí Finský národní ústav pro vzdělávání, se primárně soustřeďují na vzdělávací výstupy na všech úrovních vzdělávání (vyjma vyššího) a slouží národním rozhodovacím postupům a rozvoji národního kurikula a plánování dalšího vzdělávání učitelů.

Národní systém evaluace se skládá ze tří součástí:

a) Evaluace výstupů učení: Hodnocení výstupů vzdělávání se soustřeďuje na srovnávací hodnocení na národní a mezinárodní úrovni, hodnocení stavu školství v jednotlivých oblastech školství a typech institucí a na tematické hodnocení. Srovnávací hodnocení spočívá v tom, že se hlavní výstupy vzdělání srovnají s národními a mezinárodními informacemi, změnami, k nimž došlo, nebo s cíli, které byly stanoveny. Hodnocení stavu školství a tematická hodnocení jsou různá hodnocení určitého sektoru, nebo s příslušnými předměty (např. přírodní vědy). Systém zahrnuje přípravu testů, jejich organizaci, analýzu výsledků a závěry. Účelem národního systému hodnocení výstupů učení je shromáždit informace o kvalitě výstupů učení. Výsledky těchto hodnocení se využívají v rozvoji vzdělávacího systému a národního kurikula i pro praktickou práci učitelů. Výsledky se také využívají pro monitorování dosažené kvality vzdělání.

b) Tvorba ukazatelů: Ukazatelé se tvoří tak, aby zajistily dlouhodobou informovanost o nových trendech ve vzdělávání a provozní kapacitě vzdělávacího systému. Tvoří se dva typy ukazatelů:

- roční ukazatele, jichž existuje menší počet, a jsou zaměřeny na trvalé získávání nejdůležitějších numerických dat pro monitorování výstupů vzdělávání.
- podrobnější přehledy o stavu školství prováděné pravidelně po několika letech, které představují rozsáhlý ukazatel periodických dat z různých sektorů školství.

c) Projekty na hodnocení s různým zaměřením – situační nebo tematické evaluační studie: Za pomoci evaluačních studií se zjišťují vzdělávací výstupy, faktory, které je ovlivňují a dopad na další rozvoj s použitím vědeckých metod.

Plánování a implementace národní evaluace jsou založeny na transparentnosti a síti spolupráce se vzdělávacími institucemi a organizacemi, které je spravují. Hodnocené organizace a jednotlivci, kteří v nich pracují, musejí být plně informováni o účelu, časovém plánu a důsledcích hodnocení. Hodnocení musí poskytovat prostor pro místní cíle, interpretaci a očekávání. Základním principem je fakt, že hodnocené subjekty jsou si vědomy kritérií hodnocení a mají příležitost prezentovat vlastní hlediska související s hodnocením jejich výsledků. Dále je také důležité zajistit zainteresovanost studentů do hodnocení vzdělávání.

Výsledky hodnocení, metody a použité materiály jsou veřejné. Informace podložené důkazy se prezentují za účelem využití školskými úřady, osobami odpovědnými za rozhodování, vzdělávacími institucemi a organizacemi, které je spravují. Přirozeně také veřejnost má zájem o informace, jak školství funguje a jakých výsledků bylo dosaženo. Výsledky národního hodnocení se používají při tvorbě národního kurikula a k organizaci dalšího vzdělávání učitelů. Základním principem je obvykle pozitivní diskriminace, přičemž instituce se slabšími výsledky dostávají větší podporu.

Národní hodnocení se provádí podle potřeb a zaměření národní strategie. Informace se shromažďují prostřednictvím průzkumu, testů a/nebo s využitím národních statistických zdrojů. Postup je volen podle jednotlivých případů. Výstupem každé evaluace je publikovaná **evaluační zpráva** a zainteresované školy i poskytovatelé dostávají zpětnou vazbu, často jako komparativní popis situace jejich jednotky ve srovnání s národním průměrem.

4.2 Interní evaluace

Hlavním přínosem interní evaluace je fakt, že podporuje učení a rozvoj činností jak na úrovni jednotlivce, tak i komunity a zároveň pomáhá při řízení. Cílem autoevaluace je pomoci jednotlivcům na institucích formovat integritu činností a zpřístupňovat je externím zájmovým skupinám. Znalost vlastní situace poskytuje lepší příležitost čelit výzvám okolního prostředí.

Z hlediska využívání výsledků interní evaluace patří Finsko k zemím, kde výsledky interní evaluace využívají ke zlepšování kvality a fungování školy dva typy subjektů:

- školy,
- orgány místní správy a/nebo zřizovatelé škol.

Ve Finsku jsou podklady, které usnadňují sebehodnocení škol, zveřejněny i na internetových stránkách FNBE (Eurydice, 2004).

Zodpovědnost za vlastní hodnocení škol spočívá především na řediteli a učitelích. Účelem autoevaluace škol je rozvoj školních aktivit. V průběhu autoevaluačních procesů jsou analyzovány silné a slabé stránky školy, a to s cílem objevit nejrelevantnější rozvojové cíle. Ve Finsku mohou školy při interní evaluaci využít například *Rámec evaluace výstupů vzdělávání* navržený pro účely celostátní evaluace s obsahující i podněty pro vlastní hodnocení školy. Rámec navržený pro účely národní evaluace může být využíván i v rámci školní interní evaluace, neboť jednotlivé školy jsou funkční součástí celého školského systému a také jednotkou nezávisle rozvíjející své aktivity. Z hlediska jedinců zaměstnaných v dané škole je škola také pracovním společenstvím.

Autoevaluační proces by měl začínat setkáním personálu školy, a to za účelem prodiskutování potřeby vlastního hodnocení a za účelem rozhodnutí o časovém rámci a rozsahu procesu. Výhodná je samozřejmě shoda všech účastníků, prospívá předem stanovený pevný časový rámec. Také by měl být určen někdo, speciálně pověřený zodpovědností za plánování a řízení autoevaluace. Doporučuje se také delegování pověření týkajících se jednotlivých dílčích úkolů.

Autoevaluaci škol prospívá vzdělávání personálu v dané oblasti jako podpora autoevaluačních procesů. Alternativou je využití externího školi-tele, či využití peer evaluace. „Ve Finsku se mohou školy obrátit na učitele nebo ředitele jiných škol a požádat je o pomoc při provádění interní evaluace.“ (VÚP, 2011)

Každý rok na jaře zaměstnanci hodnotí, jak se jim podařilo dosáhnout cílů poradenství a poradenských služeb a naplánovat, jak budou organizovány následující rok. Hodnocením poradenství a poradenských služeb bylo zjištěno, že některé služby nejsou schopny uspokojit rostoucí potřeby poradenství pro studenty v každém vzdělávacím stupni. Mechanismy na institucionální úrovni jsou ve zpětné vazbě slabé a je potřeba silnějšího strategického plánování a vedení v poskytování poradenství.

4.2.1 Důležitý předpoklad vlastního hodnocení školy

Důležitý předpoklad vlastního hodnocení školy představuje způsobilost pedagogů pro výzkum a sebehodnocení. Jednou ze základních podmínek pro úspěšné hodnocení školy je totiž věrohodnost hodnotitele. Lidé, kteří evaluaci provádějí, musejí být spolehliví a adekvátně vyškolení, pouze v tom případě může být hodnocení hodnověrné. Představa, že pedagogičtí pracovníci by se měli zabývat výzkumnou prací, vyplývá z anglického projektu Ford Teaching (1973–1976), v rámci kterého byli pedagogové vyškoleni pro posuzování své činnosti a provádění funkčních výzkumů.

Ve Finsku byly programy pro vzdělávání pedagogů převážně orientovány na rozvoj profesionálnosti. Panuje zde totiž přesvědčení, že pedagogičtí pracovníci musejí být obeznámeni s posledními výzkumy, které se týkají oblasti vzdělávání, samotného vyučování a procesu učení. Těchto poznatků by měli být schopni využívat v praxi. Rovněž by měli být odborně vyškoleni v oblasti provádění výzkumů. Záměr pedagogicky orientovaných studií je kvalifikovat učitele tak, aby byli schopni zhodnotit a následného zdokonalení vzdělávacího procesu. Cílem je vyškolení studenty tak, aby byli schopni diagnostikovat a analyzovat problémy, se kterými se mohou setkat ve svém budoucím zaměstnání. V rámci studia mají posluchači možnost realizovat vlastní projekty. V těch musejí nejprve stanovit problém, kterým se budou zabývat, následně k tématu samostatně sehnat dostatek informací a syntetizovat výsledky bádání. Na závěr je třeba vše vyhodnotit ve zprávě o empirickém výzkumu.

Hodnotící studie ukázaly, že v dobře fungujícím vzdělávacím systému hrají školení pro výzkum a sebehodnocení důležitou roli. Pedagogičtí pracovníci by jako profesionálové neměli pouze činit rozhodnutí, ale měli by při nich zároveň převzít i aktivní úlohu. Učitelé musejí mít přinejmenším základní znalost pedagogické metodologie k tomu, aby byli schopni kontrolovat a hodnotit vlastní práci. Mluví o tzv. vědecké gramotnosti. Bez tohoto prvku jsou učitelé pouze vykonavateli požadavků, které jsou na ně nepřímě kladeny ze strany jejich pedagogické činnosti. Proto je potřeba mít povědomí o vědecké gramotnosti, aby mohli pochopit, na jakém základu mají možnost stavět svou pedagogickou práci. Pokud tomu neporozumí, důkladný rozbor teorie vzdělávání a vlastní práce u nich není pravděpodobný.

Není to pouze konečný výsledek, na kterém při sebehodnocení záleží, ale také samotný proces evaluace, prostřednictvím kterého pedagog

může zlepšit své odborné myšlení. Kromě toho si učitel osvojí znalosti z oblasti výzkumu. Dále ještě sebehodnocení motivuje pedagogické pracovníky a umožňuje jim kriticky posuzovat další výzkumy zpracovávající podobné téma. Pedagogové, kteří mají nějakou zkušenost s vlastní výzkumnou prací, obvykle bývají lépe připraveni na převedení poznatků svých studií do praxe. Proto tedy můžeme schopnost evaluace považovat za důležitou složku odborného rozvoje učitelů.

Spolehlivé hodnocení je soustředěno na prověření aktuální situace, předešlých úspěchů a budoucích příležitostí. Nachází nedostatky a přednosti instituce. Zároveň také přináší plán pro rozvoj a upevnění silných stránek, stejně jako eliminuje vady a posiluje její slabé stránky. Kromě toho, že zaručuje zdokonalení, umožňuje také úspěšné přizpůsobení se přibývajícím povinnostem, které se ve vzdělávacích institucích moderního světa vyskytují. Dobré sebehodnocení podněcuje k neustálému rozvoji a zdokonalování. Stává se z něj nepřetržitý proces, při kterém dochází ke zkvalitnění organizace. Je užitečné i v tom, že pozitivně ovlivňuje aspekty života a práce ve vzdělávacích institucích.

Kvalitní evaluace prospívá všem: předškolním dětem, žákům, studentům, pedagogickým pracovníkům, rodičům žáků i širší veřejnosti. Na základě výsledků sebehodnocení jsou vzdělávací instituce schopny plánovat a zavádět vylepšení určená studentům. Kromě toho sebehodnocení podává rodičům a širší veřejnosti spolehlivé a objektivní informace o kvalitě vzdělávání a ve své podstatě jim instituci představuje. Díky spolehlivé zpětné vazbě se mohou pedagogičtí pracovníci (učitelé, vychovatelé, ředitelé) lépe připravovat na svou práci a přijímat vhodná rozhodnutí.

Proto je tedy nezbytné podporovat mezi zaměstnanci vzdělávacích institucí přesvědčení, že vyučování musí být neustále sledováno a hodnoceno. Je nereálné předpokládat, že by se učitelé stali přemýšlivými odborníky sami od sebe. Za účelem toho, aby mohli uvažovat o své činnosti, aby byli ochotni předložit svou práci k projednání a kritice svým kolegům nebo dokonce širší odborné komunitě, zaznamenáváním a publikováním výsledků vlastního výzkumu. Učitelé totiž musejí být adekvátně vyškoleni, aby byli výzkumu a sebehodnocení schopni. Již v průběhu vysokoškolského studia by si měli osvojit tyto znalosti. Rovněž také později, v doškolovacím systému pro pedagogy. Co je rovněž nezbytné je rozvíjet kolegiálníitu na pracovišti. Je potřeba docílit shody v běžných záležitostech a představě o úloze školy, se kterou by měl

každý člen společenství být schopný se ztotožnit. V takové situaci hraje důležitou roli schopný vedoucí pedagogický pracovník, který záměrně podněcuje pedagogy ke spolupráci, uvažování, výzkumu a rozboru jejich činnosti.

4.2.2 Způsoby a nástroje autoevaluace škol ve Finsku

Nástroje interní evaluace je obtížné popsat, protože ve Finsku o způsobu zapojení různých aktérů do interní evaluace rozhodují školy nebo orgány místní správy. Obce mohou do značné míry nezávisle rozhodovat o tom, jak budou hodnotit vzdělávání, jež v rámci své působnosti zajišťují, a provádění interní evaluace (tzv. sebehodnocení) je jen jednou z mnoha možností. V obcích, kde se interní evaluace provádí, se do ní zapojují různí aktéři. V případě Finska nejsou dostupné informace o tom, co se v dané oblasti odehrává (Eurydice, 2004, s. 34-35).

Alespoň typově lze na užívané nástroje autoevaluace usuzovat z průzkumu (FNBE, 2004) mapujícího situaci v oblasti využívání nástrojů pro zajišťování kvality se zaměřením na poskytovatele odborného vzdělávání a přípravy. Z dotazníkového šetření pokrývajícího přibližně 23 % z celkového počtu tohoto typu poskytovatelů vyplývá, že třemi nejčastěji užívanými nástroji pro řízení kvality a sebehodnocení poskytovatelů jsou: 1. model excelence EFQM, Balanced Scorecard a normy ISO, a to i v různých kombinacích, například model excelence s Balanced Scorecard apod. Jako důležitá motivace pro sebehodnocení se ukazuje Finská cena kvality založená na modelu excelence EFQM (Michek, 2005). 70 % škol využívá pro zlepšování kvality benchmarking – srovnávání s jinými institucemi: přitom 51 % se zaměřuje na benchmarking procesů, 9 % na benchmarking výsledků a 13 % na benchmarking služeb a produktů (Koski In Michek, 2005).

5. Spolupráce škol

Ve finské vzdělávací praxi je věnována pozornost i rozvoji prostředků podporujících školy v učení se novým postupům využitelným nejen v rámci dalšího rozvoje školy a její autoevaluace. Příkladem mohou být následující projekty a příklady dobré praxe:

- **Projekt Virtuální škola** – projekt spuštěný v roce 1999 s cílem rozvinout flexibilitu a diversitu finského školského systému využitím

ICT. Projekt Virtuální škola funguje jako síť škol, jejíž hlavním cílem je podpora komunikace mezi školami. Projekt umožňuje rozvoj škol a zvyšování jejich kvality, šíření a sdílení příkladů dobré praxe, zkušeností škol z hledání a nacházení řešení týkajících se života škol, jejich rozvoje, včetně oblasti autoevaluace (Kiesi a kol., 2006).

- **Projekt Dopad Peer Review** (2009–2011) – projekt zacílený na poskytovatele vyššího odborného vzdělávání nejen ve Finsku, ale i v jiných evropských zemích. Cílem projektu je přispět k implementaci Evropského rámce pro zajištění kvality v odborném vzdělávání (EQARF, resp. EQAVET), a to akcentováním fáze review a ke zvyšování porozumění vzájemné interakce mezi systémy zajišťování kvality, evaluace a rozvoje odborného vzdělávání. Snahou projektu je také zdokonalit a rozvinout metodologii peer review zkoumáním jeho dopadu a vlivu. Hlavní výstupy projektu zahrnují Pokyny k provádění peer review ve školství a hodnotící nástroj; Pokyny jsou adresovány poskytovatelům odborného vzdělávání k sebehodnocení úspěšnosti užití peer review. Další informace k projektu na www.peer-review-education.net.

Ve Finsku je školám, poskytovatelům vzdělávání a dalším subjektům v oblasti výzkumu i evaluace vzdělávacího systému k dispozici celá řada databází, informačních systémů a rejstříků. V rámci finského velmi decentralizovaného vzdělávacího systému je jejich existence motivována zejména snahou umožnit a usnadnit přístup subjektům vzdělávání i evaluace ve vzdělávání k informacím a údajům o vzdělávacím systému a jeho částech či dílčích aspektech. Provozovány jsou zejména třemi orgány: Finským statistickým úřadem, ministerstvem vzdělávání a Finskou Národní Radou pro vzdělávání (FNBE) – více viz přehled databází, informačních systémů a rejstříků v následující Tabulce č. 4 (Eurydice, 2009/10).

Tabulka č. 4 – Přehled databází, informačních systémů a rejstříků

Finský statistický úřad	Ministerstvo vzdělávání	FNBE
Statistika školského systému pokrývá všechny vzdělávací instituce ve školském systému. Statistiku tvoří instituce, žadatelé a přijatí do institucí, studenti a počty studentů, počty kvalifikací, vzdělávací kvalifikace a osoby s kvalifikací a zaměstnanci a finance v institucích. Statistika vzdělávání dospělých obsahuje údaje o činnostech ve vzdělávání dospělých a o jejich účasti na školeních a jiných formách vzdělávání dospělých. Statistika struktury vzdělání populace zahrnuje údaje o kvalifikaci, kterou populace získala, osoby s kvalifikací a jejich uplatnění na trhu práce. Statistika struktury vzdělání populace je založena na rejstříku vzdělávacích kvalifikací, z něhož se informace převádějí tak, aby tvořily základ pro statistiku a studie o populaci, pracovní síle, mzdách a platech, distribuci příjmů apod. Vzdělávací klasifikace obsahuje veškeré vzdělávací kvalifikace nabízené ve Finsku	Informační systém pro strategické plánování obsahuje data, dokumenty o prognóze a plánování, které slouží strategickému a budoucímu plánování. Nejdůležitější jsou prognózy související s dlouhodobou strukturou a potřebami kvalifikované pracovní síly, vzdělávacích kvalifikací a struktury vzdělání populace. Informační systém také obsahuje výsledky Barometru budoucnosti implementovaného v roce 1995 ve spolupráci s ministerstvem vzdělávání a Střediskem výzkumu budoucnosti Finska. Barometr se aktualizuje každý rok a jeho výsledky popisují perspektivu sociálního rozvoje a rozvoje vzdělání do roku 2017. Rejstřík nákladů na školy je spravován ve spolupráci s Univerzitou v Tampere za účelem získávání informací o výdajích na školské instituce. Rejstřík nákladů na školy se používají jako základ pro plánování následných zpráv o finanční odpovědnosti a efektivitě vzdělávacích institucí. Univerzitní databáze (KOTA) popisuje činnosti univerzit a uměleckých akademií a obsahuje data	Databáze výzkumu Finské národní rady pro vzdělávání (KOTU) obsahuje informace o pedagogickém výzkumu prováděném ve Finsku od roku 1991. Společný systém žádostí, rejstříky: FNBE a Provinční státní úřady a částečně polytechniky spravují společný systém žádostí: na vyšší střední úroveň (KOU-LUTA), na polytechniky (AMKYH), univerzitní systém žádostí a systém zápisu (HAREK) spravuje Finská národní rada pro školství a univerzity. Tyto systémy poskytují vzdělávacím institucím informace o žadatelích, které jsou potřeba pro přijetí studenta a statistiky pro plánování a hodnocení vzdělávání. Systémy AMKYH a HAREK se také používají k implementaci a monitorování principů jednoho studijního místa. KOU-LUTA zahrnuje databázi, která obsahuje informace o školských institucích a vzdělání a školení, které poskytují. Databáze odborných kvalifikací (AMTU) má za cíl podpořit FNBE při rozhodování, diseminaci informací a monitorování souvisejících s odbornými kvalifikacemi. Systém AMTU obsahuje informace o kvalifikačních výborech, smluvních institucích, nabízených odborných kvalifikacích

podle úrovně a oblasti vzdělání, speciální klasifikace školské správy a klíčové kódy mezinárodních standardů vzdělání. Institucionální klasifikace jsou založeny na rejstříku dat o vzdělávacích institucích, jejich majitelích, počtech studentů, jazycích, v nichž se vyučuje, a geografickém rozdělení podle typu instituce.	o univerzitách, která odrážejí jak institucionální, tak vzdělávací aspekt od roku 1981. Tato statistická databáze byla vytvořena jako pomůcka řízení; využívána je ministerstvem a univerzitami k tvorbě podkladů pro roční plánování a monitorování. Samotné instituce aktualizují informace přímo v databázi na začátku každého kalendářního roku. Databáze polytechnik (AMKOTA) slouží osobám odpovědným za rozhodování a zájmovým skupinám tak, že formují klíčové informace o činnostech polytechnik. Databáze obsahuje informace institucionálního i vzdělávacího charakteru. Informace v databázi se používají pro rozvoj, monitorování, hodnocení a řízení činností polytechnik.	a o národních kurikulech a požadavcích na kvalifikaci; využívá informace o institucionální databázi (KOU-LUTA) a o kvalifikacích. S použitím institucionální databáze jsou informace také zpřístupněny regionálním státním úřadům a pracovní správě. WERA je služba poskytující statistické informace o vzdělávání a dalších aspektech vzdělávání. WERA je dostupná prostřednictvím internetu. Jejím cílem je podpora plánování a rozhodovacích procesů ve vzdělávání na lokální a národní úrovni. Statistiky jsou založeny na datech a informacích shromážděných Finským statistickým úřadem a FNBE. Datový systém zpětné vazby studentů (AIPAL) Systém zpětné vazby vzdělávání dospělých, kde studenti získávají zpětnou vazbu o školení, které absolvovali. Zpětnou vazbu využívají národní úřady a poskytovatelé vzdělávání pro následná opatření a pro hodnocení vzdělávání dospělých. Datový systém demonstrace dovedností (KOPPI) obsahuje informace o demonstraci dovedností ve vyšším odborném vzdělání a školení na národní úrovni. Místní demonstrace dovedností organizované institucemi mohou být užity jako podklady pro hodnocení.
--	---	--

6 Výsledky práce školy

Evaluační vzdělávacích výstupů škol a studentů sehraává ve finském vzdělávacím systému důležitou roli a je přirozenou oporou pro další rozvoj škol i studentů. Ve Finsku neexistuje inspekce ani plošné hodnocení vzdělávacích výsledků prostřednictvím národního testování. Ve Finsku nejsou sestavovány ani žebříčky škol.

Ve Finsku je hlavním cílem evaluace školy rozvoj a podpora škol, nikoliv jejich kontrola. Ve Finsku nejsou žádné národní zkoušky na závěr povinného vzdělávání. Národní instituce hodnotí vzdělávací politiku testováním vybraného vzorku, přibližně 10 % studentů z rozmanitých předmětů. Výsledky jsou publikovány pouze na úrovni systému, nikoliv škol umožňujících jejich vzájemné srovnání. Výsledky jednotlivých škol jsou sdělovány pouze těm školám, kterých se to týká (Valijarvi, 2007).

Od škol se očekává, že budou hodnotit svoji výkonnost. Za účelem zajištění kvality definuje FNBE úroveň dovedností a vědomostí, které by měli studenti zvládat při ukončování hlavního školního vzdělávání, a požaduje od škol, aby měřily svoji výkonnost na základě těchto pokynů a osnov. Cílem je pomoci školám vytvořit detailní obrázek o vzdělávacím působení školy a učinit školy transparentními pro externí skupiny (Valijarvi, 2007).

Ve Finsku také funguje **maturitní zkouška** (finsky: *ylioppilastutkinto*, švédsky: *studentexamen*, angl. matriculation examination). V současné době je cílem zkoušky zjistit, zda studenti vstřebali znalosti a dovednosti požadované osnovami pro vyšší střední školy a zda dosáhli stupně zralosti v souladu s cíli školy. Absolvování maturitní zkoušky opravňuje kandidáta pokračovat v terciárním vzdělávání. Maturitní zkouška je upravena § 18 Zákona o vyšším sekundárním vzdělávání (766/2004), Zákonem o organizaci maturitní zkoušky (672/2005) a Nařízením vlády o maturitní zkoušce (915/2005). Finská maturitní zkouška se připravuje na národní úrovni a existuje centralizovaný orgán – Rada pro maturitní zkoušku (MEB), která standardizuje jednotlivé testy podle jednotných kritérií. Zkoušky se konají dvakrát do roka, na jaře a na podzim (MEB, 2011).

6.1 Vliv evaluace na zlepšování škol v oblasti poradenství a poradenských služeb

Výsledky hodnocení projektů v oblasti poradenství a poradenských služeb vyústily v potřebu rozvojových projektů. Po první řadě národního hodnocení projektů v oblasti vysokoškolského vzdělávání došlo v letech 2000–2003 k několika developerským projektům. Tématem těchto projektů bylo, jak minimalizovat počet odchodů ze studia a jak radit a pomáhat studentům v jejich cestě studiem až k úspěšnému zakončení. Z těchto projektů vzešly různé metody poradenství.

Druhá řada hodnocení projektů se zabývala poradenstvím a poradenskými službami v základním a středním vzdělávání a Finská národní rada pro vzdělávání se zaměřila na rozvoj v těchto zařízeních. Hodnocení těchto služeb ve vzdělávání a vytvoření plánu projektu dalšího rozvoje proběhlo v roce 2003.

Ministerstvo vzdělávání a Finská Národní rada pro vzdělávání (FNBE) již učinily konkrétní kroky na podporu poradenské politiky a praxe. Tyto kroky jsou konkrétními důkazy o účinnosti hodnotících procesů. Na konci roku 2003 FNBE realizovala vnitrostátní pokyny pro poskytování poradenství a vzdělávání v oblasti všeobecného a vyššího vzdělávání. Tyto pokyny popisují obecné cíle v poradenství a minimální úroveň obsahu učebních osnov. Rovněž obce jsou povinny poskytnout strategické a funkční plány pro poskytování poradenství a pravidelné hodnocení těchto služeb. Pokyny pro odborné vzdělávání byly provedeny podle nového vzdělávacího programu v roce 1999. Tyto pokyny se řídí stejnými principy jako u všeobecného vzdělávání. ■

Zdroje

- Eurydice. *Evaluace škol poskytujících povinné vzdělávání*. Brusel: Eurydice, 2004. ISBN 2-87116-364-2.
- Eurydice. *Organisation of education system in Finland 2009/10*.
- FNBE. *Language and Cultural Minorities*. [online] [cit. 19. 11. 2011]. Dostupné z www: http://www.oph.fi/english/education/language_and_cultural_minorities.
- FNBE. *A Framework for evaluating Educational Outcomes in Finland*. Helsinki: Yliopistopaino, 1999. ISBN 952-13-0621-1.
- HAMALAINEN, K. *Examples of National Educational Evaluations in Finland*. [1.10.2011] [cit. 19. 11. 2011]. Dostupné z www: <http://moetqm.org/eng/presentation/Day2/Kauko-ExamplesofNationalEducationalEvaluationsInFinland.pdf>
- KIESI, E. a kol. *Good Practice –The Virtual School and the Ope.fi Programme, Finland*. [6.7.2006] [30. 11. 2011]. Dostupné z www: http://www.xplora.org/ww/en/pub/insight/policy/policies/good_practice.
- LANKINEN, T. *Building Blocks for Education: Whole System Reform. Toronto: September 2010*. [online] [cit. 19. 11. 2011]. Dostupné z www: www.edu.gov.on.ca/.../Finland_CaseStudy2010.
- MEB. *The Finnish Matriculation Examination*. [online] [cit. 30. 11. 2011]. Dostupné z www: <http://www.ylioppilastutkinto.fi/en/>.
- MICHEK, S. *Vlastní hodnocení školy*. Praha: NÚOV, 2005.
- VALIJARVI, J. *Finland has built Europe's most admired education system by focusing on „outcomes“, giving schools autonomy, and by supporting teachers*. [Autumn 2007] [cit. 19. 11. 2011]. Dostupné z www: http://findarticles.com/p/articles/mi_hb4779/is_30/ai_n31044847/.
- Velvyslanectví Finska v Praze. Fakta. [online] [cit. 19. 11. 2011]. Dostupné z www: <http://www.finland.cz/public/default.aspx?nodeid=31400&contentlan=34&culture=cs-CZ>.
- VÚP. *Příprava a podpora pracovníků, kteří provádějí interní evaluaci*. [online] [cit. 19. 11. 2011]. Dostupné z www: <http://old.vuppraha.cz/clanek/448>.

Příloha:

Tabulka č. 5 – Přehled institucí zabývajících se evaluací ve Finsku

Název subjektu	Český překlad názvu subjektu	Charakteristika subjektu	Činnost v evaluaci	Kontakt
Opetus-ja kulttuuriministeriö (OKM) (angl. Ministry of Education and Culture)	Ministerstvo vzdělávání a kultury	Nejvyšší úřad zodpovědný za rozvoj v oblasti vzdělávání, vědy, kultury, sportu, aktivit mládeže i v oblasti mezinárodní spolupráce. Na Ministerstvu vzdělávání a kultury fungují dva ministři: ministr vzdělávání a vědy, ministr kultury a sportu. Problematika (auto)evaluace školy spadá do kompetence ministra vzdělávání a vědy.	Řízení získávání základních informací potřebných pro tvorbu vzdělávací politiky, plánování a rozhodovací procesy.	http://www.minedu.fi/OPM/ Opetus- ja kulttuuriministeriö Meriläinkatu 10 00530 Helsinki E-mail: kirjaamo@minedu.fi
Opetus hallitus (angl. Finnish National Board of Education, FNBE)	Finská národní rada pro vzdělávání	Národní agentura spadající pod Ministerstvo vzdělávání a kultury, zodpovědná za národní kurikulum pro základní a všeobecně vyšší sekundární vzdělávání a rámce odborných a kompetenčně zaměřených zkoušek a kvalifikací.	Národní evaluace vzdělávacích výstupů od preprimárního až po vzdělávání dospělých (vyjma vyššího vzdělávání). Hodnocení výstupů učení, monitorování otázek vzdělávací spravedlivosti ve Finsku, příprava a prezentace národních hodnotících zpráv, shrnutí apod. Implementace politických rozhodnutí a poskytování informací a údajů pro rozhodovací procesy a pro evaluaci vzdělávání.	http://www.oph.fi/ Opetus hallitus Hakaniemenranta 6 00530 Helsinki E-mail: opetushallitus@oph.fi

Koulutuksen arviointineuvosto (angl. Finnish Education Evaluation Council)	Finská rada pro evaluaci vzdělávání	Expertní orgán pro evaluaci ve vzdělávání. Organizuje a koordinuje národní evaluaci vzdělávání předškolního, základního, vyššího středního a dospělých.	Organizuje a koordinuje evaluaci. Hlavní úkoly: • asistovat ministerstvu a podporovat poskytovatele vzdělávání v záležitostech týkajících se evaluace, • vytvářet akční plán externí evaluace ve vzdělávání v souladu s pokyny a finančními zdroji stanovenými ministerstvem vzdělávání, • předkládat návrhy pro oblast rozvoje evaluace ve vzdělávání a prosazovat kooperaci a výzkum v oblasti evaluace vzdělávání.	http://www.edev.fi/ Koulutuksen arviointineuvoston sihteeristö Keskussairaalantie 2 40014 University of Jyväskylä E-mail: hannele.niemi@helsinki.fi
Tilastokeskus (angl. Statistics Finland)	Finský statistický úřad	Jediná finská veřejná instituce produkcující oficiální finské statistiky a informační služby. Kombinuje sběr dat s vlastními expertizami. Významný mezinárodní aktér v této oblasti.	Shromažďuje, analyzuje a publikuje informace za účelem statistického dokumentování vzdělávacích činností, podpory a hodnocení vzdělávacího sektoru. Statistiky jsou dále úřadem předávány dalším subjektům. Úřad také vytváří a zavádí standardy klasifikace v oblasti statistiky.	http://www.stat.fi/ Tilastokeskus Työpajankatu 13 Helsinki E-mail: kirjaamo@stat.fi

Korkeakoulujen arviointineuvosto (KKA) (angl. Finnish Higher Education Evaluation Council, FINHEEC)	Finská rada pro evaluaci vyššího vzdělávání	Nezávislý expertní orgán asistující institucím vyššího vzdělávání a Ministerstvu vzdělávání a kultury v záležitostech týkajících se evaluace. Členové rady reprezentují univerzity, polytechniky, studenty a svět práce. Rada také: - na základě návrhů univerzit a polytechnik předává ministerstvu doporučení v souvislosti s odbornými centry vyššího školství, - organizuje spolupráci se zaměstnanci a zaměstnavateli v oblasti vyššího školství a se zájmovými skupinami v obchodních organizacích.	Odpovídá za plánování, organizaci, rozvoj a koordinaci externí evaluace vyššího školství. Při implementaci hodnocení, rozvoji metod a organizaci následných opatření KKA úzce spolupracuje s dalšími institucemi.	http://www.finheec.fi Korkeakoulujen arviointineuvosto Meritullinkatu 1 Helsinki Email: finheec@minedu.fi
Suomen Akatemia (angl. Academy of Finland)	Finská akademie	Klíčová agentura financující základní výzkum ve Finsku. Administrativně spadá pod Ministerstvo vzdělávání a kultury.	Zodpovídá za evaluaci výzkumu, pověřuje odborná centra výzkumu.	http://www.aka.fi Suomen Akatemia Hakaniemenranta 6 Helsinki E-mail: kirjaamo@aka.fi
Yliopilastutkintolautakunta (angl. Finnish Matriculation Examination Board)	Rada pro finskou maturitní zkoušku	Předseda i 40 členů Rady jsou jmenováni ministrem vzdělávání na doporučení univerzit a institucí vyššího vzdělávání. Národní rady pro vzdělávání. Zodpovídá za národní maturitní zkoušku.	Orgán zodpovědný za administraci, organizaci i řízení národní maturitní zkoušky ve Finsku.	http://www.yliopilastutkinto.fi Yliopilastutkintolautakunta Suvelahdenkatu 10 B 00580 Helsinki E-mail: lautakunta@yliopilastutkinto.fi

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU ISLANDU

Karel Rýdl, Přemysl Štindl

Úvod

Mezi aktuální témata v oblasti vzdělávání patří evaluace vzdělávacího systému, hodnocení kvality vzdělávání na jeho jednotlivých úrovních, autoevaluace škol, hodnocení jejich výkonu a efektivity přípravy žáků a studentů. Evaluace a autoevaluace ve vzdělávání by měly přispět ke zkvalitnění koordinace a řízení na všech vzdělávacích úrovních. Zvyšující se zájem o kvalitu vzdělávání lze vysledovat také na Islandu.

Island je ostrovní republika s rozlohou 103 000 km², která leží těsně pod severním polárním kruhem. Obyvatelé ostrova, kterých je kolem 316 000 (UNdata, 2011), vyrůstají ve specifickém, izolovaném, drsném prostředí vulkanicky aktivní oblasti. Kulturu Islandu založili Vikingové v devátém století a na své vikingské kořeny jsou Islandané dodnes hrdí. Od třináctého století byl Island pod nadvládou severských zemí – Norska a Dánska. V devatenáctém století dosáhl autonomie a nezávislou republikou se Island stal v roce 1944. Současná islandština vychází ze staré norštiny, jazyka Vikingů. Islandané patří k nejzdravějším národům

na světě, což dokazuje vysoká průměrná délka života, u mužů 80,2 a u žen 83,3 let (UNdata, 2011).

Veškerá výchova a vzdělávání spadá pod jurisdikci Ministerstva školství, vědy a kultury s výjimkou zemědělských škol, které spravuje Ministerstvo zemědělství. Za podobu, stav a rozvoj vzdělávacího systému na Islandu je zodpovědný parlament (*Althing*). Celkem 63 poslanců určuje základní cíle, organizační pravidla a administrativní rámec vzdělávacího systému. Ministerstvo školství, vědy a kultury je zodpovědné za prosazení a dodržování legislativy na všech vzdělávacích úrovních. V jeho kompetenci je rámcové plánování celkového rozvoje vzdělávací soustavy a vytváření regulativních opatření pro experimentální aktivity ve školách.

Základním principem vzdělávání na Islandu je ústavou zaručené právo na rovné příležitosti a rovný přístup ke vzdělávání bez ohledu na pohlaví, ekonomický statut, bydliště, kulturní a sociální zázemí. Islandské školství je zdarma. Gramotnost dosahuje 99,9% (Gardner, 2002). Pro oblast předškolní výchovy (určené dětem do 6 let) jsou formulována jasná očekávání v podobě cílů, ke kterým jsou děti vedeny pomocí speciálně vyškoleného personálu. Hlavním smyslem povinného vzdělávání (zahrnujícího primární a nižší sekundární úroveň vzdělávání pro děti ve věku od 6 do 16 let) je příprava pro život a práci ve stále se rozvíjející demokratické společnosti. Podle zásad tzv. národního kurikula školy rozvíjejí toleranci, křesťanské hodnoty a demokratickou spolupráci.

Vyšší sekundární vzdělávací úroveň (určená pro mládež zpravidla od 16 do 20 let) musí každému absolventovi povinného vzdělávání nabídnout vzdělávací program, který odpovídá jeho úrovni, potřebám a schopnostem. Základním cílem této vzdělávací úrovně je příprava lidí na život a práci v demokratické společnosti na základě nabídky odpovídajících příležitostí pro rozvoj osobnosti a příprava na povolání pomocí specializovaného studia pro vybranou odbornost. Vysokoškolské vzdělávání umožňuje získat nejvyšší možné vzdělání ve zvoleném oboru či předmětu studia vědeckými metodami, a to na základě propojení teorie s praxí. Přitom vysoké školy respektují nejnovější výsledky vědy a výzkumu a začleňují je do výuky a studia. Věda a výzkum se na Islandu soustřeďují na univerzitách. Státní univerzita (Háskóli Íslands) je v Reykjavíku.

Ze základního principu vzdělávání dospělých vyplývá snaha zajistit v rámci systému celoživotního vzdělávání potřebnou flexibilitu pracovní síly prostřednictvím bohaté nabídky kvalifikačních a rekvalifikačních

kurzů a programů při respektování práva na rovné příležitosti bez ohledu na kulturní, sociální a ekonomické zázemí uchazeče.

Celý vzdělávací systém vykazuje velmi širokou decentralizaci, což je výrazem obecných tendencí současné islandské společnosti, spočívající na velmi hlubokých základech praktické demokracie. Decentralizace je spojena s rozdělením odpovědností a rozhodovacích pravomocí. Nově koncipovaný Zákon o povinné školní docházce umožňuje předat školy zajišťující povinné vzdělávání zcela do kompetence místních úřadů.

1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání na Islandu

Od osmdesátých let minulého století se prohluboval, tak jako i v jiných evropských zemích, zájem zaměstnavatelů, učitelů i veřejnosti o kvalitu vzdělávání na Islandu. Rostoucí tlak zaměstnavatelů i veřejnosti na zvýšení kvality vzdělávání ve školských zařízeních vedl k legislativním změnám. Pokrok v provádění hodnocení tedy začíná až od devadesátých let, a to prostřednictvím právních předpisů v oblasti předškolního, základního, vyššího středního a vysokoškolského vzdělávání zařazením evaluačních aktivit a nástrojů pro hodnocení kvality vzdělávání na všechny úrovně vzdělávání. Činnost vzdělávacího systému sleduje Ministerstvo školství, vědy a kultury (*Menntamálaráðuneytið*); organizuje vnější (externí) evaluaci škol/institucí na všech stupních a podporuje aktivity vnitřní (interní) evaluace ve školách/institucích. Obce, jako zřizovatelé školských zařízení daných stupňů, se na realizaci evaluace vzdělávání aktivně podílejí. Cílem hodnocení je zajistit soulad vzdělávacích aktivit a legislativy.

1.1 Terminologie

V legislativních a úředních dokumentech se objevuje zejména pojem evaluace (*mat*, evaluation) a autoevaluace (*sjálfsmat*, selfevaluation). Termín hodnocení, evaluace, se používá ve smyslu hodnocení, sebehodnocení, vyhodnocování. Označením pro vnitřní evaluaci je *innrmat* (internal evaluation) a pro vnější *ytrimat* (external evaluation). Tyto termíny se vyskytují například v Zákonu o povinné školní docházce či Zákonu o vyšších středních školách. Své místo mají tyto termíny i v Národním kurikulu.

Pojem evaluace se v rámci Zákona o povinné školní docházce týká zejména zřizovatelů škol, žáků se specifickými vzdělávacími potřebami a školního kurikula. V úrovni vyššího sekundárního vzdělávání se pojem evaluace objevuje v mnoha oblastech sekundárního vzdělávání, vedle výše uvedených pojmů je doplňován i termínem **kontrola kvality** (*gæðaeftirlit*, quality control). Interní hodnocení je víceméně vztahováno na školní kurikulum, externí hodnocení je vztahováno na povinnosti Ministerstva školství, vědy a kultury a zřizovatelů škol/institucí. Hodnocení kvality se vyhodnocuje a v podobě písemné zprávy – **evaluační zprávy** (*matsskýrslu*, evaluation report) se zveřejňuje (na webových stránkách škol či na stránkách Ministerstva školství, vědy a kultury). Pojem **inspekce** (*skoðun*, inspection) se v legislativních dokumentech víceméně nevyskytuje. Souvisí to s absencí existence subjektu s inspekční funkcí.

1.2 Vztah interní a externí evaluace

Účelem hodnocení vzdělávání je získání celkového přehledu o kvalitě a výkonu vzdělávání školy či instituce. Pozornost v rámci externí evaluace je zaměřena na různé podoby interních činností škol nebo institucí, jako jsou správa, vyučování, vývojové práce, fungování spolupráce a komunikace ve škole, studijní výsledky a souvislost mezi školou nebo institucí a společností. Hodnocení metod interní evaluace je založeno na autoevaluačních zprávách školy, na webových stránkách školy a na rozhovorech se správci, zaměstnanci a se zástupci studentů. Příklady zaznamenávaných školních údajů jsou informace o organizování času (rozvrhu), o výkonech při zkouškách, o spolupráci učitelů a rodičů a o kvalifikaci zaměstnanců. Po analýze údajů hodnotitelé formulují posudek, vyplňují formulář sestavený ministerstvem a piší krátkou zprávu shrnující hlavní výsledky. Následně má ředitel/rektor příležitost doplnit své podstatné komentáře, poté se formulář ve speciálním elektronickém formátu posílá na ministerstvo spolu s krátkou zprávou. Celkový výsledek je uveřejněn na webových stránkách ministerstva. Ministerstvo školství, vědy a kultury podává zprávu příslušné škole/instituci, stejně jako městský úřad, pokud se jedná o základní školy.

Školy/instituce na všech úrovních vzdělávání mají provádět vnitřní hodnocení své práce. V pětiletých intervalech jsou hodnotící postupy povinných a vyšších středních škol předmětem hodnocení vnější strany, která má zkušenosti a znalosti v oblasti vzdělávání a řízení kvality. Pod-

le zákona je Ministerstvem školství, vědy a kultury organizováno vnější hodnocení autoevaluačních metod použitých základními a středními školami (školami vyššího sekundárního vzdělávání), a to v pětiletých intervalech. Tato vnější hodnocení poprvé proběhla v letech 2001–2003; druhé kolo proběhlo v letech 2007–2009.

1.3 Legislativní zakotvení evaluace vzdělávání

První systémový přístup k využití evaluace v oblasti vzdělávání na Islandu pochází z poloviny devadesátých let minulého století. V souvislosti s rostoucím tlakem zaměstnavatelů a veřejnosti na zvýšení kvality islandského školství byl připraven a v březnu 1995 vydán školský zákon č. 56 o povinném vzdělávání, ve kterém je popsána role státu, obcí a škol v hodnotícím systému. Z § 49 tohoto zákona vyplývá, že každá škola poskytující povinné vzdělávání bude muset vyvíjet metody evaluačních (tj. hodnotících, pozn. K.R.) aktivit školy, včetně instrukcí, administrativní praxe, interní komunikace a externích vztahů. Zákon také vymezuje různé role a kompetence jednotlivých správních a řídicích úrovní. Ministerstvo školství, vědy a kultury je tedy zodpovědné za vyhodnocování efektivity postupů vlastního hodnocení používaných školami (*self-evaluation*) v pětiletých intervalech, čímž tak vlastně ministerstvo částečně nahrazuje na Islandu neexistující školní inspekci. Obce a města jako zřizovatelé a provozovatelé škol poskytujících povinné vzdělávání musejí v oblasti hodnocení podle zákona zajistit zavádění metod a forem vlastního hodnocení do škol prostřednictvím osvětových a vzdělávacích kurzů pro ředitele škol a učitele. K dalším povinnostem obcí a měst jako zřizovatelů a provozovatelů škol patří poskytování metodické a organizační pomoci školám při uplatňování vlastního hodnocení, poskytování potřebných informací a také nástrojů k usnadnění sběru a vyhodnocování potřebných dat (The Compulsory School Act No 56, 1995).

Povinností jednotlivých škol je tedy podle zákona praktické provádění vlastního hodnocení (interní hodnocení), za což je zodpovědný ředitel školy. Mezi povinné aktivity v rámci evaluace patří volba metod a forem vlastního hodnocení školy, seznámení se současným stavem školy, s jejími rozvojovými potřebami a reagování na zjištěné silné a slabé stránky. Tato zjištění se mají objevit v Rozvojovém plánu školy, který by škola měla zřizovateli předkládat v minimálně dvouletých periodách, aby se zřizovatel seznámil s kvalitou v provozu školy, s kvalitou vzdělá-

vání, s profesní dráhou žáků, s vyučovacími postupy a s jejich dopady na vzdělávání, se způsoby komunikace v rámci školy i s osobami mimo školu.

Zákonná ustanovení o vzdělávání týkající se evaluace na školách začala být v průběhu druhé poloviny devadesátých let minulého století uplatňována jen velmi pomalu. Stát ale poskytoval obcím a školám dostatek času a podporoval vzdělávání pro postupné vytváření a zavádění hodnotících nástrojů. V roce 1997 bylo vydáno nařízení o evaluačním dohledu Ministerstva školství, vědy a kultury nad vyššími středními školami. Ustanovení pro kontrolu kvality v oblasti vysokoškolského vzdělávání byla stanovena v roce 2006 Zákonem o vyšším vzdělávání. V současné době je oblast vzdělávání na všech úrovních legislativně ošetřena, o čemž svědčí zejména následující zákony: Zákon o povinné školní docházce (2008), Zákon o vyšším středním vzdělávání (2008), Zákon o státních vysokých školách (2008) aj. (Ministerstvo školství, vědy a kultury, 2011).

1.4 Mezníky ve vývoji (auto)evaluace

Zákony pro mateřské, základní, střední a vysoké školy z devadesátých let minulého století kladou na aspekty evaluace, například hodnocení, kontrolu a shromažďování informací, větší důraz než právní předpisy z dřívější doby. Evaluační aktivity měly tehdy spíše podobu organizovaných prohlídek.

V roce 1946 byl školský systém tehdy novým školským zákonem rozdělen do čtyř úrovní: základní, nižší střední, vyšší střední a vysokoškolskou. V období 1946–1974 kladl vzdělávací systém značný důraz na prověřování žáků pomocí zkoušek na konci každé úrovně. Nejdůležitější byla národně koordinovaná zkouška pro přestup na vyšší střední stupeň gymnázií (*landspróf miðskóla*). Na úrovni základních škol měly školy šest ročníků pro žáky ve věku 7–13 let. Děti, které nedosáhly minimální úrovně ve zkouškách na konci základního vzdělávání, zde obvykle musely zůstat další rok, před přechodem na středoškolskou úroveň. Střední škola byla rozdělena do tří etap. Nižší střední úroveň trvala dva roky (stupně: 7–8; věk: 13–15 let) a zakončena byla státní zkouškou, která znamenala konec povinné školní docházky. Po dokončení nižší střední úrovně bylo žákům dovoleno pokračovat devátým školním rokem, aby se připravovali na národně koordinované přijímací zkoušky (*landspróf miðskóla*) konané ve věku 16 let; tyto zkoušky opravňovaly

k postupu na gymnázium. Ti, kteří si nezvolili národní koordinovanou zkoušku, si mohli zvolit tříletou zkoušku, aby mohli pokračovat čtvrtým rokem a připravovat se na maturitní zkoušku (*gagnfræðapróf*) skládanou v 17 letech; tato zkouška poskytovala přístup na všechny školy na vyšší střední úrovni, kromě gymnázií.

Zákon z roku 1974 o povinném školním vzdělávání přinesl výrazné změny ve struktuře a obsahu povinného vzdělávání na Islandu. Místo dosavadního rozlišování mezi základní a nižší střední úrovní byla zavedena školní úroveň s jednotnou strukturou založenou na povinném vzdělávání. Od roku 1977 dělali žáci národní koordinované zkoušky – národní srovnávací zkoušky (*samraemd próf*) na konci povinné školní docházky. Od roku 1980 byly tyto zkoušky zejména z islandštiny, matematiky, angličtiny a dánštiny. Od roku 2001 byly národní koordinované zkoušky na konci povinné docházky nepovinné a kromě předmětů uvedených výše byly zkoušky i z přírodních a společenských věd. V současnosti – podle Zákona o povinné školní docházce z roku 2008 – jsou národní srovnávací zkoušky z islandštiny a matematiky zaváděny také ve 4. a 7. ročnících povinné školní docházky. Za vývoj, uskutečnění a třídění národních srovnávacích zkoušek je zodpovědný Institut pro hodnocení vzdělávání.

2 Subjekty zapojené do procesu evaluace vzdělávání na Islandu

Hodnocení kvality vzdělávání na Islandu je zakomponováno do legislativy pro jednotlivé úrovně vzdělávání. V každém zákoně pro danou úroveň vzdělávání jsou stanoveny obecné oblasti hodnocení a evaluace je členěna na vnitřní a vnější. Jednotlivé články daných zákonů uvádějí zodpovědné subjekty, které se na hodnocení podílejí a které za danou oblast vzdělávání zodpovídají.

2.1 Subjekty zapojené do vnějšího hodnocení

Mezi subjekty, které mají evaluaci na starosti, patří zejména nejvyšší instituce a úřady, které zajišťují a zřizují vzdělávání; jedná se zejména o Ministerstvo školství, vědy a kultury, místní obecní úřady, Institut pro hodnocení vzdělávání, Statistický úřad Islandu. Podrobněji jsou charakterizovány dále v této kapitole.

V dosavadních dějinách islandského školství neexistovala žádná instituce nebo organizace, která by byla srovnatelná s nám dobře známou školní inspekcí. Jednotlivé islandské školy nebyly kontrolovány ve své pedagogické činnosti a tuto odpovědnost ve smyslu odborného dohledu nad vzdělávacími procesy mělo **Ministerstvo školství, vědy a kultury** (*Menntamálaráðuneytið*, angl. Ministry of Education, Science and Culture). Tato kompetence zahrnovala až do poloviny devadesátých let povinnost sběru a vyhodnocování dat týkajících se vzdělávání. Ministerstvo školství, vědy a kultury tuto svoji povinnost nijak pravidelně nevyužívalo a spoléhalo na rodičovskou a další veřejnost a na odpovědnost ředitelů a učitelů ve školách, že svoji činnost vykonávají v daných podmínkách, jak nejlépe dovedou. V současnosti ministerstvo každé tři roky doručuje do parlamentu kompletní zprávy o povinné školní docházce a o vyšším sekundárním vzdělávání, o provozu i činnostech škol. Zprávy jsou založené na systematickém získávání informací, na bádání (národním i mezinárodním) a na hodnocení. Ministerstvo školství, vědy a kultury je zodpovědné za vyhodnocování a kontrolu vzdělávacích institucí a veškerého vzdělávacího systému na Islandu. Ministerstvem školství, vědy a kultury jsou organizovány dva přístupy k vnějšímu vzdělávání: hodnocení škol/institucí a hodnocení metod domácí výuky povinného vzdělávání a vyšších středních škol.

Místní obecní úřady (*skrifstofu sveitarfélags*) mají jako zřizovatelé dohlížecí pravomoc týkající se organizace a obsahu předškolní a primární výchovy, což je organizováno ve spolupráci s místními politickými orgány a řediteli mateřských škol. Regionální školské orgány (Island je rozdělen na 171 okresů – distriktů) mají podobnou dohlížecí povinnost pro nižší sekundární stupeň vzdělávání ve své působnosti a zodpovídají za to, že jejich činnost je v souladu se zákonem a ministerskými předpisy.

Institut pro hodnocení vzdělávání (angl. *The Study Assessment Institution*) je institucí pod ochranou Ministerstva školství, vědy a kultury a je podporovaný státem. Jeho hlavním úkolem je připravit, organizovat a vyvíjet národní srovnávací zkoušky. Institut se také podílí na uskutečnění mezinárodního srovnávacího výzkumu v oblasti vzdělávání se speciálním důrazem na projekty, jejichž výstupy mohou být praktického nebo teoretického charakteru. Mezinárodní účast ve srovnávacích studiích vzdělávání stoupá teprve v posledních letech. Institut je zodpovědný za každoroční publikování výsledků národních srovnávacích zkoušek ve 4., 7. a 10. ročníku povinné školní docházky

a uvádí průměrné hodnoty pro každou školu a další důležité informace týkající se vzdělávání.

Statistický úřad Islandu (*Hagstofu Islands*, angl. Statistical Office of Iceland) je zodpovědný za získávání a publikování statistických údajů v rámci kontrolování vzdělávacího systému na všech úrovních vzdělávání.

2.2 Subjekty zapojené do vnitřního hodnocení

Zásadními subjekty interního hodnocení školy jsou učitelé, správa, ostatní zaměstnanci a rodiče. Sebehodnocení je nahlíženo jako úkol spolupráce v rámci školy nebo instituce. Zapojit se do hodnocení musí každý, kdo je se školou nebo danou institucí spojený a jejíž činností, vč. sebehodnocení, se do jisté míry účastní (správa, učitelé, ostatní zaměstnanci, žáci a rodiče). Zodpovědnost za uskutečňování hodnocení má ředitel/rektor. Často bývá sestavena řídicí skupina nebo „skupina kvality“, která navrhuje sebehodnocení/pracovní plán pro školu a vede aktivity v rámci evaluace. Vše záleží na městském úřadě, škole/instituci, jednotlivých vyučujících, zdali hodnotitelé prošli speciálním školením. Od osob hodnotících školní činnosti se očekává, že budou mít důkladné znalosti a zkušenosti se vzdělávacím stupněm, který hodnotí. Hodnotící činitelé mohou být například bývalí učitelé či ředitelé. Statut hodnotícího je smluvní.

■ Školská rada (*skólaráð*, angl. school council)

Ředitel školy má povinnost sestavit školskou radu a je zodpovědný za její fungování. Členové školské rady jsou voleni na dva roky z řad zástupců pracovníků školy, rodičů, žáků a osob školy blízkých. Celkem je v radě devět osob: dva zástupci učitelů, jeden zástupce nepedagogických pracovníků, dva zástupci žáků, dva zástupci rodičů a jeden zástupce z řad spřízněných osob se školou. Ředitel školy musí minimálně jednou za rok svolat setkání školské rady s žákovskou radou.

■ Žákovská rada (*nemanda ráðsins*, angl. pupil council)

Každá škola má svou žákovskou radu sestavenou z řad žáků. Žákovská rada si volí svá pravidla. Rada řeší aktuální problémy týkající se žáků a vzdělávání, různých aktivit žáků a komunikuje s ostatními subjekty vzdělávání – s radou rodičů a minimálně jednou ročně se školskou radou.

■ Rada rodičů (*foreldraráðs*, angl. parent council)

Hlavním posláním rady rodičů je podpora školních aktivit, rozvíjení a prohlubování pozitivních vztahů mezi školou a „domovem“, podpora a prohlubování vzájemné komunikace. Každá rada rodičů si stanovuje svá pravidla např. o volbách do rady, o volbách zástupců do školní rady.

3 (Auto)evaluační zpráva

Zprávy o výsledcích hodnocení vzdělávání na vybrané úrovni vzdělávání jsou zveřejňovány, například na školních internetových stránkách. Formu a metody hodnocení si mohou zvolit jednotlivé školy/instituce samostatně. Forma hodnotící zprávy není striktně zákonem specifikována. Zpráva zahrnuje výsledky hodnocení řady oblastí, které jednotlivé školy prozkoumaly a vyhodnotily. Oblasti hodnocení zmíněné v zákonech o vzdělávání musí dané instituce v rámci interní evaluace zahrnout do svého vnitřního šetření. Vzdělávací instituce mají povinnost uvést popis kvality své práce, popis výstupů vzdělávání, popis aktivit, úspěchů atd. Tato zjištění jsou uveřejněna v každoroční evaluační zprávě dané instituce. Písemně zpracovaná evaluační zpráva se předává Ministerstvu školství, vědy a kultury, které může kdykoliv požadovat informace týkající se vnitřní kvality vzdělávání. Písemné autoevaluační zprávy by měly vycházet ze spolehlivých údajů, které individuálně i komplexně hodnotí výsledky činnosti dané instituce. Měly by se orientovat na zlepšení zjištěných nedostatků a na vzájemnou kooperaci zúčastněných subjektů. Zpráva by měla být přístupná veřejnosti.

4 Proces (auto)evaluace

Naplňování Národního kurikula sleduje a kontroluje v rámci externího hodnocení Ministerstvo školství, vědy a kultury. Sleduje kvalitu vzdělávání v jednotlivých úrovních vzdělávání a soulad vzdělávání s platnou legislativou. Školy/instituce mají za úkol realizovat evaluační aktivity v rámci svého pole působnosti se zapojením všech zúčastněných subjektů. Volba metod a nástrojů vnitřní evaluace je víceméně záležitostí dané školy. Výsledky vnitřního hodnocení jsou shrnuty v písemné evaluační zprávě, kterou dostává do rukou Ministerstvo školství, vědy

a kultury, které se získanými informacemi dále pracuje za účelem lepší koordinace vzdělávání na všech úrovních.

4.1 Externí evaluace

Výkon vzdělávacího systému je kontrolován Ministerstvem školství, vědy a kultury. Ministerstvo organizuje externí hodnocení škol/institucí a každé tři roky informuje parlament o stavu a kvalitě vzdělávání; týká se všech úrovní vzdělávacího systému. Vnější hodnocení škol/institucí, hodnocení kvality jejich práce a výkonu, směřuje k zaručení toho, že aktivity škol/institucí vyhovují zákonům, předpisům a národním vzdělávacím směrnicím. Toto hodnocení je prováděno vnějšími odhadci (odborníky), s nimiž ministerstvo spolupracuje. Hodnotiteli mohou být např. dřívější učitelé nebo ředitelé škol. Je sestaven hodnotící tým, skládající se ze tří až šesti členů, přičemž minimálně jeden je ze zahraničí. V každé skupině mají jednoho zástupce i studenti. Vnější hodnocení školy/instituce je uskutečňováno na popud ministerstva nebo na žádost třetí strany. Oficiální žádost může přijít z městského úřadu, školní komise nebo vedení vyšší vzdělávací instituce. Četnost vnějšího hodnocení je zpravidla každých pět let. Na sledování, hodnocení a zjišťování kvality v oblasti vzdělávání dospělých se vztahují stejné zákony a předpisy jako na tradiční vzdělávání povinné, vyšší střední a vysokoškolské. Výsledky vnějšího hodnocení vzdělávacích institucí jsou využívány školami nebo dalšími institucemi (školskými úřady) pro zkvalitnění vlastní práce. Zprávy s celkovým hodnocením jsou posílány školám/institucím a zveřejňovány na stránkách ministerstva.

Hodnocení kvality vzdělávání se podle zákona zaměřuje na následující oblasti:

- a) činnosti a aktivity školy, její úspěchy, rozvoj aktivit a rozvoj školy jako instituce,
- b) soulad aktivit a činností školy s platnou legislativou,
- c) zvyšování kvality vzdělávání, podpora školních aktivit a celková podpora vzdělávání,
- d) zajištění respektování a dodržování práv žáků v souladu s platnou legislativou.

4.1.1 Hodnocení mateřských škol na národní úrovni

Ministerstvo školství, vědy a kultury je odpovědné za provádění kompletního hodnocení alespoň jedné mateřské školy ročně. To se provádí

za účelem posouzení všeobecné vzdělávací výkonnosti s ohledem na národní cíle a vzdělávací plány příslušné mateřské školy. Na realizaci externí evaluace předškolního vzdělávání a základních škol se podílí městský úřad zřizovatele, tedy obce/města. V souladu se Zákonem o předškolním vzdělávání (2008) mají vedoucí jednotlivých mateřských škol za úkol vytvořit metody pro pravidelné vnitřní hodnocení vzdělávacích aktivit, administrativy a vnitřní a vnější komunikace. Jistou roli má i rada rodičů, která se skládá minimálně ze tří členů a volí se na jeden rok; na začátku si stanovuje pravidla.

4.1.2 Hodnocení povinného a vyššího středního vzdělávání na národní úrovni

Ministerstvo školství, vědy a kultury je odpovědné za pravidelné externí hodnocení povinného (základní a nižší střední vzdělávání) a vyššího středního vzdělávání. Účelem tohoto hodnocení je posoudit kvalitu vzdělávacího systému a identifikovat oblasti, které je třeba zlepšit. Za tímto účelem se získávají informace z oblastí, jako jsou vedení školy, akademické vzdělání a zkušenosti žáků, komunikace v rámci školy i mezi školou a rodiči, jakož i další jednací strany mimo školu. Od každé základní, nižší střední i vyšší střední školy se očekává, že zavede metody pro hodnocení své práce, včetně metod hodnocení její výuky a administrativních postupů, vnitřní komunikace a kontaktů s osobami mimo školu. Školy si mohou vybrat mezi systémy společných postupů řízení kvality, které každý vyvíjí pro svou vlastní potřebu, ale měl by v každém případě představovat významné prvky vnitřní kontroly. V pětiletých intervalech jsou metody vlastního hodnocení školy předmětem externí evaluace. Podle ministerských požadavků musí být autoevaluační metody písemné, komplexní, spolehlivé, kooperativní, orientované na zlepšení, institucionálně a individuálně zaměřené, popisné, analytické a veřejné (The Compulsory School Act, 2008).

4.1.3 Hodnocení vysokoškolského vzdělávání na národní úrovni

Ministerstvo školství, vědy a kultury je zodpovědné za sledování vysokoškolského vzdělávání. V souladu se zákonem o vysokých školách stanovilo Ministerstvo školství, vědy a kultury pravidla pro kontrolu kvality v oblasti vysokoškolského vzdělávání. Tato pravidla zahrnují ustanovení o kontrole vnitřních systémů kvality vysokoškolských institucí a zahrnují pravidelné vnější hodnocení definovaných jednotek v orgánech institucí jako celku. Ministerstvo školství, vědy a kultury zahajuje provádění

vnějšího hodnocení na úrovni vysokoškolského vzdělávání v souladu s tříletým plánem, vydaným Ministerstvem školství. Pro tento úkol je určena externí nezávislá skupina odborníků. Mimo jiné je cílem vnějšího hodnocení ujistit se, že podmínky pro akreditace jsou v institucích stále na svém místě. Externí hodnocení prováděné v posledních letech se zaměřilo především na specifické programy nebo fakulty v jedné instituci nebo mezi institucemi. Hodnocení institucí byla také provedena se zaměřením na správu a řízení. V budoucnu mohou být provedena přezkoušení kvality.

4.2 Interní evaluace

Legislativa klade silný důraz na interní evaluaci (vlastní hodnocení) škol od mateřských až po vysoké školy. Hlavním cílem interní evaluace je ulehčit zaměstnancům škol/institucí jejich práci při dosahování cílů, posoudit, zda daných cílů dosáhli, zhodnotit je a podporovat další rozvoj. Cíle jsou formulovány zákonem a jsou každou školou konkretizovány dle vlastních potřeb. Současně však představuje vlastní hodnocení reálný základ pro sebezdokonalování. Součástí vlastního hodnocení je sbírání komplexních informací o činnostech školy/instituce, včetně rozsahu, kterého dosáhnou činnostmi, jež jsou v souladu s jejich cíli. Vlastní hodnocení je povinným úkolem každého učitele v rámci školy/instituce. Každý, kdo je spojený se školou/institucí a její činností, do jisté míry participuje na vlastním hodnocení, zejména se jedná o správu, učitele, ostatní zaměstnance, studenty a rodiče. Často bývá ustavena řídicí skupina nebo „skupina kvality“, která navrhuje a koordinuje kontinuálně chápané vlastní hodnocení; vše záleží na městském úřadě, škole/instituci, jednotlivých vyučujících, zdali aktéři prošli speciálním školením. Každá škola/instituce si může vybrat vlastní hodnotící metody a vybrat konkrétní postupy. Zprávy o vlastním hodnocení základních a středních škol jsou uveřejňovány obvykle na školních webových stránkách. Vyšší vzdělávací instituce mají povinnost uvádět popis kvality své práce; tyto popisy jsou uveřejňovány v každoroční zprávě instituce a ministerstvo může kdykoliv požadovat informace týkající se vnitřní kvality systému. Podle legislativy pro školy/instituce ve všech vzdělávacích stupních jsou školy/instituce zavázány k uskutečnění pravidelného sebehodnocení, které musí být součástí nepřetržitého úsilí; uvedené má dlouhodobou perspektivu a nejedná se o jednorázovou akci. Jako příklad vnitřního hodnocení je dále uveden příklad evaluace škol v Reykjavíku.

Projekt vlastního hodnocení škol v Reykjavíku

V roce 2000 byl připraven modelový projekt s názvem „Vlastní hodnocení veřejných škol“, který proběhl na školách v Reykjavíku. Cílem projektu bylo metodicky podpořit školy v utváření vlastních hodnotících nástrojů podle dohodnutých kritérií společně s ředitelem školy a projektovým týmem. Za výsledek vlastního hodnocení školy je možné považovat Plán rozvoje školy (předkládaný jednou za dva roky), který konkrétně specifikuje způsob(y) využití zjištěných informací za účelem stálého zlepšování kvality školy.

Projektový tým navrhl také základní vstupní model jednotlivých kroků postupného zvyšování kvality hodnotící kultury školy. Ředitelé škol odevzdávali vyplněné dokumenty pověřeným úředníkům, kteří pomocí speciálně vytvořeného počítačového programu sebraná data vyhodnotili. Ukázalo se, že zkušenosti ředitelů škol a jejich připravenost na hodnotící procesy v jejich školách jsou teprve v plenkách. Vždyť během prvních tří let byly mezi 41 školami ohodnoceny jen 3 jako vyhovující, 32 bylo hodnoceno jako nevyhovující a zbytek se pohyboval mezi těmito póly.

Odbor školství městského úřadu v Reykjavíku zcela jednoznačně od počátku deklaroval, že nechce zjištěné informace o jednotlivých školách zneužívat k sestavování žebříčků srovnávajících jednotlivé školy mezi sebou. Projektový tým si byl dobře vědom rizika, že by takové „ligové tabulky škol“ působily v konečném důsledku zcela kontraproduktivně na rozvíjející se hodnocení vzdělávání ve školách a zcela demotivačně na většinu ředitelů škol zodpovědných za uskutečňování vlastního hodnocení školy. Proto bylo k zveřejňování výsledků hodnotících šetření přistoupeno velmi citlivě a s důrazem na důvěrnost řady zjištěných dat tak, že se o výsledku vyhodnocení svých informací dozvídá jen dotyčná škola. Výsledky dané školy jsou navíc v obecných přehledových tabulkách, ukazujících stav průměru mezi reykjavíckými školami. Školy vystupují pouze pod číselným kódem, jehož identifikaci zná jen ředitel příslušné školy a několik úředníků, kteří jsou zavázáni mlčenlivostí. Ředitel školy tak sám ví, kde se v určité hodnocené poloze jeho škola nachází. Úředníci potřebují znát jen obecné zprůměrované výsledky, které jsou posílány na ministerstvo jako podklad pro uvažování o dalších směrech a krocích koncepce vzdělávací politiky (Larusdóttir, 2011).

5 Spolupráce škol a profesní poradenství

Školy všech vzdělávacích úrovní mají za úkol, podle jednotlivých zákonů a nařízení, podporovat a realizovat spolupráci mezi školami v rámci dané úrovně vzdělávání, ale také napříč mezi jednotlivými úrovněmi. Spolupráce je zákonem podporována v rámci islandských škol, ale spolupráce mezi školami se na vybraných školách realizuje i na mezinárodní úrovni.

Spolupráce škol ustanovená zákonem

Místní školské úřady mají podle zákona za úkol podporovat interaktivní spolupráci mezi subjekty vzdělávání, například spolupráci mateřských škol se základními. Ve vzájemné spolupráci řeší otázky, jak organizovat přechod žáků mezi úrovněmi vzdělávání a jak žáka adaptovat na nové prostředí. Tyto záležitosti řeší školy v kooperaci s rodiči. Školy povinné školní docházky musejí podle litery zákona spolupracovat na jedné straně se školami mateřskými, na straně druhé s vyššími středními školami.

Spolupráce škol na mezinárodní úrovni

Islandské školy se, tak jako mnohé jiné školy evropských zemí, účastní projektů a aktivit s mezinárodní účastí. Příkladem je využívání možnosti financovat projekty z různých finančních zdrojů a navazovat spolupráci s organizacemi v zahraničí. Některé z islandských škol jsou i partnery českých škol a obráceně. Výměna zkušeností probíhá tedy i v mezinárodní rovině (Adamcová, 2007).

Poradenství a konzultační činnost

Studijní a profesní poradenství je na Islandu relativně mladé a vyvíjelo se zejména v posledních dvou desetiletích, zejména v souvislosti s uplatněním se na pracovním trhu a v souvislosti s oblastí získávání lidských zdrojů a se vzděláváním zaměstnanců v podnicích.

V rámci studijního a profesního poradenství byly v posledních letech v rámci vzdělávání zdůrazněny tyto oblasti:

- příchod nových žáků do školy,
- seznámení se s pravidly (školním řádem) i se službami a poradenstvím,
- kooperace mezi školou a domovem (tedy mezi školou a rodinnými příslušníky),
- odborné poradenství při hledání zaměstnání (Stefánsdóttir, 2008).

Tabulka č. 6: Přehled typů studijního a odborného poradenství na Islandu

Typ poradenství	Aktivity	Klienti / cílové skupiny	Odpovědnost a administrativní kontrola
Poradenství základního vzdělávání a vyšší střední školy	Žáci základní i střední školy mají nárok na odborné poradenství. Školy tak zaměstnávají odborníky, ale některé menší školy mají poradce jen na zkrácený úvazek, nebo zaměstnávají externisty.	Všichni žáci základního a vyššího středního vzdělávání	Odpovědnost za poradenskou činnost nese každá škola
Poradenství vysokoškolské	Každá univerzita by měla zaměstnávat poradce, ale podle zákona tak nemusí činit.	Všichni studenti univerzity	Každá univerzita
Poradenství v oblasti trhu práce	Poradenství v oblasti trhu práce	Kdokoliv	Každé poradenské centrum
Poradenství pro uchazeče o práci	Poradenství pro uchazeče o práci	Lidé, hledající zaměstnání	Pracovní úřad
Poradenství prostřednictvím webových stránek	Inzerce a zveřejňování informací na webových stránkách na internetu	Kdokoliv má zájem	Konkrétní společnost.

Zdroj: Euroguidance, 2011

6 Výsledky práce školy

Školy základního i středního vzdělávání se podle požadavků národního kurikula snaží připravit žáky na přechod do další vyšší úrovně vzdělávání, vybavit je dovednostmi a vědomostmi, které jsou v dané úrovni předepsané osnovami. Po absolvování dané úrovně vzdělávání získávají absolventi certifikát o absolvování dané vzdělávací úrovně, případně výuční list. Mohou se rozhodnout pro složení maturitní zkoušky, která umožňuje postup do vysokoškolské úrovně vzdělávání.

6.1 Výsledky práce školy v základním vzdělávání

Hodnocení žáků na primární úrovni a nižší sekundární úrovni (která před rokem 1994 zahrnovala oblast povinného vzdělávání) nebylo nijak standardizováno a zejména v písemné formě bylo záležitostí jednotlivých škol a učitelů. Písemná zpráva o postupném rozvoji každého žáka měla různé formy s vyjádřením kvalit žáka pomocí desetistupňové klasifikační stupnice, pomocí osobního dopisu učitele rodičům nebo pomocí slovního popisu silných a slabých stránek žáka. Možné byly formy ústního nebo písemného vyjádření vždy, kdy to učitelé považovali za důležité.

V současnosti je doba povinné školní docházky deset let a po jejím ukončení získává každý žák certifikát o absolvování povinné školní docházky. O ukončení povinné školní docházky rozhoduje ředitel školy, který je zodpovědný za naplňování obsahu Národního kurikula pro základní vzdělávání. V případě nadaného žáka může rozhodnout o ukončení jeho povinné školní docházky dříve.

Během povinné školní docházky žáci konají národní srovnávací zkoušky (innlendum samanburðar próf). Národní srovnávací zkoušky má na starost Ministerstvo školství a je zodpovědné za jejich organizaci, průběh a také za hodnocení. Národní srovnávací zkoušky se konají ve 4. a 7. ročníku z islandštiny a matematiky. V prvním pololetí 10. ročníku se konají z islandštiny, matematiky a angličtiny. Znamky jsou ve stupnici 1–10 a jsou založeny na předem zvolených srovnávacích kritériích. Účelem těchto zkoušek je primárně zjistit, jak si žák stojí po dokončení základního vzdělání ve srovnání s ostatními, dále získat informace o celkové vzdělanostní úrovni příslušného ročníku žáků a pomoci jim při výběru střední školy. Smysl těchto zkoušek spočívá v primární diagnostice stavu žáka zejména po ukončení povinné školní docházky. Na konci základního vzdělávání dostávají všichni žáci certifikáty zobrazující jejich známky v obou národně srovnávacích zkouškách daných předmětů a ve školních zkouškách (které organizuje Institut vzdělávání a hodnocení) ve všech předmětech. Výsledky národních srovnávacích zkoušek na konci základního vzdělávání jsou zveřejňovány.

6.2 Výsledky práce školy ve vyšším sekundárním vzdělávání

V oblasti vyššího sekundárního vzdělávání (úroveň středoškolského vzdělávání) je hodnocení žáků podle zákona povinné, a to ve formách písemných i ústních, průběžně během každého školního roku a na

jeho konci. Písemné, ani ústní zkoušky nejsou standardizovány a jejich obsah a úroveň hodnocení je výsadním právem školy a jednotlivých učitelů. Žáci střední školy (vyššího sekundárního vzdělávání) získávají v průběhu studia předepsaný počet kreditů. Za školní rok (180 dní) musejí získat 60 kreditů. Další způsoby hodnocení jsou stanoveny ministerstvem v Národním kurikulu. Na konci vyššího sekundárního vzdělávání musejí žáci nasbírat 90 až 120 kreditů. Na základě splnění této podmínky získávají certifikát o splnění vzdělávání na střední škole – *fara vottord* (upper secondary school leaving certificate). Další studium, které připravuje žáky k maturitní zkoušce, musí obsahovat podle požadavků Národního kurikula alespoň 45 kreditů, které jsou rozděleny mezi hlavní předměty středních škol, tzn. matematiku, islandštinu a angličtinu. Jedním z hlavních cílů maturitní zkoušky je připravit žáky na studium vyšší úrovně vzdělávání, tedy na studium na vysokých školách. Studijní program vedoucí k maturitní zkoušce je hodnocen a ověřován ministerstvem a musí splňovat požadavky stanovené pro přípravu na vysokoškolské vzdělávání. Pro další studium na vysoké škole musí být splněna maturitní zkouška. Žáci odborných škol získávají po úspěšném absolvování certifikát odbornosti – výuční list (The Compulsory school act, 2008).

6.3 Přínos evaluace školám/institucím

Výsledky autoevaluace (vnitřního hodnocení) slouží k tomu, aby se škola/instituce mohla zlepšovat v různých oblastech svých činností a aby se upozornilo na dobré výsledky práce dané školy/instituce, případně na **příklady dobré praxe**. Na základě legislativních nařízení, vydaných ministerstvem jsou školy motivovány k tvorbě a realizaci aktivit zaměřených na hodnocení vlastní práce. Výsledky vnitřního hodnocení jsou veřejné a mohou sloužit jako inspirace jiným subjektům (školám a institucím). Přínosem evaluace je také participace a vzájemná komunikace více subjektů (pedagogických pracovníků, rodičů, žáků a dalších).

Výsledky vnějšího hodnocení jsou používány školami nebo dalšími institucemi ke zdokonalení své práce. Výsledky hodnocení využívají také školské úřady. V předškolním stupni a na základním stupni je za realizaci zdokonalení odpovědný městský úřad. Je na úřadu a na škole, zda budou výsledky prezentovat účastníkům vzdělávání (rodiče, studenti, obec, školní komise, atd.). Ministerstvo je zodpovědné za usku-

tečení hodnocení ve všech vzdělávacích stupních. Zprávy s celkovým hodnocením jsou posílány školám/institucím a publikovány na internetových stránkách ministerstva. Ministerstvo odevzdává do parlamentu každé tři roky kompletní zprávy o povinné školní docházce a o vyšším sekundárním vzdělávání, o provozu a o činnostech škol; zprávy vycházejí ze systematického získávání informací na národní i mezinárodní úrovni (The Upper Secondary School Act, 2008).

6.4 Podíl Islandu na mezinárodním hodnocení vzdělávání

Island se pravidelně podílí na IEA a OECD šetřeních (TIMSS, PISA, PIRLS). Podílel se na IEA studiu čtení v roce 1991 a taky na IEA studiu matematiky a přírodních věd pro povinnou školní docházku (TIMSS). Island se aktuálně podílí i na OECD PISA a PIRLS studiích a studiích rozvoje klíčových kompetencí žáků. Islandský vzdělávací systém je pravidelně zkoumaný experty z OECD. Island se účastní tematického výzkumu terciárního vzdělávání pod záštitou OECD (2003). Zpráva o Islandském systému terciárního vzdělávání (za rok 2005) byla zveřejněna OECD v dubnu v roce 2006 (OECD, 2011).

7 Výhled do budoucna

Společným znakem všech úrovní vzdělávání na Islandu je zaměření na studenta. Orientace na potřeby žáků vyplývá ze snahy o vytvoření kontinuální návaznosti mezi jednotlivými úrovněmi vzdělávání a ze snahy škol vytvořit lepší podmínky pro vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami. Zákony o vzdělávání také kladou větší váhu na zajištění kvality, a tak školy a obce prosazují svou odpovědnost vůči studentům, rodičům i společnosti, rozvíjejí vnitřní kvality zpracováváním a poskytováním informací o své činnosti a o výsledcích své práce. Národní srovnávací zkoušky ve 4., 7. a 10. ročníku zůstávají a měly by sloužit žákům, studentům, rodičům a škole jako vodítko budoucího rozhodování. Podporuje se i poradenská činnost a spolupráce škol s partnery z trhu práce.

Zdroje

- ADAMCOVÁ, J. (2007) Jaké je školství na Islandu? *Učitel'ské noviny*. Číslo 35. [online] [cit. 5. 11. 2011]. Dostupné z [www: file:///C:/Documents%20and%20Settings/P%C5%99ema/Dokumenty/UHK,%20Pdf/%C4%8CL%C3%81NEK%20ISLAND/materi%C3%A1ly/U%C4%8Ditelsk%C3%A9%20noviny.htm](http://www.file:///C:/Documents%20and%20Settings/P%C5%99ema/Dokumenty/UHK,%20Pdf/%C4%8CL%C3%81NEK%20ISLAND/materi%C3%A1ly/U%C4%8Ditelsk%C3%A9%20noviny.htm).
- The Compulsory School Act No. 56/1995*. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://eng.menntamalaraduneyti.is/](http://eng.menntamalaraduneyti.is/).
- The Compulsory School Act No. 91, 2008* [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://eng.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-pdf_Annad/Compulsory_school_Act.pdf](http://eng.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-pdf_Annad/Compulsory_school_Act.pdf).
- EURYDICE. *Organization of the education system in Iceland*. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://eng.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-PDF-Althjodlegt/IC_ENSingle-Structure-Education.pdf](http://eng.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-PDF-Althjodlegt/IC_ENSingle-Structure-Education.pdf).
- EUROGUIDANCE. *Guidance System in Iceland*. [online] [cit. 10.11. 2011]. Dostupné z [www: http://www.euroguidance.net/?page_id=4627](http://www.euroguidance.net/?page_id=4627).
- GARDNER, P. A KOL. (2002) *Encyklopedie Zeměpis světa*. Praha: Nakladatelství Columbus, 2002. ISBN 80-901727-6-8.
- Ministry of Education, Science and Culture*. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://eng.menntamalaraduneyti.is/](http://eng.menntamalaraduneyti.is/).
- OECD. *Reviews of Tertiary Education: Iceland*. [online] [13.11. 2011]. Dostupné z [www: www.oecd.org/dataoecd/50/20/37228995.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/50/20/37228995.pdf).
- Pre Schools (Nursery Schools) Act No. 90/2008* [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://eng.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-pdf_Annad/Preschool_Act.pdf](http://eng.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-pdf_Annad/Preschool_Act.pdf).
- STEFÁNSDÓTTIR, D. (2008) Educational and vocational Guidance in Iceland. Euroguidance Iceland. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://www.euroguidance.net/?page_id=4627](http://www.euroguidance.net/?page_id=4627).
- UNdata (A World Of Information). [online] [cit. 8.11. 2011]. Dostupné z [www: http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Iceland#Social](http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Iceland#Social).
- The Upper Secondary School Act No. 92, 12 June 2008* [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://eng.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-pdf_Annad/Upper_secondary_school_Act.pdf](http://eng.menntamalaraduneyti.is/media/MRN-pdf_Annad/Upper_secondary_school_Act.pdf).
- The Public Higher Education Institutions Act No 85./2008* [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: http://eng.menntamalaraduneyti.is/media/](http://eng.menntamalaraduneyti.is/media/)

- MRN-PDF-Althjodlegt/Act-on-Public-Higher-Education-Institutions-no-85-2008---amended-2010.pdf.
- LARUSDÓTTIR, S. *Sebehodnocení škol: nový prvek v islandském školství*. Intercultural Competencies towards Interactive Professionalism a Challenge for Leadership Training. [online] [cit. 12. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://www.comenius.upol.cz/index2.php?tobsa-h=4&tvrch=RELEVANT%20PUBLICATION&text=czech.htm](http://www.comenius.upol.cz/index2.php?tobsa-h=4&tvrch=RELEVANT%20PUBLICATION&text=czech.htm).

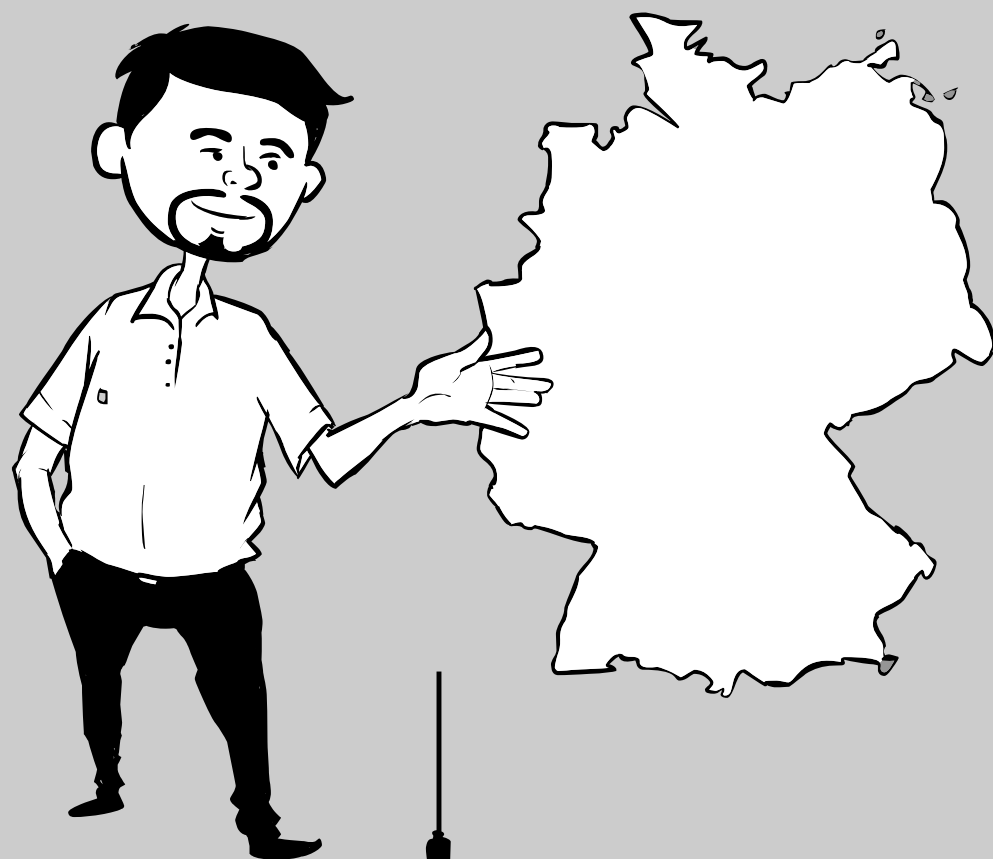
Příloha:

Tabulka č. 7 – Přehled institucí zabývajících se evaluací na Islandu

Název subjektu	Český překlad názvu subjektu	Charakteristika subjektu	Činnost v evaluaci	Kontakt
Althing (angl. Parliament)	Islandský parlament	Zákonodárné shromáždění	Parlament zodpovídá za podobu, stav a rozvoj vzdělávacího systému. Určuje základní cíle, organizační pravidla a administrativní rámec vzdělávání.	http://www.althingi.is/vefur/upplens.html E-mail: editor@althingi.is
Menntamálaráðuneytið (angl. Ministry of Education, Science and Culture)	Ministerstvo školství, vědy a kultury	Ministerstvo zajišťuje odborný dohled nad vzdělávacími procesy, dohlíží na sběr a vyhodnocování dat týkajících se vzdělávání. Parlamentu podává každé tři roky zprávu o vzdělávání na školách a o činnostech a provozu škol.	Ministerstvo provádí kontrolu vzdělávacích institucí a vzdělávacího systému na Islandu. Organizuje externí evaluaci škol na všech stupních a úrovních. Podporuje aktivity interní evaluace ve školách a vzdělávacích institucích. Uplatňuje dva přístupy v interním hodnocení – hodnocení škol a hodnocení metod domácí výuky povinné docházky.	http://eng.menntamalaraduneyti.is/ E-mail: postur@mrm.stjr.is
Skrifstofu sveitarfélags (angl. Local authority)	Místní obecní úřady	Zřizovatelé škol, regionální školské orgány (Island je rozdělen na 171 oblastí, distriktů).	Zřizovatelé mají dohlížecí pravomoc v rámci organizace a obsahu předškolní a primární výchovy, koordinují regionální školské orgány, které dohlíží na nižší sekundární stupeň vzdělávání. Regionální orgány iniciují a podporují aktivity interní evaluace.	Website: viz web konkrétní vybrané oblasti (distriktu) E-mail: viz konkrétní vybraný distrikt

Skóli / stofnun (angl. school / institution)	Jednotlivé školy / vzdělávací instituce	Poskytovatel vzdělávání	Školy jsou povinny ze zákona provádět vlastní interní hodnocení. Zodpovědnost za realizaci interní evaluace nese ředitel školy. Evaluační zprávu předkládají zřizovatelé ve dvouletých intervalech. Často je ustaven evaluační tým, který realizuje evaluaci v dané škole/instituci.	Website: viz web konkrétní vybrané školy/instituce E-mail: viz konkrétní vybraná škola/instituce
Hagstofa Islands (angl. Statistic Iceland)	Statistický úřad Islandu		Statistický úřad Islandu je zodpovědný za získávání a publikování statistických údajů v rámci kontroly vzdělávacího systému na všech úrovních vzdělávání.	http://www.statice.is/ E-mail: information@statice.is
Námsmatstofnun (angl. The Educational Testing Institute)	Institut pro hodnocení vzdělávání	Instituce pod ochranou ministerstva školství, vědy a kultury. Institut je podporovaný státem.	Hlavním úkolem Institutu pro hodnocení je připravit, organizovat a vyvíjet národní srovnávací zkoušky. Zároveň se podílí na mezinárodním srovnávacím výzkumu v oblasti vzdělávání (PISA, IEA). Tendence k mezinárodním účastem ve srovnávacích studiích vzdělávání stoupá teprve v posledních letech. Institut hodnocení vzdělávání je zodpovědný za každoroční publikování výsledků národních srovnávacích zkoušek ve čtvrtém, sedmém a desátém ročníku povinné školní docházky.	http://www.namsmat.is E-mail: namsmat@namsmat.is

OECD – PISA (Programme for International Student Assessment)	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj - PISA (Program mezinárodního srovnávání výsledků žáků)	Mezinárodní program hodnocení výsledků žáků v oblasti čtenářské, přírodovědné a matematické gramotnosti PISA je projekt Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) v oblasti rozvoje lidských zdrojů, vzdělávání a školství.	Mezinárodní evaluační aktivity jsou realizovány prostřednictvím Institutu pro hodnocení vzdělávání (The Educational Testing Institute). Islandský vzdělávací systém je pravidelně zkoumaný odborníky z OECD. Island se podílí na OECD PISA (2000, 2003, 2006, 2009, 2012) a PIRLS studiích a studiích klíčových kompetencí žáků. Například se účastní tematického výzkumu terciárního vzdělávání – viz Zpráva o Islandském systému terciárního vzdělávání za rok 2005, zveřejněna v dubnu 2006. (OECD, 2011)	http://www.namsmat.is/vefurannsoknir/pisa.html http://www.oecd.org/documt0/0,3746,en_2649_358456z39930560_1_1_1_1,00.htm E-mail: namsmat@namsmat.is
IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement)			Island se podílí na IEA studiu čtení v roce 1991, na IEA studiu matematiky a přírodních věd pro povinnou školní docházku (TIMSS).	http://www.iea.nl/iceland.htm E-mail: namsmat@namsmat.is

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU NĚMECKA

Věra Ježková

Úvod

Tento text se zabývá problematikou autoevaluace ve Spolkové republice Německo; předmětem našeho zájmu jsou zejména následující spolkové země: Bádensko-Virtembersko, Bavorsko, Berlín-Braniborsko, Dolní Sasko, Hesensko, Sasko, Severní Porýní-Vestfálsko. Hlavním kritériem výběru bylo, aby byly zastoupeny staré i nové německé země; výběr zemí ovlivnila samozřejmě také dostupnost materiálů jednotlivých spolkových zemí. Berlín a Braniborsko uvádíme společně, neboť mají společnou vzdělávací politiku a některé instituce i společný rámec rozvoje a zajišťování kvality; některé dokumenty jsou koncipovány jako společné pro obě země. Dílčí témata dané problematiky představujeme podle možnosti vždy nejprve obecně – na spolkové úrovni, poté uvádíme konkrétní příklady z vybraných spolkových zemí.

1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání v dané zemi

1.1 Terminologie

Základními pojmy legislativy sledované oblasti jsou **Schulaufsicht** a **Schulinspektion**; v legislativě spolkových zemí se objevuje nejčastěji pojem *Schulaufsicht* (překládáme jako *dohled nad školstvím*). V některých případech z kontextu vyplývá, že pod pojmem *Schulaufsicht* se rozumí státní dohled nad školstvím, jindy je přívlastek „státní“ neuveden. **Dohled nad školstvím** (*Schulaufsicht*) není totožný se školní inspekcí (*Schulinspektion*). V Braniborsku je užíván pojem *Schulvisitation*. Dohled nad školstvím plní několik základních funkcí: poradenskou, podpůrnou, plánovací a kontrolní; jeho součástí bývá také školní psychologická služba. Proto nemůže být jeho synonymem školní inspekce v českém pojetí, která má funkci pouze kontrolní. Dohled je odborný (nad vyučováním, školním kurikulem, *Fachaufsicht*), služební (nad řediteli škol a učiteli, *Dienstaufsicht*) a právní nebo správní (nad správou a řízením škol, *Rechtsaufsicht*, *Verwaltungsaufsicht*). **Školní inspekce** (*Schulinspektion*) znamená kontrolní činnost odborně vzdělaných úředníků vykonávanou ve školách. V některých spolkových zemích byla školní inspekce zřízena jako samostatná instituce.

V dokumentech vzdělávací politiky a metodických materiálech se běžně užívají pojmy **autoevaluace** (*Selbstevaluation*), **interní evaluace** (*interne Evaluation*) a **externí evaluace** (*externe Evaluation*). Definici těchto pojmů jsme nenalezli v dokumentech s platností ve všech spolkových zemích. Námi sledované spolkové země charakterizují tyto pojmy ve svých školských zákonech a různých metodických materiálech podobným způsobem. Zajišťování kvality školní práce se vztahuje ve všech sledovaných zemích na veškerou práci v oblasti výchovy a vzdělávání. V **Berlíně-Braniborsku** je chápána **interní evaluace** jako prostředek vyhodnocování školní práce ve vlastním zájmu školy; jejím prostřednictvím škola reflektuje a dokumentuje efektivitu své činnosti a zahrnuje její výsledky do dalšího plánování. Proces evaluace a její výsledky jsou dokumentovány v evaluační zprávě. V souladu se školským zákonem je v Berlíně cílem **externí evaluace** „zajišťovat standardy platné pro školu, podporovat vývoj a další formulování školních programů, poskytovat poznatky o stavu a kvalitě vyučování a výchovy, organizaci školy a jejím životě a zajišťovat propustnost vzdělávací nabídky školy“ (Schulgesetz für das Land Berlin, 2009, s.15).

Zemský institut pro školu a média Berlín-Braniborsko definuje **rozvoj školy** jako strukturovaný proces změn každé školy jako celku, jehož cílem je zvýšení kvality její práce. Rozvoj školy jako učící se organizace závisí také na respektování názorů žáků, kolegů a rodičů.

Jedním z klíčových pojmů procesu autoevaluace je **školní program** (*Schulprogramm*). I ten charakterizují spolkové země podobným způsobem, neboť plní stejnou funkci. Jako příklad uvádíme pojetí ze školského zákona **Hesenska**: „*Prostřednictvím školního programu vytváří škola rámec, v němž přebírá pedagogickou odpovědnost za vlastní rozvoj a kvalitu své pedagogické práce. Vytváří tím základ pro přehled cílů své práce ve vyučování, výchově, poradenství, pro respektování obecných úkolů školy v oblasti výchovy a vzdělávání a pro stanovení hlavních prostředků dosažení cílů a žádoucích forem spolupráce učitelů.*“ Ve školním programu je třeba uvést informace o potřebě poradenství, organizačním a personálním rozvoji školy. Část programu tvoří plán dalšího vzdělávání učitelů. Škola může stanovit stěžejní body své práce, a tím vytvořit vlastní profil, zejména s ohledem na potřeby svého okolí a vlastní úkoly. Program se musí průběžně vyvíjet, zejména tam, kde se změnila podmínky, nebo kde chce škola nově stanovit své cíle. Program schvaluje školní konference na návrh souhrnné konference (Hessisches Schulgesetz, 2009).

1.2 Legislativní rámec zajišťování kvality školy ve spolkových zemích

Základním rámcem pro legislativu školství všech spolkových zemí jsou **Ústava Spolkové republiky Německo** (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*) a **ústavy jednotlivých spolkových zemí**. V Ústavě SRN se uvádí, že „*veškeré školství je pod dohledem státu*“ (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland 2009). Tuto formulaci mají uvedenu ústavy všech sledovaných zemí kromě Bádenska-Virtemberska.

Kvalita vyučování a její evaluace spadají do oblasti **dohledu nad školstvím**. Každá sledovaná země má dohled nad školstvím legislativně zakotven ve **školském zákoně**; způsob jeho legislativního zakotvení se však liší strukturou i rozsahem. Ve školských zákonech všech sledovaných zemí jsou vyjmenovány instituce pověřené dohledem nad školstvím. Zpravidla je také uvedena evaluace (interní a externí); ta je však zpracována v jednotlivých zemích různě podrobně. Evaluaci mají

uvedenu jako samostatný paragraf Bádensko-Virtembersko, Bavorsko, Berlín, Hesensko a Sasko. Hovoří se o ní také v jiných paragrafech školských zákonů těchto zemí i Braniborska. Povinnost hodnotit kvalitu školy uvádějí explicitně školské zákony Berlína, Braniborska, Sasko a Severního Porýní-Vestfálska. Žádný zákon ji však neuvádí u všech subjektů podílejících se na činnosti školy. Častěji se hovoří o zajišťování kvality školy, méně často o její kontrole. Zobecnění je v tomto případě velmi obtížné; obecně platí, že zajišťování kvality, a zejména její hodnocení, spíše uváděno není. **Školní program** jako nástroj interní evaluace mají zakotven ve školských zákonech všechny sledované země.

Speciální školy jsou uváděny ve školských zákonech v částech věnovaných vzdělávacímu systému; o dohledu nad nimi se zpravidla nehovoří. Vztahuje-li se na ně příslušný zákon, znamená to, že pro ně platí totéž jako pro ostatní typy škol. Speciální pedagogická péče je uváděna také jako součást zákonů o předškolní výchově; opět však nikoliv z hlediska dohledu nad školstvím a/nebo evaluace výchovy a vzdělávání v zařízeních předškolní výchovy.

Předškolní výchova spadá v celé SRN zpravidla do kompetence jiného ministerstva než ministerstva školství. V Bádensku-Virtembersku, Bavorsku, Hesensku, Sasku a Severním Porýní-Vestfálsku (tj. v pěti námi sledovaných zemích) se jedná o ministerstvo (práce a) sociálních věcí (zobecníme-li rozdílné názvy). Do kompetence ministerstva školství (zobecněný název) spadá předškolní výchova v Berlíně, Braniborsku a Dolním Sasku. Na spolkové úrovni je výchozím dokumentem pro předškolní výchovu a záležitosti týkající se mládeže **Sociální zákoník** (*Sozialgesetzbuch*) a na jeho *Osmou knihu* nazvanou **Pomoc dětem a mládeži** (*Sozialgesetzbuch Achte Buch Kinder- und Jugendhilfe*) odkazují některé legislativní dokumenty jednotlivých spolkových zemí. O ověřování kvality pedagogické práce se zmiňují v této souvislosti speciální zákony Braniborska a Severního Porýní-Vestfálska. **Mateřské školy** jsou legislativně zakotveny zpravidla v zákonech o předškolní výchově (ve školských zákonech jsou zmíněny pouze výjimečně). Ve školském zákoně Bádenska-Virtemberska se hovoří o školních mateřských školách v rámci speciální pedagogické péče. Ve školském zákoně Severního Porýní-Vestfálska se hovoří v rámci **speciální pedagogické péče** o rané speciální pedagogické podpoře. V zákonech o předškolní výchově jsou také samostatné paragrafy týkající se výchovy a vzdělávání handicapovaných dětí (Bavorsko, Berlín) nebo zmínky o péči

o postižené děti v jiných paragrafech (týkajících se úkolů v oblasti výchovy a vzdělávání). Mezi **úkoly** (zařízení) **předškolní výchovy** není uváděna jejich evaluace.

Formulace v řadě paragrafů v zákonech jednotlivých zemí jsou totožné nebo velmi podobné. Další směřování legislativy závisí do určité míry na politickém vývoji v jednotlivých spolkových zemích.

1.3 Vztah interní a externí evaluace

Podle Komise Spolku a zemí pro plánování vzdělávání a podporu výzkumu je evaluace školy významná a citlivá oblast, proto školy potřebují dostatek času, prostoru i konkrétní pomoci, aby si vytvořily a etablovaly „kulturu evaluace“. Vedení školy musí podněcovat učitele, aby se do procesu evaluace zapojovali. Úkolem vedení školy je podporovat a organizovat interní evaluaci v podobě autoevaluace i s pomocí externích poradců a z výsledků autoevaluace jsou odvozovány směry dalšího rozvoje školy. Ve všech spolkových zemích je kladen důraz na posilování autonomie školy a její větší odpovědnost.

Interní evaluace spadá do kompetence jednotlivých škol, které při ní využívají často dalších subjektů. Je předpokladem externí evaluace, která poskytuje objektivní pohled na základě srovnatelných kritérií a měřítek. **Externí evaluace** je tedy považována za doplnění interní evaluace.

V Bádensku-Virtembersku je interní a externí evaluace propojena prostřednictvím Zemského institutu pro rozvoj škol. Institut realizuje v přiměřených časových odstupech externí evaluaci, pro jejíž přípravu mu školy zasílají na jeho žádost výsledky své autoevaluace a informace o jejích důsledcích. Školy podporují institut při realizaci externí evaluace. **V Bavorsku** slouží k hodnocení kvality školy a vyučování interní i externí evaluace; **externí evaluace** může být dobrovolná na základě dohody školy s příslušným ministerstvem. Při plánování a realizaci externí evaluace spolupracují úřady dohledu nad školstvím s Agenturou kvality ve Státním institutu pro kvalitu školy a výzkum vzdělávání. Zdůrazňuje se, že externí a interní evaluace jsou vzájemně propojeny a doplňují se. Při externí evaluaci jsou stanovována měřítka zvnějšku a evaluaci provádějí externí evaluátoři. Při **interní evaluaci** je naproti tomu sama škola tzv. „*process owner*“, hodnotí vlastní praxi podle zvolených kritérií s cílem tuto praxi zlepšit a dále rozvíjet. „*Interní evaluace spolu s externí evaluací slouží:*

- *přípravě externí evaluace,*
- *evaluaci opatření stanovených ve shodě s cíli a činnostmi v návaznosti na externí evaluaci,*
- *analýze detailních oblastí. Opatření interní a externí evaluace tak mohou být realizována střídavě.*“ (Interne Evaluation an Bayerns Schulen, 2007, s. 13)

V Dolním Sasku reflektuje školní inspekce také dokumenty školy o její autoevaluaci; školy samy vyhodnocují, které dokumenty jsou relevantní a mají takovou vypovídací hodnotu, aby mohly být předloženy inspekci. Na základě předložených dokumentů zhodnotí tým inspektorů interní evaluaci školy a rozhodne, zda nebo jak dalece může brát v úvahu její výsledky. **V Sasku** slouží **externí evaluace** k hodnocení školy, které má podporovat další rozvoj její kvality. Pro externí evaluaci jsou využívána kritéria a indikátory hodnocení kvality; hlavní součástí externí evaluace je návštěva školy. **Interní evaluace** představuje ověření účinnosti školou přijatých opatření zaměřených na zlepšování kvality její práce; jejím východiskem jsou cíle, které si škola stanovila.

1.4 Historie (auto)evaluace

Diskuse o evaluaci ve vzdělávání začala v Německu teprve koncem osmdesátých let 20. století, tedy později než v jiných evropských zemích. Hlavními podněty pro orientaci vzdělávací politiky na intenzivnější zajišťování kvality školství byly především neuspokojivé výsledky, jichž dosáhli němečtí žáci v mezinárodních výzkumech školní úspěšnosti, zejména ve výzkumech TIMSS 1997 a PISA 2000. V současné době se nachází německý vzdělávací systém pouze uprostřed mezi porovnávanými zeměmi.

Všechny spolkové země iniciovaly po mezinárodních a národních průzkumech úspěšnosti škol nová opatření k zajištění a rozvoji kvality. S cílem zlepšit jejich účinnost a trvalost vytvářejí různé modely kvality a diskutují o nich. Při realizaci konkrétních opatření zaměřených na zajišťování a zvyšování kvality jdou vlastními cestami, i když lze zaznamenat částečně i společná řešení; zásadní směry politiky jsou stanovovány na úrovni Konference ministrů školství. S interní a externí evaluací mají spolkové země poměrně krátkou zkušenost – obě formy začaly zavádět až na počátku tohoto století. Školy se do nich zapojovaly nejprve zpravidla v rámci modelových pokusů. Pojem

evaluace se stává postupně běžným, existují příslušné kontrolní mechanismy.

Z důležitých momentů v historii autoevaluace v Německu stojí za připomenutí zejména následující:

- V červnu roku 2000 se 62 pilotních berlínských škol zapojilo do projektu „**Kvalita školy v Berlíně. Vývoj školního programu a evaluace**“ (*Schulqualität in Berlin. Schulprogrammentwicklung und Evaluation*).
- V roce 2002 se rozhodli ministři školství zavést celoněmecky platné vzdělávací standardy, které měly představovat hlavní kritérium srovnávání škol.
- V roce 2004 byl z podnětu Stálé konference ministrů školství zemí ve Spolkové republice Německo (*Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland, krátce Kultusministerkonferenz, KMK*) založen v Hesensku Institut pro rozvoj kvality ve vzdělávání (*Institut für Qualitätsentwicklung*).
- Ve školním roce 2005/06 byla pro účely externí evaluace zřízena školní inspekce.
- **Komise Spolku a zemí pro plánování vzdělávání a podporu výzkumu** (*Bund-Länder-Kommission für Bildungsplanung und Forschungsförderung, BLK*) začala rozvíjet projekty a publikovat metodické materiály na podporu evaluace škol. Tato komise ukončila svoji činnost k 31. 12. 2007. Její úkoly v oblasti vědy a výzkumu převzala **Společná vědecká konference** (*Gemeinsame Wissenschaftskonferenz*).

Při úvahách o vývoji konceptu kvality pro Berlín byly ověřeny různé modely kvality ostatních spolkových a německy mluvících zemí sousedících s Německem; ukázalo se, že rozdíly jsou zejména ve struktuře a formální skladbě, ale že existuje vysoký obsahový soulad v definicích dobré kvality školy a vyučování. **V Dolním Sasku** musejí v souladu se zákonem školy hodnotit svůj rozvoj každý rok. V přechodném období musely školy provést první hodnocení své práce do 31. července 2009, termínem dalšího hodnocení byl 31. červenec 2011. **V Hesensku** byly vytvořeny nejprve nástroje pro interní evaluaci a teprve poté pro evaluaci externí. Externí evaluace byla zavedena **v bavorských** školách v roce 2004, **v dolnosaských** v dubnu 2006, **v hesenských** ve školním roce 2006/07.

2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace

2.1 Instituce dohledu nad školstvím a další subjekty

Instituce dohledu nad školstvím jsou instituce vládní (politické) a instituce odborné, které podporují činnost institucí politických. Mezi úřady dohledu nad školstvím ve sledovaných spolkových zemích figurují zejména následující:

- **ministerstvo školství** v Bádensko-Virtembersku, Braniborsku, Dolním Sasku, Hesensku, Sasku, Severním Porýní-Vestfálsku (kromě ministerstva školství podléhají jednotlivé druhy škol také jiným ministerstvům),
- příslušná **senátní správa** v Berlíně,
- **vládní prezidium** v Bádensko-Virtembersku,
- **krajská vláda** v Severním Porýní-Vestfálsku,
- **Státní školský úřad** v Bádensko-Virtembersku a Hesensku,
- regionálně příslušné státní školské úřady v Braniborsku,
- **Zemský školský úřad** v Severním Porýní-Vestfálsku.

V některých zemích byla zavedena **školní inspekce**. V Berlíně, Braniborsku a Dolním Sasku působí v rámci nejvyššího úřadu dohledu nad školstvím, v Hesensku ji vykonávají inspektoři vzdělání v Institutu pro rozvoj kvality.

Dalšími subjekty zapojenými do procesu autoevaluace ve sledovaných spolkových zemích jsou:

- v Bádensku-Virtembersku: **Zemský institut pro rozvoj škol** (*Landesinstitut für Schulentwicklung*). Jedná se o centrální instituci zaměřenou na podporu systematického rozvoje a zajišťování kvality ve školách. Spadá do resortu ministerstva školství, kterému spolu se školní inspekcí poskytuje poradenství.
- v Bavorsku: **Státní institut pro kvalitu školy a výzkum vzdělávání** (*Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung*) – centrální instituce poskytující poradenství a podporu všem, kteří se podílejí na utváření dobré školy. Dává impulzy k rozvoji kvality bavorského školství, a to na jedné straně vytvářením různých metodických materiálů, na druhé straně koncepčním podílením se na bavorské vzdělávací politice. V rámci institutu působí **Agentura kvality** (*Qualitätsagentur*); obě instituce odpovídají za dohled nad školstvím. Agentura odpovídá za koncepci externí evaluace; dohled nad školstvím koordinuje a organizuje, školy podporuje při jejich dalším zajišťování kvality.

- v Berlíně: **Institut pro rozvoj kvality ve vzdělávání** (*Institut zur Qualitätsentwicklung im Bildungswesen*) – zaměřuje se především na vývoj a ověřování vzdělávacích standardů; má celoněmeckou působnost.
- v Berlíně a Braniborsku:
 1. **Institut pro kvalitu školy zemí Berlín a Braniborsko** (*Institut für Schulqualität der Länder Berlin und Brandenburg*); tento institut poskytuje poradenství školám, školské správě a vzdělávací politice obou zemí v oblasti rozvoje kvality vzdělávání.
 2. **Zemský institut pro školu a média Berlín-Braniborsko** (*Landesinstitut für Schule und Medien Berlin-Brandenburg, LISUM*) – jediný pedagogický institut, který působí pro dvě spolkové země. Soustřeďuje se na pět hlavních oblastí: rozvoj vyučování, rozvoj školy, personální rozvoj, mediální výchovu a vzdělávací servery, další vzdělávání/vzdělávání dospělých. Těžiště první oblasti spočívá v rozvoji a implementaci kurikulárních dokumentů a materiálů, implementaci vzdělávacích standardů a vývoji úloh pro centrální zkoušky, srovnávací práce aj. Institut vyvinul koncepci podpory interní evaluace. V institutu jsou vzdělávání učitelé, kteří mohou škole poskytovat podporu a poradenství. Kromě toho vznikla na berlínském vzdělávacím serveru provozovaném tímto institutem platforma k interní evaluaci, nabízející zájemcům aktuální materiály.
- V Dolním Sasku: **Dolnosaský zemský úřad pro vzdělávání učitelů a rozvoj školy** (*Niedersächsisches Landesinstitut für Lehrerbildung und Schulentwicklung, NiLS*) – pokrývá širokou oblast zajišťování kvality, zejména: vzdělávání učitelů, implementaci vzdělávacích standardů, evaluaci školy a vzdělávání ředitelů škol z hlediska zodpovědné školy. Provozuje vzdělávací server.
- V Hesensku: **Institut pro rozvoj kvality** (*Institut für Qualitätsentwicklung*) – podporuje rozvoj kvality vzdělávání v celém **Hesensku**. Definuje a ověřuje kritéria kvality a cíle práce školy a vytváří základy nového řízení na bázi rozsáhlého sběru dat. Vyvinul nástroje pro interní evaluaci, byl pověřen úkolem vyvinout a implementovat akceptovatelný návrh externí evaluace.
- V Sasku:
 1. **Zemská vzdělávací rada** (*Landesbildungsrat*). Jedná se o poradní orgán nejvyššího úřadu státního dohledu nad školstvím v záležitostech zásadního významu pro utváření školství.
 2. **Saská vzdělávací agentura** (*Die Sächsische Bildungsagentur, SBA*) a

3. Saský vzdělávací institut (*Das Sächsische Bildungsinstitut, SBI*):

jsou dvěma orgány Saského státního ministerstva školství vykonávajícími funkci státního dohledu nad školstvím. **Saská vzdělávací agentura** provádí ve všech školách odborný dohled, služební dohled nad řediteli škol, učiteli a dalším personálem a dohled nad plněním úkolů spadajících do kompetence zřizovatelů škol. **Saský vzdělávací institut** odpovídá především za rozvoj pedagogických podkladů, koncepcí a učebních osnov, realizaci externí evaluace, všeobecné další vzdělávání a celoživotní učení a centrální další vzdělávání učitelů a vedoucích pracovníků v oblasti školské správy; podílí se také koncepčně na regionálním dalším vzdělávání učitelů.

- V Severním Porýní-Vestfálsku: **Nadace partner pro školy SPV** (*Stiftung Partner für Schule NRW*), což je platforma pro školy v oblasti monitorování vzdělávání v Severním Porýní-Vestfálsku.

2.2 Subjekty podílející se na autoevaluaci v rámci školy

Obecně se na činnosti školy a kontrole její kvality podílejí: **vedení školy, učitelé, žáci a jejich rodiče**, v menší míře **další sociální partneři**, zejména **zřizovatelé škol a podniky** u škol připravujících na povolání. Jejich účast má různou podobu, organizační formy jsou různě nazývány, ve všech zemích se však jedná o různé **učitelské, rodičovské a žákovské konference** (v rámci učitelských konferencí také o **konference předmětové**). Níže citujeme dva příklady ze školských zákonů Saská a Severního Porýní-Vestfálska. „*Závěry učitelské konference vyžadují souhlas školní konference v následujících záležitostech: důležitých opatřeních pro práci školy v oblasti výchovy a vyučování, zejména pro školní program a interní evaluační opatření.*“ (Schulgesetz für den Freistaat Sachsen, 2008, s. 35), **Předmětová konference** „*odpovídá za školní interní zajišťování a rozvoj kvality odborné práce a poskytuje rady o cílech, plánech práce, evaluačních opatřeních a výsledcích evaluace a skládání účtů.*“ (Schulgesetz NRW, 2006)

Ve školských zákonech všech sledovaných zemí kromě Severního Porýní-Vestfálska je zakotveno také **školní poradenství**. Například v braniborském školském zákoně se uvádí: „*Jako úkol dohledu nad školstvím připravuje na nové pedagogické problémy a podporuje pedagogickou odpovědnost učitelů a škol, zejména tím, že pomáhá uvádět do souladu pedagogické cíle a stěžejní body jejich práce, a při rozvoji*

školních programů. ... Školní poradenství poskytuje školám poradenství při interní evaluaci a při vyhodnocování a zprostředkování výsledků externí evaluace.“ (Brandenburgisches Schulgesetz, 2007, s. 117)

3 Autoevaluační zpráva

Autoevaluační zpráva poskytuje informace o stavu rozvoje školy. Škola v ní dokazuje, že je schopna svoji práci systematicky reflektovat a výsledky evaluace zahrnout do dalšího plánování.

Komise Spolku a zemí pro plánování vzdělávání a podporu výzkumu hovoří o následujících **funkcích** autoevaluační zprávy:

- „Prostřednictvím dokumentace se stávají metody evaluace a její závěry závaznými.
- Veřejně přístupné zprávy zvyšují věrohodnost výsledků autoevaluace. Ze zprávy má být zřejmé, jaký byl průběh evaluace a jaké důsledky z ní mohou být vyvozeny.
- Zpráva představuje dobrou formu, jak informovat různé osoby o průběhu a výsledcích evaluace (např. rodiče všech žáků školy).
- O práci školy a jejích výsledcích mohou být obsáhle informováni její významní partneři (např. dohled nad školstvím).
- Prostřednictvím zprávy se mohou podílet na získaných zkušenostech také jiní partneři a školy.“ (Rückmeldung /III/...)

Ilustrace **pojetí** autoevaluační zprávy vyplývá například z dokumentu pro interní evaluaci *berlínských škol*. Zpráva představuje možnost efektivní informační strategie o výsledcích evaluace, které musejí být podle možnosti doplněny dalšími metodami. Nejprve se musí odpovědná evaluační skupina ptát, jaký má být cíl zprávy; je třeba vysvětlit, jedná-li se o skládání účtů z práce školy, nebo o zpětnou vazbu o efektivitě zvláštních opatření (např. projektů). Daný účel potom určuje příslušné formální a obsahové ztvárnění zprávy. Evaluační zpráva představuje souhrnný popis realizace evaluačního programu a obsahuje zejména:

- a) údaje o metodách, nástrojích a výsledcích interní evaluace,
- b) popis a vyhodnocení školních statistik, především o vývoji počtu žáků, absolventech, žácích opakujících ročník a vysvědčeních,
- c) popis a vyhodnocení výsledků zkoušek, srovnávání výkonů škol, výkonových testů, orientačních a paralelních prací, výzkumů výchozích podmínek učení aj.,

d) analýzu výsledků evaluace a popis důsledků pro další formulování školního programu. (Leitfaden zur internen Evaluation, 2007, s. 14)

Evaluční zpráva se předkládá **kolegiu (vyučujícím), školní konferenci a dohledu nad školstvím**; se všemi těmito subjekty o ní také diskutují ti, kteří se podíleli na evaluaci. Rada škol v jednotlivých spolkových zemích uveřejňuje své autoevaluační zprávy na webových stránkách.

4 Proces a nástroje (auto)evaluace

Tato kapitola je zaměřena na procesualní a metodologické aspekty (auto)evaluace v SRN. Speciální pozornost je věnována zejména průběhu školní inspekce jako příkladu externí evaluace (viz podkapitola 4.1) a hlavním nástrojům užívaným v Německu v rámci interní evaluace (viz podkapitola 4.2).

Co se týče obecných metodologických doporučení apod., například v bavorských materiálech se konstatuje, že školy mají k dispozici řadu nástrojů a metod, z nichž mnohé v návaznosti na specifické potřeby (auto)evaluace škol přizpůsobila a vyvinula Agentura kvality při Státním institutu pro kvalitu školy a výzkum vzdělávání. Jsou to zejména nástroje a metody pracující s analýzou dat, standardizovaným dotazováním, strukturovaným pozorováním, systematickou sebereflexí, feedbacku, reflexe ve skupinách. Ve školském zákoně Berlína se uvádí, že „*rozsah a způsob, jímž třídy, kurzy, ročníky a školy plní své vzdělávací a výchovné úkoly, se zjišťuje prostřednictvím evaluace s využitím metod empirického sociálního výzkumu. Patří sem především interní a externí evaluace, školní srovnávací výzkumy, výzkumy jednotlivých typů škol a centrální srovnávání výkonů škol.*“ (Schulgesetz für das Land Berlin, 2009, s. 15)

Pro berlínské a braniborské školy jsou uváděny následující metody využitelné při autoevaluaci:

- **z kvalitativních metod:** cílené rozhovory, otevřené dotazníky, fotodokumentace, kontrolní seznamy, pozorování vyučování, vyhodnocování práce žáků a školní dokumentace, deníky nebo fotografie/videofilmy;
- **z kvantitativních metod:** standardizované, uzavřené dotazníky, analýza školních statistik a testů. (Leitfaden zur internen Evaluation, 2007).

4.1 Průběh školní inspekce jako příklad externí evaluace

Co se týče frekvence návštěv školní inspekce, v tomto aspektu se jednotlivé spolkové země liší. Například **v Berlíně** podstupují veřejné školy evaluaci jednou za pět let, zatímco **v Hesensku** všechny školy jednou za čtyři roky. Dále uvádíme příklad **školní inspekce v Dolním Sasku**, kde je jejím cílem získání podrobných poznatků o kvalitě jednotlivých škol a o kvalitě celého vzdělávacího systému. Dolnosaská školní inspekce informuje Zemský školský úřad o plánovaných inspekcích; Úřad jí dává k dispozici dodatečné informace o jednotlivých školách, jsou-li shledány jako důležité pro hodnocení kvality. Škola dostává tyto informace formou zprávy. Inspekce probíhá pravidelně ve všeobecně vzdělávacích školách a školách připravujících na povolání. Inspekce v soukromých školách může být realizována na jejich žádost. V každé škole provádějí inspekci zpravidla dva inspektori. Ve větších školách mohou být doplněni o další tým.

V průběhu školní inspekce v Dolním Sasku je možné identifikovat čtyři fáze:

- 1. Přípravná fáze:** V této fázi získávají vybrané školy informace o inspekci. Ředitelé škol informují učitele a další pracovníky školy, školní rodičovskou radu a zástupce žáků, zřizovatele školy i partnerské podniky o termínu inspekce a jejím zaměření. Ředitel školy je povinen poskytnout inspektorům požadované dokumenty a zajistit interní organizaci školy během inspekce.
- 2. Realizační fáze:** O průběhu a délce jednotlivých fází návštěvy školy rozhoduje tým inspektorů. Inspekce probíhá nejméně u 50 % učitelů, v menších školách zpravidla u všech. Učitelé nejsou o době, kdy inspektori navštíví jejich výuku, předem informováni. Pozorování ve třídě trvá zpravidla dvacet minut. Prostřednictvím dotazníku je sledováno dvacet kvalitativních aspektů (dílkých kritérií) hodnocení vyučování, která tvoří dohromady čtyři hlavní kritéria: zaměření a struktura vyučování, přiměřenost a diferenciací vyučování, podpora aktivního procesu učení, pedagogické klima. Předmětem pozorování je i výuka studentů učitelství v rámci praxe a výuka zastupujícího učitele. Důkladné prohlídky jsou podrobeny školní budovy, dvůr, sportoviště, několik tříd a odborných pracoven, vybavení učebními pomůckami a technologiemi, stav pracoviště učitelů a všech prostor (Schulinspektion in Niedersachsen, 2007, Instrumente und Methoden...).

Inspektoři vedou individuální, částečně strukturované rozhovory s vedením školy, skupinou učitelů, skupinou rodičů a skupinou žáků. Využívají při tom speciální příručku, obsahující nejdůležitější témata pro rozhovory. Rozhovory jsou vedeny také s dalšími pracovníky školy, ve školách připravujících na povolání i se zástupci partnerských podniků. Jejich cílem je odhalit silné a slabé stránky školy z hlediska různých skupin. Výpovědi nemohou být hodnoceny zpravidla jako reprezentativní, poskytují však zajímavé indicie a zapojují všechny skupiny do průběhu školní inspekce, jejích výsledků a možných důsledků. Tým inspektorů na konci inspekce ve škole poskytuje řediteli školy nebo jeho zástupci a zástupcům skupin, s nimiž byly vedeny rozhovory, ústní zpětnou vazbu. Informace a údaje týkající se jednotlivých osob projednává inspekce zásadně důvěrně; pouze v případě porušení služebních povinností nebo školního řádu informuje inspekce ředitele školy (Schulinspektion in Niedersachsen, 2007, Instrumente und Methoden...).

3. Vypracování zprávy a zveřejnění výsledků: Ředitel školy obdrží přibližně tři týdny po ukončení inspekce návrh písemné inspekční zprávy; součástí inspekční zprávy je také zohlednění vnitřní školní evaluace. Škola může vyjádřit během dalších dvou týdnů své stanovisko, které se připojí k závěrečné inspekční zprávě. Zřizovatel školy obdrží zkrácenou verzi návrhu s částí, která se ho týká; k ní se může vyjádřit. Závěrečnou inspekční zprávu pak dostávají ředitelé škol a Zemský školský úřad po dalších přibližně čtrnácti dnech. Současně získává zkrácenou verzi zprávy obsahující část, která se ho týká, zřizovatel školy. Ředitel školy předá během jednoho týdne plné znění inspekční zprávy školní personální radě, radě rodičů, žakovské radě a školním grémiím. Inspekční zprávy mohou být využívány k účelům metaevaluace a dalšího rozvoje inspekčních metod.

4. Vyvození důsledků ze zjištění školní inspekce: Poté, co tým inspektorů zhodnotí v rámci své inspekce interní evaluaci školy a rozhodne, zda nebo jak dalece může brát v úvahu její výsledky, škola obdrží prostřednictvím zprávy školní inspekce potvrzení výsledků vlastní evaluace, event. také informace o zajímavých rozdílech mezi hodnocením jejím a hodnocením inspekce. V takových případech získává školní inspekce charakter metaevaluace: ověřuje metody, vý-

sledky a následky interní evaluace školy. Více k vyvozování důsledků a vlivu inspekce na zvyšování kvality viz podkapitola 6.1.

Podobným způsobem jako v Dolním Sasku probíhá školní inspekce v Bavorsku a v Berlíně. **V Sasku** jsou specifikovány následující fáze průběhu školní inspekce:

1. kontaktní rozhovor
2. písemné dotazování žáků, rodičů a učitelů
3. analýza dokumentů
4. návštěva školy
 - a) počáteční rozhovor
 - b) prohlídka školy
 - c) rozhovor s vedením školy
 - d) pozorování vyučování
 - e) rozhovory s učiteli, žáky a rodiči
 - f) rozhovor přinášející zpětnou vazbu
5. prezentace výsledků a předání zprávy (Handreichung zum Verfahren, 2008).

4.2 Hlavní nástroje interní evaluace

4.2.1 Autoevaluace ve škole (SEIS)

Autoevaluace ve škole (*Selbstevaluation in der Schule, SEIS*) je metoda hodnocení, která spočívá v rozsáhlých hodnoceních oblastí školní činnosti, event. oblastí kvality, které provádějí představitelé skupin podílejících se na činnosti školy. Tento standardizovaný řídicí nástroj (vypracovaný Bertelsmanovou nadací ve spolupráci s Mezinárodní sítí inovativních školských systémů – Das Internationale Netzwerk Innovativer Schulsysteme, INIS) má pomáhat vedení škol a učitelům evaluovat a plánovat. SEIS zahrnuje veškerou školní práci; kritéria hodnocení v tomto nástroji jsou přizpůsobena Referenčnímu rámci Kvalita školy a vyučování. Nástroj SEIS je užíván pro interní i externí evaluaci a představuje také minimální shodu na tom, co je dobrá škola. Poté, co byl tento nástroj v průběhu čtyř let mezinárodně ověřován, ho mohou školy v Německu využívat ke svému rozvoji. Nástroj uvádí pět základních oblastí kvality (viz Tabulka č. 8).

Tabulka č. 8: Kvalita školy v pěti dimenzích

Požadavky na výchovu a vzdělávání	Učení a vyučování	Vedení a management	Klima školy a školní kultura	Spokojenost
předmětová a věcná kompetence (<i>Fach- und Sachkompetenz</i>)	strategie učení a vyučování	vzor a představy o rozvoji	klima školy	plnění potřeb žáků (akceptování žáků)
sociální kompetence (<i>Sozialkompetenz</i>)	vyvážené vyučování	nalézání rozhodnutí	vztahy ve škole	plnění potřeb rodičů (akceptování rodičů)
kompetence k učení a k metodické kompetence (<i>Lern- und Methodenkompetenz</i>)	hodnocení výkonu žáků	komunikace	vnější vztahy školy	spokojenost učitelů
osobnostně-sociální kompetence a schopnost kreativního myšlení (<i>Selbstkompetenz und Fähigkeit zu kreativem Denken</i>)		operativní management	podpora pozitivního chování	
praktická kompetence (<i>praktische Kompetenz</i>)		motivace a podpora	systém podpory žáků	
plnění požadavků přijímajících škol		plánování, implementace a evaluace		
plnění požadavků světa práce		personální rozvoj		

Zdroj: SEIS macht Schule.

SEIS umožňuje srovnávání s jinými školami. Tak rozsáhlá evaluace jako SEIS má význam teprve tehdy, je-li doplněna o dílčí evaluace (pravidelné reflexe). Součástí těchto evaluací mají být:

- pravidelné reflexe po ukončení jednotlivých témat vyučování prováděné se žáky a poté v ročníkové konferenci a/nebo v týmu,
- pravidelná hodnocení výkonů a chování žáků v třídních nebo týmových konferencích,
- pravidelné reflexe pedagogické práce v ročníkových nebo týmových konferencích či konferencích oddělení,

- bilancování práce v pololetí a na konci školního roku,
- společné analýzy vyučování v předmětových oblastech,
- analýza výsledků paralelních nebo srovnávacích prací,
- analýza školní statistiky,
- zpětná vazba od žáků a jejich rodičů,
- sledování image školy kvůli její dobré pověsti,
- dotazování partnerů v pokračovacích školách, podnicích, v nichž se mladí lidé připravují v rámci praxe na povolání, na vysokých školách atd.

4.2.2 Rámce kvality

Některé spolkové země užívají jako východisko pro interní evaluaci tzv. rámce kvality. **Dolní Sasko** (jako první ze spolkových zemí) poskytlo školám orientaci v tom, čím se vyznačuje dobrá škola. Dokument **Orientační rámec Kvalita školy v Dolním Sasku** (*Orientierungsrahmen Schulqualität in Niedersachsen*) je celostátně platný rámec, popisující podrobně kvalitu školy. Představuje základní materiál pro orientaci škol při práci v dané oblasti. Je určen pro praktické účely. Nabízí četné podněty pro vnitřní rozvoj školy a její evaluaci a je vhodný zejména tam, kde je třeba identifikovat silné stránky a oblasti vyžadující zlepšení. Mohou ho využívat všichni, kteří se podílejí na činnosti školy. Pomáhá jim, aby se dohodli na pojetí kvality školy a rozvoji školního programu. Poskytuje také podněty k opatřením realizovaným v rámci autoevaluace a pro přípravu školní inspekce (*Orientierungsrahmen*, 2006).

Dolnosaský rámec pro hodnocení kvality obsahuje tyto oblasti kvality: 1. výsledky a úspěchy, 2. vyučování a učení, 3. kultura školy, 4. školní management, 5. profesionalita učitelů, 6. cíle a strategie rozvoje školy. **Hesenský referenční rámec Kvalita školy** (*Hessisches Referenzrahmen Schulqualität, HRS*) uvádí téměř stejné oblasti, navíc ještě oblast předpokladů a podmínek. Institut rozvoje kvality vyvíjí pro školy nástroje autoevaluace, usnadňující jim práci s tímto rámcem. **V saském dokumentu** je uvedeno šest oblastí kvality; s prvními dvěma rámci je společných prvních pět oblastí, šestou je kooperace (*Handreichung*, 2008). Téměř totožné oblasti kvality jako dolnosaský rámec uvádí **Rámec pro činnost v oblasti kvality školy v Berlíně** (*Handlungsrahmen Schulqualität Berlin*), který vychází z orientačních rámců pro **Dolní Sasko a Braniborsko**. Oblasti saského rámce jsou dále členěny do celkem 18 znaků a 56 kritérií kvality, Berlín a Dolní Sasko uvádějí 25 kritérií kvality, Braniborsko 27 a Hesensko 24 dimenzí.

4.2.3 Školní program

Školní program představuje další z důležitých nástrojů interní evaluace. Všechny školy ve všech spolkových zemích si školní program vytvářejí. Představují v něm, jak plní své výchovné a vzdělávací úkoly, i zásady jejich plnění. O školním programu rozhodují ve sledovaných zemích následující subjekty: V Berlíně školní konference, souhrnná konference učitelů; v Dolním Sasku souhrnná konference (všech pracovníků školy podílejících se na výchově a vzdělávání); v Braniborsku, Hesensku, Sasku a Severním Porýní-Vestfálsku školní konference.

Školní program v Dolním Sasku vychází z dokumentu *Orientační rámec Kvalita školy v Dolním Sasku*. Na jeho vypracování se podílejí všichni, kteří se účastní života školy, tj. také žáci a jejich rodiče. Školní program obsahuje:

- srozumitelné informace o pedagogickém profilu,
- dlouho-, středně- a krátkodobé cíle,
- katalog opatření zaměřených na rozvoj kvality s reálným plánem jejich realizace,
- koncepci dalšího vzdělávání,
- plán pravidelného bilancování (předkládaný představenstvu),
- dlouhodobou koncepci evaluace, tj. hodnocení situace školy, úspěchů a opatření (Das Schulprogramm...).

V Berlíně a Braniborsku má škola využívat při vývoji svého školního programu podpory Zemského institutu pro školu a média. Školní program vyžaduje schválení úřadu dohledu nad školstvím. Ve školském zákoně Hesenska se konstatuje, že škola vypracovává školní program ve shodě se školami, s nimiž spolupracuje, a se svým zřizovatelem. Může využít poradenství poskytované Institutem pro rozvoj kvality, úřady dohledu nad školstvím nebo dalšími kompetentními institucemi. Pravidelně ověřuje vhodnost implementace programu (interní evaluace).

4.2.4 Zásady a průběh interní evaluace

Nástroj SEIS (*Autoevaluace ve škole*) uvádí následující kroky zajišťující rozvoj kvality (*SEIS macht Schule*):

1. **Společná shoda na kvalitě** (diskuse o rámci kvality, role školního programu, organizace procesů práce).
2. **Společné získávání dat** (plánování a příprava průzkumu – anket, dotazování všech zúčastněných, zjišťování dodatečných údajů o škole).

3. **Interpretace školní zprávy** (softwarově podpořené vypracování zprávy, komentování zprávy, interpretace dat, zjišťování možností dalšího rozvoje).

4. **Rozvoj školy podporovaný daty** (stanovení stěžejních bodů rozvoje, výměna s jinými školami, plánování a realizace opatření, reflexe procesu rozvoje).

V Bavorsku se uvádí následující **průběh interní evaluace** (*Interne Evaluation an Bayerns Schulen*, 2007):

1. přehled současného stavu školy prostřednictvím sběru dat (ověření efektivit přijatých opatření, dosažení cílů)
2. vysvětlení cílů a stanovení indikátorů
3. plánování opatření
4. realizace opatření
5. souhrnná koordinace (porovnání stavu Ist a Soll)
6. ověření dosažení cílů

Proces interní evaluace tvoří zpravidla šest kroků: 1. zadání úkolu vytvořit program evaluace, 2. navržení programu evaluace, 3. projednání a přijetí programu evaluace, 4. týmové plánování a realizace záměru evaluace, 5. týmové vyhodnocení záměru evaluace, 6. předložení evaluační zprávy (Leitfaden zur internen Evaluation, 2007).

Z hlediska zásad interní evaluace sehrává důležitou roli zejména Komise Spolku a zemí pro plánování vzdělávání a podporu výzkumu, která uvádí mj. následující zásady: Při stanovování **záměru** evaluace by se mělo vycházet především ze školního programu a rozvoje vyučování. Evaluační tým podporují evaluační poradkyně. Součástí evaluace je také pravidelné bilancování, tj. kritické posuzování a systematická analýza dosavadního průběhu evaluace. **Výsledky evaluace** ukazují, jak učitelé, žáci a rodiče hodnotí svoji situaci, event. své vztahy ve škole a ke škole a jak vnímají zásadní, charakteristické znaky kvality. Významné je, že jsou dokumentovány různé názory a různá pojetí. Na **analýze** a **interpretaci** výsledků by se měly podílet všechny osoby, které v této oblasti působí. Z výsledků autoevaluace se odvozují důsledky pro další práci školy. Je žádoucí, aby v průběhu vyhodnocování došlo ke shodě na závazných opatřeních a nových cílech rozvoje, např. pro školní program. Nakonec musí být projednány výsledky evaluace a jejich vyhodnocení v grémích a dokumentovány v evaluační zprávě. **Při prezentaci dat** je podstatné, kdo má být jejím adresátem – zda

učitelé, vedení školy, žáci, rodiče, zřizovatel školy nebo veřejnost. Těmto skupinám je také třeba přizpůsobit obsah a formu prezentace (Rückmeldung /III/...).

Komise Spolku a zemí pro plánování vzdělávání a podporu výzkumu podporovala projekt **Zlepšování kvality ve školách a školských systémech** (*Qualitätsverbesserung in Schulen und Schulsystemen*). Jednou z jeho hlavních myšlenek je, že jednotlivé školy by měly postupovat při zlepšování kvality své práce v následujících krocích: „*školní programy – implementace – evaluace – skládání účtů – další plánování*“.

Pro školy v **Berlíně** a **Braniborsku** byly stanoveny následující zásady interní evaluace: Interní evaluace má být demokratický proces. Má být považována za společný úkol všech vyučujících. Podstatné součásti každé evaluace jsou transparentnost, reflexe a komunikace. Použití metod evaluace má smysl pouze tehdy, jestliže jsou na základě jejich výsledků vedeny vyhodnocovací rozhovory se všemi účastníky. Výchozím bodem pro evaluaci je zamyšlení nad tím, k jakému účelu mají být data získávána. Volba předmětu evaluace vychází ze stěžejních bodů školního programu. Kromě toho mohou být odvozeny předměty evaluace z inspekční zprávy, ze shody na cílech dosažené s dohledem nad školstvím nebo z nástroje Autoevaluace ve škole (SEIS).

5 Spolupráce škol

Komise Spolku a zemí pro plánování vzdělávání a podporu výzkumu formulovala stručnou charakteristiku **peer-review**. Uvádí, že jádrem této formy hodnocení je externí hodnocení kvality instituce (školy) skupinou nezávislých odborníků, kteří se nacházejí ve srovnatelné pozici s těmi, jejichž práce má být hodnocena (tzv. „*peers*“); v případě školy to mohou být podle konkrétní oblasti práce vedení školy, učitelé, žáci, rodiče, školní poradci aj. Cílem je podat prostřednictvím externích kompetentních posuzovatelů profesionální zpětnou vazbu o stavu práce, která poskytne kvalitní pohled na danou instituci. Na celoněmecké úrovni vytvořila Komise program **Učit se demokracii a demokracii žít** (*Demokratie lernen und leben*), v jehož rámci se mohou školy do hodnocení formou peer-review zapojovat. Peer-reviews realizují např. ve školách v **Dolním Sasku** a v **Hesensku**; v těchto zemích byly vyzkoušeny nejprve formou modelových pokusů. Podle Komise je jedna z forem autoevaluace vzájemná hospitace ředitelů ve školách. Ředitelé vyhodnocují užité metody

autoevaluace, navzájem se o nich informují, získávají tedy zpětnou vazbu a představu o profesních perspektivách své činnosti.

Nástroj SEIS (Autoevaluace ve škole) umožňuje škole popsat, jaká je skutečně její kvalita. Pomocí srovnávání kvality se již nezakládá rozvoj školy výhradně na intuici, tradici nebo pragmatických rozhodnutích, ale na datech. Data jí pomáhají při plánování a rozhodování. Úspěchy škol jsou měřitelné. Srovnávání s ostatními umožňuje realističtější sebehodnocení. Na srovnávání se zakládá výměna zkušeností. Školy nejsou ponechány samy sobě, ale mohou se učit od sebe navzájem, neboť každá má své silné a slabé stránky; srovnávání utváří školu.

Spolkové ministerstvo pro vzdělávání a výzkum podporuje projekt **Učit se – získávat zkušenosti – vyměňovat**. Benchmarking v denních zařízeních pro děti (LEA: Lernen-Erfahren-Austauschen. Benchmarking in Kindertageseinrichtungen). Ve sledovaných zemích jsme pojem benchmarking v souvislosti se školním vzděláváním nenalezli.

V **Dolním Sasku** se v roce 2002 zapojily 64 školy různého druhu do řešení společného projektu Rozvoj kvality v sítích (*Qualitätsentwicklung in Netzwerken*). Výsledky reflexe této aktivity využily ve svém rozvoji, získané zkušenosti si vyměnily se svými partnery. Východiskem projektu byl Orientační rámec Kvalita školy v Dolním Sasku. Při jeho realizaci byly využity zkušenosti z Rakouska a Nizozemska a z Mezinárodní sítě inovativních škol a školských systémů (*Das Internationale Netzwerk Innovativer Schulsysteme, INIS*). Při zapojení všech úrovní systému (od jednotlivých škol přes instituce dalšího vzdělávání a školské úřady až po vedení projektu na ministerstvu školství) a škol různých druhů byly vyzkoušeny nové formy rozvoje vedoucí k systematickému rozvoji kvality.

6 Výsledky školy

6.1 Vliv inspekce na zlepšování kvality školy

Ve všech sledovaných spolkových zemích se zdůrazňuje kladný vliv externí evaluace na zvyšování kvality školy. Školy reflektují určitým způsobem výsledky školní inspekce. Ty jsou formulovány ve všech sledovaných zemích v inspekčních zprávách. Mají sloužit zavádění opatření zaměřených na zlepšování kvality práce školy. V **Dolním Sasku**, **Hesensku** a **Sasku** se uvádí, že součástí této reflexe je také

tzv. **metaevaluace**, tedy **evaluace evaluace**. Interní evaluace potřebuje doplnění objektivním pohledem zvenku, aby byla zajištěna srovnatelnost vývoje škol. To v podstatě probíhá, neboť inspekční zpráva zohledňuje také vnitřní školní evaluaci. Školy dále vyvozují z výsledků školní inspekce opatření k zajišťování a zlepšování kvality své práce. (Instrumente und Methoden...)

V případě potřeby dochází **po příchodu závěrečné inspekční zprávy** k hodnotícímu rozhovoru mezi ředitelem školy a příslušným referentem Zemského školského úřadu. O rozsahu a době dalších inspekcí rozhoduje Dolnosaská školní inspekce. Před další inspekci jí škola předkládá dokumenty o plánovaných a realizovaných opatřeních ke zlepšení kvality a jejich výsledcích. V případě další inspekce jedná Zemský školský úřad se školou o opatřeních zaměřených na zlepšení práce kvality školy a podpůrných opatřeních. Se školou uzavírá dohodu, v níž jsou stanoveny cíle, konkrétní opatření, časový plán a formy podpory výkonů (např. nabídky poradenství, dalšího vzdělávání, poskytování finančních prostředků). Součástí reakce na výsledky školní inspekce je další formulování školního programu a specifikování směrů dalšího rozvoje školy.

V **bavorském** dokumentu se konstatuje, že po obdržení závěrečné zprávy se s ní seznámí všichni zúčastnění ve škole i příslušní úředníci dohledu nad školstvím a vypracují návrhy doporučení k dalšímu rozvoji školy (Externe Evaluation an Bayerns Schulen, 2005). V **braniborském** školském zákoně se uvádí, že výsledky návštěv školní inspekce jsou poskytovány školám, školským úřadům a zřizovatelům škol pro plnění jejich úkolů. Tyto subjekty poté přijímají opatření ke zlepšení kvality.

6.2 Srovnávání výsledků škol a národní srovnávací testy

V rámci nového celoněmeckého trendu rozvoje kvality školy schválila Konference ministrů školství zavádění **celoněmecky platných vzdělávacích standardů**. Standardy začaly být schvalovány od konce roku 2003, a to pro nižší sekundární a primární stupeň. Umožňují určité sjednocení spolkových zemí z hlediska požadavků hlavních předmětů. Dodržování standardů má být ověřováno jak v rámci jednotlivých zemí, tak i celého Německa. V orientačních nebo srovnávacích pracích nebo v centrálních či decentrálních zkouškách organizovaných na zemské úrovni zjišťují spolkové země, v jakém rozsahu standardů skutečně dosáhly. Vzdělávací standardy jsou považovány za ústřední prvek zajiš-

ťování kvality. Jejich zavádění vyžaduje novou politiku kvality. Periodicky ověřované vzdělávací standardy jsou inovativní a účinné, neboť poprvé v německy mluvících zemích měří kvalitu vzdělávacího systému také na výstupu a umožňují zlepšovat kulturu školy a kvalitu vyučování. Nejen pro Německo platí, že implementace vzdělávacích standardů nesmí být zaměřena primárně na etablování se kultury testování jako prostředku řízení, ale musí sloužit především rozvoji školy a vyučování (Qualität entwickeln, 2008).

V Německu se realizují také **národní výzkumy** školní úspěšnosti, které doplňují následující výzkumy mezinárodní: Mezinárodní výzkum čtenářské gramotnosti (*Progress in International Reading Literacy Study/Internationale Grundschul-Lese-Untersuchung, PIRLS/IGLU*), Němčina a angličtina: výkony žáků v mezinárodní perspektivě (*Deutsch Englisch Schülerleistungen International, DESI*), Zvyšování eficiency matematické a přírodovědné výuky (*Steigerung der Effizienz des mathematisch-naturwissenschaftlichen Unterrichts, SINUS*) a Vzdělávací kvalita školy (*Bildungsqualität von Schule, BIQUA*). Povinnost podílet se na různých srovnávacích průzkumech a pracích mají zakotvenu ve školských zákonech např. **Bádensko-Virtembersko, Hesensko** nebo **Severní Porýní-Vestfálsko**.

Po několik let jsou kromě mezinárodních a národních srovnávacích výzkumů úspěšnosti realizovány **srovnávací práce** k ověřování úspěšnosti škol na úrovni jednotlivých spolkových zemí; nazývají se **VERA** (*Vergleichsarbeiten*). Vycházejí z celoněmecky platných vzdělávacích standardů. Slouží především plošné, každoroční evaluaci jednotlivých škol a tříd. Pro **celé Německo** je vyvinul hesenský Institut pro rozvoj kvality. Od roku 2009 zodpovídá za formulování úkolů v této oblasti Institut pro rozvoj kvality ve vzdělávání, sídlící v Berlíně. Problematickou srovnávání škol se zabývá např. Zemský institut pro školu a média Berlín-Braniborsko. Srovnávací práce jsou nástrojem evaluace a rozvoje kvality, jejichž pomocí mohou školy zjišťovat, zda dosáhly cílů formulovaných ve vzdělávacích standardech. Mohou být vypracovávány v rámci jedné školy na úrovni příslušného ročníku (**v Hesensku** v 6. ročníku z němčiny, matematiky, prvního a druhého cizího jazyka a v 8. ročníku z němčiny, obou cizích jazyků a soutěže v matematice) či na úrovni národní; na národní úrovni se zapojují do srovnávacích prací všechny spolkové země (Hesensko v 6. ročníku – dobrovolně – v němčině a angličtině a v 8. ročníku v matematice). V základních školách v Hesensku se budou konat srovnávací práce po zavedení vzdělávacích standardů

na konci 4. ročníku. Srovnávací práce VERA ve 3. ročníku se realizují od roku 2008 **v celoněmeckém projektu**; a to ve všech šestnácti spolkových zemích. Srovnávací práce VERA pro 8. ročníky byly naplánovány od roku 2009; kdy je zavedlo například **Bavorsko**.

Ke srovnatelnosti výsledků žáků má přispět i **centrální maturita**, která je zaváděna v posledních letech v jednotlivých spolkových zemích (nikoli na celoněmecké úrovni).

7 Efektivita opatření formulovaných v autoevaluační zprávě a výhled do budoucna

Námi analyzované dokumenty spolkových zemí se o efektivitě opatření formulovaných v autoevaluační zprávě nezmiňují, informace o ní jsme nenalezli ani na různých vzdělávacích portálech. Jak vyplývá z výše uvedeného, školy předkládají výsledky autoevaluace různým konferencím, školní inspekci, úřadům dohledu nad školstvím a dalším subjektům. V některých dokumentech se uvádí, podobně jako např. ve školském zákoně **Berlína**, že výsledky interní evaluace je třeba respektovat při dalším formulování školního programu. Domníváme se, že vzhledem ke krátké historii autoevaluace v německých školách bude efektivita opatření formulovaných v autoevaluační zprávě teprve postupně zjišťována, porovnávána a zveřejňována.

V některých spolkových zemích, např. v **Berlíně, Braniborsku, Hesensku, Sasku a Severním Porýní-Vestfálsku**, si v rámci rozvoje své kvality vytvářejí školy podle závazných kritérií tzv. **portrét školy**. Portrét zachycuje v daném okamžiku stav školy; vyžaduje průběžnou aktualizaci. Portréty jsou určeny veřejnosti zainteresované na životě školy a jejím rozvoji, včetně všech, kdo se na činnosti školy podílejí, tj. učitelům a rodičům dané školy i škol jiných, dohledu nad školstvím, partnerům z podpůrných a poradenských systémů, odborné a politické veřejnosti, zřizovatelům škol, „odběratelům“ a partnerům ve sféře hospodářství, vysokým školám a dalším společenským institucím.

Vzhledem k tomu, že autoevaluace i školní inspekce jsou v Německu teprve v počátcích, lze předpokládat, že školy budou dále hledat a specifikovat vlastní cesty evaluace, využívat centrální metodické materiály i materiály vytvořené na úrovni jednotlivých spolkových zemí a vyměňovat si zkušenosti; a to především v rámci jednotlivých spolkových zemí. ■

Zdroje

SPOLEK

Bedeutung von externer Begleitung [online] [cit. 6. dubna 2010]. Dostupné z [www: <http://blk-demokratie.de/materialien/demokratiebausteine/selbstevaluation/selbstevaluation-fuer-schulleitungen/qualitaetssicherung-durch-evaluation.html>](http://blk-demokratie.de/materialien/demokratiebausteine/selbstevaluation/selbstevaluation-fuer-schulleitungen/qualitaetssicherung-durch-evaluation.html).

Bessere Qualität in allen Schulen [online] [cit. 5. května 2010]. Dostupné z [www: <http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xbcr/SID-E5D9CB81-00BC2EFF/bst/Jahresbericht2004Seite26bis27.pdf>](http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xbcr/SID-E5D9CB81-00BC2EFF/bst/Jahresbericht2004Seite26bis27.pdf).

Evaluace škol poskytujících povinné vzdělání v Evropě. Brusel: Eurydice, 2004. ISBN 2- 87116-364-2.

Formen von Schulleitungsevaluation [online] [cit. 6. dubna 2010]. Dostupné z [www: <http://blk-demokratie.de/materialien/demokratiebausteine/selbstevaluation/selbstevaluation-fuer-schulleitungen/formen-von-schulleitungsevaluation.html>](http://blk-demokratie.de/materialien/demokratiebausteine/selbstevaluation/selbstevaluation-fuer-schulleitungen/formen-von-schulleitungsevaluation.html).

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Vom 23.05.1949. (BLBl. I S. 1). Zuletzt geändert durch Gesetz vom 29.07.2009 (BLBl. I S. 2248) m.W.v. 01.08.2009 [online] [cit. 2010-01-13]. Dostupné z [www: <http://dejure.org/gesetze/GG>](http://dejure.org/gesetze/GG).

JEŽKOVÁ, V., KOPP, B., JANÍK, T. *Školní vzdělávání v Německu*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1558-5.

Qualität entwickeln – Standards sichern – mit Differenz umgehen. Kurzfassung [online]. Bonn, Berlin, Bundesministerium für Bildung und Forschung, 2008 [cit. 2010-03-23]. Dostupné z [www: <http://www.bmbf.de/pub/kurzfassung_bildungsforschung_bandsiebenundzwanzig.pdf>](http://www.bmbf.de/pub/kurzfassung_bildungsforschung_bandsiebenundzwanzig.pdf).

Qualitätssicherung durch Evaluation [online] [cit. 5.4.2010]. Dostupné z [www: http://blk-demokratie.de/materialien/demokratiebausteine/selbstevaluation/selbstevaluation-fuer-schulleitungen/qualitaetssicherung-durch-evaluation.html](http://blk-demokratie.de/materialien/demokratiebausteine/selbstevaluation/selbstevaluation-fuer-schulleitungen/qualitaetssicherung-durch-evaluation.html).

Qualitätsverbesserung in Schulen und Schulsystemen [online] [cit. 4. června 2010]. Dostupné z [www: <http://dbs.schule.de/zeigen.html?seite=285>](http://dbs.schule.de/zeigen.html?seite=285).

Rückmeldung (III): Gemeinsam Schlussfolgerungen ziehen [online] [cit. 5. Května 2010]. Dostupné z [www: <http://blkdemokratie.de/materialien/demokratiebausteine/selbstevaluation/rueckmeldung-](http://blkdemokratie.de/materialien/demokratiebausteine/selbstevaluation/rueckmeldung-)

iii-gemeinsam-schlussfolgerungen-ziehen/evaluationsbericht-verfassen.html>.

SEIS macht Schule [online]. Bertelsmann Stiftung [cit. 2010-05-05]. Dostupné z [www: <http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xbcr/SID-46DFA933 E1DA5E80/bst/xcms_bst_dms_15859_2.pdf>](http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xbcr/SID-46DFA933 E1DA5E80/bst/xcms_bst_dms_15859_2.pdf).

Selbstevaluation [online] [cit. 5. května.2010]. Dostupné z [www: <http://blk-demokratie.de/materialien/demokratiebausteine/selbstevaluation.html>](http://blk-demokratie.de/materialien/demokratiebausteine/selbstevaluation.html).

Sozialgesetzbuch Achtes Buch Kinder- und Jugendhilfe in der Fassung des Gesetzes zur Einordnung des Sozialhilferechts in das Sozialgesetzbuch vom 27. September 2003 (BGBl. I S. 3022) [online] [cit. 2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://www.sozialgesetzbuch.de/gesetze/08/index.php?norm_ID=0800100>](http://www.sozialgesetzbuch.de/gesetze/08/index.php?norm_ID=0800100).

Vergleich als Ansporn [online] [cit. 14. května 2010]. Dostupné z [www: <http://www.bertelsmann-stiftung.de/bst/en/media/INISpdfForum02 2003.pdf>](http://www.bertelsmann-stiftung.de/bst/en/media/INISpdfForum02 2003.pdf).

Vergleichsarbeiten zur landesweiten Überprüfung der Leistungsfähigkeit aller Schulen [on-line]. Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland [cit. 2010-04-07]. Dostupné z [www: <http://www.kmk.org/bildung-schule/qualitaetssicherung->](http://www.kmk.org/bildung-schule/qualitaetssicherung-).

BÁDENŠKO- VIRTEMBERSKO

Schulgesetz für Baden-Württemberg (SchG) in der Fassung vom 1. August 1983. *Gesamtausgabe in der Gültigkeit vom 08.08.2009 bis 31.07.2010* [online] [cit. 2010-01-13]. Dostupné z [www: <http://www.landesrechtbw.de/>](http://www.landesrechtbw.de/).

Landesinstitut für Schulentwicklung [online] [cit. 18.5.2010]. Dostupné z [www: <http://www.lesen-in-deutschland.de/html/content.php?objekt=akteure&lid=969>](http://www.lesen-in-deutschland.de/html/content.php?objekt=akteure&lid=969).

Verfassung des Landes Baden-Württemberg. Vom 11. November 1953 (GBl. S. 173) mit Änderungen und Ergänzungen vom 7. Dezember 1959... und vom 6. Mai 2008 (GBl. S. 119). [online] [cit. 2010-01-12]. Dostupné z [www: <http://www.lpb-bw.de/bwverf/bwverf.htm>](http://www.lpb-bw.de/bwverf/bwverf.htm).

BAVORSKO

Bayerisches Gesetz über das Erziehungs- und Unterrichtswesen (BayEUG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 31. Mai 2000 [online] [cit. 2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://by.juris.de/by/gesamt/EUG BY 2000.htm>](http://by.juris.de/by/gesamt/EUG BY 2000.htm).

Externe Evaluation an Bayerns Schulen. Das Konzept, die Instrumente, die Umsetzung [online]. München : Bayerisches Staatsministerium für Unterricht und Kultus, 2005 [cit. 2010-04-12]. Dostupné na [www: <www.isb.bayern.de>](http://www.isb.bayern.de).

Interne Evaluation an Bayerns Schulen. Konzeptionelle Grundlagen, Anregungen und Vorstellung eines Instrumentariums für einen zentralen Bereich der Schulentwicklung [online]. München: Bayerisches Staatsministerium für Unterricht und Kultus, 2007 [cit. 2010-04-12]. Dostupné z [www: <www.isb.bayern.de>](http://www.isb.bayern.de).

Qualitätsagentur: Evaluation an Bayerns Schulen [online] [cit. 12. dubna 2010]. Dostupné z [www: <http://www.isb.bayern.de/isb/index.aspx?MNav=8&QNav=0&TNav=0&INav=0>](http://www.isb.bayern.de/isb/index.aspx?MNav=8&QNav=0&TNav=0&INav=0).

Ländergemeinsame Vergleichsarbeiten in Bayern VERA-8. Handreichung für Umsetzung an bayerischen Schulen [online]. München: Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung, 2009 [cit. 2010-04-07]. Dostupné z [www: <http://vergleichsarbeiten.isb-qa.de/userfiles/Broschuere-VERA8-in-Bayern.pdf>](http://vergleichsarbeiten.isb-qa.de/userfiles/Broschuere-VERA8-in-Bayern.pdf).

Qualitätsagentur im Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung [online] [cit. 12. dubna 2010]. Dostupné z [www: <http://www.isb.bayern.de/isb/index.aspx?MNav=8&QNav=0&TNav=0&INav=0>](http://www.isb.bayern.de/isb/index.aspx?MNav=8&QNav=0&TNav=0&INav=0).

Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung [on-line] [cit. 12. dubna 2010]. Dostupné z [www: <http://www.isb.bayern.de/isb/>](http://www.isb.bayern.de/isb/).

Verfassung des Freistaates Bayern vom 2. Dezember 1946, in Kraft getreten am 8. Dezember 1946, geändert ...in Kraft getreten am 1. Januar 2000 [online] [cit. 2010-01-13]. Dostupné na [www: <http://www.verfassungen.de/de/by/bayern46-index.htm>](http://www.verfassungen.de/de/by/bayern46-index.htm).

BERLÍN-BRANIBORSKO

Bildung für Berlin. Externe Evaluation. Konzept zur Inspektion der Berliner Schulen. Mai 2005 [online]. Berlin: Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung [cit. 2010-04-09]. Dostupné z [www: <http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/schulqualitaet/schule_und_soziale_stadt/inspektionskonzept.pdf>](http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/schulqualitaet/schule_und_soziale_stadt/inspektionskonzept.pdf).

Bildung für Berlin. Handlungsrahmen. Schulqualität in Berlin. Qualitätsbereiche und Qualitätsmerkmale guter Schulen [online]. Berlin: Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung, 2007 [cit. 2010-04-09]. Dostupné z [www: <http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/schulqualitaet/schule_und_soziale_stadt/schulqualitaet.pdf?start&ts=1246008402&file=schulqualitaet.pdf>](http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/schulqualitaet/schule_und_soziale_stadt/schulqualitaet.pdf?start&ts=1246008402&file=schulqualitaet.pdf).

Bildung für Berlin. Stärken sichern, Entwicklung fördern. Qualitätssicherung und Qualitätsentwicklung in der Berliner Schule – Rahmenkonzeption. Mai 2005 [online]. Berlin: Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung, 2007 [cit. 2010-04-14]. Dostupné z [www: <http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/schulqualitaet/schule_und_soziale_stadt/rahmenkonzept.pdf?start&ts=1246008402&file=rahmenkonzept.pdf>](http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/schulqualitaet/schule_und_soziale_stadt/rahmenkonzept.pdf?start&ts=1246008402&file=rahmenkonzept.pdf).

Bildungsserver Berlin Brandenburg [online] [cit. 9. června 2010]. Dostupné z [www: <http://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/index.php>](http://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/index.php).

Gesetz über die Schulen im Land Brandenburg [online] [cit. 2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://www.bravors.brandenburg.de/sixcms/detail.php?gsid=land_bb_bravors_01.c.47195.de>](http://www.bravors.brandenburg.de/sixcms/detail.php?gsid=land_bb_bravors_01.c.47195.de).

Gesetz zur Weiterentwicklung des bedarfsrechten Angebotes und der Qualität von Tagesbetreuung (Kindertagesbetreuungsreformgesetz). Vom 23. Juni 2005 [online] [cit. 2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://www.berlin.de/imperia/md/content/senfamilie/rechtsvorschriften/kitafoeg.pdf>](http://www.berlin.de/imperia/md/content/senfamilie/rechtsvorschriften/kitafoeg.pdf).

Institut für Schulqualität der Länder Berlin und Brandenburg (ISQ) [online] [cit. 7. června 2010]. Dostupné z [www: <http://www.isq-bb.de/>](http://www.isq-bb.de/).

LEA: Lernen-Erfahren-Austauschen. Benchmarking in Kindertageseinrichtungen. 23.03.2010 [online] [11. května 2010]. Dostupné z [www: <http://www.mbjs.brandenburg.de/sixcms/detail.php/bb1.c.157081.de>](http://www.mbjs.brandenburg.de/sixcms/detail.php/bb1.c.157081.de).

Leitfaden zur internen Evaluation für Schulen in Berlin [online]. Ludwigsfelde: Landesinstitut für Schule und Medien Berlin-Brandenburg, 2007 [cit. 2010-05-05]. Dostupné z [www: <www.lisum.berlin-brandenburg.de>](http://www.lisum.berlin-brandenburg.de).

LISUM. Landesinstitut für Schule und Medien Berlin-Brandenburg [online] [cit. 18. května 2010]. Dostupné z [www: <http://www.lisum.berlin-brandenburg.de/>](http://www.lisum.berlin-brandenburg.de/).

Ministerium für Bildung, Jugend und Sport [online] [cit. 22. ledna 2010]. Dostupné z [www: <http://www.mbjs.brandenburg.de/sixcms/list.php/mbjs>](http://www.mbjs.brandenburg.de/sixcms/list.php/mbjs).

Orientierungsrahmen. Schulqualität in Brandenburg. Qualitätsbereiche und Qualitätsmerkmale guter Schulen/Version 2.0 [online]. Potsdam: Ministerium für Bildung, Jugend und Sport, 2008 [cit. 2010-04-14]. Dostupné z [www: <http://www.mbjs.brandenburg.de/media_fast/5527/Orientierungsrahmen_Schulqualitaet_Endversion2008.pdf>](http://www.mbjs.brandenburg.de/media_fast/5527/Orientierungsrahmen_Schulqualitaet_Endversion2008.pdf).

Schulgesetz für das Land Berlin (Schulgesetz – SchulG). Vom 26. Januar 2004 (GVBl. S. 26), zuletzt geändert durch Artikel I des Gesetzes

vom 2. März 2009 (GVBl. S. 62) [online]. Berlin-Mitte: Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung [cit. 2010-01-13]. Dostupné z [www: <http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/rechtsvorschriften/schulgesetz.pdf>](http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/rechtsvorschriften/schulgesetz.pdf).

Schulinspektion. Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung [online] [cit. 23. března 2010]. Dostupné z [www: <http://www.berlin.de/sen/bildung/schulqualitaet/schulinspektion/index.html>](http://www.berlin.de/sen/bildung/schulqualitaet/schulinspektion/index.html).

Schulqualität. Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung [online] [cit. 24. března 2010]. Dostupné z [www: <http://www.berlin.de/sen/bildung/schulqualitaet/index.html>](http://www.berlin.de/sen/bildung/schulqualitaet/index.html).

Schulqualität in Berlin (SQIB) 1999-2004 [online]. Berlin: Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport, 2004 [cit. 2010-06-14]. Dostupné z [www: <http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/schulqualitaet/sqib_bericht_102004.pdf?start&ts=1251706710&file=sqib_bericht_102004.pdf>](http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/schulqualitaet/sqib_bericht_102004.pdf?start&ts=1251706710&file=sqib_bericht_102004.pdf).

Schulvisitation im Land Brandenburg. Handbuch zur Schulvisitation [online]. Potsdam: Ministerium für Bildung, Jugend und Sport, 2008 [cit. 2010-04-14]. Dostupné z [www: <http://www.mbjs.brandenburg.de/sixcms/media.php/5527/handbuch_schulvisitation08.pdf>](http://www.mbjs.brandenburg.de/sixcms/media.php/5527/handbuch_schulvisitation08.pdf).

STRYCK, T. *Qualität und Qualitätssicherung in der Berliner Schule* [online]. Berlin: Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport, 2005 [cit. 2010-03-24]. Dostupné z [www: <http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/schulqualitaet/schule_und_soziale_stadt/foelienvortrag_qualitaetssicherung.pdf>](http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/schulqualitaet/schule_und_soziale_stadt/foelienvortrag_qualitaetssicherung.pdf).

Verfassung des Landes Brandenburg. Vom 20. August 1992 (GVBl. I/92, [Nr. 18], S.298), zuletzt geändert durch Artikel 1 des Gesetzes vom 07. Juli 2009 (GVBl. I/09, [Nr. 09], s. 191) [online] [cit. 2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://www.bravors.brandenburg.de/cms/detail.php?gsid=land_bb_bravors_01.c.23338.de>](http://www.bravors.brandenburg.de/cms/detail.php?gsid=land_bb_bravors_01.c.23338.de).

Verfassung von Berlin vom 23. November 1995, zuletzt geändert durch das neunte Gesetz zur Änderung der Verfassung von Berlin vom 6. Juli 2006 [online] [cit. 2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://www.berlin.de/rbmskzl/verfassung/>](http://www.berlin.de/rbmskzl/verfassung/).

Zweites Gesetz zur Ausführung des Achten Buches des Sozialgesetzbuches – Kinder- und Jugendhilfe – (Kindertagesstättengesetz-KitaG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 27. Juni 2004 (GVBl. I/04, [Nr. 16], S.384), zuletzt geändert durch Artikel 1 des Gesetzes vom 21. Juni 2007 (GVBl. I/07, [Nr. 09], S.110) [online] [cit.

2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://www.bravors.brandenburg.de/sixcms/detail.php?gsid=land_bb_bravors01.c.43373.de>](http://www.bravors.brandenburg.de/sixcms/detail.php?gsid=land_bb_bravors01.c.43373.de)

DOLNÍ SASKO

Die wichtigsten Fragen und Antworten zur Qualitätsentwicklung der Eigenverantwortlichen Schule. Niedersächsisches Kultusministerium [online] [cit. 24. března 2010]. Dostupné z [www: <http://www.mk.niedersachsen.de/servlets/download?C=39799623&L=20>](http://www.mk.niedersachsen.de/servlets/download?C=39799623&L=20).

Die Verfassung des Landes Niedersachsen [online] [cit. 2010-01-12]. Dostupné z [www: <http://www.niedersachsen.de/master/C32598_N15033_L20_D0_I198.html>](http://www.niedersachsen.de/master/C32598_N15033_L20_D0_I198.html).

Evaluation – ohne sie keine systematische Qualitätsentwicklung [online] [cit. 6. dubna 2010]. Dostupné z [www: <http://www.mk.niedersachsen.de/servlets/download?C=40482930&L=20>](http://www.mk.niedersachsen.de/servlets/download?C=40482930&L=20).

Instrumente und Methoden der Schulinspektion [online] [cit. 23. března 2010]. Dostupné z [www: <http://www.mk.niedersachsen.de/servlets/download?C=41782828&L=20>](http://www.mk.niedersachsen.de/servlets/download?C=41782828&L=20).

Niedersächsische Schulinspektion. Niedersächsisches Kultusministerium [online] [cit. 23. března 2010]. Dostupné z [www: <http://www.mk.niedersachsen.de/servlets/download?C=48811042&L=20>](http://www.mk.niedersachsen.de/servlets/download?C=48811042&L=20).

Niedersächsischer Bildungsserver [online] [cit. 8. ledna 2010]. Dostupné z [www: <http://www.nibis.de/>](http://www.nibis.de/).

Niedersächsisches Schulgesetz (NSchG) in der Fassung vom 3. März 1998...geändert...18.6.2009 [online] [cit. 2010-01-13]. Dostupné z [www: <http://www.schure.de/nschg/nschg/nschg.htm>](http://www.schure.de/nschg/nschg/nschg.htm).

Orientierungsrahmen Schulqualität in Niedersachsen [online]. Hannover: Niedersächsisches Kultusministerium, 2006 [cit. 2010-03-24]. Dostupné z [www: <http://www.mk.niedersachsen.de/servlets/download?C=23534508&L=20>](http://www.mk.niedersachsen.de/servlets/download?C=23534508&L=20).

Qualitätsnetzwerke. Qualitätsentwicklung in Netzwerken. Abschlussbericht. Heft 1 [online]. Hannover: Niedersächsisches Kultusministerium, 2005 [cit. 2010-03-24]. Dostupné z [www: <http://www.nibis.de/nli1/quali/quinn_net/06materialien/broschueren/bericht_1.pdf>](http://www.nibis.de/nli1/quali/quinn_net/06materialien/broschueren/bericht_1.pdf).

Schulinspektion in Niedersachsen. RdErl. d. MK v. 7.4.2006 – 25-80260/2 (SVBl 5/2006, S. 154) – VORIS 22410. Bezug: Beschl.d. LReg. v. 19.4.2005 – MK 11-01540/8 (SVBl, S. 271) [online] [cit. 17. května 2010]. Dostupné z [www: <http://www.schure.de/22410/25,80260,2.htm>](http://www.schure.de/22410/25,80260,2.htm).

Schulqualität [online] [cit. 22. března 2010]. Dostupné z [www: <http://www.nibis.de/nibis.phtml?menid=329>](http://www.nibis.de/nibis.phtml?menid=329).

Von anderen Nationen lernen. Beurteilung schulischer Qualität in Niedersachsen. Abschlussbericht Kooperationsprojekt [online]. Niedersächsisches Kultusministerium, 2003 [cit. 2010-03-16]. Dostupné z [www: <http://www.mk.niedersachsen.de/servlets/download?C=2936398&L=20>](http://www.mk.niedersachsen.de/servlets/download?C=2936398&L=20).

HESENSKO

Bildungsmonitoring. Hessisches Kultusministerium [online] [cit. 7. dubna 2010]. Dostupné z http://www.kultusministerium.hessen.de/irj/HKM_Internet?rid=HMK_Internet/sub...

Evaluation von Schulen. Institut für Qualitätsentwicklung [online] [cit. 7. dubna 2010]. Dostupné z [www: <http://www.iq.hessen.de/irj/IQ/_Internet?uid=8de54d71-312a-11110104-348d91954e0c>](http://www.iq.hessen.de/irj/IQ/_Internet?uid=8de54d71-312a-11110104-348d91954e0c).

Hessisches Referenzrahmen Schulqualität (HRS). Entwurf [online]. Hessisches Kultusministerium, Institut für Qualitätsentwicklung (IQ), Februar 2008 [cit. 2010-03-24]. Dostupné z [www: <http://www.cretzschmar-schule.de/Informationen/Referenzrahmen.pdf>](http://www.cretzschmar-schule.de/Informationen/Referenzrahmen.pdf).

Hessisches Kinder- und Jugendhilfegesetzbuch (HKJGB). Vom 18. Dezember 2006. *Gesamtausgabe in der Gültigkeit vom 01.01.2007 bis 31.12.2011* [online] [cit. 2010-01-13]. Dostupné z [www: <http://www.rv.hessenrecht.hessen.de/>](http://www.rv.hessenrecht.hessen.de/).

Hessisches Schulgesetz (Schulgesetz – HSchG -) in der Fassung vom 14. Juni 2005 (GVBl. I S. 442), zuletzt geändert durch Gesetz vom 14. Juli 2009 (GVBl. I S. 265) [online] [cit. 2010-01-13]. Dostupné z [www: <http://www.kultusministerium.hessen.de/irj/HKM_Internet?cid=c1f7ee3ac049d51fa14df6f30a1b156a>](http://www.kultusministerium.hessen.de/irj/HKM_Internet?cid=c1f7ee3ac049d51fa14df6f30a1b156a).

Institut für Qualitätsentwicklung [online] [cit. 7. dubna 2010]. Dostupné z [www: <http://www.iq.hessen.de/>](http://www.iq.hessen.de/).

Schulaufsicht. Hessisches Kultusministerium [online] [cit. 23. března 2010]. Dostupné z [www: <http://www.hessen.de/irj/HKM_Internet?cid=5e3a7fb1bd91609967efa52f22a7aacd>](http://www.hessen.de/irj/HKM_Internet?cid=5e3a7fb1bd91609967efa52f22a7aacd).

Verfassung des Landes Hessen. Vom 1. Dezember 1946. (GVBl. I S. 229, berichtigt GVBl. 1947, S. 106) geändert durch G v. 22.7.1950 ...G v. 20.3.1991 (GVBl. I S. 102) [online] [cit. 2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://www.lawwww.de/hlv/Aktuell/hv_text.htm>](http://www.lawwww.de/hlv/Aktuell/hv_text.htm).

Vergleichsarbeiten. Hessisches Kultusministerium [online] [cit. 7. dubna 2010]. Dostupné z [www: <http://www.kultusministerium.hessen.de/>](http://www.kultusministerium.hessen.de/)

irj/HKM_Internet?rid=HKM_15/HKM_Internet/nav/b3e/b3e60c89-8666-1a01... >.

SASKO

Das Sächsische Bildungsinstitut [online] [cit. 7. dubna 2010]. Dostupné z [www: <www.sachsen-macht-schule.de>](http://www.sachsen-macht-schule.de).

Gesetz zur Förderung von Kindern in Tageseinrichtungen im Freistaat Sachsen [online] [cit. 2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://www.kita-bildungsserver.de/recht/gesetze/saechsisches-gesetz-zur-foerderung-von-kindern-in-tageseinrichtungen-saechskitag/>](http://www.kita-bildungsserver.de/recht/gesetze/saechsisches-gesetz-zur-foerderung-von-kindern-in-tageseinrichtungen-saechskitag/).

Handreichung zum Verfahren der externen Evaluation an sächsischen Schulen. Grundschule, Mittelschule und Gymnasium [online]. Radebeul: Sächsisches Bildungsinstitut, August 2008 [cit. 2010-04-12]. Dostupné z [www: <http://www.sachsen-macht-schule.de/schule/download/download_sbi/handreichung_externe_evaluation.pdf>](http://www.sachsen-macht-schule.de/schule/download/download_sbi/handreichung_externe_evaluation.pdf).

Sächsische Bildungsagentur [online] [cit. 7. dubna 2010]. Dostupné z [www: <http://www.sachsen-macht-schule.de>](http://www.sachsen-macht-schule.de).

Schulgesetz für den Freistaat Sachsen [online]. Dresden : Sächsisches Staatsministerium für Kultus, 2008 [cit. 2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://www.sachsen-macht-schule.de/pdf/br_schulgesetz.pdf>](http://www.sachsen-macht-schule.de/pdf/br_schulgesetz.pdf).

Schulporträt Sachsen [online] [cit. 11. června 2010]. Dostupné z [www: http://www-db.sn.schule.de/output/start.php](http://www-db.sn.schule.de/output/start.php).

Verfassung des Freistaates Sachsen vom 27. Mai 1992 [online] [cit. 2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://www.landtag.sachsen.de/de/landtag/grundlagen/86.aspx>](http://www.landtag.sachsen.de/de/landtag/grundlagen/86.aspx).

SEVERNÍ PORÝNÍ-VESTFÁLSKO

Aufgaben und Struktur der Schulaufsicht in NRW. Position der Fachgruppe Schulaufsicht und Schulverwaltung der GEW-LV NW ... beschlossen von der LFGV am 12. November 2005 in Dortmund [online] [cit. 2010-03-23]. Dostupné z [www: http://www5.gewnrw.de/binarydata/download/Fachgruppen/Aufgaben_und_Struktur_der_Schulaufsicht_in_NRW.pdf](http://www5.gewnrw.de/binarydata/download/Fachgruppen/Aufgaben_und_Struktur_der_Schulaufsicht_in_NRW.pdf).

Gesetz zur frühen Bildung von Kindern (Kinderbildungsgesetz / KiBiz) – Viertes Gesetz zur Ausführung des Kinder- und Jugendhilfegesetzes – SGB VIII. Vom 30. Oktober 2007 Kinderbildungsgesetz (KiBiz) [online] [cit. 2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://www.landtag.nrw.de/portal/www/GB_II/II.2/Gesetzgebung/Aktuell/Aktuelle_Gesetzgebungsverfahren/Kinderbildungsgesetz_KiBiz.jsp>](http://www.landtag.nrw.de/portal/www/GB_II/II.2/Gesetzgebung/Aktuell/Aktuelle_Gesetzgebungsverfahren/Kinderbildungsgesetz_KiBiz.jsp).

Schulgesetz NRW-SchulG vom 15. Februar 2005 /GV. NRW. S. 102/, zuletzt geändert durch Gesetz vom 27. Juni 2006/GV. NRW. S. 278 [online] [cit. 2010-01-15]. Dostupné z [www: <http://www.daseco.biz/schulg-schulgesetz-nrw.html>](http://www.daseco.biz/schulg-schulgesetz-nrw.html).

Schulprogrammarbeit in NRW [online] [cit. 7. dubna 2010]. Dostupné z [www: <http://www.learn-line.nrw.de/angebote/schulprogramm/>](http://www.learn-line.nrw.de/angebote/schulprogramm/).

Verfassung für das Land Nordrhein-Westfalen. Vom 28. Juni 1950 (Fn 1) [online] [cit. 2010-01-12]. Dostupné z [www: <http://www.landtag.nrw.de/portal/www/GB_II/II.2/Gesetze/Verfassung_NRW.jsp>](http://www.landtag.nrw.de/portal/www/GB_II/II.2/Gesetze/Verfassung_NRW.jsp).

Příloha

Tabulka č. 9 – Přehled institucí zabývajících se evaluací v Německu

Stát/země	Název subjektu	Český překlad názvu subjektu	Charakteristika subjektu	Činnost v evaluaci	Kontakt
SRN	Bertelsmann Stiftung	Bertelsmannova nadace	Organizace činná mezinárodně v oblasti soukromého práva. Sídli v Severním Porýní-Vestfálsku.	• nástroje pro interní a externí evaluaci • Autoevaluace ve škole	http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xchg/bst
SRN	Bundesministerium für Bildung und Forschung	Spolkové ministerstvo vzdělávání a výzkumu	Nejvyšší instituce na spolkové úrovni.	zajišťování kvality vzdělávacího systému	http://www.bmbf.de/ E-mail: information@bmbf.bund.de
SRN	Institut zur Qualitätsentwicklung im Bildungswesen (IQB)	Institut pro rozvoj kvality ve vzdělávání	Institute s celoněmeckou působností. Sídli v Berlíně.	další rozvoj, normování a ověřování vzdělávacích standardů	http://www.iqb.hu-berlin.de/ institut E-mail: IQBOffice@IQB.hu-berlin.de
SRN	Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland, Kultusministerkonferenz (KMK)	Stálá konference ministrů školství Konference ministrů školství	Institute sdružující ministry odpovědné za vzdělávání, výchovu, vysoké školy, výzkum a kulturní záležitosti.	• stanovování zásadních směrů vzdělávací politiky • zajišťování kvality vzdělávacího systému (vzdělávací standardy, monitorování vzdělávání, srovnávací výzkumy a práce – TIMSS, PIRLS/IGLU, PISA)	http://www.kmk.org/ E-mail: poststelle@kmk.org
SRN/ Bádensko-Virtembersko	Landesbildungsserver Baden-Württemberg	Zemský vzdělávací server Bádensko – Virtembersko	Vzdělávací server.	stránky věnované rozvoji kvality a školy	http://www.schule-bw.de/aktuelles/

SRN/ Bádensko-Virtembersko	Landesinstitut für Schulentwicklung	Zemský institut pro rozvoj škol	Institute resortu ministerstva školství.	• podpora systematického rozvoje a zajišťování kvality ve školách • poskytování poradenství ministerstvu školství a školní inspekci	http://www.kultusportal-bw.de E-mail: poststelle@ls.kv.bwl.de
SRN/ Bádensko-Virtembersko	Ministerium für Kultus, Jugend und Sport Baden-Württemberg	Ministerstvo školství, mládeže a sportu Bádensko-Virtemberska	Nejvyšší úřad dohledu nad školstvím.	rozvoj kvality vzdělávání	http://www.kultusportal-bw.de/ E-mail: Poststelle@km.kv.bwl.de
SRN/ Bavorsko	Bayerischer Schulserver	Bavorský školský server	Školský server.	stránky věnované rozvoji školy a poradenství; materiály	http://www.schule.bayern.de/
SRN/ Bavorsko	Bayerisches Staatsministerium für Unterricht und Kultus	Bavorské státní ministerstvo vyučování a školství	Nejvyšší úřad dohledu nad školstvím.	rozvoj kvality školy: • mezinárodní srovnávací školní • ověřování vzdělávacích standardů • práce srovnávací výkony škol	http://www.km.bayern.de/km/index.asp
SRN/ Bavorsko	Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung (SBI)	Státní institut pro kvalitu školy a výzkum vzdělávání	Centrální instituce poskytující poradenství a podporu všem, kteří se podílejí na utváření dobré školy.	impulzy k rozvoji kvality bavorského školství: • produkce metodických materiálů • koncepční práce pro vzdělávací politiku	http://www.isb.bayern.de/isb/ E-mail: kontakt@isb.bayern.de
SRN/ Bavorsko	Qualitätsagentur im Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung	Agentura kvality při Státním institutu pro kvalitu školy a výzkum vzdělávání	Institute zaměřená na zajišťování a rozvoj kvality bavorského školství jako celku.	• koncepce externí evaluace • koordinace dohledu nad školstvím • podpora škol při zajišťování kvality	http://www.isb.bayern.de E-mail: kontakt@isb.bayern.de

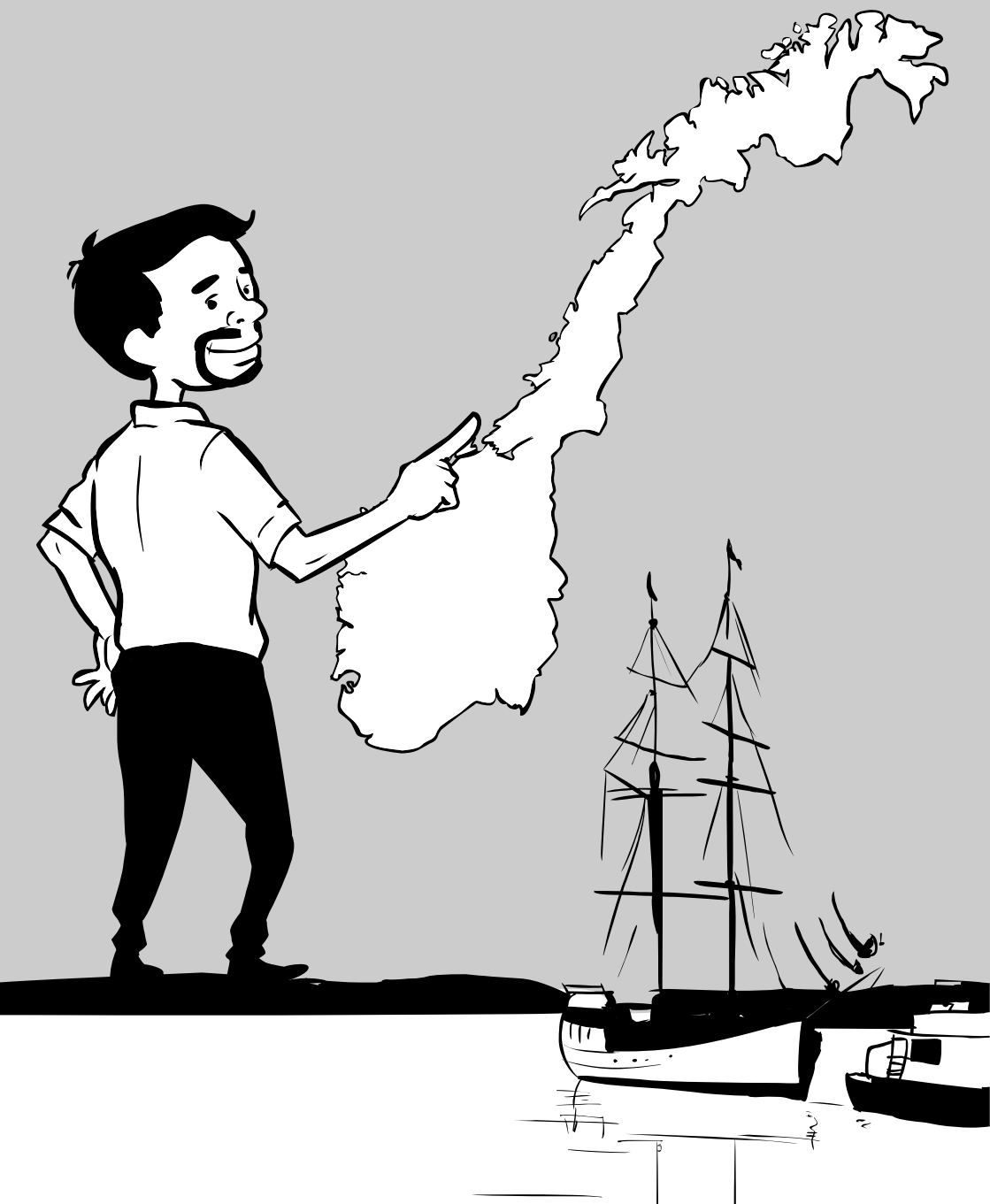
SRN/Berlin-Brandiborsko	Bildungsserver Berlin-Brandenburg	Vzdělávací server Berlin-Brandiborsko	Vzdělávací server.	stránky věnované kvalitě školy: • rozvoj školy • kultura školy • zajišťování kvality • modelové pokusy	http://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/index.php
SRN/Berlin-Brandiborsko	Institut für Schulqualität der Länder Berlin und Brandenburg (ISQ)	Institut pro kvalitu školy zemi Berlin-Brandiborsko	Nezávislá vědecká instituce při Svobodné univerzitě v Berlíně.	poradenství školám, školské správě a vzdělávací politice v oblasti rozvoje kvality vzdělávání: • srovnávací práce • školní inspekce • autoevaluace	http://www.isq-bb.de/ E-mail: info@isq-bb.de
SRN/Berlin-Brandiborsko	Landesinstitut für Schule und Medien Berlin-Brandenburg (LISUM)	Zemský institut pro školu a média Berlin-Brandiborsko	Jediný pedagogický institut, který působí pro dvě spolkové země.	• rozvoj vyučování • rozvoj školy • informace ke zkouškám a srovnávacím pracím	http://www.lisum.berlin-brandenburg.de/sixcms/detail.php?template=lisumb_start_d
SRN/Berlin	Max-Planck-Institut für Bildungsforschung	Institut Maxe Plancka	Interdisciplinární výzkumná instituce zaměřená na studium vývoje člověka a vzdělávání.	realizace národních srovnávacích výzkumů doplňujících výzkumy TIMSS a PISA	http://www.mpib-berlin.mpg.de/index_js.htm v rámci jednotlivých oddělení uvedeny e-mailové adresy na jejich ředitele
SRN/Berlin	Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung	Senátní správa pro vzdělávání, vědu a výzkum	Nejvyšší instituce dohledu nad školstvím.	rozvoj kvality školy: • interní evaluace • školní inspekce • školní program • srovnávací práce	http://www.berlin.de/sen/bwf/index.html

SRN/Brandiborsko	Ministerium für Bildung, Jugend und Sport (MBJS)	Ministerstvo vzdělávání, mládeže a sportu	Nejvyšší úřad dohledu nad školstvím.	rozvoj a zajišťování kvality školy – odkaz na LISUM	http://www.mbjs.brandenburg.de/sixcms/list.php/mbjs
SRN/Dolní Sasko	Evaluationsportal des NIS	Evaluační portál Dolnosaského zemského úřadu pro vzdělávání učitelů a rozvoj školy	Evaluační portál.	informace a materiály	http://nline.nibis.de/evaluation/menue/nibis.phtml E-mail: evaluation@nibis.nibis.de
SRN/Dolní Sasko	Landesschulbehörde	Zemský školský úřad	Instituce odpovídající za veškeré školství v Dolním Sasku.	• vedení dohledu nad školstvím • podpora samostatnosti škol a jejich zřizovatelů	http://www.landesschulbehoe-de-niedersachsen.de/ E-mail: poststelle@lschb-ig.niedersachsen.de
SRN/Dolní Sasko	Niedersächsischer Bildungsserver (NIBIS)	Dolnosaský vzdělávací server	Vzdělávací server.	stránky věnované kvalitě školy: • dokumenty, materiály • Orientační rámec Kvalita školy • poradenství pro rozvoj škol • odkaz na evaluační portál NiLS	http://www.nibis.de/
SRN/Dolní Sasko	Niedersächsisches Kultusministerium	Dolnosaské ministerstvo školství	Nejvyšší úřad dohledu nad školstvím.	rozvoj školy a kvality: • TIMSS, PISA, IGLU • rozvoj kvality a evaluace • diagnostické a srovnávací práce, VERA	http://www.mk.niedersachsen.de/live.php?navigation_id=1813&psmand=8 E-mail: poststelle@mk.niedersachsen.de

SRN/Dolní Sasko	Niedersächsisches Landesinstitut für Lehrerbildung und Schulentwicklung, NILS	Dolnosaský zemský úřad pro vzdělávání učitelů a rozvoj školy	Instituce podporující zemskou vládu v rozvoji školství a vzdělávání učitelů.	• zajišťování kvality ve vzdělávání učitelů • implementace vzdělávacích standardů • evaluační portál • vzdělávání ředitelů škol z hlediska zodpovědné školy • vzdělávací server NIBIS	http://nibis.ni.schule.de/nibis.phtml?menid=1175 E-mail: info@nibs.nibis.de
SRN/Hesensko	Bildungsserver Hessen	Vzdělávací server Hesensko	Vzdělávací server.	projekty k zajišťování a rozvoji kvality školy a vyučování	http://netzwerk.bildung.hessen.de
SRN/Hesensko	Hessisches Kultusministerium	Hesenské ministerstvo školství	Nejvyšší úřad dohledu nad školstvím.	zvyšování kvality škol	http://www.kultusministerium.hessen.de/ E-mail: poststelle@hkm.hessen.de
SRN/Hesensko	Institut für Qualitätsentwicklung	Institut pro rozvoj kvality	Evaluační agentura podporující rozvoj kvality vzdělávání.	• podpora rozvoje kvality vzdělávání, samostatnosti a odpovědnosti škol • definování a ověřování kritérií kvality a cílů školní práce • vývoj nástrojů autoevaluace pro školy	http://www.iq.hessen.de/
SRN/Sasko	Bildung – Sachsen macht Schule	Vzdělávání – Sasko dělá školu	Vzdělávací portál ministerstva školství.	• zajišťování kvality: evaluace škol • vzdělávací standardy • srovnávání výkonů žáků • orientační práce	http://www.sachsen-macht-schule.de/schule/index.htm

SRN/Sasko	Landesbildungsrat Sachsen	Zemská vzdělávací rada Sasko	Nejvyšší poradenské grémium ministerstva školství.	poskytování poradenství ministerstvu školství mj. v oblastech: • (další) vzdělávání učitelů • kurikulární reforma • rozvoj a hodnocení kvality: portrét školy, orientační práce, zprávy o mezinárodních studiích	http://www.imib.med.tu-dresden.de/diabetes/lbr/Auftrag.htm
SRN/Sasko	Sächsische Bildungsagentur, SBA	Saská vzdělávací agentura	Úřad dohledu nad školstvím podřízený ministerstvu školství.	• dohled nad dodržováním platných zákonů a předpisů v rámci dohledu nad školstvím • poradenství školám a jejich partnerům • záležitosti učitelů a organizace jejich dalšího vzdělávání	http://www.sachsen-macht-schule.de/sba/4457.htm
SRN/Sasko	Sächsisches Bildungsinstitut, SBI	Saský vzdělávací institut	Instituce saského ministerstva školství.	• rozvoj kvality vyučování a školy • další vzdělávání učitelů • vývoj kurikulárních dokumentů • externí evaluace	http://www.sachsen-macht-schule.de/sbi/
SRN/Sasko	Staatsministerium für Kultus und Sport	Státní ministerstvo školství a sportu	Nejvyšší úřad dohledu nad školstvím.	• zajišťování kvality: evaluace školy • vzdělávací standardy aj.	http://www.sachsen-macht-schule.de/smk/

SRN/Severní Porýní- Vestfálsko	Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen	Ministerstvo školství a dalšího vzdělávání země Severní Porý- ní-Vestfálsko	Nejvyšší úřad dohle- du nad školstvím.	• rozvoj školy a vyučová- ní (zajišťování kvality) • vzdělávání učitelů	http:// www.learn-line.nrw.de/ start.html E-mail: poststelle@msv.nrw.de
SRN/Severní Porýní- Vestfálsko	Schulministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen. Das Bildungsportal	Ministerstvo školství a dalšího vzděla- vání země Severní Porýní-Vestfálsko. Vzdělávací portál	Vzdělávací portál.	stránky: • ke vzdělávací politice • pro učitele: příklady dobré praxe • k zajišťování standardů	http://www.schulministerium .nrw.de/BP/index.html E-mail: poststelle@msv.nrw.de
SRN/Severní Porýní- Vestfálsko	Stiftung Partner für Schule NRW	Nadace Partner pro školu SPV	Platforma pro školy v oblasti monitorování vzdělávání.	• podpora výchovy a vzdělávání, mj. v ob- lastech: • klíčové kompetence žáků • portréty školy • časopis pro ředitele a učitele Forum Schule	http://www.partner-fuer-sch ule.nrw.de/ E-mail: post@partner-fuer-schule .nrw.de

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU NORSKA

Kamil Janiš ml., Karel Rýdl

Úvod

Níže uvedená stať se zabývá tématem (auto)evaluace ve školství v Norském království (dále jen Norsko). Norsko patří se svým počtem obyvatel (4 953 000) mezi „menší“ země v rámci evropského kontinentu. Avšak svou rozlohou 385 199 km² se naopak řadí mezi země s největší rozlohou v Evropě. Uvedené skutečnosti jsou způsobeny specifickou geografickou polohou, která se v širším kontextu projevuje i v oblasti školství a do jisté míry je zohledněna i v samotném vzdělávacím procesu. Faktory, které se již přímo odrážejí ve vzdělávacím systému, jsou vysoká životní úroveň (standardně jedna z nejvyšších na světě) a s ní související ekonomické bohatství umožňující investovat do vzdělávání nadprůměrných 6,6% z HDP (Kaldestad a kol., 2009, Velvyslanectví, 2011).

V roce 1987 bylo vydáno rámcové národní kurikulum, jehož hlavní myšlenkou je „vzdělávání pro všechny“. Inkluzivní školství opírající se

o principy participace státní a samosprávné moci (obce), vzájemné solidarity, multikulturality a respektu k individuálním zájmům každého jedince je rozvíjeno v celé zemi.

Školy na území norského království jsou členěny podle dosahovaného stupně vzdělání a poskytovaného typu vzdělávání na tyto druhy: mateřské školy (*barnehage*), základní školy (*grunnskole*), střední školy (*Videregående Skole*), střední odborné školy (*laerlingordning*), vyšší odborné školy (*fagskole*) a vysoké školy (*Universitet/Høgskole*). Předškolní vzdělávání je dětem v Norsku poskytováno v mateřských školách, které jsou trojího typu. Jedná se o mateřské školy venkovní (*naturlbarnehage*), rodinné (*familiebarnehage*) a běžné (*vanlige barnehage*).

1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání v Norsku

1.1 Terminologické vymezení a vztah interní a externí evaluace

V Norsku existují dva rovnoprávné úřední jazyky – Nynorsk (moderní norština) a Bokmål (knižní norština). I když Nynorsk používá méně lidí, jsou v něm psány mj. i vládní dokumenty. Ve školském zákoně jsou uvedeny pojmy hodnocení (*vrdering*, assessment) a evaluace (*evaluating*, evaluation). Pojem *vrdering* (hodnocení) se vztahuje k hodnocení práce ve školách, ale i k hodnocení žáků. Termín *evaluating* (evaluace) se zpravidla používá k hodnocení v souladu s cíli dle zákona. Z prostudovaných materiálů k této stati vyplynula jistá nejednotnost ve vymezení a užívání pojmů hodnocení a evaluace, ani v anglicky psaných textech nejsou pojmy (*assessment* a *evaluation*) výrazněji odlišeny, resp. dalo by se říci, že téměř splývají.

Za interní hodnocení (*intern vrdering*, *intern evaluating*, internal evaluation) a sebehodnocení (*egenvrdering*, *egenevaluering*, self-evaluation, self-assessment) odpovídají a provádějí jej sami zaměstnanci školy (učitelé, ředitel/ka) a zřizovatel školy (zpravidla obec či kraj). Předmětem interní evaluace je hodnocení vedení školy, učitelů, znalostí žáků a hodnocení strategie školy. Externí hodnocení (*ekstern vrdering*, *ekstern evaluating*, external evaluation) se orientuje spíše na naplňování zákona; škola si však může požádat o externí hodnocení z důvodu kvalitnější reflexe své práce (blíže viz kapitola 4). (Education Act, 2011, Norsk landrapport, 2011, OECD, 2011a; OECD, 2011b)

V rámci terminologického vymezení je nutné upozornit, že v anglicky psaných dokumentech o norském vzdělávacím systému se užívá termín vlastník školy (*school owner*). V českém jazyce se ve stejném pojetí užívá termín zřizovatel školy (*school founder*). Tyto termíny jsou ve zprávách OECD rozlišovány, ale z nám známých dokumentů nevyplývá žádný obsahový rozdíl. V textu užíváme termín zřizovatel, který je českému čtenáři bližší.

1.2 Legislativní rámec

Norsko je relativně liberální v oblasti legislativy týkající se (auto)evaluace a hodnocení škol. Prakticky jediným dokumentem vymezujícím předkládané téma je Zákon o základním a středním vzdělávání, tzv. školský zákon (*Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringslova*), který vešel v platnost 17. července 1998 a v letech 2010 a 2011 byl novelizován. V nové podobě platí od 1. srpna 2011.

Norský školský zákon je rozdělen na 16 kapitol v celkovém rozsahu 54 stran, a to včetně všech listů. Celkově je zákon pojat spíše obecně než konkrétně. Naplňování obecných cílů může být realizováno i prostřednictvím experimentálního pojetí výuky, které může být mimo rámec daného zákona a dalších předpisů; experimentální výuka vyžaduje povolení ministerstva. Rozsah odpovědnosti za hodnocení kvality a naplňování výše uvedených cílů je obecně popsán v zákoně v části 13, odst. 10, je přenesen na obce a kraje. Jejich povinnosti jsou vymezeny i v dalších paragrafech (Education Act, 2011).

1.3 Stručná historie (auto)evaluace v Norsku

Autoevaluace (*egenevaluering*) v Norsku stála v centru pozornosti od poloviny padesátých let 20. století s cílem dokumentovat rozsah schopnosti vzdělávacího sektoru naplnit národní vzdělávací cíle dané legislativou a efektivně využívat prostředky (zjišťování eficientního vztahu mezi vstupy a výstupy systému). Celkově se ale vzhledem k tradicím Norska a nerovnoměrnosti geografických podmínek evaluační systém vyvíjel velmi pomalu. První celoplošná výzkumná šetření s cílem zajistit potřebné podklady pro statistická vyjádření byla provedena až koncem šedesátých let minulého století. Na jejich základě byla potom formulována perspektivní vzdělávací politika a její hodnocení, které nadále mělo probíhat ve dvou liniích:

- efektivita strukturálních a organizačních opatření,
- efektivita zvoleného vzdělávacího obsahu.

Všechna rozhodnutí o změnách v norské vzdělávací sféře byla průběžně analyzována a vyhodnocována speciálně jmenovanými skupinami expertů z výzkumných pracovišť, většinou při vysokých školách, a doplněných z řad regionálních a místních politiků.

V polovině devadesátých let byla zpracována Zpráva č. 47 pro norský parlament (1995/96), která navrhla systém hodnocení žáků ve školách (průběžné i závěrečné), jednotlivých škol (pravidelná periodická auto-evaluace instituce) a celého systému ve smyslu efektivit **Národního vzdělávacího programu** s cílem zvyšování jeho kvality. Tyto cíle měly být dosaženy čtyřmi opatřeními:

- pravidelným poskytováním relevantních dat pro kontrolu státu, obcím a školám,
- získáváním potřebných informací jako základu pro poradenství a další rozvoj kvality,
- poskytováním informací o kvalitě systému a jeho trendech veřejnosti,
- podporou užitečnějšího využívání poskytovaných materiálních zdrojů.

Zaměření na hodnocení kvality v oblasti povinné školní docházky mělo zajistit získání dat podle experty navržených a politiky „nucené“ schválených ukazatelů a hodnotících kritérií ekonomické, sociální, pedagogické a obecně kulturní povahy; tato kritéria a ukazatele korespondují s ukazateli zpráv a šetření OECD *Education at a Glance*.

Koncem devadesátých let minulého století byla předložena další Zpráva č. 28 pro norský parlament (1999), ve které byl navržen další postup v systémové vnější evaluaci norské vzdělávací soustavy nejen pro hodnocení primární a sekundární úrovně, ale i dalších úrovní – vyšší sekundární, terciární (včetně efektivit pedagogického výzkumu), i podnikového vzdělávání. Současně byly jednotlivými aktéry navrženy strategické postupy a témata pro oblast vnitřního hodnocení škol. Hlavním tématem v této oblasti měla být efektivita didaktických procesů ve třídách (otevřené učebny), tok informací uvnitř škol přes elektronická média. Poprvé se také objevil požadavek na účast zástupců komun (zřizovatelů) při vnějším hodnocení regionálních škol.

Logickým krokem byly potom úvahy ministerstva vzdělávání o založení speciálního národního ústavu nebo rozvojového centra. V roce 1999 byla založena **Národní rada pro vzdělávání**, která převzala

úkoly bývalé Národní komise a Národního centra pro vzdělávací prostředky.

V roce 2000 byly ministerstvem navrženy také první verze diagnostických testů pro zjišťování úrovně žáků v oblasti čtení pro 2. a 7. ročník povinného vzdělávání¹¹. Tyto národní testy měly podpořit nikoliv zúžení metod a forem učení, ale naopak jejich větší pestrost, čímž mělo být zajištěno, že učitelé nebudou „trénovat“ žáky pouze v učební látce sledované testy. Testování bylo tedy zaměřeno především na:

- systematický rozbor odpovědí žáků při zkoušení,
- míru experimentování s alternativními metodami výuky,
- úroveň místních experimentů při hodnocení bez známkování na úrovni (ISCED2),
- rozvoj poradenství a podpůrných aktivit pro místní a centrální zkoušky,
- zlepšování rozvoje testovací kultury ve školách mezi učiteli s využíváním diagnostických testů,
- pravidelnou účast Norska v mezinárodních šetřeních (PISA, TIMSS, PIARLS), včetně důkladné interpretace zjištěných výsledků.

V roce 2001 přijal parlament Zákon o vysokých školách a na jeho základě byla v roce 2003 založena nezávislá *Norská agentura pro zjišťování kvality ve vzdělávání* (NOKUT); její nezávislost spočívá především v jakési definitivní platnosti některých rozhodnutí, která nemohou být přezkoumána ministerstvem. Zaměřuje se především na zajišťování a podporu kvality vysokoškolského vzdělávání a zároveň plní i funkci akreditační komise (NOKUT, 2011). I když je NOKUT nezávislou organizací, jeho pravomoci a flexibilita byla omezena různými předpisy a zákony. Tento fakt se projevil v hodnotící zprávě z roku 2008 (NOKUT er kvallitetssikra, 2008).

V roce 2004 byl vytvořen Národní systém hodnocení kvality (NKVS – *Nasjonalt kvalitetsvurderingssystem*); blíže je specifikován v podkapitole 4.2 a tabulce č. 10.

¹¹ Plnohodnotné testování čtenářské gramotnosti a matematiky bylo zavedeno v roce 2004. Po vyhodnocení testů v roce 2004 byly testy podrobeny tvrdé kritice, kdy začaly být vnímány jako „bič“ na špatné školy, došlo i k částečnému bojkotu. Po reflexi ze strany odpovědných orgánů došlo k zjednodušení administrativy a zkrácení celkové časové zátěže, která byla nutná k jejich realizaci ze strany učitelů. Bylo zdůrazněno, že národní testy jsou pouze částí celkového hodnocení kvality.

2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace

V Norsku nejsou žádné konkrétní organizace (úřady apod.) nebo jednotlivci, kteří by byli zodpovědní pouze za provádění vnitřního hodnocení. Přesto existuje politická vůle k vytvoření jistého národního rámce hodnocení a snaha o zvyšování kompetencí vztahujících se k hodnocení a posuzování. Tyto snahy jsou výsledkem stagnace v žebříčku PISA – reakcí jsou i nově zavedené projekty, viz podkapitola 6.2 (Improving school leadership, 2007; Educational Evaluation and Assessment in Norway, 2011).

Místní odpovědné orgány za vzdělávání, obce a kraje musejí mít přehled a informace o situaci na škole a jejích výsledcích. Na úrovni jednotlivých škol je vedení/ředitel školy zodpovědný za provádění systematického interního hodnocení. Jak vedení, tak i učitelé, se na tomto procesu podílejí. Kromě toho se předpokládá, že jsou v něm zahrnuti i žáci a jejich rodiče. Celkově je kladen velký důraz na zachování odpovědnosti za hodnocení na jednotlivých školách na zřizovatelích. Jako riziko je vnímána nejednotnost významu – kvalitní výuka. Neexistuje žádná standardizace tohoto pojmu, což je způsobeno relativně vysokou mírou svobody při evaluaci škol (Educational Evaluation and Assessment in Norway, 2011).

Nařízení připojené ke školskému zákonu ukládá všem školám povinnost provádět interní hodnocení a přikazuje všem obcím/krajům zajištění toho, aby školy prováděly toto hodnocení. To v současné době probíhá v Norsku na všech úrovních vzdělávání, které provádějí na školu orientované hodnocení.

Přes výše uvedené informace lze v Norsku vysledovat tři základní subjekty, které se podílejí na evaluaci (OECD, 2011b):

1. Učitelé – jsou zodpovědní za hodnocení především žáků. V současné době se hovoří především o posílení a jasném definování jejich kompetencí v oblasti evaluace, rozšíření jejich znalostí v oblasti evaluace a podpoře jejich práce se zpětnou vazbou ve vztahu k žákům.
2. Vedení školy – odpovídá za učitele, za jejich hodnocení a sebehodnocení škol. Úloha vedení spočívá především ve správném vedení podřízených. Vnější podpora vedení spočívá zejm. v posílení dovedností v oblasti koučování kolektivu a posílení manažerských dovedností celkově. Vedení školy by mělo dostávat zpětnou vazbu i od svých podřízených.

3. Zřizovatelé škol – odpovídají za vnější hodnocení jednotlivých škol, sledují a kontrolují plnění místních cílů. S ohledem na zřizovatele školy se předpokládá, že nejsou pedagogicky vzděláni a tudíž je nutné podpořit jejich „vzdělání“ tak, aby byli schopni správně porozumět hodnotícím zprávám jednotlivých škol.

Za určitých okolností se do autoevaluace školy mohou zapojit rodiče žáků, žáci a další aktéři života školy (Evaluation of Schools providing Compulsory Education in Europe, 2004).

3 Autoevaluační zpráva

Autoevaluační zprávy jsou základním prvkem hodnocení kvality škol a jejich povinné vypracovávání je zakotveno ve školském zákoně. I když existuje relativní svoboda při jejich vypracovávání, existují krajové odlišnosti apod. (z těchto důvodů je často nelze porovnávat mezi sebou), jsou stanoveny minimální obsahové požadavky na jejich vypracování. Zpráva vždy musí obsahovat zhodnocení studijních výsledků, neúspěšných studentů (opakování ročníku apod.) a vzdělávání všeobecně. Zjištěné údaje by měly být uvedeny do kontextu s národními a místními (krajovými) cíli. Cílem zprávy je poskytnout informace pro případné zlepšení a vytvořit základ pro budoucí vývoj dané instituce. Dalšími informacemi, které mohou být zahrnuty do zprávy, jsou jednotlivé příčiny určitých problémů, hlubší analýza jednotlivých dat, doporučená opatření sloužící k nápravě, bližší charakteristika složení žakovského souboru zejména pokud má vliv na vyznění zprávy aj. Autoevaluační zpráva slouží především pro potřeby vlastníka školy (zřizovatele) a poskytuje vlastníkově reflexi, která slouží k včasné intervenci, efektivnějšímu financování apod. Zprávy z hodnocení orientovaného na školu jsou obvykle tvořeny osobou nebo osobami, které provádějí hodnocení. Školy se většinou samy rozhodují, zda zpráva bude zveřejněna či nikoliv a do jaké míry budou výsledky přístupné veřejnosti. V rámci vypracovávání a případném zveřejňování se ve školách dbá mj. na to, aby nebyla možná zpětná identifikace a případná stigmatizace jednotlivých aktérů ve zprávě. Autoevaluační zprávy jsou dostupné na www.skoleporten.no, kde je umožněno i vyhledávání podle několika kritérií tak, aby mohly být porovnávány relevantní údaje, které odpovídají jednotlivým zvlášt- nostem.

4 Proces (auto)evaluace

4.1 Interní evaluace

Interní evaluace je prováděna samotnými učiteli (učitelé mají pět dní v roce vyčleněných pro systematickou interní evaluaci – resp. i k jiným činnostem, např. plánování). (Organisation of the education system in Norway 2009/2010)

Národní strategie pro hodnocení a rozvoj kvality se zabývá rozvojem a pohledem v kontextu různých měřítek, nastavených jednotlivými školami, obcemi nebo ústřední vládou. Přičemž obce působí jako místní hráč s operativní zodpovědností a nemají určeny žádné jasné stanovené metody, kterými hodnocení provádějí. Ústřední vláda má zodpovědnost za veškeré národní vzdělávání. Škola pravidelně vyhodnocuje, do jaké míry organizace, adaptace a realizace výuky přispívá k dosažení cílů stanovených v obecné části národního vzdělávacího programu a v jeho jednotlivých bodech. Tato forma hodnocení představuje tzv. **na školu orientované hodnocení** a je podstatou pro **národní strategii hodnocení**.

Oblasti a kritéria autoevaluace

Základní oblastí, ve které probíhá interní hodnocení, jsou přirozeně výsledky žáků na dané škole. Dalšími oblastmi mohou být různé související faktory, které ovlivňují vzdělávací práci školy, vzdělávací proces, školní a třídní klima. Dále se jedná například o:

- a) zhodnocení spolupráce mezi školou a zřizovatelem (zde se určují tři stupně vztahů):
 - spolupráce je dobrá,
 - spolupráce může být lepší,
 - spolupráce by se měla změnit,
- b) hodnocení obce jako zřizovatele,
- c) popis školy – základní údaje o škole,
- d) posouzení zaměstnanci školy s ohledem na příklady dobré praxe,
- e) celkové zhodnocení školy a prioritních oblastí¹² (Veiledning for Skole-eieranalysen, 2011).

¹² Uvedené oblasti hodnocení jsou doporučené pro hodnocení zřizovateli škol. Jedná se však o interní evaluaci, což vyplývá z jednotlivých oblastí. Zodpovědnou osobou může být pověřen ředitel školy.

Na základě jednotlivé obecní odpovědnosti za vzdělávání navrhlo několik obcí systémy pro hodnocení, kde školy provádějí na školu orientované hodnocení v oblastech, které jsou definovány a určeny obcí; do těchto oblastí patří:

- studijní výsledky v předmětech, jako je matematika,
- pocit pohody a spokojenosti žáků s výukou,
- hodnocení rámcových faktorů, jako jsou školní budovy.

Několik obcí/krajů provádí každoroční zjišťování studijních výsledků a/nebo rámcových faktorů. Hlavním cílem tohoto hodnocení práce ve školách je zlepšení výuky a rozvíjení institucí, jako jsou například vzdělávací organizace. Důležitý cíl hodnocení je zvýšení informovanosti:

- o prospěchu z učení¹³,
- o podmínkách a charakteristice kvalitního učení ve školách (a v vzdělávacích programech),
- o propojení prospěchu z učení, procesem učení a rámcových faktorů.

Základy vnitřního hodnocení mohou být rozděleny do čtyř hlavních bodů:

1. Musejí být řádně naplňovány dané normy (ty jsou stanovené v právních a správních normách, ustanoveních).
2. Škola musí prostřednictvím své práce dosáhnout uspokojivého stupně v naplňování cílů v souladu s národními dokumenty, které se vztahují k dané vzdělávací oblasti.
3. Potřeby skupin, které jsou závislé na školních službách, musejí být vyslyšeny a řádně naplňovány.
4. Organizace a metody práce musejí být racionální, ekonomické a profesionálně účelné (učící se organizace).

Kritéria pro hodnocení orientované na školu jsou vyvinuta místně buď obcemi, které vytvořily komunální schéma (určené k využití ve všech školách), nebo samostatně jednotlivými školami¹⁴.

¹³ V anglicky psaných dokumentech se objevuje výraz obtížně doslovně přeložitelný – „learning dividends“. Jedná se o jakýsi prospěch plynoucí ze vzdělávání pro žáka, vzdělávací benefit. Žáci by si měli být vědomi, že jejich zodpovědný přístup k učení bude mít pozitivní dopad na jejich budoucí život.

¹⁴ Je doporučeno, aby se školy zaměřovaly na všechny oblasti, aspekty a osoby, které ovlivňují výchovně vzdělávací funkci školy, školní klima apod.

4.1.2 Proces autoevaluace

Proces autoevaluace škol v Norsku je možné popsat fázemi: příprava – realizace – vyhodnocení a reflexe. Ředitelům škol, kteří jsou zodpovědní za samotný průběh autoevaluace, je doporučováno, aby před zahájením realizační fáze provedli „brífink“ s učiteli, aby jim sdělili cíle, role, úkoly, metody apod. Ředitelé rozhodují, zda se na autoevaluaci budou podílet všichni učitelé nebo jen někteří. Neméně důležitá je zpětná vazba a správná práce s ní. Poslední fáze vyžaduje jisté zkušenosti ředitelů škol a posílení jejich kompetencí v oblasti autoevaluace (Veiledning for organisasjonsanalysen, 2011).

4.1.3 Nástroje autoevaluace

Ke shromažďování informací jsou používány různé metody (postupy), a to jak kvantitativní (dotazníky, průzkum testy, statistiky, atd.), tak kvalitativní (rozhovory, pozorování atd.) informace. Postupy provádění vnitřního hodnocení závisejí na zvoleném tématu či oblasti, na tom, kdo bude hodnocení provádět, zda někteří učitelé, či všichni, či zda vedení školy. Tradičně převažovaly kvantitativní metody – zejména dotazníky. Ale používány byly i rozhovory, pozorování a analýzy dokumentů. Zvolená metoda je určena těmi, kteří provádějí hodnocení.

Školy ve větší či menší míře uplatňují systematické „na školu orientované hodnocení“, které může zahrnovat:

- průzkumy spokojenosti žáků/rodičů,
- studie pracovního prostředí,
- využití statistik školního a vzdělávacího sektoru,
- použití diagnostických prověřovacích testů čtenářských dovedností, matematiky a angličtiny,
- diskuse na téma mezinárodní průzkumy, v nichž je Norsko účastníkem (TIMSS PISA, CIVIC, PIRLS),
- používání testů navržených tak, aby ukazovaly cestu k dosažení cílů a poskytovaly údaje o klasifikaci,
- používání pokynů pro vnitřní a vlastní hodnocení,
- vlastní dotazníky.

Co se týče financování interního hodnocení orgány na obecní/krajské či celostátní úrovni mohou přidělit zvláštní finanční prostředky, pokud si přejí provést stanovené projekty. Často se jedná o pilotní projekty zahájené za účelem získání zkušeností dříve, než jsou jakákoliv opatření uvedena do praxe. Avšak v souladu s předpisy nejsou na

vnitřní hodnocení univerzálně přidělovány žádné zvláštní finanční prostředky.

Vnitřní hodnocení může zahrnovat mnoho různých témat; v případě některých bude vedení školy zodpovědné za hodnocení oblastí týkajících se školy jako organizace. S ohledem na jiné oblasti, mohou být zodpovědní i učitelé. Velmi často je ale odpovědné vedení školy, jelikož může nastat otázka rozdělení zdrojů, rozvoj dovedností, vedení zaměstnanců apod.

4.1.4 Školní portál

V prosinci 2007 zpřístupnilo Norské ředitelství pro vzdělávání a odbornou přípravu novou verzi Školního portálu. Cílem Školního portálu je dát školám a vlastníkům (zřizovatelům) školy snadný přístup k relevantním a spolehlivým informacím pro jejich místní hodnocení kvality vzdělávací činnosti, (srov. část 13 – 10 školského zákona a předpisů týkajících se činnosti na základě posouzení). Školní portál je důležitým prvkem v národním systému hodnocení kvality. Žáci, rodiče/opatrovníci a další zainteresované strany zde mohou získat přístup k zobrazení klíčových a podstatných informací týkajících se primárního, nižšího a vyššího sekundárního vzdělávání a odborné přípravy v Norsku.

Školní portál obsahuje údaje vztahující se ke vzdělávacím oblastem, výukovému prostředí (s povinnou částí Pupil Survey¹⁵) absolvování kurzů ve vyšším sekundárním vzdělávání a odborné přípravě, zdrojům a školním datům. Školní portál má otevřenou sekce přístupné každému a uzavřenou část vyžadující uživatelské jméno a heslo. Většina dat, která Školní portál nabízí, je přístupná široké veřejnosti. Jedinou výjimku tvoří osobní údaje žáků. Takové údaje nejsou publikovány ve veřejném úseku z důvodu ochrany osobního soukromí. Uzavřená část poskytuje přístup k údajům o konkrétních školách pro zapojené školy a zřizovatele škol.

Školní portál byl původně zahájen v roce 2004. Nová verze Školního portálu je nedílnou součástí webových stránek www.utdanningsdirektoratet.no s upravenými a vylepšenými funkcemi. Umožňuje také, aby si školy a vlastníci (zřizovatelé) škol připravovali své vlastní zprávy. Školní portál si rovněž klade za cíl pomoci krajským úřadům při plnění jejich úkolů.

15 Informace získané od žáků.

4.2 Externí evaluace

V roce 2002 byl proveden důkladný nezávislý externí audit činnosti ministerstva vzdělávání z hlediska efektivity organizace, struktury a obsahu činností. Na základě výsledků byl v roce 2002 formulován **Národní systém hodnocení kvality** – NKVS, kromě vysokých škol; zpráva doporučila následující opatření:

- podporu systémového rozvoje národního testování dovedností žáků (nikoliv znalostí – to bylo ponecháno na průběžném hodnocení školou),
- založení národní webové stránky třídící informace z různých zdrojů a tvořící soubory dat pro jednotlivé školy, obce, regiony a státní úroveň,
- koordinovanou funkční periodicitu vnějších a vnitřních hodnocení a vedení odborných diskusí ve prospěch dalšího rozvoje kvality vzdělávání (National Quality Assessment System in Norway, 2002).

Školy a vlastníci škol jsou povinni sledovat výsledky z místních a národních hodnocení. Národní systém hodnocení kvality (*NKVS – Nasjonalt kvalitetsvurderingssystem*) je v klíčových oblastech účinnější a měl by poskytovat vyšší kvalitu dat, než kdyby každý místní orgán navrhl svůj vlastní systém. Na jaře roku 2003 se norský parlament rozhodl zřídit Národní systém hodnocení kvality, fakticky vznikl až v roce 2004. Obecným cílem národního systému hodnocení kvality je podporovat rozvoj kvality na všech úrovních primárního, nižšího a vyššího sekundárního vzdělávání. Systém hodnocení kvality musí také:

- přispívat k otevřeným postojům, pochopení a dialogu o činnosti ve škole,
- poskytovat informace o podmínkách vzdělávání jako východisku či opoře rozhodovacích procesů na místní a národní úrovni,
- vytvářet základ pro místní rozvoj a hodnocení činnosti škol delegací zodpovědnosti za posuzování a sledování výsledků na zřizovatele škol.

Tabulka č. 10: Přehled cílů a povinností spojených s nejdůležitějšími prvky NKVS

Prvky	Cíl	Odpovědnost za cílené použití informací od NKVS			
		Státní úroveň	Zřizovatel školy	Vedení školy	Učitel
Celostátní testy	Zjistit, do jaké míry jsou dovednosti studentů v souladu s cíli vzdělávacího programu. Poskytnout studentům, učitelům, rodičům, zřizovatelům škol, ředitelům škol a regionálním a státním institucím relevantní data jako základ a východisko pro zlepšení a rozvoj kvality vzdělávací soustavy.	Výsledky z testování využít pro zkvalitnění efektivnosti využívání finančních prostředků alokovaných pro školství.	Výsledky z testování z reflexí reálného stavu v oblasti dovedností testovaných žáků. Řídit a zlepšovat činnosti v rámci zákonem dané odpovědnosti v oblasti vzdělávání.	Výsledky z testování využít pro zkvalitnění vlastních řídicích činností.	Výsledky z testování využít jako podpůrný nástroj pro zlepšení výuky ve vybraných základních dovednostech žáků.
Mezinárodní průzkumy	Hodnotit vzdělávací výsledky studentů a žáků Norska a porovnávat je s jinými zeměmi. Poskytovat data jednotlivých ukazatelů efektivnosti vzdělávacího systému, která slouží k návrhu vývoje zkvalitňování vzdělávací politiky.	Využít informace z testů jako reflexe efektivnosti norského vzdělávacího systému v mezinárodním srovnání. Řídit a zlepšovat práci v oblasti vzdělávání (ze všech aspektů, které vycházejí z kompetencí státu), ve výběru temat / vyučovacích předmětů na vybraný rok ve škole. Základ pro další výzkum a analýzy.	Využít informace z testů k posílení znalostní platformy.		

Zdroj: OECD, 2011, s. 14–15

¹⁶ Zde se může jednat o zlepšení vzdělávacího prostředí z materiálního i nemateriálního aspektu. Uživatelské průzkumy by měly být reflexí pro všechny osoby a subjekty, které jsou zodpovědné za vzdělávací proces.

Přibližně polovina obcí/krajů v zemi provozuje školské poradenské služby, které poskytují školám pomoc mimo jiné i při procesu hodnocení. Na podporu práce na místním interním hodnocení ve školách byla provedena tři opatření na vnitrostátní úrovni:

Tato báze:

- obsahuje zdroje a zkušenosti z práce na místním hodnocení ve školách,
- je webový portál národních vzdělávacích orgánů pro publikaci centrálně iniciovaných projektů, které se týkají místního hodnocení a rozvoje kvality,
- obsahuje zprávy z národních a mezinárodních studií a z šetření kvality ve vzdělávání,
- funguje jako místo pro setkávání, pro výměnu zkušeností a diskusi.

2. Vytvoření národního projektu „Vnější účast v místních hodnoceních“. Tento projekt navazuje na zkušenosti získané z Norska prostřednictvím externích skupin a s využitím kritického partnera v rámci projektu EU „hodnocení kvality školního vzdělávání“. Dalším důležitým záměrem projektu bylo otevřít školu jako sociální instituci. Tento projekt je prezentován v „The Resource Bank“⁴⁷. Záměrem vyu-

17 Dostupné na <http://www.ressursbanken.ls.no>.

žití externích skupin v procesu hodnocení je podporovat školy v jejich vlastní práci na hodnocení a rozvoji. Školy nejsou povinny za referenční rok provést společné hodnocení, byl ale ověřen pilotní projekt „Vnější účast v místních hodnotících procesech“. V národní strategii pro hodnocení a rozvoj kvality je zdůrazněno, že škola jako sociální instituce musí být zpřístupněna ke kontrole. Osnova předpokládá, že školy (a vzdělávací společnosti) rozvíjejí kontakty a spolupráci s externími subjekty především v místním prostředí. Takový kontakt bude nejčastěji mít neformální charakter, ale může být také využit jako součást systematického úsilí o zlepšení postupů hodnocení.

Ministerstvo vyzývá školy k využívání spolupráce s externími subjekty a poradci, jako zdroj hodnotících procesů zaměřených na školy a podniky. Ministerstvo převzalo iniciativu s cílem provést tříletý národní projekt s využitím skupiny složené z lidí z různých prostředí. Ti se mohou účastnit jako konzultační partneři škol, obcí a krajů v oblasti hodnocení a zlepšování kvality. Odkazujeme se na další část, ve které jsou uvedeny i některé údaje pro popis národního experimentování a rozvojového projektu „Vnější účast v místních hodnotících procesech“. Podobné místní rozvojové projekty probíhají v několika lokalitách v Norsku. V roce 2002 Národní Rada pro vzdělávání doporučila ministerstvu, aby všechny školy v Norsku použily modely, využívající vnitřní i vnější hodnocení.

3. Vytvoření elektronického systému „Žáci jako inspektori“

Jedná se o elektronický systém pro sběr, zpracování a analýzu názorů žáků na vyučování a další školní záležitosti, které mají vliv na jejich učení a život ve škole. Tato služba je v provozu v rámci testování od podzimu roku 2001¹⁸.

6 Výsledky školy

Výsledky vnitřního hodnocení jsou využívány školou pro interní diskusi a/nebo je k dispozici pro obce nebo veřejnost. Výsledky mohou být použity pouze pro informační účely, definování nové oblasti zaměření, jako důvod pro distribuci zdrojů nebo v souvislosti s opatřeními pro

rozvoj dovedností žáků. Kromě toho mohou být výsledky použity jako základ pro definování priorit týkajících se personální oblasti nebo na využívání výukových zdrojů ve vztahu k specifickým skupinám žáků. O způsobech, jakými jsou využívány výsledky, se rozhoduje místně na té správné úrovni, která dala podnět k provedení hodnocení – jedná se o školy nebo obce.

V souvislosti s vedením dialogu s Národním vzdělávacím úřadem většina obcí využívá školních zpráv. Národní vzdělávací úřad předkládá výroční zprávy o situaci v sektoru vzdělávání. Tyto zprávy jsou zasílány norské Radě pro vzdělání.

6.1 Národní zkoušky

Národní zkoušky jsou důležitým prvkem v národním systému hodnocení kvality. Testy v letech 2004 a 2005 byly kritizovány pro nedostatek společného rámce, pro jejich návrh a také proto, že účel a poslání testů bylo nejasné. Zkušenosti ze zkoušek v těchto dvou letech ukázaly, že národní testy mohou být užitečným nástrojem pro hodnocení kvality výuky na každé škole, jak pro majitele škol, tak pro státní orgány. Na základě zkušeností z let 2004 a 2005 se vláda rozhodla, že od podzimu roku 2007 by se národní testy měly konat také v matematice, ve čtení v norštině a angličtině, a to jak v roce 2005, tak v roce 2008. V září roku 2006 Ministerstvo školství a výzkumu zavedlo rámec pro národní zkoušky.

V září 2007 se konaly národní zkoušky v 5. a 8. ročníku základních škol v matematice, čtení v norštině a angličtině. Účelem testů bylo zjistit, zda základní dovednosti žáků odpovídají cílům národních studijních plánů. Národní zkoušky mají poskytovat informace pro učitele a zřizovatele škol a pro místní, regionální a ústřední školské orgány a poté mají sloužit jako základ pro zlepšení a rozvoj činnosti vzdělávací instituce.

Na zadání Ministerstva školství a výzkumu provedla na podzim roku 2007 společnost Synovate průzkum veřejného mínění ve školství zaměřený na učitele, žáky a rodiče/opatrovníky ohledně jejich zkušeností s celostátními testy (Synovate, 2008). Zpráva uvádí, že na podzim roku 2007 byly zkoušky obecně přijaty mnohem pozitivněji, než tomu bylo v roce 2005. To se týká zejména poskytnutých informací a sledování výsledků zkoušek. Zpráva ukazuje, že informace o celostátních zkouškách dosáhly na všechny skupiny uživatelů. Většina vedení škol i z řad učitelů zjistila, že informační materiál je velmi dobré nebo

18 <http://elevinspektorene.no>

poměrně dobré kvality. Ve zprávě se uvádí, že je možné konstatovat podstatné zlepšení ve srovnání s prováděnými národními zkouškami v roce 2005. Provedená studie zjistila, že tři ze čtyř žáků získali zpětnou vazbu o výsledcích svých testů. Většina rodičů/opatrovníků odpověděla, že obdrželi zpětnou vazbu o výsledcích svého dítěte. Oproti tomu v roce 2005 zpětnou vazbu o svých výsledcích národních zkoušek velká část žáků neobdržela.

Mnoho zřizovatelů škol a učitelů se domnívá, že zkoušky neposkytují dostatek informací, které by o žácích již sami nevěděli. Malá skupina (2%) pracovníků ve školství odpověděla, že nemají v plánu navázat na výsledky zkoušek. Vyšší počet pracovníků ve školství a učitelů v roce 2007 oproti roku 2005 mělo pocit, že národní testy poskytují informace o tom, co by mělo být posíleno ve výuce každého žáka a skupin žáků (Synovate, 2007).

6.2 Projekty pro zlepšení výsledků v žebříčku PISA

Norské ředitelství pro vzdělávání a odbornou přípravu nedávno obdrželo závěrečné zprávy ze dvou velkých národních strategií: „Vytvořit prostor pro čtení!“ a „Přírodní vědy, samozřejmě!“. Nová zpráva byla rovněž předložena z hodnocení „Odborná způsobilost pro rozvoj“. Tato část popisuje strategie a hlavní závěry z hodnocení.

6.2.1 Národní strategie „Vytvořit prostor pro čtení!“

Program „Vytvořit prostor pro čtení“ byl zahájen dne 23. dubna 2003 a revidovaná verze byla představena na jaře roku 2005. Byl navržen a zahájen Ministerstvem školství a výzkumu v roce 2003 a dokončen byl roku 2007. Důvodem plánu byla doložená potřeba zlepšení schopnosti čtení, protože jak prokázaly národní a mezinárodní studie, dovednosti ve čtení testovaných žáků byly nedostatečné.

Hlavní cíle strategie jsou:

- posílení čtenářských dovedností a motivace ke čtení u dětí a mladých lidí,
- zvýšení kompetence učitelů, pokud jde o výuku čtení, prezentace literatury a užívání školní knihovny,
- větší podpora porozumění čtení jako základu dalšího vzdělávání, podpora získávání kulturních kompetencí, růstu kvality života, aktivní účasti v pracovním životě a demokratické společnosti.

Strategický plán definuje měřitelné cíle, včetně cílů týkajících se měření zlepšení (tj. přidané hodnoty) ve čtení v roce 2008. Každý cíl má několik opatření.

Na základě tohoto programu bylo zahájeno celkem 876 projektů, nejvíce v primárních a nižších sekundárních školách. Jen 20 procent projektů platí pro střední školy. Mnoho z místních projektů je provozováno ve spolupráci s dalšími subjekty – oblíbené jsou jako partneři spolupráce se školami zejména knihovny. Jen málo projektů bylo zahájeno ve spolupráci s univerzitami a vysokými školami.

Hodnocení tohoto programu ukazuje, že mnoho projektů nemá jasně definované cíle. U významného počtu případů existovaly pouze popisy procesů, ty ale neposkytly měřitelné normy a cíle. Program byl strukturován tak, aby mohlo být mnoho z projektů zahájeno a navrženo na místní úrovni, což by zajistily místní samosprávy; z tohoto důvodu je strategický plán obecně dán metodou bottom-up¹⁹. Vzhledem k tomu, že mnoho projektů a opatření bylo pod záštitou programu, žádný z nich nezískal velké množství finančních prostředků. Avšak to, co bylo uděleno, umožnilo velké množství aktivit a zpřístupnění místních fondů. Finanční prostředky z centrálních orgánů tak sloužily jako povzbuzení a podpora místních aktivit. *„Program hraje důležitou roli jako maják. Strategie poskytla podporu a zaměření lidem, kteří pracovali na tomto místě. Program se stal významným hráčem podporujícím místní práci a také sloužil jako vodítko pro mnoho naléhavých strategií, které ukazují cestu.“* (Buland a kol., 2007)

Hodnocení zjišťuje, že místní úroveň byla důležitá pro realizaci strategie; rozhodnutí byla učiněna místně, opatření vyšla z místních zkušeností, v úvahu byly vzaty místní problémy. Uvedené dalo zúčastněným stranám pocit vlastnictví. Hodnocení rovněž ukazuje, že mít podporu zasvěcených majitelů škol, vedoucích a učitelů znamená, že program měl vliv na celou organizaci (Buland, a kol., 2007).

6.2.2 Národní strategie „Přírodní vědy, samozřejmě“

Strategický plán „Přírodní vědy, samozřejmě – strategie pro posílení přírodních věd 2002–2007“ byl vytvořen s cílem posílit výuku přírodních věd v norských školách. Jeden důležitý důvod pro jeho zavedení jsou

¹⁹ Metoda bottom-up (zdola nahoru). Místní subjekty se podílejí na rozhodování apod.

výsledky mezinárodní studie PISA a TIMSS, které prokázaly, že ve srovnání s ostatními zeměmi se norští žáci projeví jako poměrně slabí v matematice a přírodních vědách. Studie PISA z roku 2003 ukázala, že u norských žáků byla zaznamenána výrazně nižší úroveň v matematické gramotnosti než u žáků z ostatních severských zemí. Národní studie, jako je například každoroční studie provedená Norskou matematickou radou, tyto výsledky potvrzují. Ukazují klesající trend v matematických dovednostech u studentů přijatých k vysokoškolskému vzdělání. Zpráva PISA 2006 ukázala ještě prudší pokles výsledků v matematické a přírodovědné gramotnosti (Evaluering av Realfag, naturligvis! – strategi for styrking av realfagene 2002–2007, 2006).

Strategický plán „Přírodní vědy, samozřejmě“ byl iniciován Ministerstvem pro školství a výzkum, které za něj zodpovídá. Ministerstvo pro školství a výzkum je zodpovědné například za provádění činnosti na základních a nižších středních školách. Dalšími klíčovými aktéry jsou Rady pro výzkum Norska a Norský ústav pro vzdělání dospělých (*The Research Council of Norway and Vox the Norwegian Institute for Adult Learning*).

Tato strategie má tři vzájemně se překrývající cíle:

- zvyšování předmětových kompetencí,
- obsahové doplnění předmětu,
- zlepšení postoje žáků, učitelů a široké veřejnosti k vědě.

Hodnocení strategického plánu „Přírodní vědy samozřejmě“ přikládá význam skutečnosti, že je obtížné měřit jeho efektivnost, chybí-li dostatečná zpětná vazba (Evaluering av Realfag, naturligvis! – strategi for styrking av realfagene 2002–2007, 2006).

7 Výhled do budoucna

Do budoucna je jednoznačným cílem Norska zlepšení vzdělávacích výsledků v mezinárodních srovnáních, které se zhoršují či stagnují. Neméně důležitým cílem je i najít odpověď na daný negativní trend. To vše v souvislosti s cílem norské vzdělávací politiky – *Mít nejlepší vzdělávací systém na světě*.

Na jaře roku 2008 se většina sociálních diskusí zaměřila na norské primární a nižší sekundární vzdělávání. Diskuse byla podpořena zveřejněním výsledků z celostátních testů a z mezinárodních studií, které

ukázaly, že norští žáci mají slabší základní dovednosti, než bylo původně očekáváno. Jednou ze základních otázek je, jak školu zlepšit. Trvalé úsilí ke zlepšení chodu školy je často označováno jako rozvoj kvality. Odpovědnost za kvalitu primárního, nižšího a vyššího sekundárního vzdělávání je v rukou místních a okresních úřadů. Ústřední orgány vypracovávají řadu nástrojů, které jsou určené zřizovatelům škol k usnadnění rozvoje kvality. Podpoře rozvoje kompetencí a projektům rozvoje je také poskytnuto veřejné financování.

V tabulce č. 11 jsou prezentovány názory určitých zájmových skupin k Národnímu systému hodnocení kvality (NKVS). Prezentované názory jsou i jistou predikcí možného budoucího vývoje hodnocení kvality ve vzdělávacím systému Norska.

Tabulka č. 11: *Stanoviska zájmových skupin*²⁰

Norská asociace místních a regionálních orgánů (KS)	KS se domnívá, že je důležité mít rámec pro hodnocení kvality, který zahrnuje národní, místní (obecní a krajské) a institucionální úroveň. NKVS by měl být vypracován v souvislosti s uvedeným. Legitimita NKVS závisí na datech, která budou k dispozici okamžitě a tyto údaje mohou být použity na místní úrovni. KS chce rovněž rozšířit přístup do systému.
Unie školství Norska	Unie školství Norska spatřuje hlavní problém v chápání termínu kvalita. Pojem kvalita dle nich nelze pojímat úzce, protože by mohl mít negativní vliv na danou třídu. Unie školství Norska tvrdí, že hlavním cílem systému musí být rozvoj a zlepšování výuky v praxi.
Norská asociace ředitelů škol	Norská asociace ředitelů hodnotí NKVS pozitivně, a to z hlediska poskytnutí informací o stavu školy. Na druhou stranu se domnívá, že systém je třeba více rozpracovat a zlepšit.
Norská asociace kvalifikovaných učitelů	Norská asociace kvalifikovaných učitelů se dívá na NKVS skepticky a to z důvodu, že nevidí skutečný cíl systému (NKVS) ve vzdělávání studentů, resp. kvality. Pokud ano, pak přispění bylo velice malé. Domnívají se, že systém nenastavuje žádná minimální kritéria pro to, co by měli studenti umět.

²⁰ V tabulce jsou vynechány názory členů asociace Waldorfských a „Montessori-ovských“ škol. Zástupci těchto sdružení a škol mají jinak organizovanou výuku, a proto se z principu staví negativně k celkovému pojetí NKVS. Domnívají se, že data z NKVS nemusejí odrážet skutečný stav. Nemalý problém rovněž spatřují v relativně velkých částkách, které jsou na systém vydávány místo toho, aby byly investovány přímo do rozvoje kvality (OECD, 2011, s. 23–24).

Národní výbor rodičů primárního a sekundárního vzdělávání	Tento výbor je znepokojen zjištěním, že místo pohledu rodičů je v provádění hodnocení práce zahrnuto hodnocení studentů a že je důležité, aby rodiče měli přístup k výsledkům a aby byli aktivně zainteresovanou stranou při vývoji opatření, která jsou prováděna. Tento rámec musí zajistit správnou praxi a podporovat dialog a společné akce pro všechny zúčastněné strany na všech úrovních.
--	---

Zdroj: OECD, 2011, s. 23–24.

Závěr

Norský systém hodnocení škol má jako každý jiný systém svá pozitiva i negativa. Jako pozitivní se jeví především vysoká míra autonomie při hodnocení, která zohledňuje specifikum dané školy – krajové odlišnosti, skupiny žáků a jiné faktory, které lokálně ovlivňují vzdělávací systém. Existuje i zákonem stanovená možnost, aby zřizovatelé škol požádali ministerstvo o časově omezené odchylky od školského zákona, které souvisejí s experimentálním pojetím výuky na dané školy.

Jako pozitivní se jeví i důraz, který je kladen nejen na výsledky žáků, ale např. i na jejich subjektivní pocit, jak se ve škole cítí. Zohlednění a propojení dosažených výsledků s vnímáním školního prostředí, naplňováním nediskriminačních principů ve školách apod., se asi nejvíce blíží pojmu kvalita vzdělávání. Pozitivně lze rovněž hodnotit snahu o zvýšení kvalifikace a kompetencí v oblasti hodnocení u samotných učitelů a ředitelů tak, aby se jejich práce stávala kvalitnější a aby do jisté míry přinesla i ekonomickou úsporu.

Negativně se jeví jistý terminologický nesoulad (viz kapitola 1) a dále skutečnost, že se v Norsku neprojevuje efektivnost finančních prostředků vložených do školství v souvislosti s výsledky norských žáků a studentů v mezinárodních testech.

Na úplný závěr je nutné zmínit jeden faktor, který nepřímo pomáhá k vyšší kvalitě prováděných hodnocení a zároveň i ke zvyšování kvality vzdělávání všeobecně. Jedná se o relativní transparentnost a přístupnost autoevaluačních zpráv. Školy se tak dostávají pod kontrolu odbornou, laickou, ale i kontrolu vzájemnou, a měly by tedy přirozeně usilovat o zvyšování kvality vzdělávacího procesu ve všech souvislostech, které jsou popsány v této stati.

■

Zdroje

- BULAND, T., a kol. *Lokal grunnmur gir nasjonalt byggverk?: evaluering av tiltaksplanen „Gi rom for lesing!“*. SINTEF Teknologi og samfunn Gruppe for skole- og utdannings-forskning, 2007. ISBN 978-82-14-04227-6. Dostupné z [www: http://www.udir.no/Upload/Rapporter/5/Gi_rom_for_lesing_delrapport_3.pdf?epslanguage=n](http://www.udir.no/Upload/Rapporter/5/Gi_rom_for_lesing_delrapport_3.pdf?epslanguage=n).
- Core Curriculum for primary, secondary and adult education in Norway*. The Royal Ministry of Education, Research and Church Affairs. Norway [online]. 1997 [cit. 16. 3. 2009]. Dostupné z [www: http://www.udir.no/upload/larerplaner/generell_del/Core_Curriculum_English.pdf](http://www.udir.no/upload/larerplaner/generell_del/Core_Curriculum_English.pdf).
- The Education Act* [online] [cit. 12. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Education_Act_Norway_30_September_2010.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Education_Act_Norway_30_September_2010.pdf).
- Educational Evaluation and Assessment in Norway. Strengths, Challenges and Policy Pointers*. 2011 [online] [cit. 12. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://www.oecd.org/dataoecd/60/19/48632053.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/60/19/48632053.pdf).
- Eurybase. The Information Database on Education Systems in Europe. *The Education System in Norway 2006/2007*. [online] [cit. 16. 3. 2009]. Dostupné z [www: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/eurybase/pdf/0_integral/NO_EN.pdf](http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/eurybase/pdf/0_integral/NO_EN.pdf).
- Evaluation of Schools providing Compulsory Education in Europe*. Brusel: Directorate-General for Education and Culture, 2004. ISBN 2-87116-364-2. [online] [cit. 10. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://www.mp.gov.rs/resursi/dokumenti/dok205-eng-Evaluation_of_schools.pdf](http://www.mp.gov.rs/resursi/dokumenti/dok205-eng-Evaluation_of_schools.pdf).
- Evaluering av Realfag, naturligvis! – strategi for styrking av realfagene 2002-2007*. 2006 [online] [cit. 10. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://www.udir.no/Upload/Rapporter/5/Evaluering_av_realfag_naturaligvis_delrapport_3.pdf?epslanguage=no](http://www.udir.no/Upload/Rapporter/5/Evaluering_av_realfag_naturaligvis_delrapport_3.pdf?epslanguage=no).
- Framework plan for the Content and Tasks of Kindergartens*. The Royal Ministry of Education, Research and Church Affairs. Norway. [online] [cit. 19. 3. 2009]. Dostupné z [www: http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kd/reg/2006/0036/ddd/pdfv/285775-rammeplanen-engelsk-pdf.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kd/reg/2006/0036/ddd/pdfv/285775-rammeplanen-engelsk-pdf.pdf).
- Improving school leadership. Country background report for Norway*. 2007 [online] [cit. 7. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://www.oecd.org/dataoecd/33/50/38529305.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/33/50/38529305.pdf).

KALDESTAD, O. H., POL, M., SEDLÁČEK, M. (eds.). *Vybrané otázky školského managementu. Norská perspektiva*. Brno: MU, 2009. ISBN 978-80-210-5078-5.

Kindergarten Act 2005. The Royal Ministry of Education, Research and Church Affairs. Norway. [online] [cit. 19. 3. 2009]. Dostupné z [www: <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kd/reg/2006/0037/ddd/pdfv/285752-barnehageloven-engelsk-pdf.pdf>](http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kd/reg/2006/0037/ddd/pdfv/285752-barnehageloven-engelsk-pdf.pdf).

National Quality Assessment System in Norway. Oslo, Ministry of Education, 2002.

NOKUT er kvaklitetssikra. 2008. [online] [cit. 7. 11. 2011]. Dostupné z [www: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/aktuelt/nyheter/2008/nokut-erkvalitetssikret.html?id=502353>](http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/aktuelt/nyheter/2008/nokut-erkvalitetssikret.html?id=502353).

Norsk landrapport til OECD. 2011 [online] [cit. 7. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://www.udir.no/Upload/Rapporter/2011/5/Udir_OECD_landrapport_NO.pdf?epslanguage=no](http://www.udir.no/Upload/Rapporter/2011/5/Udir_OECD_landrapport_NO.pdf?epslanguage=no).

OECD Review on Evaluation and Assessment Frameworks for Improving School Outcomes; Country Background Report for Norway. 2011 [online] [cit. 7. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://www.udir.no/Upload/Rapporter/2011/5/OECD_country_report_norway.pdf?epslanguage=no](http://www.udir.no/Upload/Rapporter/2011/5/OECD_country_report_norway.pdf?epslanguage=no). (a).

OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education Norway MAIN CONCLUSIONS. 2011 [online] [cit. 7. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://www.oecd.org/dataoecd/60/20/48632042.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/60/20/48632042.pdf). (b).

NOKUT. [online] [cit. 7. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://www.nokut.no/no/Om-NOKUT/](http://www.nokut.no/no/Om-NOKUT/).

Organisation of the education system in Norway 2009/2010. [online] [cit. 7. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase_full_reports/NO_EN.pdf](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase_full_reports/NO_EN.pdf).

Veiledning for organisasjonsanalysen. [online] [cit. 7. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://skoleporten.udir.no/hjelp/Sider/veiledning_organisasjonsanalyse.aspx](http://skoleporten.udir.no/hjelp/Sider/veiledning_organisasjonsanalyse.aspx).

Veiledning for Skoleeieranalysen. [online] [cit. 7. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://skoleporten.udir.no/hjelp/Sider/veiledning_skoleeieranalyse.aspx](http://skoleporten.udir.no/hjelp/Sider/veiledning_skoleeieranalyse.aspx).

Velvyslanectví Norského království v Praze. Fakta. [online] [cit. 7. 11. 2011]. Dostupné z [www: http://www.noramb.cz/About_Norway/Fakta/](http://www.noramb.cz/About_Norway/Fakta/)

Příloha

Tabulka č. 12 – Přehled institucí zabývajících se evaluací v Norsku

V Norsku není ustanovena žádná národní instituce, která by se zabývala na centrální úrovni evaluací škol. Jistou výjimku tvoří agentura NOKUT (viz níže), která se zaměřuje na terciární vzdělávání. Evaluace škol je individuálně ponechána na místních samosprávách, které jsou zřizovateli škol. Výše uvedené informace však neznamenají, že by centrální vláda nejevila zájem o kvalitu škol. Zájem se projevuje zaváděním různých projektů, které mají za úkol zvýšit gramotnost v daných oblastech, na které se projekty zaměřují. Rovněž se jedná i o podporu „elektronickou“. Nedílnou součástí zkvalitňování samotného hodnocení kvality je poskytování nástrojů k jejímu hodnocení a zvyšování kompetencí v oblasti evaluace škol.

Zastřešující organizace	Název subjektu	Charakteristika subjektu a podřízené instituce	Činnost v evaluaci	Kontakt
Regjeringen (angl. Government) Vláda	Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) (angl. The National Agency for Quality Assurance in Education) Národní agentura pro zajišťování kvality ve vzdělávání	Nezávislá vládní agentura, jejímž úkolem je kontrolovat, hodnotit a především zajišťovat kvalitu vysokého a vyššího odborného školství v Norsku. Nedílnou součástí je také podpora jednotlivých institucí v zajišťování kvality. Nezávislost NOKUTu spočívá především v tom, že jeho rozhodnutí nemohou být zrušena či upravena Ministerstvem školství a výzkumu. Pro lepší pochopení lze NOKUT částečně přirovnat k akreditační komisi, kterou známe v ČR. Má však odlišnou organizaci při provádění dále uvedených činností.	NOKUT provádí: 1. Institucionální akreditace. 2. Hodnotí institucionální systémy zajišťování kvality. 3. Akredituje studijní programy. 4. Dohlíží na aktuální vzdělávací činnost jednotlivých institucí. NOKUT se při všech činnostech snaží postupovat maximálně transparentně a s nejvyšší mírou nezávislosti ve všech svých činnostech.	http://www.nokut.no

Utdanningsdirektoratet. (Directorate for Education and Training)	Nasjonalt kvalitetsvurderingssystem (NKVS) (angl. National system for Quality Assessment) Národní systém hodnocení kvality	NKVS má podporovat rozvoj kvality na všech úrovních primárního, nižšího a vyššího sekundárního vzdělávání.	Úkolem a cílem NKVS je především zpřístupnit data všem zúčastněným osobám a subjektům zapojeným do (auto)evaluační školy. Jsou data z národních testů, mezinárodních zkoušek, uživatelských průzkumů, školního portálu (viz níže) apod. Smyslem jeho zavedení bylo, že by měl poskytovat vyšší kvalitu dat, než by poskytovalo několik rozdílných místních systémů.	E-mail: post@utdanningsdirektoratet.no
	Skoleporten (angl. The School Portal) Školní portál	Jedná se o prvek ve výše uvedeném NKVS. Umožňuje i částečné porovnávání údajů mezi jednotlivými školami. Což z hlediska specifčnosti Norska a jednotlivých lokalit však není úplně relevantní.	Cílem je podpora vyšší kvality samotného hodnocení, vyšší validita dat, která by měla přinášet i následně vyšší kvalitu vzdělávání. Poskytuje informace pro všechny zúčastněné osoby (učitele, zřizovatele, rodiče a žáky) s omezeními, které vyplývají z citlivosti osobních údajů.	E-mail: post@utdanningsdirektoratet.no
	Skoleeier (school owner, zřizovatel školy - v doslovném překladu vlastníky školy, kdy se odlišují angl. slova owner a founder pozn. aut.)	Za kvalitu výchovně vzdělávací činnosti ve školách jsou v Norsku zodpovědní zřizovatelé škol (viz školský zákon). Nejsou stanoveny bližší podrobnosti, především jak má být evaluace škol zajištěna, provedena apod. Vše je ponecháno na individuálním rozhodnutí daného zřizovatele.	Zřizovatelé škol jsou odpovědní za pravidelné provádění hodnocení školy a tím i za kvalitu vzdělávání. Odpovídají za plnění místně stanovených cílů. Dále odpovídají i za naplňování školského zákona, v rámci něhož jsou zdůrazněny zejména oblasti rovného přístupu ke vzdělání a všeobecné ne-diskriminačních principů.	Kontakty odpovídají kontaktům na jednotlivé starosty, představitele kraje či zástupce soukromých škol.

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU RAKOUSKA

Magdalena Fišerová, Karel Rýdl

Úvod

Tento text představuje problematiku (auto)evaluace v rakouském vzdělávacím systému. Republika Rakousko (*Republik Österreich*) je středoevropskou vnitrozemskou federativní republikou o rozloze 83 858 km², kde žije cca 8,3 milionů obyvatel. Rakousko je tvořeno devíti spolkovými zeměmi (Vorarlbersko, Tyrolsko, Salcbursko, Korutany, Štýrsko, Burgenland, Horní Rakousy, Dolní Rakousy a Vídeň).

Rakouské školství je řízeno centrálně a docházka do veřejných škol je bezplatná. Současná školní politika posiluje autonomii škol, což znamená zvyšování kompetencí grémií učitelů, žáků a rodičů na všech typech škol. Povinná školní docházka v Rakousku je devítiletá a je zahájena po dovršení věku šesti let. Základní vzdělávání si klade za cíl přihlížet k potřebám každého žáka individuálně a zahájit proces navazujícího vzdělávání, které povede k úspěšnému studiu na středních školách. Spolkové ministerstvo školství, umění a kultury ve spolupráci s odborníky a autoritami z jednotlivých spolkových zemí sestavuje

národní vzdělávací program a také schvaluje školní učebnice. Školám je ponechána svobodná volba při výběru učebnic a možnost upravovat stávající kurikulum podle specifických školních požadavků.

Po absolvování osmého ročníku mají žáci na výběr mezi vyšším stupněm všeobecně vzdělávací školy (*Allgemeinbildende Höhere Schule*), střední odborné školy (*Berufsbildende Mittlere Schule*) nebo vyšší střední odborné školy (*Berufsbildende Höhere Schule*). Specifikem rakouského systému vzdělávání je přípravný rok (v 9. ročníku), tzv. „*Polytechnische Schule*“, který předchází odbornému vzdělávání (*Berufsschulen*).

1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání Rakouska

1.1 Historický kontext (auto)evaluace

I když se v nejrozvinutějších zemích Evropy stala otázka inovací a zvyšování kvality a efektivity vzdělávacího procesu s cílem zajistit zaměstnatelnost a přizpůsobení pracovní síly novým podmínkám aktuálním a velmi diskutovaným tématem, v Rakousku byl donedávna v této oblasti značný klid. Od vstupu Rakouska do EU se ale začala situace rychle měnit a v druhé polovině devadesátých let se téma kvality a evaluace stalo jedním z hlavních témat školsko-politických diskusí se stejnými nebo velmi podobnými důvody a argumenty jako v ostatních zemích EU (pojem a role vzdělání, informační exploze, společnost vědění, globalizace, nové technologie či krize výchovné funkce a role rodiny). Podobně jako i v dalších zemích s dlouholetou tradicí efektivního centrálně řízeného školského systému, kterému přivykla i společnost jako běžné normalitě, se i v Rakousku posuzovala nová témata, týkající se autonomizace škol a jejich seberegulace zvláště v oblasti kurikulární a rozpočtové, v kontextu existence tradičního systému. Vyčkávalo se, jaké novinky bude prosazovat shora Spolkové ministerstvo školství, umění a kultury (BMUKK; *Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur*) Na jeho podporu je nutné konstatovat, že v nově formulovaných dokumentech se pojmy jako kvalita, evaluace, autonomizace a decentralizace objevují na předních místech a pod vlivem jejich rychlé ekonomické návratnosti v podobě efektivně využitých lidských zdrojů mají vysokou prioritu.

V rámci probíhající diskuse o kvalitě a jejím hodnocení byla pracovníky BMUKK zpracována rakouská „**Bílá kniha**“²¹, která je významným textem koncepčního charakteru o politické představě perspektivní organizace a struktury vzdělávání. Bílá kniha s podtitulem **Rozvoj a zajištění kvality v rakouském školství** (*Weissbuch – Qualitätsentwicklung und Qualitätssicherung im österreichischen Schulsystem*) je rozdělena do sedmi kapitol, ve kterých se autoři zabývají kvalitou vzdělávání ve čtyřech rovinách školského systému:

- v rovině učitel/ třída,
- v rovině škola,
- v regionální/zemské rovině,
- ve spolkové rovině.

Hlavní opatření rozvoje a zajištění kvality, včetně navazujících relevantních výstupů, jsou zachyceny v následující tabulce:

Tabulka č. 13: *Systém rozvoje a zajištění kvality v rakouském školství*

Rovina systému	Opatření rozvoje a zajištění kvality	Výstupy
1. Učitel/ třída	1.1. Zpětná vazba o výkonech pro žáky 1.2. Změny v hodnocení výkonu 1.3. Individuální zpětná vazba pro učitele od žáků, rodičů, kolegů	Zprávy o činnosti pro vedení školy
2. Škola	2.1. Personální rozvoj a rozhovory mezi spolupracovníky 2.2. Individuální zpětná vazba vedení školy 2.3. Benchmarking 2.4. Program školy	Program školy Zprávy Krajské školní radě a Zemské školní radě
3. Regionální/ zemská rovina	3.1. Metaevaluace programů škol krajskými a zemskými školními inspektory 3.2. Regionální plánování vzdělávání, včetně autoevaluace 3.3. Nezávislá instituce pro řešení možných stížností	Regionální programy rozvoje škol (kraje a spolkové země) Zprávy Publikace

²¹ Bílá kniha (Weissbuch) nese název „Qualitätsentwicklung und Qualitätssicherung im österreichischen Schulwesen“ a byla připravena ve spolupráci s předními rakouskými odborníky na vzdělávací politiku a inovace (F. Eder, P. Posch, M. Schratz, W. Specht, J. Thonhauser). Knižně byla vydána na podzim 2001 a je zveřejněna na webových stránkách <http://www.bmukk.gv.at/medienpool/10093/Weissbuch.pdf>.

4. Spolková rovina	4.1. Systémové monitorování včetně statistiky vzdělávání 4.2. Evaluce 4.3. Národní projekty rozvoje 4.4. Autoevaluace centrálního školského úřadu	Statistika vzdělávání „Národní zpráva o vzdělávání“ Zprávy pro parlament Výzkumné zprávy
--------------------	--	--

Zdroj: Weißbuch, 2001.

Bílá kniha se dále věnuje rámcovým podmínkám dosahování kvality (tj. například učebním plánům a výukovým médiím), je zde zmíněn finanční a právní rámec a uvedeny vhodné strategie pro dosahování kvality. V neposlední řadě navrhuje změny v činnosti školní inspekce (viz podkapitola 2.2).

Řadou praktiků je však tento dokument hodnocen negativně. Jejich hlavní argumenty vytýkají přílišnou obecnost a nedostatečnou návaznost na dosavadní praxi škol a vzdělávání. Dále kritizují, že text omezuje rozběhlou diskusi a vymezuje jí jen určitá témata, že je školství posuzováno jako celek a kvalitativní změny jsou chápány celoplošně bez ohledu na místní a regionální zvláštnosti. Ústředními tématy další diskuse se nicméně staly kvalita vyučování, posuzování a hodnocení výkonu, vzdělávací programy školy, autoevaluační procesy, regionální školský kvalitativní management, systémové monitorování, profesio-nální postoje aktérů vzdělávacích procesů a jejich osobnostní rozvoj, změny přípravy učitelů a návazný systém dalšího vzdělávání jako formy celoživotního vzdělávání, krizové intervence a rámcové podmínky pro zvyšování kvality pedagogického procesu.

Povinnost provádět autoevaluaci ve školách zatím není v Rakousku zákonem stanovena. Nicméně školy jsou k autoevaluaci a rozvíjení systémů řízení kvality aktivně pobízeny (více viz podkapitola 4.1 a 4.2).

1.2 Legislativní rámec

Základním legislativním rámcem pro legislativu školství v Rakousku je **Ústava Spolkové republiky Rakousko** (*Bundesverfassungsgesetz*), článek 14 a 14a. Rakouské školství je v podstatě řízeno „shora“, právním základem současného rakouského školství je komplex zákonů z roku 1962 (*Schulgesetzwerk* 1962). Východiskem je novela ústavy z 18. 7. 1962, která rozděluje kompetence v oblasti školství mezi spolek a jednotlivé spolkové země. Komplex školských zákonů se skládá z ná-

sledujících zákonů, které byly v minulých letech průběžně novelizovány; roky jejich poslední novelizace jsou zahrnuty v závorkách:

- z výše uvedené novely Ústavy,
- ze Zákona o dohledu nad školstvím (*Bundes-Schulaufsichtsgesetz* 240/1962, 2011),
- ze Zákona o organizaci škol (*Schulorganisationsgesetz* 242/1962, 2011),
- ze Zákona o školní výuce (*Schulunterrichtsgesetz* 472/1986, 2011),
- ze Zákona o povinné školní docházce (*Schulpflichtgesetz* 76/1985, 2006),
- ze Zákona o soukromém školství (*Privatschulgesetz* 244/1962, 2008),
- z novely Zákona o výuce náboženství (*Religionsunterrichtsgesetz* 190/1949, 1993).

Zodpovědným za školství na spolkové úrovni je Spolkové ministerstvo školství, umění a kultury (BMUKK).

Kvalita vyučování a její evaluace spadá do oblasti dohledu nad školstvím. Dohled nad školstvím a školská správa jsou legislativně řízeny **Zákonem o dohledu nad školstvím** (*Bundes-Schulaufsichtsgesetz*). Institucí dohledu nad školstvím je v Rakousku **školní inspekce** (*Schulinspektion*). Až do školního roku 2000/01 se hodnocení zaměřovalo výhradně na učitele. Teprve po přijetí zákona z roku 1999 je tento způsob evaluace postupně nahrazován novým, v jehož rámci je (dosud nepovinná) interní evaluace prováděna školami a využívá jejich hodnocení jako subjektů.

1.3 Terminologie

Základním pojmem, který se objevuje v rakouských dokumentech o hodnocení kvality školy, je **evaluace** (*Evaluation*, také někdy *Evaluierung*). Termínem pro **vnitřní evaluaci** je *interne Evaluation* (*interne Evaluierung*) a pro **externí evaluaci** *externe Evaluation* (*externe Evaluierung*). Často se setkáváme také s termínem **autoevaluace**, tj. *Selbstevaluation* (*Selbstevaluierung*).

Externí evaluaci se v Rakousku zabývá více institucí, pod Ministerstvo školství, umění a kultury spadá školní inspekce (*Schulinspektion*). S činností této instituce souvisí i termín *Schulaufsicht*, který můžeme přeložit jako dohled nad školstvím.

1.4 Vztah externí a interní evaluace

Interní evaluace je v Rakousku dosud nepovinná. Jak bylo výše napsáno, ministerstvo školství se snaží v posledních letech školy k autoevaluaci motivovat, například již ukončeným projektem „Kvalita ve školách“, nebo projektem „Iniciativa kvality v odborném vzdělávání“, který aktuálně probíhá. Například se doporučuje, aby se interní evaluace zabývala výukou a učením, klimatem třídy a celkovým prostředím školy, partnerskými vazbami a vnějšími vztahy školy, řízením školy, profesionalitou zaměstnanců a jejich rozvojem. Dále je nutné vymezit i ukazatele, které vyjadřují vstupy do vzdělávacího procesu, příslušné postupy a výsledky.

Rakousko je zemí, kde se vyskytují dva způsoby **externí evaluace**. Inspekce hodnotí pedagogické aspekty i řízení školy, zatímco obce (v případě primárního vzdělávání a *Hauptschulen*) a spolková vláda (v případě *Allgemeinbildende Höhere Schulen*) kontrolují hospodaření s provozními zdroji (Eurydice, 2004).

Při vymezování kritérií interní a externí evaluace se v Rakousku mohou brát v úvahu i cíle lokální nebo regionální vzdělávací politiky (*Regionale Bildungsplanung*). Výsledky evaluace, kterou provádějí školy, slouží v Rakousku jako východisko pro opatření, jež stanoví externí subjekty. Externí evaluace tak stále více nabývá podoby „metaevaluace“, tj. hodnocení interní evaluace (Eurydice, 2004).

2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace

2.1 Spolkové ministerstvo školství a kultury

Po úspěšném projektu „Kvalita ve školách“ se Spolkové ministerstvo školství, umění a kultury rozhodlo věnovat podobnou pozornost odbornému školství. Projekt „**Iniciativa kvality v odborném vzdělávání**“ (QIBB, „*Qualitätsinitiative Berufsbildung*“) navazuje na aktivity a výsledky Q.I.S. a zahrnuje v sobě všechny tři institucionální roviny školského systému (školy samotné, inspektoráty školní inspekce na zemské úrovni a sekci „Odborné vzdělávání“ ministerstva školství na spolkové úrovni). Projekt vymezuje klíčové oblasti kvality, na něž by měl být kladen největší důraz. Jsou to: vyučování a učení, kvalita, ekonomie a společnost, mezinárodní podněty. Proces zajišťující a rozvíjející kvalitu odborné školy je zde chápán jako plynulý proces, který opakovaně probíhá ve čtyřech fázích:

- plánování,
- realizace,
- evaluace a vyhodnocení,
- přezkoušení.

2.2 Instituce dohledu nad školstvím

V Rakousku je **školní inspekce** jedním z útvarů Ministerstva školství, umění a kultury (BMUKK). Inspektoři však spadají do působnosti **zemských školských rad** (*Landesschulrat*). V každé z devíti spolkových zemí odpovídá tato zemská školská rada za organizování školských inspekci. Dohled nad školstvím je prováděn **zemskými školními inspektory** (*Landesschulinspektoren*), kteří jsou kompetentní k provádění inspekce vždy na určitém typu škol. Ve školách poskytujících vzdělání během povinné školní docházky jsou podporováni krajskými školními inspektory (*Bezirksschulinspektoren*), na středních a vyšších školách mají možnost povolát i odborníky a učitele s odbornými znalostmi (za předpokladu, že nepracují pro školní inspekci), aby jim při externí evaluaci poskytli odbornou pomoc (Eurydice, 2009/10).

Profesní praxe v oblasti řízení se v Rakousku od uchazečů o místo školního inspektora oficiálně nepožaduje. Většina školních inspektorů jsou však bývalí ředitelé škol s praxí tohoto druhu. Ani absolvování odborného školení není v Rakousku oficiálně vyžadováno. Pro zemské školní inspektory a krajské školní inspektory jsou organizovány kurzy managementu v rámci dalšího vzdělávání.

Činností a novými úkoly školní inspekce se zabývá taktéž výše zmíněná Bíla kniha. Přímá inspekce by měla být nahrazována evaluací interní evaluace, tj. tzv. metaevaluací. K přímým inspekcím by mělo docházet pouze namátkově nebo v případě potřeby.

K dalším úkolům dohledu nad školstvím patří vedle inspekce jednotlivých škol také úlohy přesahující evaluaci školy. Na krajské úrovni je to především regionální vzdělávací politika. K cílům regionální vzdělávací politiky patří například zajištění rozmanitosti, vyváženosti a srovnatelnosti nabídky vzdělávání, orientace na kvalitu při plánování škol a vyučování, personální a hmotné zabezpečení škol, infrastruktura škol se zřetelem na poradenství v oblasti rozvoje škol a další vzdělávání učitelů.

2.3 Spolkový institut BIFIE

V souladu s rozhodnutím Národní rady ze dne 10. 12. 2007 byl v Rakousku zřízen **Spolkový institut pro výzkum a vzdělání, inovaci a rozvoj rakouského školství (BIFIE; Bundesinstitut für Bildungsforschung, Innovation und Entwicklung des österreichischen Schulwesens; www.bifie.at)**. Svou činnost (dlouhodobé plánování, výzkum a koordinace v oblasti školství) zahájil BIFIE k 1. 1. 2008. Získané výsledky byly a jsou stále potřebné k provádění účinné a efektivní školské reformy v Rakousku. Tento institut má své sídlo v Salcburku, kde se klade důraz na monitorování vzdělání a vzdělávacích standardů. Toto centrum zajišťuje především mezinárodní hodnocení jako např. PISA, PIRLS, TIMSS; testuje vzdělávací standardy, je místem centrálních útvarů. Jinými slovy se jedná o centrální řízení a centrum pro správu dat a statistiku.

Díličí pracoviště BIFIE nalezneme ve Štýrském Hradci; zde se zaměřují na téma výzkum a hodnocení vzdělávání, mimo jiné hodnotí i tzv. nové střední školy nebo se zabývají např. zlepšováním jazykových dovedností v raném věku.

Prioritou pracoviště BIFIE ve Vídni je inovace a rozvoj kvality, tj. vývoj a zavádění inovací ve školském systému. Klíčovým projektem je vytvoření a zavedení standardizované maturitní zkoušky na středních školách. Pro bezproblémové zajištění efektivní koordinace úkolů mezi ministerstvem a BIFIE je činnost naplánována na dobu tří let. Od práce BIFIE se ve střednědobém horizontu očekává urychlení realizace pedagogicko-didaktické a organizační inovace ve školách: je potřeba nových nápadů v oblasti metodiky, didaktiky a vedení školy, které budou aplikovány na jednotlivé školy, učitele a následně na žáky či studenty. Zajištění inovací lze efektivně provádět na různých úrovních vzdělávacího systému. Tyto dvě části se spojí v efektivní a udržitelný cyklus inovací. Důležitou součástí BIFIE je úzká spolupráce s dalšími institucemi vysokého školství a jiných zařízení univerzitního výzkumu, jako je např. Rakouský statistický úřad. Prostřednictvím této spolupráce by mělo dojít k posílení rakouských vzdělávacích dovedností v mezinárodním měřítku.

Kromě plnění výše popsaných komplexních úkolů, je celkově úkolem BIFIE nezávisle působit na akademické otázky a postoje, zařadit je do svého programu činností, a tím si stanovit a rozvíjet vlastní priority výzkumu. V této souvislosti je kladen důraz na práci BIFIE v oblasti aplikovaného výzkumu a vzdělání.

Založení BIFIE vedlo k trvalému zlepšení kvality školství Rakouska a přispívá tak k zajištění hlavně dlouhodobé konkurenceschopnosti ab-

solventů na evropské i světové úrovni. Nakonec využívají práce BIFIE především ti, na které se veškeré úsilí o zlepšení školy soustředilo, a to žáci a studenti.

Budeme-li se striktně držet tématu „(auto)evaluace“, jeví se klíčové tři oblasti činnosti BIFIE:

1. zavádění nových vzdělávacích standardů a jejich následné testování (viz podkapitola 6.1),
2. příprava nové standardizované maturitní zkoušky (viz podkapitola 6.3),
3. experimentální projekt „nová střední škola“.

Ad 3) Se zavedením „nové střední školy“ ve školním roce 2008/09 dochází k realizaci důležitého záměru kompletní vzdělávací reformy v Rakousku. Vzniká jednotná (společná) škola pro žáky ve věku 10–14 let. Snahou je, aby se „**nová střední škola**“ stala běžnou školou a do začátku školního roku 2015/16 aby se k této formě vzdělávání přiklonily všechny „*Hauptschulen*“. Tento modelový projekt stojí v současnosti před finální evaluací úspěšnosti. Po čtyřech letech trvání experimentu byl institut BIFIE pověřen, aby zjistil odpovědi mimo jiné na tyto otázky:

- Co nového přinesla „nová střední škola“?
- Naučí se děti více v této „nové střední škole“ než v původních školách?
- Jak se změnilo vyučování?
- Byly odbourány vzdělávací bariéry?

Evaluační tým se skládá z největších rakouských odborníků zabývajících se evaluací školy (např. Werner Specht) a připravuje nyní externí evaluaci „nové střední školy“.

2.4 Subjekty podílející se na autoevaluaci v rámci školy

Na autoevaluaci v rámci školy se podílejí osoby nebo skupiny osob, které se bezprostředně účastní všech aktivit školy. Je to v první řadě **vedení školy, učitelé a žáci**. Dále se na autoevaluaci mohou podílet osoby, jichž se aktivity školy bezprostředně týkají, a to jsou především **rodiče žáků** nebo **zřizovatelé škol**.

Co se týče **školských rad** (*Schulforum/Schulgemeinschaftsausschuss*), tak v Rakousku jen zřídka sama školská rada provádí hodnocení kvality školy. Příslušný subjekt s ní ale konzultuje jmenování

aktérů či orgánů, které budou evaluaci řídit a koordinovat. Členy školské rady bývají zpravidla: ředitel školy a/nebo členové vedení, učitelé a případně též zástupci dalších skupin zaměstnanců školy, zástupci orgánů školské správy či zřizovatelů škol, a také rodiče. S případy, kdy jsou v těchto orgánech zastoupeni i žáci, se setkáváme především na sekundární úrovni. V Rakousku je sice ředitel členem školské rady, ale nemá hlasovací právo (Eurydice, 2004).

3 Autoevaluační zpráva

Obecně autoevaluační zprávy v Rakousku nebývají veřejně publikovány. Příklad obsahu a struktury autoevaluační zprávy i způsobu práce s ní lze čerpat z praxe projektu „**Iniciativa kvality v odborném vzdělávání**“ (QIBB, „*Qualitätsinitiative Berufsbildung*“), kde je autoevaluační zpráva nazývána „**Zpráva o kvalitě**“ (*Qualitätsbericht*). Zpráva o kvalitě obsahuje roční bilanci zohledňující výsledky evaluace a zároveň následný plán se strategickými a operativními cíli pro příští pracovní periodu. Každá škola předkládá svou Zprávu o kvalitě nadřízené instituci. Dohoda o budoucím rozvoji a případných nutných změnách se uskutečňuje ve formě rozhovoru mezi vedením školy a nadřízenou institucí (například školní inspekcí). Tento rozhovor by se měl dle QIBB konat jednou ročně.

4 Proces autoevaluace

4.1 Projekt „Kvalita ve školách“

Jak již bylo uvedeno výše v první kapitole, přestože v Rakousku dosud není zákonem stanovena povinnost provádět autoevaluaci ve školách, školy jsou k autoevaluaci a rozvíjení systémů řízení kvality aktivně pobízeny. Dominantní úlohu při tom sehrává Spolkové ministerstvo školství, umění a kultury, které v letech 1999–2003 podporovalo projekt „**Kvalita ve školách**“ (*Qualität in Schulen*, Q.I.S.). Pomocí iniciativy Q.I.S. uskutečnilo BMUKK záměr podnítit a podpořit rakouské školy při zavádění nových kvalitativních opatření, při jejich ověřování v rámci autoevaluace a při dalším rozvoji. Systematické a dlouhodobé zabývání se zvyšováním kvality vzdělávání a vytvářením vhodných podmínek pro její rozvoj by se mělo stát pevnou součástí školní kultury, tedy součástí povinností

všech aktérů vzdělávacího procesu, tj. vedení školy, učitelů, vychovatelů, žáků, rodičů i administrativních pracovníků.

Iniciativa Q.I.S. měla za úkol oslovit všechny druhy a typy rakouských škol a zahrnula v sobě první oficiálně formulovanou koncepci vzdělávacího programu školy, tedy vlastního a k místu existence školy se vážícího dokumentu, sledujícího rozvoj a zajišťování kvality interními evaluačními procesy. Uvedené je podle vyjádření ministerstva chápáno jako předpoklad a východisko pro perspektivně orientovaný školský systém vykazující vysokou úroveň. Za nosné sloupy celé koncepce Q.I.S. lze označit: Diskusi o kvalitě a Vzdělávací program školy.

4.1.1 Autoevaluace jako součást vzdělávacích programů školy

V souladu s projektem Q.I.S. má vzdělávací program školy představovat jasně formulovaný a přehledný scénář dalšího vývoje a zaměření školy; podle představ BMUKK je obsah Vzdělávacího programu školy určen následující strukturou, postavenou na pěti oblastech:

1. Představy školy o zásadních idejích a hodnotové orientaci, filozofii školy a principiální pedagogické orientaci školy.
2. Formulace vlastních postupných i konečných cílů a plán jejich dosahování.
3. Hlavní záměry a opatření pro plnění a dosažení jednotlivých cílů.
4. Akční plán změny – návrhy realizace záměrů.
5. Evaluační a autoevaluační opatření k ověřování účinnosti a efektivity realizovaných kroků.

Autoevaluace školy je považována za neoddělitelnou součást vzdělávacího programu školy. Měla by sloužit k získání přehledu o užitečnosti, efektivitě a účinnosti realizovaných opatření a reálnosti celého programu. Vlastní hodnocení školy by měla probíhat v přiměřených časových odstupech pomocí praktických nástrojů a za dohledu vnějšího posuzovatele. Osobní data a informace získaná v rámci autoevaluace školy jsou přísně důvěrná a podléhají ochraně podle zákona. Autoevaluace školy by měla poskytnout informační východisko pro další rozvoj (nebo úpravu) programu školy.

V rámci projektu Q.I.S. definovali rakouští specialisté pět oblastí kvality, aby usnadnili evaluační a rozvojovou práci ve školách s cílem zvyšování její efektivnosti. Jde o oblasti „učení a vyučování“, „životní prostor třídy a školy“, „partnerství školy a vnější vztahy“, „školní management“ a „profesionalizace a osobnostní rozvoj“.

4.1.2 Příklad metodické podpory autoevaluace škol

Projekt Q.I.S. byl během celé doby trvání metodicky podpořen funkční webovou stránkou www.qis.at, která kromě diskuse nabízela mnohočetné materiály pro hodnocení výše uvedených oblastí kvality školy. V první řadě se jednalo o dotazníky pro učitele, žáky a rodiče. Byly zde popsány i další metody/nástroje pro autoevaluaci spolu s pokyny pro provádění autoevaluace a terminologický slovník. Aktéři procesu evaluace dostali možnost absolvovat školení zprostředkovanými odbornými poradci a využívat sítě spolupracujících organizací a prostředí k výměně zkušeností škol. Podpora škol existovala bohužel pouze v době řešení projektu; po ukončení projektu internetové diskuse, výměny zkušeností o provádění autoevaluace a práce školených poradců skončila. V současné době je webová stránka projektu nedostupná, resp. od podzimu 2012 by zde měl fungovat portál BMUKK věnovaný kvalitě výuky a vzdělávání, určený všeobecně vzdělávacím školám (Michek, 2010).

4.2 Projekt „Iniciativa kvality v odborném vzdělávání“

Jako další příklad evaluace v Rakousku uveďme projekt „Iniciativa kvality v odborném vzdělávání“. Evaluace v rámci QIBB probíhá v první řadě jako autoevaluace, využívá se tzv. „*Individualfeedback*“ a „*Systemfeedback*“. Individuální zpětná vazba má sloužit především reflexi a dalšímu rozvoji profesního jednání učitelů a vedoucích pracovníků. Systémová zpětná vazba by měla pomoci optimalizovat výukové a řídicí procesy na organizační, resp. systémové úrovni.

Veškeré informace o projektu QIBB jsou umístěny na webových stránkách (www.qibb.at). Stejně jako u projektu Q.I.S. funguje u projektu QIBB masivní, na internetu veřejně dostupná metodická podpora. Při hodnocení jednotlivých oblastí jsou odborné školy podpořeny dotazníky a formuláři pro učitele, žáky, rodiče a inspektory. Dále zde mají k dispozici popis dalších metod/nástrojů pro autoevaluaci a pokyny pro provádění autoevaluace. Praktické informace jsou doplněny terminologickým slovníkem a nabídkou zúčastnit se různých školení. Neméně důležité jsou sítě spolupracujících organizací a internetové prostředí vhodné k výměně zkušeností škol. Vše je umístěno v informačním systému, který umožňuje shromažďovat informace pro všechny úrovně řízení školství. Proto je možné, že každý z aktérů odborného vzdělávání průběžně dostává ke své činnosti zpětnou vazbu od ostatních zainteresovaných stran. Velká pozornost je věnována anonymitě dotazovaných – přístup

ke zveřejněným datům je možný pouze pomocí přístupu chráněného heslem.

5 Spolupráce škol

Od podzimu 2009 mají odborné školy v rámci projektu „Iniciativa kvality v odborném vzdělávání“ možnost využívat pro evaluaci i **Peer Review**. Metodika Peer Review využívaná v projektu QIBB se opírá o evropskou Peer Review metodiku („*Peer Review in European VET*“) (Qualitätsinitiative, 2011).

Peer Review je způsobem evaluace, která je prováděna skupinou expertů. Peerové jsou osoby, které k hodnocené škole nemají žádné „osobní“ vazby, zároveň mají ale zkušenosti s oblastí odborného vzdělávání a jsou schopny provést profesionální analýzu této oblasti. Jsou pozváni školou, aby evaluovaly oblasti kvality školou požadované. Na konci Peer Review obdrží škola na jedné straně ústně podanou zpětnou vazbu, na straně druhé písemnou zprávu o výsledcích hodnocení. Škola získává díky Peer Review upozornění na své silné stránky, ale také na možné slabiny, nové úhly pohledu, zajímavé nápady a návrhy. Cílem je školu v jejích snahách o zajištění a rozvoj kvality podpořit.

6 Výsledky škol

Na základě výsledků mezinárodních šetření např. Programu pro mezinárodní šetření žáků (PISA, 2000, čtení – matematika – přírodní vědy) nebo Mezinárodního výzkumu trendů matematického a přírodovědného vzdělávání (TIMMS, 1995) došlo v Rakousku ke zvýšení zájmu o kvalitu škol a jejich výuky.

6.1 Vzdělávací standardy a jejich testování

V roce 2008 došlo k novelizaci rakouského Zákona o školní výuce, jenž tak poskytl právní oporu pro zavedení vzdělávacích standardů (*Bildungsstandards*). Hodnocení pomocí **vzdělávacích standardů** pomáhá zjistit, do jaké míry školy plní své klíčové úkoly udávaných dovedností, které jsou obecně považované za nezbytné. Neexistuje žádný rozpor mezi funkčními úkoly vzdělávacích standardů a rovněž cíli aktuálního,

všeobecného vzdělávacího systému. Jedná se spíše o doplňující vztah, kdy směrnice školního vzdělávání pokrývá širší pole a je zaměřen na osobní rozvoj a světovou orientaci jakožto výsledek setkání základních subjektů naší kultury. Tyto standardy byly představeny základním školám (*Volks- und Hauptschulen* stejně i *Allgemeinbildende Höhere Schulen*) poté, co k 1. 1. 2009 vstoupilo nařízení v platnost. Takzvané základní průzkumy byly provedeny již na jaře 2009 (8. ročník) a v roce 2010 (4. ročník). Budoucím testováním standardů byl pověřen institut BIFIE. První testování standardů v 8. ročníku je plánováno na rok 2012, ve 4. ročníku na rok 2013. Testovat se bude matematika, jazyk výuky a cizí jazyk. Pravidelné testování standardů je prostředkem zajišťování a optimalizace kvality výuky, zpětné vazby o učebních výsledcích svých žáků pro učitele.

Vzdělávací standardy byly zpracovávány od podzimu 2001 a zohledňují tyto klíčové body:

- Vzdělávací standardy se vztahují na celé osnovy, uvádějí konkrétní studijní výsledky klíčových oblastí. Hlavní zásady upravující osnovy základních škol a škol sekundární úrovně korelují se sledovanými výsledky spojenými se vzdělávacími standardy. Vzdělávací standardy a osnovy nemají ani soupeřit, ani si oponovat, naopak se tyto jednotky mají doplňovat.
- Vzdělávací standardy jsou přístupné přehodnocení: výsledky individuálního vzdělávání ukazují, zdali bylo dosaženo základních kompetencí.
- Vzdělávací standardy nelze užít jako měřítko na určení výsledků, spíše podávají zpětnou vazbu o dosažených schopnostech včetně úrovně kvalifikovanosti a také oblastí, které vyžadují zlepšení. Udělat vzdělávací proces udržitelnější je neodmyslitelnou součástí systému.

V roce 2003 se standardy testovaly prostřednictvím pilotních projektů na přibližně 300 školách. Učitelé na pilotních školách byli zahrnuti do vývoje jako experti didaktiky. Partneři škol, rodičovská sdružení a zástupci učitelů byli do tohoto projektu zapojeni a byli pravidelně informováni o jeho vývoji.

6.2 Národní srovnávací testy

Národní srovnávací testy jsou v Rakousku doplněny doprovodnými dotazníky pro ředitele škol, učitele, rodiče a žáky. Sebrané údaje se vztahují k sociálně ekonomickému původu žáků, jejich motivaci, pod-

půrným opatřením nebo klimatu ve škole. Otázky pro učitele se týkají učitelské praxe, aktivit v oblasti profesionálního rozvoje, vyučovacích metod a dalších témat. Ze získaných informací je možné provést kontextovou analýzu výsledků testů a identifikovat faktory, které jsou spojeny se školami, učiteli, rodinnými poměry žáků a žáky samotnými a mohou ovlivnit jejich výkony.

Souhrnné výsledky celostátních testů nejsou publikovány a v Rakousku nemohou být používány k zařazování škol do žebříčků. Místní úřady mají k souhrnným výsledkům ve své oblasti přístup. Pro účely vyhodnocování testů se v Rakousku využívají informační a komunikační technologie.

6.3 Nová maturitní zkouška

Nová maturitní zkouška (*Neue Reifeprüfung*) na všeobecně vzdělávacích školách (*Allgemeinbildende Höhere Schulen*) bude zavedena ve školním roce 2013/2014, o rok později by měla nová maturita odstartovat na odborných školách. Nové maturitní zkoušky budou jak standardizované, tak orientované na kompetence. Tyto zkoušky jsou navrženy tak, aby výsledky studentů byly srovnatelné, aby garantovaly transparentnost a maximální objektivitu a aby zvýšily povědomí o závěrečných zkouškách (BMUKK, 2011).

Učitelé jsou průběžně připravováni na nové maturitní zkoušky. Společně s novým modelem zkoušek byl vytvořen i detailní plán realizace a řada projektů. Mimo to je a bude na podporu nového systému zajištěna celá řada doškolovacích seminářů a příruček (zejména takové, které se vztahují ke konkrétním předmětům). Odborné studijní skupiny by se měly ujmout role klíčových prostředníků v celém procesu změny. Novou maturitní zkoušku tvoří tzv. „třípilířový model“, který byl vytvořen skupinou expertů ze Spolkového ministerstva školství, umění a kultury, z regionálních školních rad a z BIFIE ve Vídni.

Podle vládního návrhu zákona se bude nová maturitní zkouška skládat z následujících částí:

- z povinné „předvědecké práce“ (*„vorwissenschaftliche Arbeit“*),
- z klauzurních zkoušek/prací (*Klausuren*),
- z ústních zkoušek (*mündliche Prüfungen*).

Struktura je modulová, takže každý student, který propadne u prvního nebo druhého pilíře, může stále skládat ústní zkoušky. Studenti, kteří

neuspějí u „předvědecké práce“ nebo u klauzurních zkoušek, je budou muset opakovat, ale neúspěšná (standardizovaná) klauzurní písemná práce může být nahrazena ústní zkouškou (se zadáním stanoveným externími experty).

6.3.1 Pilíř 1: „Předvědecká práce (PP)“ – prezentace

Hlavními oblastmi, které sleduje „předvědecká práce (PP)“ – prezentace, jsou: samostatnost, přesné příčiny a vzájemné vztahy, použití zdrojů a užití jednoduchých vědeckých metod, jasná forma pojetí, verbální a řečové dovednosti apod.

Ve druhé polovině předposledního ročníku si studenti (se souhlasem učitele) vyberou téma, které bude schváleno (prokazatelně) vedením školy na konci předposledního ročníku. Jedno zadání může být zároveň zpracováváno maximálně třemi studenty, v takovém případě musí být jasně stanoven různý přístup, aby byly výkony studentů jasně rozeznatelné a hodnotitelné. Je na škole, aby rozdělila počet rozdělených PP jednotlivým zkoušejícím. PP by měla být od 4500 do 6000 slov dlouhá (mimo obsah, seznamy literatury a ilustrací). PP musejí být odevzdány do konce prvního pololetí posledního ročníku. PP ohodnocené jako nepostačující bude nutné vypracovat na nové téma a odevzdat v době dalšího konečného termínu. Jsou přijata rozsáhlá opatření k zabránění plagiátorství (vytvoření databáze, plagiátorské skenery, 3–4 konzultační sezení, doprovodné „technické průkazy“, prezentace PP apod.).

6.3.2 Pilíř 2: Klauzurní zkoušky

Návrh zákona určuje, že zadání klauzurních zkoušek z vyučovacího jazyka (němčina, slovenština, maďarština a srbochorvatština), matematiky a moderních cizích jazyků (angličtiny, francouzštiny, italštiny španělštiny), stejně tak jako z klasických jazyků (latiny a řečtiny) budou vytvářeny externími odborníky. Vytváření zadání pro ostatní předměty zkoušky zůstane zodpovědností příslušného třídního učitele. Podle návrhu vládního zákona bude brán zřetel na typově podmíněné rozdíly v matematice, „základní matematické dovednosti“ mají zajistit základ pro prvky učebního plánu. Student si buď vybere tři klauzurní zkoušky (jazyk – matematiku – cizí jazyk) nebo čtyři klauzurní zkoušky (jeden cizí jazyk navíc nebo deskriptivní geometrie nebo biologie nebo ekologie nebo fyzika nebo hudební výchova nebo tělesná výchova).

Při vytváření zadání pro cizí jazyky bude samozřejmě brán zřetel na různou délku studia. Učitelovy opravy a hodnocení budou vyhotoveny

v souladu s daným vzorem. Dále budou opravené a ohodnocené práce podstoupeny předsedovi (který zkontroluje a potvrdí výsledek).

Prostřednictvím BIFIE ve Vídni pověřilo Spolkové ministerstvo školství, umění a kultury univerzitní instituce a osoby s praktickou zkušeností vytvořením standardizovaných a na kompetence orientovaných úloh. Výsledkem je, že instituce pro odbornou didaktiku dostávají zpětnou vazbu stejně tak jako náhled do školské praxe, což mohou zohlednit při vzdělávání budoucích učitelů. V každém případě bude provedena řada zkušebních testů (ve standardních předmětech) a pilotních projektů před tím, než se budou psát první klauzurní práce v roce 2013/2014. Další informace o jednotlivých předmětech je možné získat na webových stránkách BIFIE (www.bifie.at).

6.3.3 Pilíř 3: ústní zkoušky

Podle počtu klauzurních zkoušek musí student skládat ústní zkoušky ze dvou nebo tří předmětů. Analogicky s PP by měly ústní zkoušky brát ohledy jednak na zájmy studentů, tak na specializaci či odbornost jednotlivých škol. Zkouška by měla trvat mezi 10 a 15 minutami; odpovídá se na jednu otázku; čas na přípravu je minimálně 20 minut.

Komisi nové maturitní zkoušky tvoří: předseda, ředitel školy, třídní učitel, hlavní zkoušející (třídní učitel), přisedící s odbornou znalostí předmětu. Hlavní zkoušející a přisedící se musejí shodnout na návrhu hodnocení (a mají dohromady jen jeden hlas). Po jednom hlasu je tedy přiděleno řediteli školy, třídnímu učiteli a zkoušejícím, dohromady tedy tři hlasy. Předseda potvrzuje, že hodnocení je odpovídající, že zkoušení proběhlo řádně a předepsaným postupem.

7 Výhled do budoucna

Rakousko jako země s vyspělou ekonomikou, kulturou, demokracií a funkčním sociálním systémem zaujímá čelní místo mezi evropskými zeměmi a chce-li si toto místo i v budoucnu udržet, potřebuje kvalitní školství. Po dosažení nedostatečných výsledků v mezinárodních srovnávacích testech se v Rakousku rozpoutala bouřlivá diskuse o kvalitě vzdělávání, která vyústila v celkovou reformu školství.

Jedním ze stěžejních témat reformy je právě zajištění a rozvoj kvality vzdělávání a rovný přístup ke vzdělání pro všechny děti bez rozdílu. K příkladům reformních snah patří experimentální projekt „Neue Mittel-

schule“, zavedení vzdělávacích standardů či nové, standardizované maturitní zkoušky. Díky zvýšené autonomii škol se dále mění i role školní inspekce. Její dosavadní „kontrolní“ funkce by měla být doplněna o funkci „poradní“, resp. je žádoucí, aby externí evaluace prováděná inspekcí byla vhodně doplněna a podpořena autoevaluací jednotlivých škol.

Kvalitní škola by měla být schopna plnit velkou řadu různých požadavků, přání rodičů, představy politiků, ideje učitelů. Ti, jichž se to nejvíce týká, tj. žáci a studenti, jsou schopni kvalitu svého vzdělávání posoudit teprve zpětně, když jsou již dospělí, pracují nebo se dále vzdělávají. Proto je pochopitelné, že se politická reprezentace společně s odborníky snaží o rozvoj v oblasti vzdělávání ve spojení s úsilím v oblasti kontinuální (auto)evaluace a zajišťování kvality.

■

Zdroje:

- Bundesinstitut Bildungsforschung, Innovation & Entwicklung des österreichischen Schulwesens. *Bildungsstandards*. [online] [22.11.2011]. Dostupné z [www: https://www.bifie.at/bildungsstandards](http://www.bifie.at/bildungsstandards).
- Bundesinstitut Bildungsforschung, Innovation & Entwicklung des österreichischen Schulwesens. *Standardisierte Reife- und Diplomprüfung*. [online] [22.11.2011]. Dostupné z [www: https://www.bifie.at/srdp](http://www.bifie.at/srdp).
- Bundesinstitut Bildungsforschung, Innovation & Entwicklung des österreichischen Schulwesens. *Evaluation der Neuen Mittelschule*. [online] [22.11.2011]. Dostupné z [www: https://www.bifie.at/node/115](http://www.bifie.at/node/115).
- Bundesinstitut Bildungsforschung, Innovation & Entwicklung des österreichischen Schulwesens. *Internationale Studien und Assessments*. [online] [22.11.2011]. Dostupné z [www: https://www.bifie.at/node/85](http://www.bifie.at/node/85).
- Bundeskanzleramt Rechtsinformationssystem. *Bundes-Schulaufsichtsgesetz*. [online] [23.1.2012]. Dostupné z [www: http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009264&ShowPrintPreview=True](http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009264&ShowPrintPreview=True)
- Bundeskanzleramt Rechtsinformationssystem. *Privatschulgesetz*. [online] [23.1.2012]. Dostupné z [www: http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009266](http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009266)
- Bundeskanzleramt Rechtsinformationssystem. *Religionsunterrichtsgesetz*. [online] [23.1.2012]. Dostupné z [www: http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009217&ShowPrintPreview=True](http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009217&ShowPrintPreview=True)
- Bundeskanzleramt Rechtsinformationssystem. *Schulorganisationsgesetz*. [online] [23.1.2012]. Dostupné z [www: http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009265](http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009265)
- Bundeskanzleramt Rechtsinformationssystem. *Schulunterrichtsgesetz*. [online] [22.11.2011]. Dostupné z [www: http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009600](http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009600).
- Bundeskanzleramt Rechtsinformationssystem. *Schulpflichtgesetz*. [online] [22.11.2011]. Dostupné z [www: http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009576](http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009576).

- Bundesministerium für auswärtige Angelegenheiten. *Bildungswesen*. [online] [28.11.2011]. Dostupné z [www: http://www.bmeia.gv.at/aussenministerium/oesterreich/tatsachen-und-zahlen/bildungswesen.html](http://www.bmeia.gv.at/aussenministerium/oesterreich/tatsachen-und-zahlen/bildungswesen.html).
- Bundesministerium für auswärtige Angelegenheiten. *Land und Leute*. [online] [28.11.2011]. Dostupné z [www: http://www.bmeia.gv.at/aussenministerium/oesterreich/tatsachen-und-zahlen/land-und-leute.html](http://www.bmeia.gv.at/aussenministerium/oesterreich/tatsachen-und-zahlen/land-und-leute.html).
- Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. BMUKK. *Bildungsstandards*. [online] [22.11.2011] Dostupné z [www: http://www.bmukk.gv.at/schulen/unterricht/ba/bildungsstandards.xml](http://www.bmukk.gv.at/schulen/unterricht/ba/bildungsstandards.xml).
- Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. BMUKK. *Die Bildungsreform für Österreich. Das Gesamtkonzept in der Umsetzung. 2001*. [online] [30.11.2011] Dostupné z [www: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/19400/bildungsreform.pdf](http://www.bmukk.gv.at/medienpool/19400/bildungsreform.pdf).
- Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. BMUKK. *Standardisierte, kompetenzorientierte Reifeprüfung an AHS*. [online] [22.11.2011] Dostupné z [www: http://www.bmukk.gv.at/schulen/unterricht/ba/reifepruefung.xml](http://www.bmukk.gv.at/schulen/unterricht/ba/reifepruefung.xml).
- Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. BMUKK. *Weißbuch. Qualitätsentwicklung und Qualitätssicherung im österreichischen Schulsystem*. [online] [21.11.2011] dostupné z [www: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/10093/Weissbuch.pdf](http://www.bmukk.gv.at/medienpool/10093/Weissbuch.pdf).
- Qualitätsinitiative Berufsbildung. *QIBB, die Qualitätsinitiative Berufsbildung*. [online] [21.11.2011] dostupné z [www: http://www.qibb.at/de/ueber_qibb.html](http://www.qibb.at/de/ueber_qibb.html).
- Qualitätsinitiative Berufsbildung. *QIBB auf einen Blick*. [online] [21.11.2011] dostupné z [www: http://www.qibb.at/de/ueber_qibb/qibb_auf_einen_blick.html](http://www.qibb.at/de/ueber_qibb/qibb_auf_einen_blick.html).
- Qualitätsinitiative Berufsbildung. *Der Qualitätsregelkreis*. [online] [21.11.2011] dostupné z [www: http://www.qibb.at/de/qualitaetsregelkreis.html](http://www.qibb.at/de/qualitaetsregelkreis.html).
- Qualitätsinitiative Berufsbildung. *Evaluation in QIBB*. [online] [21.11.2011] dostupné z [www: http://www.qibb.at/de/qibb_evaluation.html](http://www.qibb.at/de/qibb_evaluation.html).
- Qualitätsinitiative Berufsbildung. *Peer Review in QIBB*. [online] [21.11.2011] dostupné z [www: http://www.qibb.at/de/peer_review_in_qibb.html](http://www.qibb.at/de/peer_review_in_qibb.html).
- Qualitätsinitiative Berufsbildung. *Überprüfen: Der Qualitätsbericht*. [online] [21.11.2011] dostupné z [www: http://www.qibb.at/de/qualitaetsregelkreis/ueberpruefen/qualitaetsbericht.html](http://www.qibb.at/de/qualitaetsregelkreis/ueberpruefen/qualitaetsbericht.html).

- Eurydice. Strukturen der allgemeinen und beruflichen Bildung und der Erwachsenenbildung in Europa. *Österreich. Ausgabe 2009/2010* [online] [18.11.2011] dostupné z [www: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_AT_DE.pdf](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_AT_DE.pdf).
- Eurydice. *Evaluace škol poskytujících povinné vzdělání v Evropě*. Brusel: Eurydice, 2004. ISBN 2-87116-364-2.
- Eurydice. *Celostátní testování žáků v Evropě: Cíle, organizace a využití výsledků*. Brusel: Eurydice, 2009. ISBN 978-92-9201-063-8.
- Eurydice. *Autonomie škol v Evropě. Politická a realizační opatření*. Brusel: Eurydice, 2007. ISBN 978-92-79-08822-3.
- Geschichte Online*. PDF-Version der Lerneinheit. [online] [17.1.2012] dostupné z [www: http://gonline.univie.ac.at/htdocs/upload/File/import/1603.pdf](http://gonline.univie.ac.at/htdocs/upload/File/import/1603.pdf)
- MICHEK, S. Podpora autoevaluace škol v Rakousku. In *Na cestě ke kvalitě*. Ročník 2010, č.1., str. 16. [online] [18.11.2011] dostupné z [www: http://www.nuov.cz/uploads/AE/publikace/AE0909.pdf](http://www.nuov.cz/uploads/AE/publikace/AE0909.pdf).
- Zukunft der Schule. *Zweiter Zwischenbericht*. BMUKK, 2008. [online] [30.11.2011] dostupné z [www: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/16253/ek_zwb_02.pdf](http://www.bmukk.gv.at/medienpool/16253/ek_zwb_02.pdf)

Příloha

Tabulka č. 14 – Přehled institucí zabývajících se evaluací v Rakousku

Stát/ země	Název subjektu	Český překlad názvu subjektu	Charakteristika subjektu	Činnost v evaluaci	Kontakt
Rakousko	Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur (BMUKK)	Spolkové ministerstvo školství, umění a kultury	Nejvyšší instituce na spolkové úrovni	Zajišťování kvality vzdělávacího systému	http://www.bmukk.gv.at/ Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur Minoritenplatz 1014 Wien E-mail: ministerium@bmukk.gv.at
Rakousko	Bundesinstitut BIFIE (Bildungs-forschung, Innovation & Entwicklung des österreichischen Schulwesens)	Spolkový institut BIFIE (Výzkum ve vzdělávání, inovace a rozvoj rakouského školství)	Institut Spolkového ministerstva školství, umění a kultury – prostředník mezi školskou správou, výzkumem a školní praxí. Sídli ve třech centrech: Štýrský Hradec, Salcburk, Vídeň.	Ve Štýrském Hradci: • výzkum vzdělávání a evaluace • Národní zpráva o vzdělávání V Salcburku: • monitoring vzdělávání a vzdělávací standardy • PISA, PIRLS, TIMMS Ve Vídni: • inovace a rozvoj kvality • Nová maturitní a diplomová zkouška	http://www.bifie.at
Rakousko	QIBB Qualitätsinitiative Berufsbildung	QIBB Iniciativa kvality v odborném vzdělávání	Evaluční portál	informace a materiály k podpoře interní evaluace v odborném školství	http://www.qibb.at

Rakousko/ Burgenland	Landesschulrat Burgenland	Zemská školská rada Burgenland	Správní instituce pro oblast školství ve spolkové zemi Burgenland	• školní inspekce • regionální vzdělávací politika • poradenství v rozvoji škol • další vzdělávání učitelů	www.lsr-bglld.gv.at Landesschulrat für Burgenland Kernaustieg 3 A-7001 Eisenstadt E-mail: office@lsr-bglld.gv.at
Rakousko/ Vídeň	Stadtschulrat Wien	Městská školská rada Vídeň	Správní instituce pro oblast školství v hlavním městě Rakouska - ve Vídni	• školní inspekce • regionální vzdělávací politika • poradenství v rozvoji škol • další vzdělávání učitelů	www.ssr-wien.gv.at Stadtschulrat für Wien Wipplingerstraße 28 A-1010 Wien E-mail: office@ssr-wien.gv.at
Rakousko/ Dolní Rakousy	Landesschulrat Niederösterreich	Zemská školská rada Dolní Rakousy	Správní instituce pro oblast školství ve spolkové zemi Dolní Rakousy	• školní inspekce • regionální vzdělávací politika • poradenství v rozvoji škol • další vzdělávání učitelů	www.lsr-noe.gv.at Landesschulrat für Niederösterreich Rennbahnstraße 29 A-3109 St. Pölten E-mail: office@lsr-noe.gv.at
Rakousko/ Štýrsko	Landesschulrat Steiermark	Zemská školská rada Štýrsko	Správní instituce pro oblast školství ve spolkové zemi Štýrsko	• školní inspekce • regionální vzdělávací politika • poradenství v rozvoji škol • další vzdělávání učitelů	www.lsr-stmk.gv.at Landesschulrat für Steiermark Körbnergasse 23 A-8011 Graz E-mail: lsr@lsr-stmk.gv.at

Rakousko/ Horní Rakousy	Landesschulrat Oberösterreich	Zemská školská rada Horní Rakousy	Správní instituce pro oblast školství ve spolkové zemi Horní Rakousy	• školní inspekce • regionální vzdělávací politika • poradenství v rozvoji škol • další vzdělávání učitelů	www.lsr-ooe.gv.at Landesschulrat für Oberösterreich Sonnensteinstraße 20 A-4040 Linz E-mail: lsr@lsr-ooe.gv.at
Rakousko/ Korutany	Landesschulrat Kärnten	Zemská školská rada Korutany	Správní instituce pro oblast školství ve spolkové zemi Korutany	• školní inspekce • regionální vzdělávací politika • poradenství v rozvoji škol • další vzdělávání učitelů	www.lsr-ktn.gv.at Landesschulrat für Kärnten 10. Oktober-Straße 24 A-9010 Klagenfurt E-mail: office@lsr-ktn.gv.at
Rakousko/ Tyrolsko	Landesschulrat Tirol	Zemská školská rada Tyrolsko	Správní instituce pro oblast školství ve spolkové zemi Tyrolsko	• školní inspekce • regionální vzdělávací politika • poradenství v rozvoji škol • další vzdělávání učitelů	www.lsr-t.gv.at Landesschulrat für Tirol Innrain 1 A-6020 Innsbruck E-mail: office@lsr-t.gv.at
Rakousko/ Salcbursko	Landesschulrat Salzburg	Zemská školská rada Salcbursko	Správní instituce pro oblast školství ve spolkové zemi Salcbursko	• školní inspekce • regionální vzdělávací politika • poradenství v rozvoji škol • další vzdělávání učitelů	www.lsr-sbg.gv.at Landesschulrat für Salzburg Mozartplatz 10 A-5010 Salzburg E-mail: lsr-sbg@lsr-salzburg.at

Rakousko/ Vorarlbersko	Landesschulrat Vorarlberg	Zemská školská rada Vorarlbersko	Správní instituce pro oblast školství ve spolkové zemi Vorarlbersko	• školní inspekce • regionální vzdělávací politika • poradenství v rozvoji škol • další vzdělávání učitelů	www.lsr-vbg.gv.at Landesschulrat für Vorarlberg Bahnhofstraße 12 A-6901 Bregenz E-mail: office.lsr@lsr-vbg.gv.at
---------------------------	--------------------------------------	-------------------------------------	--	---	---

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU SLOVENSKA

Zuzana Brunclíková

Úvod

Téma autoevaluace v řízení škol a školských zařízení se stává stále aktuálnějším. Význam autoevaluace ve vzdělávacím systému Slovenska vzrostl v roce 2008, kdy si tvorba školních vzdělávacích programů podle nového školského zákona vyžádala mimo jiné i vypracovat svůj vlastní specifický vnitřní systém kontroly a hodnocení kvality školy, který bude mít tři úrovně. Jednou z úrovní je vytvoření systému vnitřní kontroly a hodnocení kvality školy (otevřené sebehodnocení). Na Slovensku však neexistuje oficiální postup, jak mají školy autoevaluaci realizovat; v této oblasti je třeba podpora a poradenství. Rovněž chybějí kvalitně zpracované autoevaluační nástroje a objektivní indikátory kvality.

1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání na Slovensku

Autoevaluace školy je na Slovensku poměrně novou záležitostí. Školy se dosud spoléhaly na hodnocení vnější, které zabezpečuje Státní školní inspekce, ale to již v současné době nepostačuje.

V roce 2008 byl přijat zákon č. 245/2008 Sb., o výchově a vzdělávání (školský zákon) a o změně a doplnění některých zákonů, který ustanovil mimo jiné, že výchovně-vzdělávací proces se bude uskutečňovat podle dvouúrovňového principu vzdělávacích programů, a to státního vzdělávacího programu a školního vzdělávacího programu. Zavedením školního vzdělávacího programu se posiluje zodpovědnost a samostatnost škol a je akcentována zejména kvalita školy. Každá škola by měla vypracovat svůj vlastní specifický vnitřní systém kontroly a hodnocení kvality školy, který bude mít tři úrovně:

1. systém vnitřní kontroly a hodnocení kvality školy (otevřené sebehodnocení),
2. systém kontroly a hodnocení učebních výsledků žáků,
3. systém hodnocení pedagogických pracovníků.

Po podrobnější analýze několika školních vzdělávacích programů lze konstatovat, že školy nerozumějí, jak mají vytvořit systém vnitřní kontroly a hodnocení kvality školy (otevřené sebehodnocení). Většina škol si pod tím představuje SWOT analýzu, STEP analýzu, případně mají vypracovaný časový plán autoevaluace pro školní rok, ale jde jen o hodnocení určitých pedagogických jevů většinou jen z jednoho pohledu, nejčastěji ze strany managementu školy, případně učitelů.

1.1 Legislativní rámec

Legislativní prostředí v SR **nestanovuje školám povinnost autoevaluace**. V první řadě je třeba si uvědomit, že na Slovensku **neexistuje oficiální postup, jak mají školy autoevaluaci realizovat**. Zatím jsou školy nuceny nabývat poznatky pouze samostudiem literatury (týkající se autoevaluace) ze zahraničních zkušeností a zdrojů. To se však jeví jako nedostačující.

Dovednost managementu školy realizovat její sebehodnocení, jak uvádí Horváthová (2010), nabývá stále většího významu. Je to proto, že nezřídka se vnější hodnocení školy opírá o výsledky vnitřních kontrolních hodnotících mechanismů. Pokud škola plánuje zavedení jakýchkoli změn, inovací a strategií, je nevyhnutelné, aby poznala svůj základní výchozí stav, kde se momentálně nachází a čím disponuje. To znamená, že se školy musejí vyrovnat s problematikou sebehodnocení.

Proces sebehodnocení škol v SR je nastíněn – rozvržen v části Metodického pokynu č. 10/2006-R MŠ SR k vyhlášce č. 9/2006 Sb.,

o struktuře a obsahu zpráv o výchovně-vzdělávací činnosti, jejich výsledcích a podmínkách škol a školských zařízení. Podle vyhlášky mají školy uvádět informace o oblastech, ve kterých mají silné stránky, slabé stránky, příležitosti a rizika prostřednictvím SWOT analýzy.

V určitých oblastech (viz výše) podporuje **autoevaluaci** vyhláška č. 9/2006 Sb., o struktuře a obsahu zpráv o výchovně-vzdělávací činnosti, jejich výsledcích a podmínkách škol a školských zařízení, která upravuje podrobnosti týkající se dané oblasti. Zpráva má obsahovat kromě jiného i oblasti, ve kterých škola dosahuje dobrých výsledků, a oblasti, ve kterých jsou zaznamenány nedostatky, včetně návrhů opatření.

Při analýze jednotlivých paragrafů vyhlášky se ukazuje, že zpráva je prvním krokem k sebehodnocení školy a měla by sloužit k jejímu dalšímu rozvoji. Jak uvádí Horváthová (2010 s. 60), tak: „*Pohled na zmiňovanou právní normu však odhalí nekonceptnost při jejím formulování, protože v ní převažují matematické, číselné a statistické údaje, kterými škola vykazuje výsledky v jednotlivých oblastech své činnosti. Sebehodnotící záměr zůstal v pozadí, protože se této problematice věnuje velmi okrajově.*“

Aby školy mohly zrealizovat autoevaluaci, potřebují v této oblasti podporu a poradenství. Rovněž chybějí kvalitně zpracované autoevaluační nástroje, objektivní indikátory kvality a situaci ovlivňuje i neochota vedení školy a učitelů vykonávat sebereflexi vlastní práce.

V současnosti v SR představuje autoevaluace teoreticky, ale zejména metodicky a empiricky málo rozpracovanou problematiku.

1.2 Terminologie

Autoevaluace školy je proces vnitřního sebehodnocení školy. V rámci studie jsou užívány pojmy sebehodnocení a autoevaluace školy jako synonyma. Handzelová (2009, s. 18) ji vnímá široce a uvádí: „*Autoevaluace je procesem systematického hodnocení vytyčených cílů a prověřování, zda dosažené výsledky odpovídají představám dané školy. Je vnitřním rysem efektivních škol, je mechanismem, který opravňuje školy zlepšit vlastní kvalitu zevnitř, pomáhá jim monitorovat zlepšení a vede k diskusi o tom, co konstituuje kvalitu na úrovni třídy a školy. Pro vedení školy je autoevaluace důležitým podkladem pro určení dalších potřeb školy a požadavků vůči zřizovateli.*“ Uhereková (2003, s. 10) definuje autoevaluaci jako „*vlastní hodnocení úrovně kvality subjektu školy*“.

Velmi výstižně definuje autoevaluaci Hajdúková (2008) jako plánovité, systematické zkoumání určitých pedagogických jevů podle předem přijatých a uznávaných kritérií a vytyčených cílů. Sebehodnocení – autoevaluace je podstatou ověřování, zlepšování a zvyšování kvality. Autoevaluace není totéž jako externí evaluace vykonávaná Státní školní inspekcí (*Štátnou školskou inšpekciou*), ale v podstatě zahrnuje tytéž oblasti jako externí evaluace. Každého evaluátora (interního i externího) zajímá realizovaný program, procesy a jejich výsledky, cíle, podmínky (nebo zdroje) a řízení.

Doposud se školy spoléhaly většinou na externí evaluaci – hodnocení zvenčí, které realizuje nejčastěji Státní školní inspekce. Vnější hodnocení vyplývá obvykle z analýzy základních dokumentů školy, ze sledování vyučovacího procesu apod. Ale tvorba školních vzdělávacích programů podle nového školského zákona si vyžaduje pravidelnou autoevaluaci.

V případě **externí evaluace se opatření k zajištění kvality sledují a řídí z centrálních pozic**. Je to pozice státu a vykonává ji – jak již bylo zmíněno – Státní školní inspekce. Evaluační cíle jsou stanovené zvenčí, měřicí nástroje a kritéria jsou daná externím evaluátorem. **Výhodou je**, že si evaluátor udržuje nadhled nad problémy. **Nevýhodou je**, že externí evaluace nikdy neprotrpí k samému jádru problémů, a tím nepokryje všechny příčiny zjišťovaných jevů (Koordinátor AE, 2010).

Interní evaluace (autoevaluace), jak uvádí Macbeth, J. a kol. (2006, in: Koordinátor AE, 2010, s. 8), je „*interním opatřením školy k zefektivnění vlastní práce a větší profesionalitě*“. Tato forma evaluace umožňuje autoregulaci školy a jejího systému vzdělávání zevnitř. Cíle, metody i formy autoevaluace si škola stanovuje sama. Nevýhodou je možná neschopnost nadhledu při pohledu „zevnitř“ nebo ovlivňování existujícími vztahy ve škole.

Cílem současné reformy vzdělávání na Slovensku je rozvinout vnitřní hodnocení na takovou úroveň, aby jeho výsledky mohly být v co nejširší míře použity při vnějším hodnocení. Kooperace vnějšího a vnitřního hodnocení kvality je tedy cílem, ke kterému směřují reformní aktivity všech států, které se vydaly cestou zvyšování kvality školských systémů (Horváthová, 2010).

Metodiku používanou inspekčními orgány mohou využívat i školy na Slovensku pro své interní hodnocení. K zjišťování kvality školy se používá státní školní inspekce škálové dotazníky pro pedagogy, které je možné využít při sebehodnocení školy. Dotazník obsahuje 14 faktorů v 66 položkách, které se týkají jednotlivých oblastí kvality školy: cíle ško-

ly; rozdělení zodpovědnosti; efektivita práce; rozhodování; delegování pravomocí; vnitřní komunikace; vnější komunikace; pracovní prostředí; přístup ke kvalitě; tvořivost; inovace; angažovanost; uznání; oceňování; profesní růst; sociální vztahy. Jednotlivé položky se hodnotí pomocí pětistupňové škály. Výsledné průměrné hodnoty skóre z každého ze 14 faktorů se vyznačí do tabulky. Spojením bodů se může vytvořit graf, díky kterému se hodnocení kvality školy stává přehlednějším.

2 Subjekty zapojené do procesu autoevaluace a autoevaluační zpráva

Autoevaluace není možná bez aktivní spolupráce učitelů, tzn. není záležitostí jednotlivce, ale jedná se o záležitost týmové práce a jejím výsledkem je společný výkon celého pedagogického sboru. Bez rozdělení kompetencí nemůže proces autoevaluace probíhat. Do procesu autoevaluace by měli být zapojeni i ostatní aktéři školního života, jako jsou například žáci, jejich rodiče, rada školy a organizace spolupracující se školou.

Protože v SR zákon školám nestanovuje povinnost autoevaluace, nelze precizně stanovit, které subjekty jsou zapojeny do procesu autoevaluace. Z obdobných důvodů ve Slovenské republice neexistuje povinnost vypracovávat autoevaluační zprávu.

3 Proces (auto)evaluace

V SR neexistují závazné a zveřejněné oblasti, indikátory a nástroje autoevaluace. Doporučené oblasti, indikátory a nástroje můžeme čerpat z dostupné literatury. Například Blaško (2008) doporučuje zvažovat následující oblasti. Oblasti činnosti školy, které ovlivňují kvalitu školy, se podle Blaška (2008) týkají cílů a programu kultury školy, jejich podmínek (personální, materiální a finanční zdroje, klima školy), procesu výuky, řízení školy, naplnění cílů, výsledků a vnějšího hodnocení školy. Vymezuje tyto hlavní oblasti kvality školy:

1. strategické plánování školy,
2. školní vzdělávací program,
3. zaměstnanci školy a jejich rozvoj,
4. přístrojové a materiálně-technické podmínky,

5. finanční podmínky školy,
6. klima školy,
7. management školy a poradenství,
8. spolupráce s vnějšími partnery, marketing,
9. proces výuky,
10. výsledky školy, uplatnění absolventů,
11. vnější hodnocení školy.

Oblasti kvality školy chápeme jako výběr klíčových jevů, vlastností, činností, které jsou významné pro život školy a významně determinují její kvalitu. V souladu s vyhláškou MŠ SR č. 9/2006 Sb. Blaško (2007) navrhl následující oblasti hodnocení kvality školy, které vycházejí z autoevaluačních procesů probíhajících v rámci managementu kvality ve škole:

1. strategické plánování a kurikulum,
2. zaměstnanci a jejich rozvoj,
3. materiální a finanční zdroje,
4. kvalita výuky,
5. klima školy,
6. řízení, management školy a poradenství,
7. spolupráce s vnějšími partnery, marketing,
8. externí hodnocení školy,
9. výsledky školy, uplatnění absolventů.

Oblasti 1–3 se dotýkají evaluace a rozvoje vstupů, 4–7 klíčových procesů ve škole, 8–9 výstupů v systému školské instituce. Tyto všeobecné oblasti zahrnují téměř vše, co lze ve škole hodnotit a co je důležité pro chod školy.

Na základě analýzy několika školních vzdělávacích programů se proces autoevaluace školy zaměřuje na:

- hodnocení podmínek pro vzdělávání (včetně školního klimatu a kultury školy, spolupráce školy s rodinou a jinými institucemi),
- hodnocení výchovně-vzdělávacích strategií a výsledků,
- hodnocení průběhu vzdělávání,
- hodnocení řízení školy,
- hodnocení úrovně výsledků práce školy.

Z hlediska nástrojů nelze autoevaluaci vykonávat pouze jedním evaluačním nástrojem. Měli bychom použít více nástrojů, protože každý z nich přináší výhody i nevýhody a jejich kombinací přispíváme ke

zkvalitnění autoevaluačních procesů. Preferované používané nástroje autoevaluace v SR podle Hajdukové (2008):

- pozorování
- brainstorming
- anketa
- dotazník
- rozhovor
- obsahová analýza dokumentace
- metaanalýza
- ankety
- diskuse
- projektové metody
- analýza produktů dětských činností, pracovní listy
- sociometrické metody
- hospitace

4 Spolupráce a výsledky práce školy

V SR v současnosti neexistuje žádná oficiální spolupráce škol ohledně autoevaluace. Vnější kontrolu škol na Slovensku vykonává **Státní školní inspekce**, která je zodpovědná zejména za hodnocení těch aspektů školních aktivit, které se týkají vyučování. Slovensko patří k zemím, které mají velmi dobře vybudovaný systém vnějšího hodnocení a kontroly školy. Na kontrolu a hodnocení škol má inspekce vypracovanou rozsáhlou metodiku, jejímž prostřednictvím pozoruje a hodnotí množství jevů na školách. Výsledky hospitační činnosti inspekčního orgánu jsou zveřejněny na internetové stránce instituce a jsou tak veřejně přístupné a poskytují ucelený obraz o výsledcích inspekčních zjištění a o aktuálním stavu slovenského školství. Výsledky z hospitační činnosti školní inspekce z roku 2007, závěry Zprávy o stavu a úrovni výchovy a vzdělávání ve školách ve školním roce 2007/2008, rovněž výsledky empirických výzkumů realizovaných na Slovensku poukazují na fakt nedoceníení kontrolní a hodnotící činnosti ředitelů škol, procesů nevyhnutelných z hlediska rozvoje a nasměrování školy (Horváthová, 2010).

Co se týče interní evaluace, jak již bylo uvedeno, autoevaluace v SR není stanovená zákonem, takže neexistují žádné oficiální výsledky práce škol.

5 Výhled do budoucna

V blízké budoucnosti se v SR neplánuje žádná systémová změna ohledně autoevaluace. Je třeba však konstatovat, že v prostředí SR je potřebné vytvořit legislativní podmínky na zavedení a vykonávání autoevaluace. Školy potřebují v oblasti autoevaluace poradenství. Rovněž je potřebné se zamyslet nad tím, kdo by měl v této oblasti poradenství vykonávat. Vhodná by byla spolupráce Státní školní inspekce s metodickými centry. Státní školní inspekce by mohla vypracovat postup a nástroje pro školy tak, aby externí evaluace a autoevaluace byly ve vzájemném vztahu. Pouze smysluplná a vzájemná kombinace obou hodnocení může pomoci vytvořit kvalitní a efektivně fungující školu. Rovněž je zapotřebí vzdělávání v oblasti autoevaluace (např. školení v oblasti vypracovávání a používání autoevaluačních nástrojů) prostřednictvím seminářů, otevřených konferencí či panelových diskusí. Kromě jiného je nutné vytvořit soubor indikátorů kvality, které může zkoumaná škola použít při autoevaluaci klíčových oblastí své práce. V neposlední řadě je důležité i využití zahraničního benchmarkingu a komparace informací o autoevaluaci z okolních vyspělých států.

■

Zdroje

- BLAŠKO, M. Model kvalitnej strednej školy (2). In: *Manažment školy*, 2008. č. 4. ISSN 1336-9849. s. 8-12.
- HAJDUKOVÁ, V. *Príručka na tvorbu školských vzdelávacích programov pre materské školy*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2008. ISBN 978-80-8052-324-4.
- HANDZELOVÁ, J. Autoevalvácia – vnútorná črta efektívnych škôl. In: *Pedagogické rozhľady*, 2009. č. 2.
- HORVÁTHOVÁ, K. *Kontrola a hodnotenie v školskom manažmente*. Bratislava: Iura Edition, 2010. ISBN 978-80-8078-329-7.
- KOORDINATOR AE. *Studijní text pro prezenční formu vzdělávacího programu*. Praha: Národní institut pro další vzdělávání, 2010. ISBN 978-80-86956-57-2.
- Metodické usmernenie č. 10/2006-R z 25. mája 2006 k vyhláške Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 9/2006 Z. z. o štruktúre a obsahu správ a výchovno-vzdelávacej činnosti, jej výsledkoch a podmienkach škôl a školských zariadení.
- PAVLOV, I. *Sebahodnotenie kvality školy*. Prešov: Metodické centrum, 1999. ISBN 80-8045-150-8.
- RÝDL, K. a kol. *Sebahodnocení školy*. Praha: Agentura Strom, 1998. ISBN 80-86106-04-7.
- UHEREKOVÁ, M. Autoevaluačné nástroje hodnotenia kvality školy. In: *Vedenie školy*. Bratislava: Odborné nakladateľstvo. Dr. Jozef Raabe, s. r. o, 2003.
- VAŠTATKOVÁ, J. *Úvod do autoevaluace školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1422-8.
- Vyhláška 9/2006 Z. z. MŠ SR o štruktúre a obsahu správ o výchovno-vzdelávacej činnosti, jej výsledkoch a podmienkach škôl a školských zariadení.
- Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon). Zbierka zákonov č. 245/2008.

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU SLOVINSKA

Karel Rýdl, Lenka Šilhánková

Úvod

Tento text představuje problematiku (auto)evaluace ve slovinském vzdělávacím systému. Slovinsko, oficiálně Republika Slovinsko (Republika Slovenija), funguje jako samostatný stát od roku 1991. Slovinsko vzniklo jako jeden z nástupnických států Jugoslávie, a to jako parlamentní demokracie. Úředním jazykem je slovinština; v dvojjazyčných oblastech s italskou a maďarskou etnickou menšinou jsou úředními jazyky také italština a maďarština. Stát a církev fungují odděleně. Slovinská ústava garantuje bezplatné vzdělávání všem občanům. Základní vzdělávání je povinné v rozsahu devíti let a je poskytováno zdarma. Příslušníci etnických minorit mají právo na výuku ve svém mateřském jazyce.

1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání ve Slovinsku

Vzdělávací systém Slovinska má následující strukturu:

- předškolní vzdělávání,

- základní vzdělávání,
- (vyšší) střední vzdělávání, které se dělí na:
 - odborné a technické vzdělávání,
 - střední všeobecné vzdělávání,
 - vyšší odborné vzdělávání,
 - vysokoškolské vzdělávání.

Předškolní vzdělávání je určeno dětem ve věku od jednoho roku do šesti let. Povinné všeobecné základní vzdělávání je devítileté. Základní školy zajišťují výuku podle povinného, ale i podle rozšířeného kurikula. Výuku podle povinného kurikula musejí zajistit všechny školy a tato výuka je povinná pro všechny žáky. Podle nepovinného kurikula musejí základní školy učit, respektive výuku nabízet, ale záleží na žácích, zda se rozhodnou se této výuky účastnit nebo nikoliv. Mezi střední školy patří střední odborné a technické školy připravující žáky především pro povolání, a všeobecné střední školy (gymnázia) připravující žáky zejména pro další studium. Součástí školského systému jsou také dvouleté vyšší odborné školy, jejichž programy jsou orientovány především prakticky. Vyšší vzdělávání zahrnuje akademické univerzitní studium.

Specifickými součástmi systému jsou:

- vzdělávání dospělých,
- hudební a taneční vzdělávání,
- speciální vzdělávání,
- modifikované vzdělávací programy a programy v etnicky a jazykově smíšených oblastech (Ministerstvo, 2007).

Ve Slovinsku se vzděláváním zabývají dvě ministerstva:

- **Ministerstvo školství a tělovýchovy** (*Ministerstvo za šolstvo in šport*)
 - Úřad pro rozvoj vzdělávání (*Urad za razvoj šolstva*)
 - Úřad pro mládež (*Urad za mladino*)
 - Inspektorát pro školství a tělovýchovu (*Inspektorat za šolstvo in šport*)
- **Ministerstvo vysokého školství, vědy a techniky** (*Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo*)

Ministerstvo školství a tělovýchovy má celoplošnou působnost, a to v oblasti předškolního, základního, základního hudebního, středního a vysokoškolského vzdělávání, ale také v oblasti vzdělávání dospělých

a tělovýchovy. Do spolupráce s ministerstvem školství, do procesu vzniku (vypracování) předpisů a národních programů se zapojují především vládní poradní orgány:

- Odborná rada pro oblast všeobecného vzdělávání (*Strokovni svet RS za splošno izobraževanje*),
- Odborná rada pro odborné a technické vzdělávání (*Strokovni svet RS za poklicno in strokovno izobraževanje*),
- Odborná rada pro vzdělávání dospělých (*Strokovni svet RS za izobraževanje odraslih*),
- Rada RS pro vysokoškolské vzdělávání (*Svet RS za visoko šolstvo*).

Ze slovinského vzdělávacího systému vyvstávají některé důležité znaky, které výrazně ovlivňují i podobu evaluačního systému. Ve Slovinsku jde především o výraznější rozhodování ministerstva, ovšem na základě vysoké míry akceptace návrhů odborné veřejnosti. Dalším takovým znakem je existence velmi široké diskuse o smyslu (auto)evaluace a její centrální materiální podpoře jako výrazu důležitosti. Slovinsko jako malý stát s přibližně dvěma miliony obyvatel má situaci zřejmě snazší v tom, že se téměř všichni aktéři z oblasti teorie a praxe znají a vzhledem ke směřování vzdělávací politiky v devadesátých letech vnímají autoevaluační procesy ve školství jako zásadní cestu k vlastní regulaci kvality přímo ve školách.

1.1 Terminologie

Kvalita ve vzdělání nebyla do roku 1991 záležitostí diskutovanou mezi pedagogy. Systém byl spíše určený legislativou. Změna nastala počátkem devadesátých let, kdy byly vymezovány v podstatě čtyři typy (auto)evaluace (*samoevalvacije*), které se vzájemně prolínají (Matijašič, 2007):

- externí evaluace (*zunanjo evalvacije*, angl. external evaluation),
- interní evaluace (*notranji evalvacije*, angl. internal evaluation),
- systém evaluace (*sistem evalvacije*, angl. system evaluation),
- evaluace znalostí (*evalvacije znanja*, angl. knowledge evaluation).

V současné době bylo toto výše uvedené dělení omezeno na dva typy, a to na interní a externí evaluaci. Další dva pojmy, tj. systém evaluace a evaluace znalostí, se objevují jen jako jejich bližší charakteristiky.

Interní evaluace se ve Slovinsku provádí zevnitř instituce ředitelem, učiteli, žáky nebo členy školských rad. Externí evaluaci provádí

výše zmíněná školní inspekce, jejímž cílem je kontrola dodržování legislativy, zejména v dodržování minimálních „standardů“ znalostí a dalších dokumentů ministerstva nebo vlády ve školách státních, soukromých i církevních. Interní analýza školní úspěšnosti se provádí na konci každého školního roku či kurzu různými formami plošného testování apod.

Z hlediska externí evaluace se hodnotí znalosti pomocí národních hodnotících studií v rámci povinné školní docházky a také účasti v mezinárodních výzkumných projektech (např. PISA, TIMSS, PIRLS, TALIS apod.). Tímto způsobem může vláda posoudit dopad zavedených opatření, zejména v souvislosti s požadavky učebních osnov a získat objektivní zpětnou vazbu. Výsledky pak mohou být použity pro plánování rozvoje.

1.2 Legislativní rámec

Jednotlivé formy a standardy kvality jsou stanoveny nařízeními, která jsou schválena orgány odpovědnými za jejich dodržování na národní úrovni. Zajišťování kvality v předškolních a školních institucích se řídí především těmito právními předpisy:

- **Zákonem o organizaci a financování školství** (*Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja*, 1996, ve znění pozdějších předpisů, poslední revize 2011), který stanoví, že předškolní instituce a školy musí provádět sebehodnocení ročně a výsledky hlásit;
- **Zákonem školní inspekce** (*Zakon o šolski inšpekciji*, 1996, ve znění pozdějších předpisů, poslední revize 2005), který upravuje otázky dodržování školských nařízení v preterciárním vzdělávání;
- **Zákonem o základních školách** (*Zakon o osnovni šoli*, 1996, ve znění pozdějších předpisů, poslední revize 2010), který upravuje otázky externích zkoušek na konci druhého cyklu a po ukončení základní školy, kdy externí zkouška poskytuje školám zpětnou vazbu o výsledcích svých žáků na národní úrovni a školy mohou použít tyto informace při analýze a zlepšování kvality jejich práce;
- **Zákonem o odborném vzdělávání** (*Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju*, 1996, ve znění pozdějších předpisů, poslední revize 2006), který stanoví, že školy musejí brát v úvahu Evropský rámec pro zajišťování kvality a sledovat kvalitativní ukazatele podle definice Rady expertů v oblasti odborného vzdělávání. Dále jsou školy povinny jmenovat výbory kvality a zveřejňovat zprávy o kvalitě práce na svých internetových stránkách;

- **Zákonem o gymnáziích** (*Zakon o gimnazijah*, 1996, ve znění pozdějších předpisů, poslední revize 2007) a **Zákonem o „maturitě“** (*Zakon o maturi*, 2003, ve znění pozdějších předpisů, poslední revize 2007);
- **Zákonem o vyšších odborných školách** (*Zakon o višjem strokovnem izobraževanju*, 2004), který zajišťuje oblast vyšších odborných škol.

Oblast vysokoškolského vzdělávání je upravována zejména **Zákonem o vysokých školách** (*Zakon o visokem šolstvu*, 1993, poslední revize 2011), který zajišťuje kvalitu v oblasti vysokých škol. V souladu s tímto zákonem musejí mít vysoké školy výbory pro zajišťování kvality. Normy pro zajišťování kvality v oblasti vysokoškolského vzdělávání jsou stanoveny **Radou Slovinské republiky pro vysokoškolské vzdělávání** (*Svetom RS za visoko šolstvo*).

1.3 Významné mezníky ve vývoji (auto)evaluace ve slovinském vzdělávání

Vývoj (auto)evaluace vzdělávání ve Slovinské republice lze sledovat v chronologickém pořadí podle toho, jak byly jednotlivé úřady zodpovědné za tyto procesy v minulosti zakládány:

- 1956 byl založen Národní institut vzdělávání (*Zavod Republike Slovenije za šolstvo*), který později prošel mnoha reformami; v roce 1995 se stal hlavní veřejnou odbornou výzkumnou institucí pro rozvoj předškolního, školního a všeobecného středního vzdělávání.
- 1965 vznikl Výzkumný vzdělávací institut (*Pedagoški inštitut*), který se stal v roce 1995 veřejnou výzkumnou organizací a ústřední institucí pro základní, vývojový a aplikovaný výzkum ve všech oblastech vzdělávání.
- 1991 byl založen Slovinský institut pro vzdělávání dospělých (*Andragoški center Republike Slovenije*).
- 1993 bylo vytvořeno Národní zkušební centrum (*Državni izpitni center*), které je dnes přední institucí pro externí hodnocení.
- 1995 byl založen Institut Slovinské republiky pro odborné vzdělávání a školení (*Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje*). V dnešní době je to vedoucí instituce pro rozvoj odborného a technického vzdělávání.
- 1999 byl zahájen projekt na vytvoření systému měření a zajištění kvality ve vzdělávání.

- 2006 byla zákonem o odborném vzdělávání stanovena povinnost škol vykonávat hodnocení vlastních programů ve smyslu kvality jejich poskytování.
- 2008 byl revidován zákon o organizaci a financování vzdělávání, čímž byla uzákoněna povinnost sebehodnocení a stanoveny indikátory kvality pro školy.

Za zmínku rozhodně také stojí vývoj hodnocení kvality v oblasti terciárního vzdělávání po roce 2000:

- V roce 2004 přepracovaný zákon o vyšším vzdělávání zajistil Radě pro vyšší vzdělávání (*Svetom RS za visoko šolstvo*) nové pravomoci a akreditace; stanovil povinnost opětovné akreditace každých sedm let a zavedl úřad pro vyšší vzdělávání. Tento úřad měl udělovat a obnovovat akreditace a poskytovat externí zkoušky.
- Ve stejném roce (2004) přijala komise standardy monitoringu, hodnocení a zajištění kvality v institucích vyššího vzdělávání, studijních programech, vědeckém výzkumu, uměleckých a odborných činnostech.
- V letech 2004–2006 udělovala akreditace i nadále Rada pro vyšší vzdělávání. Národní agentura pro kvalitu (*Nacionalno agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu*) měla na starosti podporu sebehodnocení institucí vyššího vzdělávání ve spolupráci s univerzitami.
- V roce 2005 nově zvolená vláda nezaložila novou nezávislou agenturu, ale raději přepracovala zákon o vyšším vzdělávání (tj. rok 2006). Zodpovědnost za hodnocení byla svěřena Radě pro vyšší vzdělávání, která byla restrukturalizována a její pravomoci rozšířeny. V jejím rámci vznikla nová rada (2007) se třemi speciálními senáty: jeden zodpovědný za akreditace, jeden za hodnocení a jeden za habilitace v nově založených vysokoškolských institucích.
- V roce 2006 spustila komise pilotní projekt externího hodnocení realizovaný na čtyřech fakultách Univerzity v Lublani a na jedné vyšší odborné škole. Výsledkem byl návrh pravidel pro samostatné a externí hodnocení institucí vyššího vzdělávání.
- V roce 2007 byla i nadále prováděna externí hodnocení. Senát pro hodnocení zahájil svou činnost v rámci Rady pro vyšší vzdělávání.
- Rok 2008 znamenal přípravu detailních otázek pro použití externími odborníky (hodnotiteli) při jejich návštěvách institucí poskytujících vyšší vzdělání; otázky vyhotovil Senát pro hodnocení. Poprvé v his-

torii byli členy týmů pro externí hodnocení také odborníci na kvalitu ze zahraničních agentur. Rada odborného vzdělávání pracovala na tom, aby se stala členem sítě ENQA. Na začátku roku 2008 se po rozhodnutí Ústavního soudu Slovenské Republiky oddělila Rada pro vyšší vzdělávání od ministerstva a začala fungovat jako nezávislá agentura.

2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace

2.1 Subjekty (auto)evaluace v preterciárním vzdělávání

Odpovědnost za kvalitu a hodnocení vzdělávacích institucí a vzdělávacího systému je ve Slovinsku v rukou vlády a vzdělávacích institucí samotných. Jedním z klíčových cílů reformy a neustálé modernizace ve vzdělávání je zlepšení kvality vzdělávání. Proto vláda reguluje a organizuje systém hodnocení pro vzdělávací instituce a pro vzdělávací systém jako celek.

Ministerstvo školství a tělovýchovy (*Ministrstvo za šolstvo in šport*) je zodpovědné za vývoj procesu hodnocení vzdělávacího systému na preterciární úrovni. V roce 1999 byl speciální odborný orgán (Rada pro hodnocení), který nese od roku 2008 název **Rada pro kvalitu a hodnocení** (*Svet za evalvacijo vzgoje*), jmenován jako koordinátor procesů hodnocení ve vzdělávacích programech. Tato rada je poradenským orgánem ministerstva, který řídí a řeší hodnocení souvisejících témat, a to zejména na úrovni programů předškolního vzdělávání, povinné školní docházky a programů vyššího sekundárního vzdělávání.

Evalvací kurikula a vzdělávacích programů provádí spolu s Ministerstvem školství a tělovýchovy (*Ministrstvo za šolstvo in šport*) a **Národním zkušebním centrem** (*Državni izpitni center*) také **Komise pro posouzení kvality** (*Komisija za kakovost ugotavljanje evalvacije*); cílem je koordinování monitoringu a implementace nového kurikula ve školách od předškolních zařízení až po střední školy. Výstupem jsou odborné evaluační studie, na které ministerstvo vypisuje od roku 2006 tendry pro nezávislé odborné skupiny nebo specializované agentury. Kontrolu vzdělávacího procesu a provádění změn v předškolních institucích a školách je v kompetenci těchto veřejných institucí:

- **Národního vzdělávacího institutu** (*Zavod Republike Slovenije za šolstvo*),

- **Centra pro odborné vzdělávání** (*Center Republike Slovenije za poklicno zobraževanje*),
- **Slovinského Institutu pro vzdělávání dospělých** (*Andragoški center Republike Slovenije*),
- **Národního zkušebního centra** (*Državni izpitni center*).

Všechny výše uvedené orgány a instituce spolupracují s vědeckými výzkumnými institucemi a externími experty v průběhu jejich činnosti.

Legislativa ukládá vzdělávacím institucím povinnost provádět průběžné vnitřní hodnocení a opravňuje veřejné agentury k vnějšímu hodnocení institucí. Některé přístupy se staly tradičními, jedná se například o analýzu školních výsledků na konci hodnoceného období a provoz školní inspekce v předškolních institucích a školách. Nicméně v posledních deseti letech se urychlil vývoj nových forem; jejich ukázkou je například:

- projekt sebehodnocení a kvality předškolních zařízení, škol a vysokoškolských institucí,
- vnější hodnocení na úrovni povinného vzdělávání a na konci obecného a technického vyššího sekundárního vzdělávání,
- účast v mezinárodních výzkumných projektech hodnotících výsledky žáků.

2.2 Subjekty (auto)evaluační v terciárním vzdělávání

Do této oblasti spadají ve Slovinsku vyšší odborné a vysoké školy. Vyšší odborné školy jsou součástí terciárního vzdělávání, ale administrativně spadají pod kontrolu ministerstva školství, zatímco vysoké školy mají vlastní legislativní předpisy a spadají pod Ministerstvo vysokého školství, vědy a techniky (*Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo*). Ministerstvo vysokého školství, vědy a techniky vypracovává národní předpisy a národní programy ve spolupráci s těmito státními poradními orgány:

- Rady pro vysoké školství (*Svetom RS za visoko šolstvo*),
- Rada RS pro vědu a techniku (*Svetom RS za znanost in tehnologijo*),
- Rady pro studentské záležitosti (*Svetom za študentska vprašanja*).

Kvalita v oblasti vyššího a vysokoškolského vzdělávání je monitorována **Národní komisí pro kvalitu vyššího vzdělávání** (*Nacionalno*

agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu). Ve vysokoškolských institucích vychází systémové vnitřní hodnocení (sebehodnocení) v posledním desetiletí z tradice každoročních analýz studie účinnosti. Akreditace nových institucí a nových studijních programů byla také pod jurisdikcí orgánu veřejné správy, známé jako **Rada pro vysoké školství** (*Svetom RS za visoko šolstvo*), a to od roku 1991, kdy Slovinsko získalo nezávislost. V uplynulých letech se některé z institucí terciárního vzdělávání rozhodly hledat externí hodnocení na vlastní žádost. Ve dvou ze čtyř slovinských vysokých škol bylo provedeno institucionální hodnocení Evropskou univerzitní asociací. Jednotlivým vysokým školám byla udělena akreditace odpovídajícími mezinárodními organizacemi.

Od devadesátých let jsou vysoké školy pomocí různých metod hodnoceny a zjišťuje se kvalita vzdělávací práce, pomocí údajů z národních a mezinárodních studií, kde se srovnávají akademické výsledky. Všechny školy jsou informovány o výsledcích dosažených svými studenty a o národních průměrech. Každá vysoká škola je tedy schopna posoudit kvalitu své práce. Škola oznamuje své závěry školní radě a navrhuje opatření ke zlepšení kvality vzdělávání.

Od roku 2000 zavedla většina institucí vyššího vzdělávání s podporou **Národní komise a univerzit** výroční sebehodnocení a vytváření zprávy o kvalitě práce. Navíc, univerzity připravují zprávy na základě hodnocení vlastních členů; zprávy zahrnují všechny aspekty studia a realizace, skladby podpory a služeb, často také výzkumné aktivity.

Na vysokoškolských institucích, nezávislých vysokých školách a také vyšších odborných školách je za zabezpečování kvality odpovědný ředitel (*direktor*), zatímco vedení jednotlivých úkolů mají na starosti zaměstnanci speciálních výborů pro kvalitu. Ve všech orgánech jsou také zastoupeni studenti.

V roce 2007 ministerstvo financovalo projekt, který posuzuje **přidatnou hodnotu** každé školy. Je to další nástroj, který by měl pomáhat školám; je založen na dosaženém akademickém výsledku a na splnění určitého programu za účelem vyhodnocení jejich podílu na kvalitě akademických výsledků.

Speciální agentura pro zajišťování kvality vysokoškolského vzdělávání nebyla dosud stanovena. Na úrovni vysokoškolského vzdělávání jsou hlavními orgány zodpovědnými za zajišťování kvality na národní úrovni:

- Rada Slovinské republiky pro vysokoškolské vzdělávání, vč. Senátu pro akreditaci,

- Senát pro habilitaci (zodpovědný za kvalitu řízení vztahujících se k udělení titulu docenta), Ministerstvo vysokého školství, vědy a techniky (v oblasti registrace vysokoškolských institucí v rejstříku),
- Ministerstvo školství a sportu (zodpovídá za kvalitu vyšších odborných škol),
- Slovinská výzkumná agentura (pro výzkumné organizace, programy a projekty).

3 Autoevaluační zpráva

Reforma slovinského vzdělávacího systému a vzdělávacího obsahu byla založena na těchto principech:

- rovné příležitosti,
- možnost volby,
- podpora kvality vzdělávání,
- zvýšení autonomie učitelů a škol a zvýšení jejich profesionální odpovědnosti,
- pluralita kultur a znalostí,
- celoživotní učení.

V červenci roku 2006 bylo ve Slovinsku zavedeno opatření pro zajištění kvality služeb na národní úrovni. V dubnu 2008 došlo ke změně v zákoně o organizaci a financování škol, kdy ředitelé museli vypracovat vlastní roční hodnocení. Slovinské Centrum pro odborné vzdělávání (*Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje*) zveřejnilo oblasti, které je třeba zahrnout při hodnocení:

- vedení školy,
- systém zabezpečování kvality,
- vzdělávací plány,
- učení a vyučování,
- testování a hodnocení,
- plnění vzdělávacích cílů,
- práce na základě praxe,
- poradenství a pomoc pro studenty,
- profesního rozvoje učitelů a dalších odborníků,
- škola jako centrum celoživotního vzdělávání,
- developerské projekty.

Každá škola hodnotí v prvním roce dvě nebo tři oblasti systému. Další oblasti jsou přidány později. Každá oblast je definována sadou ukazatelů kvality, pokyny pro zlepšení. Dále jsou zde definovány optimální cíle, kterých by se školy měly snažit dosáhnout. Tento způsob sebehodnocení nabízí školám možnost navrhovat své vlastní hodnocení a rozvíjet opatření pro zlepšení. Slovinské Centrum pro odborné vzdělávání a přípravu pak vytváří a zveřejňuje výroční zprávu o kvalitě odborného vzdělávání a přípravy na národní úrovni. Dále Centrum nabízí školám podporu při vytváření metodiky pro vlastní hodnocení a přípravu zpráv o kvalitě. Centrum vydává každoročně zprávu o kvalitě odborného vzdělávání a přípravy na základě výše uvedených ukazatelů kvality. Tato výroční zpráva bývá zveřejněna na webových stránkách ústavu.

4 Proces (auto)evaluace

4.1 Externí evaluace

Externí evaluace v rámci preterciárního vzdělávání je realizována především Inspektorátem pro vzdělávání a sport a jejím hlavním cílem je kontrola dodržování legislativy. Znalosti žáků jsou hodnoceny na základní škole a po ukončení obecné a technické střední školy prostřednictvím metody vnějšího hodnocení. Důraz je kladen především na aspekty vzdělávání, avšak správní aspekty jsou hodnoceny stejně, hlavně školní inspekcí.

Školní inspekce ve Slovinsku má na starosti kontrolu v oblasti vzdělávání, neprovádí však kontinuální odborný dohled, ale omezuje se na sledování provádění předpisů. Odborný dohled, monitorování a poradenství pro oblast sebehodnocení a rozvoj provádí:

- Národní vzdělávací institut (*Zavod Republike Slovenije za šolstvo*),
- Centrum pro odborné vzdělávání (*Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje*),
- Slovinský Institut pro vzdělávání dospělých (*Andragoški center Republike Slovenije*).

Kvalita poskytování výchovně vzdělávacího procesu se měří pomocí různých sebehodnotících metod, zatímco na národní úrovni řadou národních i mezinárodních výzkumných projektů sledujících akademický výsledek žáků. Výsledky těchto výzkumů nejsou použity pro školní hod-

nocení. Výsledky hodnocení školy jsou zahrnuty v různých zprávách jako statistické údaje, avšak nejsou použity k hodnocení školy z hlediska dosažených výsledků.

V roce 2008 byly zakončeny čtyři vyhodnocovací studie:

- *Metody pro hodnocení a kontrolu profesního vývoje předškolních učitelů, učitelů a ředitelů,*
- *Úloha poradenských služeb v předškolních institucích a na prvním a druhém stupni základních škol,*
- *Kvalitativní studie škol ve vztahu k výsledkům znalostí z matematiky, dovedností a gramotnosti,*
- *Faktory školního výkonu a schopnosti vzdělávání.*

Na základě výzkumné zprávy Rady pro vzdělávání vznikla výroční zpráva, která obsahuje návrhy a reference pro budoucí práci. Zpráva byla poskytnuta ministrowi a příslušné radě. Rada také přispívá názory a plány pro realizaci učebních plánů ve školském systému.

Hodnocení vzdělávacího systému zahrnuje hodnocení studia a další postupy:

- analýzy výsledků žáků a studentů, na jejichž základě dochází k hodnocení národní úrovně,
- srovnávání výsledků analýz s výzkumnými projekty (PISA, TIMSS, PIRLS, TALIS, SITEC, CIVIC, AEG),
- analýzy výzkumných projektů ve všech oblastech vzdělávání (spolu-financované Slovinskou vývojovou agenturou, CRP).

Vyšší stupeň vzdělávání byl v posledních letech každoročně hodnocen formou zpráv. Ty byly vypracovány Ministerstvem pro vyšší vzdělávání po poradě s univerzitami a studentskými organizacemi. Tyto analýzy vývoje vedly k rozhodnutí o národním programu vyššího vzdělávání. Analýzy jsou podle vnějších expertů přípravou pro novou strategii, zahrnující například: potřeby nových institucí typu regionálních center, vývoj nových pracovních míst a studijních programů.

První externí hodnocení institucí vysokoškolského vzdělávání bylo provedeno Národní komisí pro kvalitu vysokoškolského vzdělávání Slovinska. Od roku 2007 v této práci pokračuje Rada senátu Slovinské republiky. Uvedené se vztahuje na metodologii doporučenou evropskými normami a pokyny (ESG, 2005).

Jednotlivé vysoké školy, fakulty a akademie se mohou přihlásit, nebo mohou být doporučeny univerzitou, již jsou členy. Senát pro evaluaci

zahrnuje institut do svého výročního hodnotícího plánu a posílá institutu podrobný výkaz. Institut předkládá dokumenty sekretariátu Rady vysokoškolského vzdělávání o své činnosti, včetně pravidel zajištění kvality a výroční zprávy o zajišťování kvality za posledních několik let. Institut rovněž podává detailní sebehodnotící zprávu o svém provozu, stavu pedagogické a jiné práce a výsledném plnění. Dále přijímá návštěvu od hodnotícího výboru; výbor se obvykle skládá ze dvou univerzitních učitelů, zástupce studentů a zástupce například z obchodní komory. V průběhu několika dní výbor vede rozhovory se zástupci vedení, s vysokoškolskými učiteli a se studenty. Jejich návštěvu následuje zpráva, kterou výbor předkládá Senátu pro evaluaci. Senát pro evaluaci vyhodnocuje zprávy a připravuje prohlášení o tom, zda hodnocená instituce splňuje normy pro re-akreditaci. Zprávu o hodnocení obvykle zveřejňuje vysoká škola sama.

4.2 Interní evaluace

Interní hodnocení je povinností každé předškolní instituce a školy. Ředitel předškolní instituce nebo školy hodnotí práci každého předškolního nebo školního učitele v souladu se zákonem. Zákon také vyžaduje, aby se ředitel podílel na pedagogické práci, monitoroval ji a poskytoval pedagogickým pracovníkům poradenství a vytvářel návrhy pro jejich podporu.

Pracovní skupiny učitelů v rámci školy a expertní týmy shromažďují a analyzují výsledky žáků v jednotlivých předmětech, pro každou třídu a pro každou skupinu žáků na konci každého posuzovaného období. Výsledky jsou analyzovány a poté o nich žáci spolu se svým třídním učitelem diskutují. Analýzy jsou také prezentovány rodičům na rodičovských schůzkách. Učitel může doplňovat jejich sebehodnocení tím, že přidává své připomínky diskutované v učitelské studijní skupině. **Učitelské studijní skupiny** jsou jedním druhem formální spolupráce mezi učiteli, kteří v jednu regionu vyučují stejný předmět.

Shromáždění učitelů, rodičovská rada a školní rada na konci každého akademického roku projednávají vysvědčení. Hodnotí výsledky a účinnost školního programu a politiky a přidávají komentáře ke zprávě, jinými slovy předkládají návrh na nová řešení. Na začátku nového školního roku je proces interního hodnocení reflektován v programu rozvoje instituce a v ročním pracovním plánu.

Instituce vysokoškolského vzdělávání provádějí především interní hodnocení, a to přes některé případy externího hodnocení. Některé vyso-

ké školy (Univerzita v Lublani a Univerzita v Mariboru a jednotlivé fakulty v rámci těchto dvou univerzit), byly hodnoceny příslušnými mezinárodními organizacemi. Univerzita v Lublani byla zařazena mezi 500 nejlepších univerzit v Šanghaiském žebříčku světových univerzit, Times QS žebříčku světových univerzit a na Webometrics žebříčku světových univerzit (Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, 2008).

4.3 Nástroje a podpora interní evaluace

Za posledních dvacet let výrazně stouply preference a snahy o prosazení autoevaluačních metod a forem do praxe škol a učitelů. Ministerstvo podpořilo od poloviny devadesátých let minulého století (po proběhlé odborné diskusi s velkým vlivem nizozemských, amerických a rakouských zkušeností) řadu projektů a iniciativ, jejichž cílem bylo na různé úrovni a v různé šíři podpořit a zavádět autoevaluační prvky hodnocení kvality a jejího zvyšování uvnitř vzdělávacího systému. V průběhu minulých let patřily mezi nejvýznamnější projekty následující (Matijašič, 2007):

- projekt **Zrcadlo** (*Projekt ogledalo*, angl. The mirror project): Zodpovědný za tento projekt byl Národní institut pro vzdělávání v letech 1966 – 2001. Školy měly zkoušet návrhy autoevaluačních technik dodaných Národním institutem pro vzdělávání a také referovat o vlastních zkušenostech s autoevaluací ve smyslu nástrojů pro zvyšování kvality v oblasti znalostí, dovedností, stylů práce, motivace žáků a studentů, spolupráce s rodiči, školní klima a prostředí, interakce učitel – žák a učitel – učitel a žák – žák.
- projekt **Moudré oko** (*Projekt pametno oči*, angl. The wise eye project): Kontinuální pokračování předchozího projektu pod záštitou ministerstva od roku 2001/2002. Projekt zahrnoval šest oblastí: 1. utváření vzdělávacích cílů, 2. zlepšování vyučovacích jednotek, 3. zvyšování odpovědnosti žáků, 4. zvyšování odpovědnosti učitelů, 5. spolupráci školy s rodiči, 6. manažerské řízení školy. Výsledkem byla metodická příručka a soubory dotazníků doporučených pro jednotlivé typy škol k využití v jejich autoevaluačních procesech, a jednou za dva roky zpráva.
- projekt **Hodnocení kvality a jejího udržování** (*Ugotavljanje in zagotavljanje jalovost*, angl. The quality assessment and assurance project): Byl pokračováním projektu „moudré oko“ od školního roku 2003/2004. Cílem byla adaptace dotazníků z předchozího projektu

do jednotlivých úrovní vzdělávacího systému od mateřských škol až po střední odborné školy.

- projekt **Síť učebních škol** (*Učenje šole omrežje*, angl. Learning schools network): Tento projekt byl spuštěn téměř současně se „Zrcadlem“. Osm základních škol tvořilo síť vedenou cílem povzbuzovat a podporovat proces školního zlepšení, rozvíjet spolupracující učení uvnitř škol i mezi školami a podílet se na dobré praxi. Projekt je založen na týmovém učení stimulovaném křížením učebních plánů škol výzkumnými týmy. Byl sestaven na základě zahraničních inspirací v Národní škole pro vedení a řízení ve vzdělávání a probíhal od roku 1998. Cílem bylo zvýšení a zlepšení praxe řízení třídy, zvýšení vlastní odpovědnosti školy za svoji kvalitu, rozvíjení spolupráce v oblasti řízení a správy školy a hlavně v oblasti učebních procesů a vytváření zásobníku tzv. „dobré praxe“. Projekt se stal později součástí kurikula Národní školy pro vedení ve vzdělávání a jeho kurzy procházejí ředitelé škol všech typů a druhů. Tématy kurzů jsou: učení a vyučování, strategie prevence násilí, rozvoj efektivní školy, zlepšování klimatu školy, a občanská výchova v praxi.
- **Koncepce zvyšování kvality v oblasti odborného vzdělávání** (*Koncept izboljševanja kakovosti v poklicnem izobraževanju in usposabljanju*, angl. The concept of quality assessment and quality assurance in vocational education and training): Projekt organizoval Národní institut pro odborné vzdělávání v rámci programu PHARE-MOCCA. Školy měly připravit svůj vlastní plán zjišťování a udržování kvality ve čtyřech povinně sledovatelných oblastech: management školy, výkonnost a výsledky vzdělávacích procesů, hodnotová orientace školy, klima ve škole a atmosféra ve třídách.
- **Nabídka vysoké kvality vzdělávání dospělým** (*Ponudba visoko kakovostnega izobraževanja za odrasle*, angl. Offering high-quality education to adults): Projekt rozvíjený Slovinským institutem pro vzdělávání dospělých adaptovaný na oblast vzdělávacích (večerních nebo dálkových, e-learningových) kurzů pro dospělé. Projekt se soustředil na tvorbu nástrojů pro zjišťování kvality vlastní práce školy v oblastech: efektivita vzdělávacích cílů, vzdělávací procesy, vstupy a výstupy u studentů, učitelů, spolupráce s institucemi pro životní prostředí a management v praxi.

Zároveň jsou ve Slovinsku do oblasti vzdělávání začleňovány i projekty dalších institucí, jako např. projekt „Kvalita pro budoucí vzdělávací projekty“ (*The quality for the future of education project*) Slovinského

institutu pro kvalitu a metrologii nebo různé ceny kvality, jako např. „Jablka kvality“ (*Apples of quality*), což je národní cena pro nejlepší projekt v rámci programu Leonardo da Vinci, nebo „Evropské označení kvality“ (European Quality Label) v rámci programu SOCRATES.

5 Spolupráce a výsledky škol

V roce 2006 byl společně s ministerstvem vyhlášen tendr na **projekt Kofinancování sítě vzdělávacích institucí pro hodnocení a rozvoj kvality**. Vybrané sítě škol jsou od dubna 2006 financovány částečně také Evropským sociálním fondem. Projekt trval rok a půl a na podzim 2007 byly zveřejněny první výsledky, které ukázaly, že plánované cíle byly rámcově naplněny, i když řada problémů v oblasti tvorby nástrojů, formulací hodnotících kritérií a ukazatelů a metodiky vyhodnocování a interpretace zjištěných dat přetrvávala nebo byla dosud netušena.

Školy se měly učit formulovat ukazatele a hodnotící kritéria kvality vhodná pro školu, vyvíjet vlastní autoevaluační nástroje a ověřit je v praxi. Dalším cílem je, aby byly rozšířeny „**příklady dobré praxe**“ škol, které jsou v projektové síti, a podpořit spolupráci s místními zřizovateli, podporovateli (tzv. stakeholders). Na každé škole vznikl tým pro kvalitu, který rozvíjel vlastní nástroje školy nebo vybíral z nástrojů jiných škol pro zjišťování kvality podle předem identifikovaných potřeb školy. Tento tým byl zodpovědný za analýzy stavu a situace školy (SWOT), za formulování akčního plánu průběhu zjišťování a hodnocení kvality vlastními prostředky (autoevaluace) ve zvolených oblastech činnosti školy. Vítaná byla také participace dalších učitelů, studentů, rodičů a lidí z komunity nebo regionu v tomto rozsáhlém projektu. Po přípravné etapě (2003-2005) analýz a přípravných prací byla rozvinuta etapa implementace plánu hodnocení a zajišťování kvality v praxi každé pilotní školy. Na základě průběžného a ročního finálního hodnocení efektivity projektu jsou od roku 2008 připravovány akční plány každé školy pro udržování a zvyšování kvality do budoucna.

Expertní komise tohoto projektu vybrala k realizaci **pět sítí**:

- jednu pro předškolní zařízení (15 mateřských škol s celkem 2441 dětmi, 400 učiteli a řídícími pracovníky),
- dvě pro základní školy (první se sedmi školami s 2152 žáky, 101 učiteli a řediteli škol, druhá síť je tvořena sedmi školami s 2800 žáky, 400 učiteli a řediteli škol),

- jednu pro všeobecně vzdělávací střední školy (devět škol s 2250 studenty, 160 učiteli a řediteli),
- jednu pro odborné a technické střední školy (dvanáct škol s 3000 studenty a 360 učiteli a řediteli).

Hlavními kritérii expertní komise byly formulace cílů školy, jejich realizovatelnost, přidaná hodnota, praktičnost a efektivita vzhledem k národnímu kurikulu. Speciální pozornost byla pro autoevaluační procesy věnována návrhu oblasti aktivit školy, míra začlenění školy podle specifik regionu a reference o škole ze strany zřizovatelů. Příklady dobré praxe byly zveřejněny ve dvou interních zprávách, které všem školám ve Slovinsku umožňovaly zahájit vlastní hodnocení sebe sama podle projektových inspirací a také podle nově vydaného školského zákona.

6 Výhled do budoucna

Slovinsko má podepsáno více než 30 bilaterálních smluv o spolupráci v oblasti vzdělávání, kultury a vědy, více než dvacet programů a některé mezinárodní protokoly. Od roku 1992 se Slovinsko aktivně účastní ve všech vzdělávacích projektech organizovaných Radou Evropy a je také zapojeno v práci UNESCO. Od roku 1999 je součástí programů Evropské unie Socrates, Leonardo a Youth. Již od roku 2002 spolupracuje Ministerstvo školství a sportu také s OECD. V posledních letech bylo na vzdělávání poskytnuto ročně průměrně 6 % HDP.

Hodnocení vzdělávání je proces, při kterém zjišťujeme, do jaké míry a jak dosáhnout vytyčených cílů. Tento proces stanovuje hodnotu, kvalitu, použitelnost, účinnost a význam pro to, co hodnotíme. Nezbytnou součástí jsou pak také návrhy na zlepšení. V souvislosti s poskytováním kvalitního vzdělávání se objevuje diskuse o vztahu mezi interní a externí evaluací, přičemž právě externí evaluace je spíše kritizována, a to v reakci na současné trendy decentralizace a větší autonomie škol. Škola sama by si měla sama identifikovat své silné a slabé stránky. Oporou pro toto stanovení je pro ředitele **Doporučení pro přípravu hodnotící zprávy na jednotlivé školní roky** (např. *Priporočila za pripravo samoevalvacijskega poročila za šolsko leto 2010/11*), které vychází ze spolupráce Ministerstva školství a tělovýchovy s evropskými strukturálními fondy v období 2008 až 2014.

Při sebehodnocení je důležité používání relevantních informací a omezení subjektivních názorů, což následně umožňuje chápání výsledků a plánování.

Školy mohou používat různé údaje a ukazatele:

- Mohou vytvořit své vlastní nástroje sběru dat.
- Mohou, podle svého uvážení, použít kromě připravených metod i jiné postupy, které splňují požadavky na vědeckost a spolehlivost.
- Pro účely sebehodnocení je třeba shromažďovat data, které jsou nástrojem hodnocení jak na národní úrovni, tak na místní úrovni.
- Důležitou roli hraje také shromažďování údajů pro vnitrostátní i mezinárodní účely (např. projekt OECD každoročně shrnuje klíčové národní údaje a porovnává je s mezinárodními výsledky).

Na základě sebehodnocení škol mohou vzniknout národní databáze, které umožňují srovnání s ostatními ve vzdělávacím systému. Hlavními příjemci těchto dat nyní bývají zejména subjekty jako rodiče, místní samospráva atd. Vzhledem k tomu, že systém evaluace, potažmo posuzování kvality vzdělávání, se ve Slovinsku i nadále rozvíjí, lze předpokládat, že školy budou nadále svou kvalitu zlepšovat na vlastní i mezinárodní úrovni.

■

Zdroje

- CEDEFOP. *Vocational education and training in Slovenia*. Short description. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. 83 s. [online] [1.11.2011]. Dostupné z [www: http://www.nuov.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2009/Zp0902p11a.pdf](http://www.nuov.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2009/Zp0902p11a.pdf).
- Center vseživljenskega učenja podavme. *Samoevalvacija jalovosti v ISIO*. Slovensko izobraževalno omrežje. *Zbirka predpisov s področja vzgoje, izobraževanja in šport*. [online] [8.11.2011]. Dostupné z [www: http://www.cvzu-posavje.si/index.php?a=semodel](http://www.cvzu-posavje.si/index.php?a=semodel).
- EU Duality Assurance. *Slovenia self evaluation system*. [online] [9.11.2011]. Dostupné z [www: http://www.eqavet.eu/qa/gns/case-studies/all-case-studies/slovenia/11-0131/Slovenia_-_self_evaluation_systems.aspx](http://www.eqavet.eu/qa/gns/case-studies/all-case-studies/slovenia/11-0131/Slovenia_-_self_evaluation_systems.aspx).
- Eurydice. *National System Overview – Slovenia*. [online] [7.11.2011]. Dostupné z [www: Eurypedia, Eurypedia Encyclopedia on European education system](http://www.Eurypedia.europa.eu/pfms/mwikis/eurydice/index.php?title=About_Eurypedia). [online] [1.11.2011]. Dostupné z [www: https://webgate.ec.europa.eu/pfms/mwikis/eurydice/index.php?title=About_Eurypedia](https://webgate.ec.europa.eu/pfms/mwikis/eurydice/index.php?title=About_Eurypedia).
- Guidelines for Implementing the EQARF. Slovenia and self evaluation [online] [9.11.2011]. Dostupné z [www: http://guidelines.eqavet.eu/2009/11/slovenia-and-selfevaluation/](http://guidelines.eqavet.eu/2009/11/slovenia-and-selfevaluation/).
- MALI, D. *Zagotavljanje jalovosti in samoevalvacij*. [online] [9.11.2011]. Dostupné z [www: http://www.cpi.si/tematske-konference/zagotavljanje-kakovosti.aspx](http://www.cpi.si/tematske-konference/zagotavljanje-kakovosti.aspx).
- MATIJAŠIČ, N. a kol.: *Self-Evaluation in the System of Quality Assessment and Assurance in Slovenia*. Referát na 20. mezinárodním kongresu pro efektivitu a rozvoj (ICSEI). Portorož (Slovinsko): 3. - 6. 1. 2007.
- Ministrstvo za šolstvo in šport (Slovinsko). *Vzdělávací systém ve Slovinsku*. [online] [10.11.2011]. Dostupné z [www: http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/1239/vzdelavaci-system-ve-slovinsku.html](http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/1239/vzdelavaci-system-ve-slovinsku.html).
- Organization of the Educational System in Slovenia 2008/09*. Bruxelles: Eurydice, 2009.
- Slovinsko izobraževalno omrežje. *Zbirka predpisov s področja vzgoje, izobraževanja in šport*. [online] [9.11.2011]. Dostupné z [www: http://www.sio.si/sio/zakonodaja/izhodiscna_stran.html](http://www.sio.si/sio/zakonodaja/izhodiscna_stran.html).
- Zákon o spremembah in dopolnitvah zákona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI-G). Ljubljana: Ministerstvo šolství a sportu, 2008.

Příloha

Tabulka č. 15 – Přehled institucí zabývajících se evaluací ve Slovinsku

Název subjektu	Český překlad názvu subjektu	Charakteristika subjektu	Činnost v evaluaci	Kontakt
Ministrstvo za šolstvo in šport	Ministerstvo školství a tělovýchovy	Nejvyšší úřad dohledu nad školstvím.	Úřad nesoucí odpovědnost za rozvoj kvality vzdělávacího systému.	http://www.mss.gov.si/ Ministrstvo za šolstvo in šport Masarykova cesta 16 1000 Ljubljana E-mail: gp.mss@gov.si
Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo	Ministerstvo vysokého školství, vědy a techniky	Nejvyšší úřad dohledu nad školstvím.	Úřad plní úkoly v oblasti vysokoškolského vzdělávání a výzkumu.	http://www.mvzt.gov.si/ Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo Kotnikova 38 1000 Ljubljana E-mail: gp.mvzt@gov.si
Urad za razvoj šolstva	Úřad pro rozvoj vzdělávání	Součást Ministerstva školství plánující rozvoj vzdělávacích strategií a koordinující práci v této oblasti.	Základním cílem je zvýšit kvalitu výchovné práce. K tomuto účelu byly vytvořeny hodnotící postupy (interní, externí). Provádí jak hodnocení vzdělávacích institucí, tak hodnocení vzdělávacího systému.	http://www.mss.gov.si/si/solstvo/razvoj_solstva/ Urad za razvoj šolstva Masarykova 16 1000 Ljubljana E-mail: andreja.barle@gov.si

Urad za mladino	Úřad pro mládež	Úřad pro mládež je součástí ministerstva školství.	Úřad sleduje činnost mládeže a dalších organizací s cílem zhodnotit jejich práci, vzdělávání a odbornou přípravu pro práci s mládeží na národní i místní úrovni.	http://www.ursm.gov.si/ Urad RS za mladino Masarykova 16 1000 Ljubljana E-mail: gp-ursm.mss@gov.si
Inspektorat za šolstvo in šport	Inspektorát pro školství a tělovýchovu	Inspektorát Slovinské republiky pro školství a tělovýchovu je součástí ministerstva školství.	V rámci ministerstva nese odpovědnost za provádění zákonů a předpisů upravujících organizaci a činnost vzdělávání v mateřských školách, základních školách, středních odborných školách a dalších školách v tomto resortu.	http://www.iss.gov.si/ Inspektorat Republike Slovenije za šolstvo in šport Linhartova 7a 1000 Ljubljana E-mail: inspektorat-solstvo.mss@gov.si
Zavod Republike Slovenije za šolstvo	Národní institut vzdělávání	Národní institut vzdělávání podporuje rozvoj vzdělání.	Institut pracuje na aktualizaci učebních osnov, podporuje rozvoj a inovaci. Podporuje změny ve vzdělávacím procesu, a to s ohledem na neustálé zlepšování kvality a efektivty vzdělávání.	http://www.zrss.si/ Zavod RS za šolstvo Poljanska cesta 28 1000 Ljubljana E-mail: info.zrss@zrss.si
Pedagoški institut	Výzkumný vzdělávací institut	Veřejná výzkumná pedagogická instituce.	Veřejná výzkumná organizace a ústřední instituce pro základní, vývojový a aplikovaný výzkum ve všech oblastech vzdělávání.	http://www.pei.si/ Pedagoški institut Gerbičeva 62 1000 Ljubljana E-mail: tajnistvo@pei.si pedagogski.institut@pei.si

Andragoški center Republike Slovenije	Slovinský institut pro vzdělávání dospělých	Ústřední veřejná instituce pro výzkum a vývoj, kvalitu vzdělávání, poradenství a hodnocení v oblasti vzdělávání dospělých.	Připravuje podklady a hodnocení. Sleduje vývoj vzdělávání dospělých. Jejím hlavním posláním je zajištění dostupnosti a kvality vzdělávání a učení pro všechny obyvatele, a proto rozvíjí programy na zvýšení gramotnosti dospělých a zejména dbá na zlepšení přístupu ke vzdělávání a učení. Přitom vytváří potřebnou infrastrukturu pro podporu učení, modely sebehodnocení a hodnocení kvality již dříve získaných znalostí.	http://www.acs.si/ Andragoški center Republike Slovenije Šmartinska 134a Ljubljana E-mail: info@acs.si
Državni izpitni center	Národní zkušební centrum	Přední instituce pro externí hodnocení.	Národní zkušební centrum je zodpovědné za přípravu a realizaci maturit, dále za provádění národních zkoušek na základních školách. Rozvíjí a ověřuje metodiky a postupy pro ověřování a uznávání znalostí a vzdělání.	http://www.ric.si/ Državni izpitni center Ob železnici 16 1000 Ljubljana E-mail: info@ric.si
Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje	Institut Slovenské republiky pro odborné vzdělávání a školení	Hlavní slovinská instituce pro vývoj, výzkum a poradenství v oblasti odborného vzdělávání a přípravy.	Centrum provádí výzkum, vývoj a poradenské služby v oblasti pro rozvoj odborného a technického vzdělávání. Dále má na starosti hodnocení závěrečných zkoušek a vývoj nových metodických a didaktických koncepcí vyučování. Zajišťuje hodnocení a systém zajištění kvality v oblasti odborného vzdělávání a přípravy.	http://www.cpi.si/ Center RS za poklicno izobraževanje Ob železnici 16 Ljubljana E-mail: info@cpi.si

Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu	Národní agentura pro kvalitu vysokoškolského vzdělávání	Organizace mající na starosti podporu sebehodnocení institucí vyššího vzdělávání ve spolupráci s univerzitami.	Organizace realizuje úkoly v oblasti vysokoškolského a odborného vzdělávání. Zajištění kvality zahrnuje akreditace vysokých škol a studijních programů, včetně externího hodnocení. Dále plní zákonné povinnosti a zajišťuje nezávislou pomoc při zajišťování a rozvoje kvality v oblasti vysokoškolského vzdělávání.	www.nakvis.si Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu Slovenska cesta 9 1000 Ljubljana E-mail: info@nakvis.si
--	---	--	---	---

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU ŠVÉDSKA

Daniela Vrabcová, Karel Rýdl

Úvod

Oblast (auto)evaluace ve švédském vzdělávacím systému zaujímá zcela zásadní místo, a to zejména s ohledem na vysoce decentralizovaný vzdělávací systém, kde je kvalitní zpětná vazba pro školy, jejich vedení a učitele nezbytnou součástí snah o zvyšování kvality jejich práce. Evaluace a hodnocení jsou také důležitými nástroji vlády k monitorování dodržování a naplňování národních cílů v oblasti kvality i spravedlivého přístupu ke vzdělání. Švédský přístup k evaluaci je kombinací národního standardizovaného testování s centrálním vyvíjením testů a vysokého stupně důvěry ve školské pracovníky, kteří mají evaluaci, hodnocení žáků i práce učitelů provádět.

Z hlediska obecnějších charakteristik této severské země o rozloze přibližně 450 000 km², je Švédsko typické velmi nízkou hustotou obyvatel (cca 20 obyvatel/km² celkově jich žije ve Švédsku přibližně 9,1 milionu (Sweden, 2011). Politickým uspořádáním je Švédsko konstituční monarchií s parlamentní formou vlády; parlament (*Riksdag*) je jednokomorový. Královské pravomoci jsou poměrně omezené a královská rodina plní spíše reprezentativní funkci. V současnosti žije ve Švédsku asi 14% obyvatel narozených v jiné zemi než ve Švédsku (UN Data,

2010). V posledních letech je značné procento imigrantů do Švédska tvořeno také švédskými občany vracejícími se do země a dále přistěhovalci z Irska, Somálska a Polska aj. (Populační vývoj, 2010). Ve Švédsku žijí také dvě původní menšinové skupiny, a to finsky mluvící etnikum na severovýchodě země a Sámové (dříve tzv. Laponci). Specifickou záležitostí vyplývající z různorodé struktury obyvatelstva a tedy i žákovské populace jsou některé principy švédského vzdělávacího systému:

- důraz na demokratické hodnoty,
- výchova k toleranci a porozumění ostatním lidem, národům, kulturám,
- vzdělávací podpora menšin, zejména Sámů – zástupců původních (angl. indigenous) obyvatel, jedinců s postižením a s dalšími typy znevýhodnění: jazykového, genderového, etnického, náboženského, socioekonomického (Ross, 2009, Hartsmar, 2008, Vrabcová, Lašek, Vacek, 2009).

Mezi další hlavní znaky švédského vzdělávacího systému patří především:

- bezplatnost „veškerého vzdělávání ve veřejných školách“²²,
- cílově orientovaný hodnotící systém,
- decentralizovanost a vysoká autonomie obcí při plnění centrálně stanovených cílů,
- propracovaný systém vzdělávání dospělých,
- klasifikace až od 8. ročníku,
- využívání individuálních rozvojových plánů ve výuce a hodnocení ve třídách.

1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání ve Švédsku

1.1 Výchozí legislativní rámec

Švédský vzdělávací systém pro děti a mládež do 19 let tvoří preprimární vzdělávání (pro děti ve věku 1–6 let), povinné primární a nižší sekundární vzdělávání (pro děti a mládež ve věku 7–16 let) a vyšší sekundár-

22 „Studenti ani rodiče většinou neplatí žádné poplatky za učební materiály, školní stravování, zdravotní služby nebo dopravu“. (Evropský portál pro mládež, 2011)

ní vzdělávání (pro mládež ve věku 16–19 let). Kromě toho ve Švédsku funguje propracovaný systém vzdělávání dospělých s bohatou nabídkou různých typů vzdělávacích programů. Docházka do předškolních tříd pro šestileté je dobrovolná, ale téměř všechny šestileté děti (95 %) tyto třídy navštěvují.

Povinné vzdělávání je poskytováno zdarma v těchto typech škol:

- **základní školy** (*Grundskolan*): devítiletá „škola pro všechny“ („*en skola för alla*“ – „school for all“);
- **školy pro Sámy** (*Sameskolan*): školy, které v rozsahu prvních šesti ročníků švédské základní školy (*Grundskoly*) poskytují vzdělávání v souladu s kulturní tradicí a etnickými specifiky sámské menšiny;
- **speciální školy** (*Specialskolan*): speciální školy určeny primárně pro žáky s poruchami sluchu.

Žáci s poruchami učení navštěvují buď základní školu pro děti s poruchami učení (*Särskolan*), nebo školu pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami (*Träningsskolan*). (Hartsmar, 2008)

Aktuálními klíčovými dokumenty určujícími legislativní rámec vzdělávacího systému ve Švédsku jsou:

- **Školský zákon** (*Skollag 2010, The New Education Act – for knowledge, choice and security*),
- **Zákon o vysokých školách** (2010, Higher Education Act, *Act on Amendment of the Higher Education Act*).

Aktuální školský zákon (2010) je platný od 1. července 2011 a reflektuje změny ve vzdělávacím systému od konce osmdesátých let. Tento školský zákon více zohledňuje rostoucí význam tzv. nezávislých škol (*friskolor*)²³ a rozdělení zodpovědnosti mezi různé úrovně vlády. Nový školský zákon představuje od roku 2011 oporu pro školský systém orientovaný na vzdělávací cíle. Problematické relevantní tomuto textu, tj. aspektům evaluace, kvality apod., je v zákoně věnována zejména kapitola 4 a 26; kapitola 4 zákona je zaměřena na procesy sledující

23 Jedná se o obdobu soukromých škol, resp. alternativu ke školám veřejným. V důsledku tzv. reformy nezávislých škol v roce 1992 vznikla možnost navštěvovat školu veřejnou, či soukromou bez placení školného. Více viz např. stránky Švédské asociace nezávislých škol (Swedish Association of Independent Schools, <http://www.friskola.se>).

zajišťování kvality, spolupráci s žáky a rodiči a kapitola 26 zákona na supervizi a kvalitativní hodnocení Národním školním inspekčním úřadem a na monitorování a evaluaci Národní agenturou pro vzdělávání (Ministry of Education, 2010).

Švédská Národní agentura pro vzdělávání stanovila obecné pokyny pro podávání zpráv o kvalitě. Vláda určuje cíle, směry a rozdělení zdrojů na ústřední orgány. Učební osnovy zdůrazňují význam rozvoje metod hodnocení, které mají zřetelnou vazbu na cíle a aktivity, přispívající k pedagogickému rozvoji.

1.2 Terminologické vymezení

Na všech úrovních vzdělávacího systému Švédska je pozorovatelný rostoucí důraz na evaluaci a hodnocení výsledků. Za zásadní ve švédském přístupu, který vychází z řízení podle cílů (*management by objectives, MBO*), je možné považovat myšlenku, aby byla data z hodnocení a evaluace na všech úrovních vzdělávacího systému využívána k dalším analýzám, komparacím a zdokonalení. Vládou je kladen důraz na kvalitu shromažďovaných dat a vzdělávací politiku založenou na důkazech, na zvýšenou externí kontrolu škol, časnější hodnocení a na monitorování individuálních studentů za účelem prevence neúspěchu.

Podobně jako v jiných zemích OECD nebyly jednotlivé komponenty švédského systému evaluace navrhovány jako koherentní rámec. Vyvinuly se relativně nezávisle v průběhu času. Ve švédském decentralizovaném vzdělávacím systému spočívá značná část autonomie na místních subjektech, a to i v záležitostech evaluace; výsledkem je velká různorodost přístupů jednotlivých subjektů apod. Všechny aspekty evaluace a hodnocení navazují na národní kurikulum a kurikulumní cíle a respektují princip MBO, tj. řízení podle cílů. V celkovém rámci evaluace a hodnocení ve vzdělávacím systému Švédska se zásadními oblastmi jeví čtyři následující (Nusche a kol., 2011):

1. Hodnocení studentů

V prvních letech ve vzdělávání převažuje formativní hodnocení; v současnosti žáci nejsou známkováni dříve než v 8. ročníku (vláda navrhuje, aby se známkování stalo povinným od 6. ročníku). Velký důraz je kladen na průběžné hodnocení ve třídě. Učitelům je k dispozici „banka testů“. Žáci participují na stanovování si vlastních vzdělávacích cílů prostřednictvím individuálních rozvojových plánů a podpo-

rování v rozvoji sebehodnotících dovedností. Důležitou úlohu plní národní testy (více viz kapitola 7).

2. Hodnocení učitelů

Podle školského zákona má být výkon učitelů hodnocen vedením školy a toto hodnocení se má promítnout do platového ohodnocení skrze decentralizovaný individuální platový systém. Proces hodnocení učitelů není ve Švédsku regulován zákonem a neexistují žádné formální procedury k pravidelnému hodnocení výkonu učitelů.

3. Evaluace škol

4. Evaluace vzdělávacího systému.

Ad 3 Evaluace škol

Evaluace škol ve Švédsku je založena na **národních inspekcích, lokálních školních evaluacích a sebehodnocení škol**. Švédsko má poměrně dobře fungující systém zpětné vazby pro jednotlivé školy. Evaluace škol ve Švédsku má několik prvků, které byly vyvíjeny postupně v průběhu posledních dvou desetiletí. Do škol tak zpětná vazba přichází z různých zdrojů, vč. autoevaluačních aktivit realizovaných jednotlivými školami. K dispozici je jak kvalitativní, tak i kvantitativní zpětná vazba a pokryty jsou různé aspekty školního života a vzdělávacích výstupů. Za klíčové mohou být považovány čtyři následující pilíře (Nusche a kol., 2011):

- **Veřejně dostupná standardizovaná data o výsledcích žáků a dalších důležitých oblastech:** data jsou založená na statistických zjištěních, národních testech agregovaných ve škole a na místní úrovni.
- **Studentské a rodičovské průzkumy:** pravidelná systematická, ale i příležitostná školní a lokální dotazníková šetření zaměřená na mapování názorů a spokojenosti klientů (respondenty bývají nejčastěji rodiče a žáci). Školy a správní jednotky mohou realizovat pravidelná šetření založená na dotaznících pro žáky a rodiče. V některých školách je tento nástroj explicitně uveden i v pracovních plánech a ve **zprávách o kvalitě**. Názor žáků představuje ve švédských školách jeden z nejdůležitějších zdrojů informací pro evaluaci efektivity pedagogické práce učitelů a tato skutečnost se odráží i v užívání tohoto nástroje ve školních evaluacích. Kvalita rodičovského názoru je podpořena bohatými informacemi dostupnými rodičům prostřednictvím školních a národních internetových stránek.
- **Místní a školní autoevaluace:** lokální a školní autoevaluace je důležitá součást evaluace škol ve Švédsku (více viz podkapitola 5.1).

Hlavní dokumentací škol a obcí v tomto směru byly každoroční zprávy o kvalitě.

- **Školní inspekce:** vytvářející veřejně dostupné písemné zprávy a také přímou zpětnou vazbu školám (více viz podkapitola 5.2).

Ad 4. Evaluace vzdělávacího systému

Hlavní zodpovědnost za vytváření rámce pro evaluaci kvality vzdělávacího systému spočívá na Ministerstvu vzdělávání a výzkumu, ale v praxi má značnou autoritu Národní agentura pro vzdělávání. K monitorování výkonnosti vzdělávacího systému je určena a využívána široká škála metod a nástrojů zahrnujících:

- mezinárodní testování a výzkumy jako základ benchmarkingu,
- národní měření výsledků žáků v klíčových obdobích a agregace dat z národního testování,
- zveřejňování klíčových indikátorů v národních databázích,
- tematické kvalitativní evaluace realizované Švédským školním inspekčním úřadem a mezinárodními evaluačními týmy,
- evaluační zprávy Národní agentury pro vzdělávání.

Navzdory dobré dostupnosti agregovaných dat týkajících se výkonnosti škol a správních jednotek je poměrně malá pozornost věnována analýzám vzdělávací výkonnosti jednotlivých správních jednotek na národní úrovni (Nusche a kol., 2011).

Participací na mezinárodních výzkumech zaměřených na výkony žáků patří Švédsko mezi jedny z prvních zemí podporujících využívání jednoho z nástrojů strategického managementu, a to benchmarkingu, v oblasti výkonů žáků v klíčových oblastech vzdělávání, tj. ve čtení, matematice a přírodních vědách (Nusche a kol., 2011). Ze zásadních šetření se jedná například o výzkumy: PIRLS (*Progress in Reading Literacy Skills*), PISA (*Programme for International Student Assessment*), TIMSS (*Trends in Mathematics and Science Skills*), ICCS (*International Civic and Citizenship Education Study*).

Co se týče kvalitativní evaluace vybraných aspektů školství, tu řídí švédský Národní školní inspekční úřad jako doplněk k pravidelné evaluaci jednotlivých škol. Tematicky zaměřené hodnotící zprávy představují asi 50% veškeré inspekční činnosti (Nusche a kol., 2011). Švédsko se také účastní mezinárodních kvalitativně orientovaných hodnocení vzdělávací politiky, která realizují zpravidla mezinárodní týmy ze zemí OECD.

1.3 Vztah externí a interní evaluace

Co se týče explicitního vztahu **externí evaluace** (*extern utvärdering*) a **interní evaluace** (*intern utvärdering*), na ten lze usuzovat jednak z výše uvedeného a jednak z úlohy školní inspekce v evaluaci. Při podrobnějším prozkoumání výše popsaného rámce evaluace a hodnocení ve vzdělávacím systému Švédska je evidentní, že interní a externí evaluace jsou propojeny.

Z úlohy, kterou školní inspekce (*skolan inspektion*) plní v evaluaci vzdělávacího systému ve Švédsku vyplývá také velmi úzký vztah mezi interní a externí evaluací. Přestože Národní školní inspekční úřad je užíván jako orgán s kontrolní funkcí, je třeba konstatovat, že současně plní i funkci příznačnou pro interní evaluaci, totiž zpětnou vazbu pro školy a místní správy. Inspekce se zaměřuje na interní kvalitu práce škol. Přesto by podle hodnocení OECD integrace interní a externí školní evaluace mohla být ještě posílena (Nusche a kol., 2011). Nedávné zrušení povinného informování formou zpráv o kvalitě představuje do jisté míry riziko, aby školy nepochopily danou skutečnost jako devaluaci práce na interním zvyšování kvality škol.

1.4 Historický kontext (auto)evaluace

V druhé polovině osmdesátých a v první polovině devadesátých let 20. století došlo v oblasti švédské veřejné administrativy k značné decentralizaci, v jejímž důsledku se decizní pravomoci ve vzdělávání převedly z centrální vlády na obce. Ačkoli cílem těchto reformních kroků byla podpora lokální demokracie a vyšší flexibilita a efektivita řešení lokálních záležitostí, od poloviny devadesátých let se začaly ozývat obavy o kvalitu, spravedlnost a efektivitu decentralizovaného systému vzdělávání. Tyto obavy nacházely potvrzení v komparaci výsledků mezi jednotlivými školami ve Švédsku (rozdíly se objevovaly i mezi školami v obcích s podobnými socioekonomickými podmínkami). Vyústěním bylo nastartování debaty o potřebě intenzivnějšího řízení a kontroly vládou. Od konce devadesátých let a počátku prvního desetiletí v druhém tisíciletí došlo k částečné recentralizaci (zavedení mechanismů centralizovaného řízení), jako například užívání vybraných státních zdrojů pro vybrané prioritní oblasti, vytvoření Švédského školního inspekčního úřadu, zavedení konkrétnějších kurikulárních vzdělávacích cílů a posílení hodnocení studentů (Nusche a kol., 2011).

Na počátku devadesátých let byly implementovány některé změny v regulačním systému i v rozdělení zodpovědností mezi volenými zá-

stupci a mezi centrálními a lokálními úrovněmi administrace. Ekonomická situace zvyšovala nároky na efektivitu využívání veřejných fondů, a to ve spojení s rostoucí svobodou ve výběru školy pro děti a většími možnostmi pro žáky v dané oblasti. Uvedené se nutně začalo projevovat i v oblasti evaluace a počátky vzdělávacího systému orientovaného na vzdělávací výsledky způsobily přesun volby či výběru metody evaluace a hodnocení na školy.

Z hlediska konkrétních významných mezníků v historii (auto)evaluace v systému vzdělávání Švédska se jako prvním významným rokem v devadesátých letech jeví rok 1994. V roce 1994 došlo ke změně v oblasti systému národních testů ve Švédsku. Do té doby byly testy vyhodnocovány podle tzv. normálního rozdělení, v důsledku čehož například 7% žáků v každém roce muselo získat nejvyšší stupeň hodnocení. Z tohoto důvodu nemohly být národní testy využívány k monitorování vývoje ve vzdělávání v průběhu času, protože stupnice byla založena na průměru a rozložení výkonu dle kohorty specifického roku (Wikström 2006 In Nusche a kol., 2011). V roce 1994 však začaly být národní testy hodnoceny kritériálně.

V roce 1995 byla založena Národní agentura pro vyšší vzdělávání (*Myndigheten för Yrkeshögskolan, YH – myndigheten*) – národní orgán zodpovědný za externí zajišťování kvality, prováděl audity institucí poskytujících vyšší vzdělávání. Od roku 2000 provádí opakující se externí evaluace všech programů a předmětů v pregraduálním a postgraduálním stupni terciárního vzdělávání. Do roku 2009 prováděla audity institucí poskytujících vyšší vzdělávání každých šest let. Účelem auditů kvality bylo evaluovat procedury zajišťování interní kvality a rozvíjet pracovní kulturu, a to všude tam, kde tyto procedury představovaly důležitou přirozenou součást každodenního fungování institucí vyššího vzdělávání.

Systém pravidelných školních inspekcí byl zaveden v roce 2003. Do září 2008 byla švédská inspekce organizována jako nezávislá Národní agentura pro vzdělávání pod Ministerstvem vzdělávání a výzkumu. Agentura byla zodpovědná za národní rozvoj a řídicí dokumenty, například za kurikula v různých vyučovacích předmětech, kritéria známkování, obecné osnovy. V roce 2006 vláda založila nezávislou školní inspekci, a to ze dvou hlavních důvodů: 1. jevílo se jako důležité oddělit instituci zodpovídající za řízení a podporu od jiné zodpovědné za evaluaci a kontrolu. 2. Bylo třeba zdůraznit důležitost národních inspekci za účelem podpory rozhodnějších, důkladnějších a častějších inspekci.

Od října 2008 jsou národní inspekce organizovány pod nezávislou agenturou nazývanou Švédský školní inspekční úřad (*Skolinspektionen*).

V roce 2008 také vznikla Národní agentura pro speciální školy (*Specialpedagogiska skolmyndigheten*).

V březnu 2010 vláda představila v parlamentu „Nový školský zákon – pro vědomosti, výběr a bezpečnost“. Zákon byl v červnu 2010 schválen, s platností zákona od 1. července 2011. V novém Školském zákonu je Švédský školní inspekční úřad pověřen supervizí. Ze zákona vyplývá: zavedení sankcí (možnost sankcionovat se týká obecních i nezávislých škol), nárůst pravidel regulujících práci inspekčního úřadu s cílem posílit jeho pravomoc vykonávat jednoznačnou, efektivní supervizi a umožnit úřadu, aby uděloval pokuty i jiné sankce. Některá další opatření týkající se zdokonalování systematické kvality jsou zaváděna, zatímco jiná dřívější, jako například požadavek na vytváření zpráv o kvalitě a plánů obecních škol, jsou ukončována. Každý orgán zodpovídající za školy má systematicky a nepřetržitě plánovat, monitorovat a rozvíjet vzdělávací služby. Důraz přitom spočívá na dosahování národních cílů vzdělávání.

2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace

Ve Švédsku má celkovou zodpovědnost za dohled, sledování a hodnocení vzdělávacího systému stát. Ústřední orgány provádějí vnitrostátní hodnocení vzdělávacích institucí v jejich příslušných oblastech zodpovědnosti. Vedle **Ministerstva vzdělávání a výzkumu** (*Utbildningsdepartementet*) patří mezi hlavní subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace:

- **Švédská národní agentura pro vzdělávání** (*Skolverke*) – zodpovědná za hodnocení školního systému (inspekční činnost ve všech typech a druzích vzdělávacích zařízeních periodicky, zpravidla jednou za šest let), i když velká část hodnocení se odehrává lokálně v obcích a ve školách. Celkem 290 obcí má od státu širokou autonomii spravovat vzdělávací systém v rámci legislativy a obce; samy jsou zodpovědné za organizaci a provádění hodnocení škol.
- **Švédský školní inspekční úřad** (*Skolinspektionen*) – zodpovědný za supervizi v mateřských školách, školách na úrovni primárního a sekundárního vzdělávání a ve vzdělávání dospělých. V případě nezávislých škol (financovaných z grantů) na úrovni primárního

a sekundárního vzdělávání zodpovídá Inspekční úřad za udělování oprávnění k provozu. Inspekce může vyústit v rozhodnutí odebrat školní licenci či právo na dotace. Úřad provádí jednak obecné inspekce a jednak evaluace zaměřené na kvalitu ve specifické oblasti, kterou může být vyučovací předmět, či komplexnější téma, např. přístup ke speciální podpoře studentů aj. Studenti, rodiče a další mnohou vznést stížnost a na jejím základě může být iniciováno šetření. Součástí Inspekčního úřadu je i Ombudsman dítěte a studenta (*Barn-och elevombudsmannen – BEO*), který funguje i nezávisle. Hlavním posláním Ombudsmana dítěte a studenta (BEO) je minimalizace násilí a jiných útoků na děti či studenty, a to tím, že prozkoumává stížnosti.

- **Výbor pro žádosti ve vyšším vzdělávání** (*Överklagenämnden*) – nezávislý národní úřad spojený s inspekčním úřadem. Hlavní funkcí je re-evaluace rozhodnutí týkajících se například přijímání studentů.
- **Národní agentura pro vyšší školství** (*Högskoleverket*) – vnitrostátní orgán zodpovědný za vnější zajišťování kvality. Byla založena v roce 1995 a funguje nezávisle na vládě a samotných vysokoškolských institucích. Provádí audity kvalit systému vysokoškolských institucí a od roku 2007 opakující se externí hodnocení všech programů a předmětů v terciárním vzdělávání. Je zodpovědná zejména za shromažďování statistických údajů o vysokých školách, monitorování, evaluaci a supervizi institucí ve vyšším vzdělávání (HEI, Higher Education Institutions) stejně jako za mezinárodní kooperaci a poskytování informací studentům v terciárním vzdělávání (poskytuje i zpětnou vazbu podle výsledků výzkumu).
- **Švédský statistický úřad** (*Statistiska centralbyrån*) – je pověřen sběrem dat, která jsou poté zpracovávána Národní agenturou pro vzdělání (Skolverket) a publikována v ročních výkazech. Statistika a výsledky hodnocení institucí poskytují vládě a parlamentu celkový pohled na vývoj švédského vzdělávacího odvětví a základní údaje pro vývoj národního vzdělávacího plánu. Statistické údaje a výkazy o hodnocení kvality ze škol a městských úřadů jsou shromažďovány ročně. Takto získané informace dávají přehled o výsledcích zkoušek, o žácích, školách, učitelích a zaměstnancích ve školství i o nákladech na vzdělávání. Klíčové ukazatele jako poměr žáků a učitelů, školní zdroje, sociální zázemí atd., jsou též důležitými ukazateli. Zájem o výsledky statistických výzkumů v posledních letech prudce stoupl z důvodu zájmu médií, obcí a široké veřejnosti.

3 Autoevaluační zpráva

Od konce devadesátých let do první poloviny roku 2011 byly školy a obce povinny vytvářet každoroční zprávy o kvalitě s cílem „informovat občany a další o výkonnosti obecních škol“ (Ministry of Education and Research, 2010 In Nusche a kol., 2011). Tato povinnost byla školským zákonem 2010 platného od července 2011, zrušena, ale školy musejí i nadále dokumentovat, jakým způsobem pracují na zajišťování kvality.

Příprava zpráv o kvalitě, někdy označovaných výrazem „dialogy o kvalitě“ (Adolfsson, 2007 In Nusche et al., 2011) představovala otevřený participační proces zahrnující učitele, další personál, studenty a rodiče. Cíl zpráv o kvalitě byl zřejmý – zvyšování kvality a rozvoj škol. Pozornost přitom byla zaměřena na kontinuální identifikaci nezbytných předpokladů pro naplnění vzdělávacích cílů, vývoj pracovních procesů, hodnocení výsledků a dosahování cílů a přijímání relevantních opatření (Ministry of Education and Research, 2010). Klíčovou funkcí pravidelného podávání zpráv o kvalitě školy byl průběžný monitoring zvyšování kvality a rozvoje školy.

4 Proces (auto)evaluace

4.1 Místní a školní autoevaluace

V případě **interní evaluace** švédských škol je obecným cílem vytvoření zprávy o opatření plánovaných i realizovaných za účelem dosažení stanovených cílů. V souladu s vyhláškou každá škola do nedávné doby byla povinna předkládat **zprávu o kvalitě**. Hlavní organizátor pak stanovil podávání zpráv o kvalitě pro všechny školní jednotky.

Škola je zodpovědná za sledování a hodnocení svých aktivit, zatímco obce jsou zodpovědné za sledování a hodnocení činnosti školy v obci. Každý poskytovatel školního vzdělávání by měl mít pracovní plán pro svou činnost, a každý rok by měl vypracovat zprávu o tom, jak jsou tyto plány naplňovány. Zpráva by měla posoudit, do jaké míry jsou naplňovány cíle stanovené státem, součástí by měly být i návrhy na nezbytné změny, pokud nejsou cíle splněny. V jednotlivých školách je ředitel školy zodpovědný za způsob, jakým se provádí vnitřní evaluace. Učitelé, ostatní personál a žáci se podílejí na vypracování zprávy o kvalitě, podílet se však mohou i rodiče těchto žáků.

O způsobu sběru dat je rozhodováno na místní úrovni. Jsou zde velké rozdíly mezi různými školami v tom, jak provádějí vlastní hodnocení. Výsledky hodnocení jsou často zveřejňovány na domovských stránkách obce a informace jsou zasílány rodičům. Rodiče se také mohou účastnit diskuse o rozvoji školy, získávají tak i větší přehled.

V případě terciárního vzdělávání je za kvalitu své vlastní činnosti zodpovědná každá univerzita. Vysokoškolský zákon uvádí, že rozvoj kvality je společnou odpovědností zaměstnanců a studentů. Studenti mají možnost převzít odpovědnost za své vzdělání, a to z hlediska obsahu i organizace.

Role vnitřního hodnocení kvality je obzvláště důležitou komponentou systému evaluace školy ve Švédsku. Pozornost je věnována tomu, aby školy měly přístup k sebehodnotícím nástrojům. Evaluační možnosti školního personálu se rozvinuly díky důrazu kladenému na autoevaluční aktivity a různorodost nabídky nástrojů, tj. díky metodologické podpoře.

Některé příklady užívaných nástrojů autoevaluace škol:

- Národní agentura pro vzdělávání (NAE) provozuje nástroj pro autoevaluaci škol – tzv. **BRUK** (B – *bedömning*, R – *reflektion*, U – *utveckling*, K – *kvalitet*), což je švédská zkratka pro hodnocení, reflexi, evaluaci a kvalitu). Jedná se o online dotazník²⁴ zpřístupněný přes internetové stránky Národní agentury pro vzdělávání. BRUK umožňuje školám objevit své silné a slabé stránky v oblasti aktivit navazujících na kurikulum.
- Některé školy úspěšně implementují **systém vyvážených ukazatelů výkonnosti (Balanced Score Card)** – užívání této metody také podporuje Národní agentura pro vzdělávání.
- Dalším nástrojem je tzv. **Skolindicator** (www.skolindicator.se). Jedná se o analytický nástroj, který poskytuje oporu pro rozhodnutí činnosti vedením školy, ale také vtahuje do děje všechny zaměstnance, poskytuje náhled aktuální situace školy a popisuje ideální stav, ke kterému by měla škola směřovat.
- Dalším nástrojem vyvinutým na Univerzitě ve Stockholmu je tzv. **PESOK** (<http://www.ped.su.se/PESOK>) – diagnostický nástroj

pro měření školního klimatu. Jeho hlavní funkcí je popis a analýza pedagogického a sociálního klimatu. Školami je využíván jako východisko pro jejich rozvoj, na obecní a národní úrovni je využíván k evaluaci škol.

- Národní agentura pro vzdělávání také podporuje rozvoj nástroje zajišťování kvality – tzv. **Qualis**, který se opírá o kvalitativní žebříček, stupně či „schody“ kvality (angl. quality staircase). Tento nástroj, vyvinutý soukromou společností, umožňuje školám stanovování si cílů pro postupné stoupání po stupních – „schodech“ a postupné dosahování vyšších úrovní organizační vyspělosti, a to prostřednictvím systematického interního rozvoje organizace a zvyšování kvality (Nusche a kol., 2011).

Qualis začal v roce 1997 jako projekt a síť místních správ a škol, financován byl Národní agenturou pro vzdělávání a participovalo na něm dvanáct místních správ. Projekt sledoval zejména dva cíle: 1. rozvinout metody umožňující evaluaci kvality ve školách, 2. vytvořit síť umožňující spolupráci v oblasti kvality. Součástí **modelu Qualis** je jedenáct **oblastí kvality** školy, tyto jsou rozděleny na klíčové a podpůrné (viz Tabulka č. 16):

Tabulka č. 16: *Oblasti kvality v modelu Qualis*

Klíčové procesy	Podpůrné procesy
bezpečnost a spokojenost zodpovědnost žáků za vlastní učení pracovní činnosti a role vyučování znalosti a dovednosti participace	organizace řízení a vedení komunikace kompetence využití zdrojů image

Zdroj: Q-Steps, 2011

Pro každou z oblastí jsou formulována **kritéria**, a to zvláště pro každý ze sedmi stupňů či „schodů“, jako základ pro evaluaci a hodnocení kvality. Kritéria na sebe navazují; například jestliže není splněno kritérium pro třetí stupeň, není možné postoupit na stupeň čtvrtý atd.

V průběhu hodnocení touto metodou probíhá jak autoevaluace, tak i externí evaluace školy Qualis hodnotiteli; posléze dochází ke komparaci zjištění, závěrů. Na hodnocení je vázáno udílení certifikátu; udělen může být, pokud škola dosahuje minimálně schodu č. 3. Školy zapojené do sítě a hodnocení Qualis využívají další internetový nástroj

²⁴ <http://www.skolverket.se/skolutveckling/kvalitetsarbete/bruk>

„**tzv. Proof**“ – využitelný v evaluaci a některých formách komunikace. Data získaná v průběhu hodnocení metodou Qualis jsou schraňována v databázi, kterou může každá participující škola využít k porovnání svých výsledků se školami jinými.

Pomoc pro školy představují i další databáze a online informační systémy, například SIRIS a SALSA (více viz kapitola 7).

4. 2 Národní inspekce: forma zpětné vazby pro školy

Využívání národní inspekce jako formy poskytování zpětné vazby školám je ve Švédsku relativně nová záležitost fungující od roku 2003; jedná se o novou funkci Národní agentury pro vzdělávání. K posílení této funkce došlo navíc ještě i v roce 2008, kdy byl vytvořen Švédský školní inspekční úřad jako nová samostatná agentura. Po prvním kole inspekci pokrývajících každou školu v období 2003 – 2009, s asi 1000 školami navštívenými inspekci v každém roce, bylo druhé kolo nastartováno v roce 2010. V současnosti je cílem zvýšit frekvenci národních inspekci tak, aby každá škola byla inspekci navštívena jednou za tři roky (místo jednou za šest let, jak tomu bylo v prvním kole inspekci). Školní inspekce se drží národně ustanovených standardů určujících i tematickou strukturu zpráv školní inspekce; standardy zdůrazňují:

- **výsledky** (normy, hodnoty, vědomosti),
- **aktivita** (vyučování, řízení, management, kvalita práce),
- **podmínky** (přístup k informacím a vzdělání, zdroje) ve školách.

Tyto standardy jsou ještě stále méně propracované v porovnání s jinými zeměmi, kde má inspekce delší tradici. Zprávy vytvářené Inspekčním úřadem jsou veřejně přístupné pro každou školu prostřednictvím systému SIRIS. Větší města také provozují jakousi lokální školní inspekci; zaměstnávají buď inspektory na plný úvazek, nebo najímají učitele a zástupce vedení škol na bázi částečných úvazků (Nusche a kol., 2011).

Z detailního pohledu do požadavků na strukturu zprávy a de facto i struktury inspekční evaluace vyplývají tyto body (Nusche a kol., 2011, s. 123):

1. Úvod (*Inledning*, angl. introduction)
2. Kontext inspekce (*Underlag*, angl. the background of inspection)
3. Popisné charakteristiky školy (*Beskrivning av skolan*, angl. the description of the school)

4. Výsledky hodnocení (*Bedömningar*, angl. the results of the assessment),

4.1 Dovednosti (*Kunskaper*, angl. skills)

4.2 Normy a hodnoty (*Normer och värden*, angl. norms and values)

4.3 Management a zajišťování kvality (*Ledning och kvalitetsarbete*, angl. management and quality assurance)

4.3 Externí evaluace

Za externí evaluaci ve vzdělávání, zejména na úrovni předškolní a školní a rovněž ve vzdělávání dospělých, je zodpovědná **Národní agentura pro vzdělávání**, která monitoruje a hodnotí činnosti v rámci veřejného školního systému, včetně vzdělávání dospělých, a provádí supervizi. Sleduje dodržování legislativních úprav, vhodnou pro péči o děti a školu celkově. Úřady každoročně vytvářejí statistické zprávy (příkladem je zpráva „Srovnávací indikátory pro školy“); podává statistické informace o počtu žáků, poměru počtu žáků na učitele, přerušení studia, nedokončení studia, o různých výdajích atd. Kvantitativní informace o podmínkách aktivit na švédských školách, jejich organizaci a využití zdrojů jsou pravidelně shromažďovány pomocí dotazníků odeslaných na městské úřady. Vzdělávací ujednání rovněž stanoví, že městská zařízení jsou povinna přihlídnout k informacím ohledně školních aktivit, neboť jim to stanoví vláda či jejím zmocněním další centrální orgány.

Sledování poskytuje následné popisy školních aktivit za dodržení základních podmínek a jejich výsledků. Soustředí se převážně na následující:

- Čeho bylo dosaženo?
- Za jakých nákladů?
- Za jakých organizačních podmínek?
- V jaké kvalitě a při jakých službách?

Různé části školních aktivit jsou sledovány počtem monitorovacích a evaluačních projektů, které provádí Národní agentura pro vzdělávání. Výsledky šetření jsou postoupeny jak školám a městským zařízením, tak i vládě a parlamentu. Výsledky procesu vzdělávání jsou sledovány formou národních testů.

Národní hodnocení prováděné Národní agenturou pro vzdělávání je ve své podstatě hloubkovou studií a analýzou tohoto odvětví; umožňuje lépe pochopit a vysvětlit výsledky a vztahy ve školství. Evaluaci

a hodnocení na všech úrovních vzdělávacího systému je ve Švédsku nutné spatřovat v úzké souvislosti s cíli ve vzdělávání a plní zejména dvě funkce: 1. kontrolu školského systému, 2. poskytování základních údajů pro jeho další rozvoj. Specifickým hodnocením projektů může být zahájeno zkoumání budoucích potřeb, které bude školský systém muset splňovat. V neposlední řadě také dochází k vyhodnocování výsledků reforem. Tato specifická hodnocení probíhají ve vybraných obcích, v různých zařízeních pečujících o předškolní děti a ve školách.

Zaměstnanci v těchto organizacích používají výsledky ke zlepšení a oživení své práce. Prvořadým cílem je povzbudit vývoj institucí zabývajících se předškolní péčí a škol provozovaných státem, obcemi a dalšími orgány zodpovědnými za školy. To vše díky informacím týkajících se aktuální kvality a pokroku v hodnocených oblastech. Činnosti v rámci hodnotícího programu jsou organizovány na základě pěti oblastí:

- okolní podmínky školy,
- zásady pro regulaci a rozvoj,
- školní interní podmínky,
- výukové procesy a aktivity,
- výkony a výsledky školy.

V oblasti vyššího školství je zodpovědná **Národní agentura pro vyšší vzdělávání**. Celé vyšší školství ve Švédsku podléhá externí evaluaci za účelem zajištění kvality individuálních programů. Každoročně je pečlivě zkoumáno na 200 – 300 univerzitních programů. V případě neuspokojivých výsledků je Národní agentura pro vyšší vzdělávání pověřena neudělit škole potřebnou hodnotu, stupeň dosažení. Cíle zajištění kvality ve všech předmětech a programech jsou následující:

- **Řízení** – Aby mohlo školské zařízení udělovat vysokoškolské tituly, musí dosáhnout určitého stupně kvality. Studentům by mělo být poskytnuto odpovídající vzdělání v dobré kvalitě, bez ohledu na výběr vzdělávací instituce.
- **Rozvoj** – Instituce vyššího vzdělávání používají evaluace ve své vývojové práci. Samotné evaluace by měly stimulovat modernizaci a různorodost jednotlivých disciplín a programů.
- **Informace** – Je nezbytné podporovat potřeby studentů v souvislosti se získáváním neustále nových dostupných informací o různých subjektech i programech.
- **Srovnávání** – Získané informace by měly být srovnatelné nejen na úrovni předmětů a programů jednotlivých vyšších vzdělávacích za-

řízení, ale i na úrovni mezinárodní, tudíž jde o rozšíření mobility za hranice států.

5 Spolupráce škol

Ve Švédsku funguje aktivní spolupráce mezi klíčovými subjekty evaluace vzdělávacího systému. Národní školní inspekční úřad spolupracuje s Národní agenturou pro vzdělávání a zajišťuje kontakt s místními správami; využíván je přitom systém SALAR. Při provádění svých evaluací kvality se Národní školní inspekční úřad snaží vytipovávat školy problematické, v ohrožení apod., i školy, které mohou posloužit za příklady dobré praxe.

Cílem je využít výsledků evaluace k motivaci škol s horšími výsledky ke zlepšení, a to učením se z praxe a zkušeností škol úspěšnějších. SALAR se snaží v rámci pomoci místním správám shromažďovat a prezentovat sadu srovnávacích indikátorů, vč. některých indikátorů týkajících se zdrojů a kvality výstupů. V případě povinných škol se jedná například o výsledky národních testů, závěrečné hodnocení, podíl mladých pokračujících ve studiu na vyšším sekundárním stupni vzdělávání. SALAR užívá těchto indikátorů k vytvoření jakýchsi pořadí správních jednotek.

Zejména v oblasti výsledků žáků v klíčových oblastech vzdělávání, tj. ve čtení, matematice a přírodních vědách, Švédsko užívá i benchmarkingu, a to participací na (mezinárodních) výzkumech zaměřených na komparaci výkonů žáků.

6 Výsledky práce školy

Každá škola musí administrovat národní testování v klíčových fázích povinného vzdělávání (ročníky 3, 5, 9) a ve vyšším sekundárním vzdělávání. Národní testování v 3. a 5. ročníku sleduje diagnostické a formativní účely, zatímco testy v 9. ročníku a ve vyšším sekundárním vzdělávání mají sumativní charakter a musejí být brány v potaz učiteli při závěrečném hodnocení. Specifikum švédského přístupu je, že všechny národní testy jsou administrovány a hodnoceny učiteli, kteří dané žáky vyučují.

Švédsko je jednou z mála evropských zemí, kde je organizováno a vyžadováno zveřejňování výsledků z národních testů, při čemž hodnocení testů provádějí samy školy, tj. i učitelé vyučující dané žáky

(Nusche a kol., 2011). V současnosti národní testy plní dvě hlavní funkce: 1. usnadnit spravedlivé, standardizované a spolehlivé hodnocení učitelů, 2. monitorovat do jaké míry jsou naplňovány národní cíle.

Standardizovaná data týkající se žákovských výsledků jsou ve Švédsku k dispozici online (spolu s dalšími klíčovými indikátory agregovanými jak ve škole, tak na místní úrovni) – prostřednictvím **databáze SIRIS** (*Skolverkets Internetbaserade Resultat- och kvalitets Informations System*, <http://sir.is.skolverket.se>). Jedná se o online informační systém Národní agentury pro vzdělávání o výsledcích a kvalitě školství; v provozu je od září roku 2001. Databáze obsahuje například: základní statistické údaje o školách (počty žáků a učitelů, počet žáků na učitele aj.), výsledky národních testů, místní zprávy o kvalitě (školy mohou dodat školní zprávy o kvalitě). Systém je neustále aktualizován a dopracováván, a to s ohledem na kvantitu, kvalitu i dostupnost dat.

Dalším důležitým systémem v oblasti hodnocení výsledků žáků je veřejná **databáze SALSA** (<http://salsa.artisan.se/>) – provozovaná také Národní agenturou pro vzdělávání; umožňuje široké veřejnosti získávat informace o specifických školách a správních jednotkách. Prezentovaná data obsahují: podíl žáků, kteří dosáhli minimální úrovně v 9. ročníku a také očekávanou hodnotu vypočítanou na základě kontextuálních informací o žácích, což znamená, že SALSA umožňuje svým uživatelům činit odhad na **přidanou hodnotu výsledku** každé správní jednotky a školy provozující 9. ročník (Nusche a kol., 2011).

7 Výhled do budoucna

Výkonnost vzdělávacího systému je monitorována prostřednictvím celé řady nástrojů, vč. participace na mezinárodních testech, agregace dat z národního testování, dále realizací tematických kvantitativních evaluací prováděných Švédským školním inspekčním úřadem a také evaluačními zprávami Národní agentury pro vzdělávání. Co se týče výhledu do budoucna v oblasti (auto)evaluace ve vzdělávání Švédska, na základě rozpočtového zákona na nejbližší období je prioritou zejména posílení národních testů (Ministry of Education and Research, 2011). Další závěry a doporučení lze čerpat z hodnocení mezinárodním týmem OECD (2011).

Z identifikace ve Švédsku nedostatečně prováděné prezentace a analýzy zjištěných evaluačních dat a výstupů i z nedostatečného vyu-

žití daných informací ve vzdělávací politice zúčastněnými subjekty vyplývá jakési zastřešující doporučení týkající se **národního strategického plánu evaluace a hodnocení**. Hodnotící tým OECD (2011) považuje za důležité, aby ve Švédsku byl v budoucnosti vyvinut strategický plán systému evaluace a hodnocení; vycházejí přitom z toho, že ve Švédsku jsou poměrně dobře propracované dílčí komponenty evaluace a hodnocení, které však netvoří koherentní rámec. Existence strategického plánu/plánování by mohla poskytnout větší přehled a reference pro všechny aktéry vzdělávacího systému. Plán by měl:

- nastínit požadavky evaluace a hodnocení na různých úrovních, vyjasnit pravomoci spojené s těmito požadavky a zmapovat prostředky a expertní centra, kterých by mohlo být užito v praxi,
- být doplněn popisem kompetencí pro ty, kdo za evaluaci zodpovídají a podpořen vytvořením možností specificky zaměřeného profesního rozvoje,
- zdůrazňovat a podporovat roli vedoucích lokální evaluace ve školách,
- jít ruku v ruce s nabídkou nástrojů využitelných na lokální úrovni za účelem místního zlepšení kvality.

Současně by však národní plán evaluace a hodnocení neměl představovat překážku dobře fungujícím lokálním systémům a měl by být adaptovatelný na specifické potřeby různých správních jednotek a obcí. Ministerstvo pro vzdělávání a výzkum a Národní agentura pro vzdělávání by také měly podporovat spolupráci mezi školami a správními jednotkami, vč. zvážení finanční motivace k vytvoření či podpoře profesních sítí týkajících se různých aspektů evaluace a hodnocení (Nusche a kol., 2011).

V rámci zvyšování efektivity školní evaluace a propojení interních a externích evaluačních procesů by prospělo, kdyby vedení školy bylo pověřeno funkcí peer review či peer evaluace externí inspekce. Aktivní zahrnutí vedení školy do inspekčních procesů by mohlo přispět k zefektivnění a současně by inspekce mohla být větším přínosem pro rozvoj školy, a to díky *peer učení* a sdílení poznatků. Mezinárodní tým OECD dále doporučuje: *vyjasnit vzdělávací cíle a poskytnout učitelům hodnotící nástroje využitelné v praxi, rozvíjet hodnotící dovednosti učitelů, podporovat využití existujících dat a informací, zřídít systém umožňující sdílení dat a následnou spolupráci mezi zúčastněnými subjekty evaluace* (Nusche a kol., 2011).

Závěr

V decentralizovaném vzdělávacím systému Švédska sehrává velice důležitou roli fungující systém evaluace a hodnocení. Potřebu externí evaluace (inspekce) zohledňující interní evaluaci podporují i například zhoršené výsledky v mezinárodních srovnáních, k nimž mohla přispět i decentralizace ve vzdělávání. Trendem je, aby výstupy a závěry ze školní autoevaluace byly součástí, resp. východiskem, plánování i samotné realizace národní inspekce externí. Díky externí evaluaci fungující v návaznosti na interní by mohlo dojít k redukci nákladů; neméně významným efektem by mohlo být zvýšení kvality externí evaluace obecně.

Za hlavní výstup autoevaluace školy již není považována finální písemná zpráva o kvalitě (od roku 2011), ale je třeba neustále vyjasňovat, že zrušení této povinnosti, tj. povinnosti vytvářet povinný formální výstup z vlastního hodnocení školy, rozhodně neznamena, že by školy neměly autoevaluaci provádět, či že vlastní hodnocení škol bylo shledáno nedůležitým. Proto by měly být dále podporovány participační mechanismy v interní evaluaci, a to zejména zvýšením důležitosti autoevaluace – klíčového vstupu evaluace externí. Dobře fungující interní evaluace může být základním předpokladem pro to, aby evaluace externí byla zaměřována pouze na oblasti, které z vlastního hodnocení školy vyplývají jako rizikové či problematické. Tím by mohlo dojít k rozlišení škol, kde je nutná inspekce kompletní (či hloubková) od těch, kde bude dostačující například inspekce částečná či kde inspekce není třeba.

■

Zdroje

- Eurypedia (European Encyclopedia on National Education Systems) [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: \[http://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Quality_Assurance\]\(http://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Quality_Assurance\)](http://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Quality_Assurance)
- HARTSMAR, N. *Country Report: Sweden, Educational Policies that Address Social Inequality* (EACEA Action 6.6.2) London: IPSE, 2008. Dostupné z [www: <http://www.epasi.eu>](http://www.epasi.eu)
- Informace o Švédsku*. Embassy of Sweden. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: \[http://www.swedenabroad.com/Page_____22779.aspx\]\(http://www.swedenabroad.com/Page_____22779.aspx\)](http://www.swedenabroad.com/Page_____22779.aspx)
- Ministry of Education and Research. The chapters. [23.3.2010] [6.11.2011]. Dostupné z [www: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/12996/a/142354>](http://www.sweden.gov.se/sb/d/12996/a/142354)
- Ministry of Education and Research. *Major investments in education in the Budget Bill*. [21.9.2011] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/14054/a/176034>](http://www.sweden.gov.se/sb/d/14054/a/176034)
- Ministry of Education and Research. The new Education Act – for knowledge, choice and security. [13.6.2011] [cit. průběžně]. Dostupné na: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/574/a/21538>.
- National Agency for Education. *An overview of the Swedish education system*. [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: \[www: www.skolverket.se\]\(http://www.skolverket.se\)](http://www.skolverket.se)
- NUSCHE, D. a kol. *Reviews of Evaluation and Assessment in Education*. Sweden. OECD February, 2011.
- Populační vývoj: Švédsko*. [15.8.2010] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: \[http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=717\]\(http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=717\)](http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=717)
- ROSS, A. *Educational Policies that Address Social Inequality*. (EACEA Action 6.6.2) London: IPSE, 2009. Dostupné z [www: <http://www.epasi.eu>](http://www.epasi.eu)
- SIRIS a source of information for understanding of the world of education*. [online] [6.11.2011]. Dostupné z [www: \[http://siriskolverket.se/portal/page?_pageid=33,90158&_dad=portal&_schema=PORTA\]\(http://siriskolverket.se/portal/page?_pageid=33,90158&_dad=portal&_schema=PORTA\)](http://siriskolverket.se/portal/page?_pageid=33,90158&_dad=portal&_schema=PORTA)
- Evropský portál pro mládež. Studium – Švédsko 2011. [21.12.2011] [13.1.2012]. Dostupné z [www: \[http://europa.eu/youth/studying/index_sv_cs.html\]\(http://europa.eu/youth/studying/index_sv_cs.html\)](http://europa.eu/youth/studying/index_sv_cs.html)
- Sweden. In *The World Fact Book* [July 2011] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>](https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html)
- The Inspectorate of Educational Inspection of Sweden*. *Skolinspektionen* [online] [cit. průběžně]. Dostupné z [www: <http://skolinspektionen.se/>](http://skolinspektionen.se/)

Q-Steps. Qualis – Qualityassurance. [online] [10.11.2011]. Dostupné z www: http://www.qualis.se/Templates/Page____125.aspx

VRABCOVA, D., LAŠEK, J., VACEK, P. *Indigenous Minorities Thematic Report. Educational Policies that Address Social Inequality* (EACEA Action 6.6.2) London: IPSE, 2009. Dostupné z www: <http://www.ep-asi.eu>

UN Data. *World Information*. Sweden. [mid 2010] [cit. průběžně]. Dostupné z www: <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Sweden#Summary>

Příloha

Tabulka č. 17 – Přehled institucí zabývajících se evaluací ve Švédsku

Název subjektu	Český překlad názvu subjektu	Charakteristika subjektu	Činnost v evaluaci	Kontakt
Utbildningsdepartementet (angl. Ministry of Education and Research)	Ministerstvo vzdělávání a výzkumu	Nejvyšší úřad zodpovědný za vzdělávání, vědu, genderovou rovnost, politiku orientovanou na občanskou společnost a politiku mládeže. Na ministerstvu fungují dva ministři: ministr vzdělávání (místopředseda vlády) a ministr pro genderovou rovnost (zástupce ministra vzdělávání).	Hlavní zodpovědnost za vytváření rámce pro evaluaci kvality vzdělávacího systému.	http://www.sweden.gov.se Utbildningsdepartementet Drottninggatan 16 SE-103 33 Stockholm
Skolverket (angl. Swedish National Agency for Education, NAE)	Švédská Národní agentura pro vzdělávání	Hlavní administrativní orgán pro veřejné vzdělávání; poskytuje supervizi, podporu a evaluaci škol za účelem rozvoje kvality a výsledků vzdělávání.	Hlavní oblasti, činnosti: koncipování národních cílů a klíčových dokumentů, zodpovědnost za národní systém hodnocení vědomostí, práce na konstrukci národních testů a pokynů pro hodnotitele evaluace škol hloubkovými studii a analýzami za účelem identifikace oblastí vyžadujících další rozvoj, participace na mezinárodních studiích, diseminace výsledků a výstupů, kontrola obcí a nezávislých škol z hlediska dodržování legislativy, zodpovědnost za distribuci a evaluaci vládních grantů s cílem stimulace dosažení cílů a zajištění kvality škol.	http://www.skolverket.se/ Skolverket Fleminggatan 14 Stockholm E-mail: ornamn.efernamn@skolverket.se

Skolinspektionen (angl. Swedish Schools Inspectorate)	Švédský školní inspekční úřad	Úřad zodpovědný za kontrolu škol, posuzování žádostí o založení nezávislých škol, vyřizování stížností týkajících se škol. V případě nezávislých škol na úrovni primárního a sekundárního vzdělávání zodpovídá Inspekční úřad za udělování oprávnění k provozu. Součástí Inspekčního úřadu je i Ombudsman dítěte a studenta (Barn- och elevombudsmannen – BEO), který funguje i nezávisle. Hlavním posláním Ombudsmana dítěte a studenta (BEO) je minimalizace násilí a jiných útoků na děti či studenty, a to tím, že prozkoumává stížnosti.	Hlavní činnosti, oblasti: provádí pravidelné inspekce škol, řídí a realizuje i tematické kvalitativní evaluace vybraných aspektů školství jako doplněk k pravidelné evaluaci jednotlivých škol, může udělovat pokuty i navrhnout další opatření v případě zjištěných nedostatků. Vedle kontrolní funkce plní i funkci příznačnou pro interní evaluaci, totiž zpětnou vazbu pro školy a místní správy, inspekce se zaměřuje na interní kvalitu práce škol.	http://www.skolinspektionen.se Skolinspektionen Sveavägen 159 Stockholm E-mail: skolinspektionen@skolinspektionen.se
Överklagandenämnden (angl. Higher Education Appeals Board)	Výbor pro žádosti ve vyšším vzdělávání	Nezávislý národní úřad spojený s inspekčním úřadem.	Hlavní funkcí je re-evaluace rozhodnutí učiněných školami na úrovni post-sekundární a terciární (může se týkat odebrání například doktorských stipendií, přijímání studentů, zaměstnávání profesorů atd.).	http://www.onh.se E-mail: onh@onh.se

Högskoleverket (angl. Swedish National Agency for Higher Education)	Národní agentura pro vyšší školství	Veřejný úřad dohlížející na instituce vyššího školství; činnosti podléhají instrukcím švédské vlády.	Hlavní činnosti: audity kvality vyššího vzdělávání, zajišťování dodržování relevantní legislativy, monitoring trendů a vývoje v dané oblasti vzdělávání a jejich naplňování, poskytování informací o daném typu vzdělávání, uznávání kvalifikací ze zahraničí.	http://www.hsv.se Högskoleverket Luntmarkargatan 13 111 37 Stockholm E-mail: hsv@hsv.se
Myndigheten för yrkeshögskolan, YH – myndigheten (angl. Swedish National Agency for Higher Vocational Education)	Národní agentura pro odborné vzdělávání	Národní orgán zodpovědný za záležitosti týkající se vyššího odborného vzdělávání. Agentura analyzuje požadavky trhu práce na kvalifikovanou pracovní sílu a rozhodující o programech, které mají být poskytovány jako vyšší odborné vzdělání. Jejich činnost zahrnuje i přidělování veřejných finančních prostředků poskytovatelům vzdělávání.	Hlavní činnosti, oblasti: externí evaluace všech programů a předmětů v pregraduálním a postgraduálním stupni terciárního vzdělávání, administrace kurzů dalšího vzdělávání dospělých zodpovědnost za posuzování zahraničního vysokoškolského odborného vzdělávání. koordinace národního rámce učení e) národní koordinátor pro Evropský rámec kvalifikací.	http://www.yhmyndigheten.se Myndigheten för yrkeshögskolan Ingenjör Bååths gata 19 722 12 Västerås E-mail: info@yhmyndigheten.se
Statistiska centralbyrån (angl. Statistics Sweden)	Švédský statistický úřad	Administrativní agentura, jejíž hlavní cíl je vytvářet statistiky a přehledy jako základ rozhodovacích procesů, debat a výzkumu.	Úřad je v oblasti školství pověřen sběrem dat, která jsou poté zpracovávána Národní agenturou pro vzdělávání (Skolverket) a publikována v ročních výkazech.	http://www.scb.se/ E-mail: information@scb.se

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU USA

Kamila Etchegoyen Rosolová

Úvod

Školství v USA je historicky silně decentralizované a školy v jednotlivých státech a v rámci svých školských okrsků vykazují velmi rozdílné výsledky. Tento fakt již od 60. let 20. století rozpoutává debaty o efektivitě škol a nutnosti měřit a srovnávat, jak si školy stojí. V souladu s globálními trendy Spojené státy v posledním desetiletí zesílily aktivity vytvořit na federální úrovni v protipólu k decentralizovanému řízení a správě škol jakýsi centralizovaný evaluační přístup, jehož prostřednictvím by federální vláda mohla dohlížet na výsledky škol v rámci celé federace a svými nepřímými zásahy je i ovlivňovat. Tyto centralizační aktivity vyvrcholily v roce 2001 přijetím federálního zákona **Žádné dítě nezůstane pozadu** (ŽDNP), který mimo jiné přináší do škol intenzivní testování znalostí žáků a sankce pro školy, jež nebudou plnit znalostní požadavky stanovené na úrovni jednotlivých států. Zákon ŽDNP je v mnohých ohledech kontroverzní a jeho dosavadní dopady jsou sporné, avšak je zřejmé, že výrazně mění a ovlivňuje vzdělávací politiku jednotlivých

států i školských okrsků. Tyto změny se pak promítají do evaluačních i autoevaluačních mechanismů jednotlivých států.

Následující text je rozdělen na dvě hlavní části. První část podává celkový přehled o legislativním rámci amerického vzdělávacího systému a jeho vývoji od druhé poloviny 20. století. Druhá část se potom zaměřuje na konkrétní příklady dvou různých evaluačních systémů a na to, jak se přizpůsobují požadavkům legislativy ŽDNP. V prvním příkladě se jedná o federální program Škol s modrou stuhou (Blue Ribbon School Program) oceňující nejlepší školy v USA. Druhým příkladem je evaluační systém státu Massachusetts.

1 Legislativní rámec vzdělávacího systému v USA

1.1 Decentralizace školství v USA

Školský systém v USA se historicky vyznačuje vysokou mírou decentralizace, zejména v oblasti řízení a správy škol. Tvorba vzdělávací politiky a zásadní rozhodnutí o školství probíhají minimálně na třech úrovních – federální, státní a místní. Ústava Spojených států se nevyjadřuje ke školství a podle jejího 10. článku platí, že pokud rozhodování není přímo nařízené federální vládě, spadá do rukou států. A protože ústava nedává federální vládě žádné úkoly v oblasti vzdělávání a vzdělávací politiky, federální vláda nemá pravomoc vytvářet národní vzdělávací systém, formulovat vzdělávací politiku ani např. rozhodovat o kurikulu (UNESCO, *Profile of education in the U.S.*, 2010). Tyto pravomoci tedy přísluší státům a státy se o ně dále dělí se svými školskými okrsky (*school districts*), což jsou administrativně-správní celky, do kterých se školy v rámci států dělí. V USA je v současné době přibližně 16 000 okrsků (NCES, 2009), přičemž největší čítají stovky, ale i přes tisíc škol. Například školský okrsek New York City Schools měl v roce 2009 1429 škol s téměř milionem studentů. Školské okrsky takto obrovských rozměrů často fungují jako de facto svébytné školské systémy, které si tvoří vlastní vzdělávací politiku a vlastní pravidla v mnoha aspektech vzdělávání, správy a řízení škol (Fuhrman, 2007).

Mnozí američtí výzkumníci decentralizaci ve školství USA ve srovnání s jinými zeměmi považují za extrémní a tento systém kritizují, protože je silně roztržštěný a vytváří prostor, kde dochází k duplikaci administra-

tivních úkonů a silné byrokratizaci. Vysoké míře decentralizace se často také připisuje selhání různých reformních snah (Cohen & Spillane, 1993. Weiler, 1990). V takto decentralizovaném systému tedy na celonárodní a mnohdy ani na státní úrovni neexistují jednotné požadavky na to, jaké úlohy mají školy plnit, co mají vyučovat a za jakých podmínek. Protože historicky nebyly dány jednotné podmínky, nebylo ani dáno, co by se mělo hodnotit (Cohen & Spillane, 1991). Ovšem situace v americkém školství se zvláště za posledních deset let výrazně změnila a federální vláda s narůstajícím zájmem o kvalitu vzdělávacího procesu vlastně již od poloviny 20. století nachází prostředky, kterými podstatně ovlivňuje dění v americkém školství.

1.2 Správa a řízení škol v USA

Historicky měly největší pravomoci místní samosprávy, tedy školské okrsky v čele se svými školskými radami, které se významně podílejí na koncepci školské politiky. Tento model korespondoval i s financováním škol. Významný podíl financí do škol totiž plynul z místních daní z nemovitostí. To do jisté míry v některých státech platí i v současné době, takže mezi jednotlivými školskými okrsky i školami mohou existovat propastné rozdíly ve vybavení a vzdělávacích podmínkách. Bohatší okrsky mají lépe vybavené školy, lepší učitele, ambicióznější kurikulum a celkově kvalitnější školy. Chudé okrsky, kde často žijí rasové a etnické menšiny a ekonomicky znevýhodněné skupiny, jsou na tom podstatně hůř, což je často patrné i ve vzdělávacích výsledcích škol.

Federální vláda státům historicky do jejich legislativy dlouho nezasahovala, ale v souvislosti s velkými nerovnostmi v přístupu ke vzdělávání jim do pole působnosti začala vstupovat. Poprvé to bylo v padesátých letech 20. století, kdy v USA sílilo hnutí za občanské svobody. V roce 1954 rozhodnutím Vrchního soudu USA v případě **Brown vs. Topeka Board of Education** byla legislativně ukončena rasová segregace škol a státy, které nedovolovaly černochům navštěvovat „bílé“ školy, musely segregáčnickou politiku zrušit. Tento první významnější zásah federální vlády do školství jednotlivých států předznamenal novou éru nárůstu vlivu federální vlády i federálních prostředků.

Přestože federální vláda USA nemůže státům a školám legislativně nic předepisovat a nařizovat, má jiné „donucovací“ prostředky, jimiž působí na činnosti škol. Vedle rozsudků Vrchního soudu, jež slouží jako precedenty, jsou to finance. Do rozpočtu škol sice z federálních rezerv

plyne relativně malé procento prostředků (v roce 1990–91 to bylo zhruba 6%, v roce 2004–2005 8%, v současné době je to necelých 11% – U. S. Dept. of Education, 2011), nicméně školy se bez nich neobejdou, zvláště v době, kdy dochází ke krácení rozpočtů a mnohé státy zápolí s těžkou finanční situací. Uvolňování federálních finančních prostředků regulují federální zákony, které také specifikují podmínky, za nichž budou mít školy k těmto financím přístup.

Na federální úrovni funguje Ministerstvo školství a zhruba 30 institucí zaměřených na školství, jejichž posláním je spravovat federální prostředky, přerozdělovat je a monitorovat jejich využití. Dalším úkolem federální vlády je sbírat a analyzovat data, dohlížet na výzkum ve školství, identifikovat hlavní problémy ve školství a upozorňovat na ně veřejnost (U.S. Department of Education, 2010).

Státy prostřednictvím své legislativy určují pravidla, podle kterých se mají jejich školy řídit. Mají svou vlastní vzdělávací politiku a své vlastní programy a finance, jejichž podíl již od osmdesátých let 20. století o něco převyšuje podíl financí z místních finančních prostředků (Kozák, 2007). S finančním navýšením podílu států se za posledních několik desetiletí zvýšil i jejich vliv na to, co se děje v jejich školách. V některých oblastech, jako jsou např. standardizované testování, sběr dat, kvalifikace učitelů a udělování učitelských licencí, mají hlavní slovo. Ovšem školské okruhy oproti tomu zase mají stále poměrně velké pravomoci v oblastech jiných – učební proces, interpretace státních vzdělávacích standardů a následné vymezení obsahu výuky a tvorba kurikula.

1.3 Evaluace v zájmu odbourávání nerovností v přístupu ke vzdělávání

V zemi, která historicky lpí na místní samosprávě škol, která nemá národní vzdělávací systém a kde neexistují jednotné požadavky na to, co a za jakých podmínek mají školy učit, není pochopitelně ani žádná forma centrálně řízené evaluace škol či inspekce (alespoň ne na národní úrovni, i když do jisté míry se již objevuje na úrovni státní). Existuje však nespočet různých programů a monitorovacích systémů, které sledují a srovnávají výsledky škol. V této oblasti mají Spojené státy oproti jiným zemím velkou řadu zkušeností. První pokusy sledovat a hodnotit kvalitu škol se již objevily v šedesátých letech 20. století. Bylo to v souvislosti s hnutím za občanské svobody, kdy se začalo otevřeně mluvit o pro-

pastných rozdílech, které existují ve vzdělávacích příležitostech pro různé skupiny obyvatelstva.²⁵

Vedle hnutí za občanské svobody Spojenými státy také otřásla skutečnost, že v roce 1957 vypustil Sovětský svaz do vesmíru Sputnik. USA šokovalo, že zaostaly a dodalo jim to impuls k řadě změn a reforem ve školství. V roce 1965 Kongres schválil Zákon o základním a středním vzdělávání (*Elementary and Secondary Education Act*), který vytvořil množství federálních programů a s nimi uvolnil i finance pro školy. V rámci Zákona pro národní bezpečnost (*National Defense Act*) bylo následně odsouhlaseno uvolnění dalších finančních prostředků na zlepšení výuky věd, matematiky a cizích jazyků. Zvýšená aktivita federální vlády ve školství, nové federální programy (zpravidla určené pro znevýhodněné studenty) a reformy vyvolaly potřebu začít zjišťovat, jak si školy vlastně vedou.

Přijetím školského zákona Kongres USA současně odsouhlasil financování z dnešního pohledu revoluční sociologické studie Equality of Education Opportunity, která je známá pod názvem **Colemanova zpráva** (podle jednoho z autorů, sociologa J. Colemana). Cílem této studie bylo zhodnotit, jaké jsou skutečné rozdíly v přístupu znevýhodněných skupin ke vzdělávání. Výsledky byly do jisté míry kontroverzní a spustily debatu o efektivitě škol. Jedním ze zjištění bylo totiž to, že na studijní výsledky žáků nemají vliv ani tak finance školy jako žákovo rodinné zázemí. Toto zjištění pak vedlo k různým interpretacím funkce škol a k názoru, že pokud školy nejsou schopné překonat vliv rodinného zázemí, jejich význam a přínos je přinejmenším diskutabilní.

Colemanova zpráva vzbudila rozruch a zahájila éru měření efektivity škol. Tato měření se posléze rozeběhla do dvou výzkumných směrů (Kochan, 2007). První byl výrazně statisticky zaměřený a soustředil se na měření efektivity zejména škol s horšími výsledky. Cílem bylo sledovat snahy slabších škol překonat bariéru vlivu rodinného zázemí a měřit, jak a čím školy mohou přispět ke zlepšení výsledků svých stu-

²⁵ Studenti v USA si zpravidla nevolí, do které školy nastoupí, ale musejí se zapsat do školy ve své spádové oblasti, i když to už se také mění a zdaleka všude to již neplatí. Různě znevýhodněné populační skupiny žijí v chudších jurisdikcích, které nemají dostatečné prostředky na financování škol a mají potažmo horší vzdělávací podmínky. Kromě toho se také často musejí vypořádávat s řadou dalších problémů jako kriminalita, drogy, těhotenství nezletilých apod.

dentů. Studie efektivity škol používaly komplikované statistické modely, srozumitelné hlavně akademickým kruhům, ale již méně přístupné jiným aktérům vzdělávací politiky. Navíc byly poměrně úzce zaměřené na znevýhodněné skupiny a horší školy, které sice vykazovaly zlepšení, avšak nesnažily se sledovat celkovou kvalitu škol (Kochan, 2007).

Vedle tohoto směru se postupně začal rozvíjet jiný systém, který měl nastavit indikátory ve vzdělávání, jež by mohly být obecně použitelné v monitorování a srovnávání různých škol, tedy nejen těch nejslabších. Zatímco studie efektivity vycházely ze zájmu o řešení nerovností ve vzdělávání, tvorba indikátorů jako jakýchsi ukazatelů standardu byla motivována snahou zlepšit kvalitu vzdělávání, aby USA byly ve světě nadále konkurenceschopné (Kochan, 2007). Tento směr myšlení vycházel z předpokladu, že když výsledky škol budou zveřejňovány, školy budou pod „lupou“ a budou mít motivaci se neustále zlepšovat.

Jako jeden z nástrojů pro měření a srovnávání výsledků studentů ve školách Kongres USA schválil vytvoření celonárodního testu NAEP (*National Assessment of Education Progress*), který běží od roku 1969 a testuje národní reprezentativní vzorek studentů ve věku 9, 13 a 17 let v několika vzdělávacích oblastech. Účast jednotlivých států v testování NAEP je dobrovolná a cílem testů NAEP není informovat o výsledcích jednotlivých škol či studentů, ale o výsledcích určitých populačních skupin, např. srovnání žáků čtvrtých ročníků v jednotlivých státech nebo srovnání vybraných velkých školských okrsků (NCES, *NAEP Overview*). Na základě výsledků NAEP pak **Národní centrum pro statistické údaje ve vzdělávání** (*National Center for Educational Statistics*) každým rokem zpracovává souhrnnou zprávu o vzdělávání v USA a sleduje dlouhodobé trendy ve vývoji školství v USA.

1.4 Hnutí za zkvalitnění škol prostřednictvím vzdělávacích standardů (Standards Movement)

V sedmdesátých letech v mnoha školských okresech probíhaly další reformy, ale když v roce 1983 vyšla zpráva „Národ v nebezpečí“ vykrešlující chmurnou situaci v amerických školách a bídné výsledky amerických studentů, zesílily tlaky na získávání dalších dat a na hodnocení výsledků reformních aktivit; mnohé z nich spolykaly množství finančních prostředků, aniž by přinesly zjevné zlepšení. Národní instituce (např. tehdy dnes již neexistující OERI a NSF) a organizace začaly vyvíjet komplexnější monitorovací systémy s indikátory pro vstupy, výstupy

i samotný vzdělávací proces (Kochan, 2007). Celkově však převažovala tendence kvantitativního měření výstupů, i když některé federální programy (např. *Blue Ribbon Schools Program*) a některé státy se pokoušely také o jiné způsoby evaluace škol.

Připomeňme si, že federální vláda i v této době hrála ve školství poměrně omezenou roli a že státy a školské okrsky si tvořily vlastní pravidla a vzdělávací politiku nutně nekorespondující s tím, co se odehrávalo na federální úrovni. Každý stát a mnohé školské distrikty používaly své vlastní evaluační nástroje (pokud nějaké používaly), a ty se často nekryly s nástroji vytvořenými federálními institucemi. Takže když v roce 1986 jednotlivé státy publikovaly statistické indikátory svých vzdělávacích systémů, bylo zjevné, že jsou natolik nesourodé, že jsou v podstatě nesrovnatelné (Kochan, 2007).

Národní instituce zahájily kampaň za nastavení společných kritérií pro hodnocení výsledků ve vzdělávání, ale ta vzhledem k silné tradici místní samosprávy škol měla poměrně malý ohlas a školské okrsky a státy dále pokračovaly v používání vlastních systémů hodnocení. Avšak USA se touto národní kampaní opět o krůček přiblížily k postupné větší centralizaci, která se v současné době odráží v zákonu Žádné dítě nezůstane pozadu. Jistým pokrokem bylo, že na konci osmdesátých let už většina států v USA zveřejňovala výsledky svých škol v podobě tzv. vysvědčení škol (*school report cards*). Až na některé výjimky se však tato vysvědčení zpravidla omezovala na statistické údaje o škole zahrnující např. informace o počtu studentů, kteří školu navštěvují, a kteří školu opustili, aniž by ji dokončili²⁶. V těchto vysvědčeních se dále zpravidla uváděly výsledky studentů měřené různými testy, jež se však lišily od státu ke státu i od okrsku k okrsku.

Většina států v této době neměla vzdělávací standardy, takže dalším krokem ve vývoji vzdělávací politiky v USA ve snaze zkvalitnit vzdělávání mladých Američanů bylo hnutí za nastavení rámcových požadavků na to, co by se mělo ve školách učit. Prezident George Bush st. v roce 1989 svolal summit guvernérů jednotlivých států a na tomto summitu představil tzv. strategii Amerika 2000 – cíle, ke kterým se mělo ubírat vzdělávání v USA. Celý akt byl spíše projevem politické rétoriky a cíle

26 V USA je toto poměrně dost velký problém, hlavně u populací Afroameričanů a Hispánců, které vykazují největší procentuální podíly studentů odpadlíků.

nebyly realistické, ani nelze hovořit o skutečné strategii, ale byly krokem, který potvrdil, že na federální úrovni se formuloval zájem o zlepšení kvality škol. Cesta k tomuto zkvalitnění měla vést nejprve přes nastavení určitých standardů a posléze sledováním, zdali školy jsou schopné tyto standardy plnit. Následovník Bushe st., Bill Clinton, v roce 1994 potvrdil směr vývoje ve strategii nazvané **Cíle do roku 2000** (Goals 2000), kterou Kongres stvrdil jako zákon. Cíle do roku 2000 lze považovat za předchůdce aktuálního programu *Žádné dítě nezůstane pozadu* a zřejmě největší přínos této strategie spočíval v uvolnění finančních prostředků, které měly státy pobídnout k tvorbě a realizaci vzdělávacích standardů a k souvisejícímu hodnocení škol. Vedle státních standardů také od 80. let existují některé národní standardy – např. pro matematiku existují standardy Národní rady učitelů matematiky NCTM (*National Council of Teachers of Mathematics*). Standardy tohoto typu jsou dobrovolné, ale mnoho států je využívá při tvorbě vlastních standardů.

1.5 Odpovědnost za výsledky ve vzdělávání (*Accountability Movement*) a *Žádné dítě nezůstane pozadu* (ŽDNP)

Od devadesátých let byly tedy v USA nastaveny jakési parametry pro systém, ve kterém se měření výstupů z předešlé doby mělo propojit s nově definovanými vstupy; to by umožňovalo hodnotit, do jaké míry školy plnily své úkoly. Školy tak začaly přebírat odpovědnost za svou činnost, i když zatím bez závažnějších následků. To se samozřejmě lišilo podle států i podle školských okrsků. Sankce federálního rozměru přišly až s přijetím programu George Bushe ml. *Žádné dítě nezůstane pozadu* v roce 2001, jenž byl součástí další novelizace školského zákona z roku 1965.

Zákon pod příslibem navýšení federálních prostředků do školství vyžaduje od škol větší zodpovědnost za jejich výsledky ve vzdělávání a nařizuje spoustu podmínek, které školy musejí plnit. Školský zákon z roku 1965 nabízel cílenou finanční pomoc na pomoc znevýhodněným studentům, ŽDNP oproti tomu vybízí školy k nastavení ambiciózních vzdělávacích standardů a očekává, že školy k těmto standardům doveďou všechny své studenty.

V roce 2001, kdy byla novelizace přijata, mělo vzdělávací standardy pouze 22 států a žádný ze států neplnil všechny podmínky, na něž ŽDNP váže finanční prostředky (Fuhrman, 2007). Podmínek, které školy musejí splnit, je mnoho. V první řadě je to každoroční testování studentů

od třetího do osmého ročníku v matematice a ve čtení. Státy také musejí definovat, co považují za standard akademické zdatnosti (*proficiency*), na který má do roku 2013/2014 dosáhnout každý student. V souvislosti s cestou k dosažení tohoto standardu pak školy musejí testováním zjišťovat výsledky studentů vzhledem k danému standardu (vyjádřené procentuálně jako podíl studentů, kteří svými výsledky definici základních akademických dovedností splňují), ale také musejí sledovat, jak se tyto výsledky mění v čase a do jaké míry se v nich projevuje meziroční zlepšení (*Adequate Yearly Progress – AYP*). Protože cílem zákona je zkvalitnit vzdělávání a zmenšit propast ve výsledcích mezi „bílou“ populací a rasovými, etnickými a ekonomicky znevýhodněnými skupinami, školy musejí zpracovávat výsledky pro každou určenou skupinu zvlášť, tedy pro děti z hlavních rasových a etnických skupin, děti z rodin s nízkými příjmy, děti se speciálními vzdělávacími potřebami a děti přistěhovalců s nedostatečnou znalostí angličtiny (Kozák, 2007). V neposlední řadě se ŽDNP vyjadřuje i k učitelům, kteří mají být „vysoce kvalifikovaní“ (*highly qualified*). Znamená to, že musejí mít aprobaci na předměty, které učí. Mnozí učitelů, kteří např. dřív učili různé integrované předměty, podle těchto podmínek potřebnou kvalifikaci nemají.

V případě, že školy stanovené podmínky nesplní (např. meziroční zlepšení musí být prokázáno u každé podskupiny), jsou označeny za selhávající (tzv. *failing schools*) a pod hrozbou odebrání financí musejí vypracovat strategický plán pro zlepšení. Kromě toho jsou i trestány např. tím, že jejich studentům je umožněno přejít do jiné školy a původní škola tím nejen přichází o finance, ale musí navíc nést náklady spojené s dopravou studentů do nové školy²⁷. Pokud škola dva roky za sebou nevykáže meziroční zlepšení (AYP) u všech podskupin, je nucena přijmout nápravná opatření: musí např. předložit nové kurikulum, vyměnit učitele, navýšit hodiny (Kozák, 2007). Pokud ani poté její studenti nevykáží lepší výsledky v testech, škole hrozí převzetí státem a celková reorganizace (výměna personálu, nový provozovatel atp.).

ŽDNP je v mnoha ohledech kontroverzní a představuje mnohem větší míru standardizovaného testování, což je kritizováno nejen z hlediska nákladů, ale také proto, že nadměrné testování ve vybraných oblastech

²⁷ Města v USA se rozpínají do šířky a v důsledku toho je téměř nemožné někam dojít pěšky; školy musejí svým studentům zajistit dopravu školními autobusy.

podle mnohých odborníků redukuje vzdělávání na přípravu k testům a zužuje kurikulum (na oblasti, které se netestují, se vynakládá čím dál méně prostředků). Odborníci dále varují, že výsledky testů by se měly brát s rezervou, protože nemohou podchytit vše, ať už jsou testy vyvinuté sebedokonaleji (Linn, 2003). Je proto velmi nebezpečné, že se k výsledkům testů váží poměrně závažné sankce. Stejně tak je zpochybnitelný předpoklad, na němž ŽDNP stojí, a to, že intervence typu převzetí státní kontroly nad školou nebo strategický plán pro zlepšení školy skutečnělepší.

ŽDNP také neřeší srovnatelnost výsledků škol na národní úrovni. Každý stát si svůj cílový standard akademické zdatnosti studentů definuje po svém, takže výsledky mezi státy nejsou srovnatelné. Například v roce 2005 Jižní Karolína vykázala, že 36 % studentů dosáhlo na určený standard, v Tennessee to bylo 88 %, ale v celonárodním testu NAEP byly výsledky studentů v obou státech téměř totožné.

2 Autoevaluace školy v rámci amerického systému vzdělávání

Jak je zřejmé z úvodu o legislativním rámci školství v USA, na národní úrovni neexistují žádná konkrétní pravidla ani požadavky pro autoevaluaci škol. Avšak federální legislativa ŽDNP implikuje, že školy by ve větší míře měly autoevaluaci provádět. Platí to zejména pro školy, které se svými výsledky řadí do rizikové skupiny, od níž se vyžadují nápravná opatření (např. zmíněný strategický plán pro zlepšení) nebo kde hrozí přímá intervence státu. Předpokládá se, že takové „neprospívající“ školy si důkladně zmapují svou situaci a odhalí své nedostatky i silné stránky, na jejichž základě se pak budou dobírat nápravy. O tom, jakou úlohu autoevaluace skutečně hraje, a zda se vyžaduje či ne, si rozhodují jednotlivé státy, příp. školské okruhy.

Pro ilustraci přístupů k autoevaluaci zde uvádíme dva příklady. Prvním je federální **Program škol s modrou stuhou** (*Blue Ribbon Schools Program*), který existuje již od roku 1982 a v USA má pevně zakotvenou tradici. Jako příklad ho uvádíme jednak proto, že má celonárodní dosah a jednak proto, že se zaměřuje na exemplární školy, které mají sloužit jako inspirace pro školy ostatní. V minulosti se školy do programu přihlašovaly na základě autoevaluace. V současné době hrají velkou úlohu výsledky škol v celostátních testech, avšak celou přihlášku lze nadále považovat za určitou formu autoevaluační zprávy.

Jako druhý příklad autoevaluace slouží **evaluační systém státu Massachusetts**. Massachusetts stejně jako ostatní státy v USA v rámci federálního zákona ŽDNP musí sledovat, jak si jeho školské okruhy vedou a školám a okruhům, které nevykazují potřebné výsledky, musí poskytnout potřebnou pomoc, příp. intervenci. Tento stát je však do jisté míry výjimečný tím, že na rozdíl od mnoha jiných států měl již dlouho před ŽDNP poměrně pečlivě vypracovaný hodnotící systém, který je nastavený na státní kurikulární standardy. V současném systému tedy již piluje pevné základy a dosavadní práci dále zdokonaluje. Mimoto se Massachusetts také vyznačuje tím, že na své školy a studenty klade poměrně vysoké a náročné požadavky. Celkově se svým centrálním řízením přibližuje evropským modelům řízení školství.

3 Program škol s modrou stuhou (*Blue Ribbon School Program*)

Tento program²⁸ má celonárodní dosah a v USA již existuje od roku 1982. Objevil se přibližně ve stejné době, kdy vznikala zpráva „Národ v nebezpečí“, která upozorňovala na nedostatky v americkém školství. V čase, kdy se na americké školy začalo pohlížet skrz prsty, byl vznik Programu škol s modrou stuhou obzvlášť významný, protože národu ukazoval, že celý systém není špatný a že v USA existují i školy dobré. Program si klade tři hlavní cíle:

1. odměnit a vnést do povědomí veřejnosti školy, které mají vysoké akademické nároky a které ve výsledcích žáků za posledních pět let vykázaly výrazné zlepšení,
2. poskytnout obsažný rámec kritérií úspěšnosti škol, který může sloužit jako základ pro sebehodnocení škol a plánování ve školách,
3. zajistit komunikaci a sdílení informací o dobré praxi. K této komunikaci by mělo docházet ve školách a mezi školami na základě společného porozumění kritériím, jež mohou školu dovést k úspěchu.

Modrou stuhu mohou získat školy veřejné i soukromé, které vzdělávají děti od předškolního věku (v tzv. Kindergarten – přípravný ročník do první třídy) až do dvanáctého ročníku. Jedná se tedy o odměňování škol napříč systémem předškolního, základního a středního vzdělávání.

²⁸ <http://www2.ed.gov/programs/nclbbrs/index.html>

3.1 Kritéria pro přihlášení škol do programu

Do programu se mohou přihlásit školy veřejné i soukromé, a to zejména na základě svých výsledků v celostátním testování. Stát vytipuje školy, které by se podle výsledků mohly kvalifikovat, a do programu je nominuje. Počet nominací se v jednotlivých státech liší, protože se odvíjí od počtu studentů a škol. Nejlidnatější státy, jako je např. Kalifornie, mohou nominovat až 35 škol, státy s malým počtem obyvatel, jako jsou např. Aljaška nebo Tennessee, pak třeba jen tři. Nominování soukromých škol neprobíhá prostřednictvím států, ale celonárodní Rady pro soukromé školství, jež může za celé USA navrhnout maximálně 50 škol. Aby škola mohla být nominována, musí splňovat jednu z následujících podmínek:

1. vykazovat výborné výsledky v testech z jazyka a z matematiky, a to bez ohledu na demografické složení studentů. Musí to být škola, která se ve státě řadí ke školám s nejlepšími výsledky ve státních testech nebo v národním testu (NAEP) a kde v těchto výsledcích neexistují výrazné rozdíly mezi jednotlivými skupinami studentů (např. studenti ze sociálně slabých rodin, minoritní skupiny). Jednu třetinu nominací škol v daném státě by měly tvořit školy, ve kterých se vzdělává alespoň 40 % studentů ze znevýhodněných skupin. Nominované školy také musejí za poslední dva roky vykazovat odpovídající meziroční zlepšení (*adequate yearly progress*).

Nebo

2. vykazovat výrazné meziroční zlepšení. Toto kritérium platí pro školy, které vzdělávají alespoň 40 % studentů ze znevýhodněných sociálních, rasových a etnických skupin (co jsou „znevýhodněné skupiny“ si většinou každý stát definuje sám). Pojem „zlepšení“ znamená, že škola rok od roku vykazuje lepší výsledky studentů ve státních nebo národních testech z jazyka a z matematiky a že se svými výsledky patří mezi 40 % nejlepších škol v daném státě.

Za 28 let, co program existuje, získalo modrou stuhu zhruba 6000 škol (celkový počet základních a středních škol v USA v roce 2007–2008 byl 132 656). (NCES, Fast facts. 2010) V roce 2010 bylo nominováno 413 škol, přičemž modrou stuhu nakonec získalo 264 veřejných a 50 soukromých škol, tj. dohromady 314 škol (85 % všech nominovaných škol).

Ocenění modrou stuhou je prestižní a dosažitelné jen pro relativně malé procento škol, to však neznamená, že v historii programu nebyly oceněny školy, které si cenu nezasloužily. Prvních dvacet let existence programu bylo obzvlášť kritizováno – zejména poté, co to několik studií doložilo – že

mnohé školy získaly ocenění, protože se uměly dobře prodat, ale jejich kvalita byla podprůměrná (Hess, F; Sobol, T. 2002). Také se kritizovalo, že o ocenění se ve většině případů nezasloužila samotná škola, ale složení jejích studentů (Elizabeth, J. 2002). Mnohé oceněné školy totiž byly školy z bohatých školských okrsků, které sloužily studentům z vyšších socioekonomických vrstev a tito studenti už do škol vstupují s náskokem, jenž studenti ze znevýhodněných populačních skupin nemohou dorovnat (a to se samozřejmě projevuje ve výsledcích škol, kde důležité kritérium úspěchu představují výsledky, kterých studenti dosahují v testech).

V roce 2002 byly podmínky pro udělení modré stuhy upraveny do současné podoby a program byl v návaznosti na zákon ŽDNP přejmenován na **ŽDNP – Program škol s modrou stuhou** (*No child left behind-Blue Ribbon School Program*). Znamená to např., že se už nehledí jen na výsledky školy, ale na výsledky školy v souvislosti s tím, kdo školu navštěvuje anebo na to, jak velké zlepšení studenti rok od roku vykazují (tedy jakési měření přidané hodnoty).

3.2 Autoevaluační zpráva jako forma přihlášky

Program organizuje federální Ministerstvo školství (*U.S. Dept of Education*). V jednotlivých státech působí na státních ministerstvech školství programoví koordinátoři, kteří jsou zodpovědní za komunikaci se školami ve svém státě. Státní koordinátoři oslovují školy, které vyhovují kritériím pro nominaci do federálního programu a pokud školy s nominací souhlasí, jejich kontaktní údaje putují k federálnímu Ministerstvu školství, jež je posléze vyzve k vyplnění přihlášky/autoevaluační zprávy.

Přihlášky se posílají online a obsahují data, která dokládají, že školy svými výsledky skutečně vyhovují podmínkám programu. Zejména se jedná o doložení výsledků z celostátního testování studentů, účast studentů v testování, výsledky pro jednotlivé podskupiny, demografické složení studentů atp. Vedle toho školy do přihlášky zaznamenávají další informace o svých činnostech a zaměření. Vyplnění přihlášky mají na starosti zpravidla administrativní pracovníci, což jsou v USA ředitelé a jejich zástupci, příp. jsou zapojeni i další pracovníci, kteří mají na starosti např. testování ve škole, koordinaci různých programů.

3.3 Obsah a forma autoevaluační zprávy

Autoevaluační zprávou je de facto celá přihláška do Programu škol

s modrou stuhou. Odevzdává se online a škola v ní poskytuje souhrnné informace o sobě, jimiž dokládá, jak vyhovuje kritériím pro vstup do programu a jak vyučuje své studenty. Náležitosti přihlášky:

- I. **Výčet kritérií**, které škola musí splňovat, aby se do programu mohla přihlásit. Podpisem a odesláním celé přihlášky škola stvrzuje, že tato kritéria splňuje.
- II. **Demografické údaje** (počet škol v rámci školského okrsku, vyčíslení finančních nákladů okrsku na jednoho studenta, počet studentů v každém ročníku, národnostní a etnické složení studentů, mobilita, procento studentů z ekonomicky znevýhodněných vrstev společnosti, počet zaměstnanců, počet studentů na jednoho učitele, docházka studentů atp.).
- III. **Celková charakteristika školy popsáná v textu o 600 – 800 slovech** (tj. v rozsahu do dvou normostran). Obsahem je zejména následující: popis poslání školy, vize do budoucnosti, tradice a milníky, úspěchy a komunita, již škola slouží.
- IV. **Indikátory akademických výsledků**
Výsledky testování, jak škola s výsledky nakládá, jak o nich informuje veřejnost a jaké si z nich bere ponaučení.
- V. **Kurikulum a výuka**

Tato sekce je nejrozsáhlejší. Dělí se na sedm oblastí, přičemž každá oblast musí být popsána v požadovaném rozsahu slov:

1. Kurikulum (600 – 800 slov, zhruba dvě normostrany).
Obsah výuky v každé z hlavních vzdělávacích oblastí. Zároveň popis toho, jakým způsobem výuka probíhá. Dále popis vzdělávání v oblasti umělecké výchovy, tělesné výchovy, příp. cizích jazyků (u středních škol).
2. Čtení a anglický jazyk (300 – 400 slov, zhruba 1–1,5 normostrany)
Škola musí popsat, jak vypadá její kurikulum v oblasti čtení nebo výuky anglického jazyka, a proč učí čtení způsobem, který si zvolila. Dále má uvést příklady, jak se studenti učí číst a porozumět textům a co dělá, aby pomohla studentům, kteří nedosahují požadované úrovně (v měřených testech).
3. Matematika (300 – 400 slov)
Obdobná obsahová náplň jako v předešlém bodě, avšak ve vztahu k matematice.
4. Další vzdělávací oblasti (300 – 400 slov)
Popis dalších vzdělávacích oblastí, např. kurikulum v přírodních vědách, společenských vědách, či informačních technologiích.

Dále má škola v textu doložit, jak zvolené kurikulum vede k získání znalostí a dovedností vztahujících se k vzdělávacím cílům a k poslání, jež si stanovila.

5. Vzdělávací metody (300 – 400 slov)
Popis toho, jak škola diferencuje výuku, zejména vzhledem ke kulturní a etnické různorodosti svých studentů.
6. Další vzdělávání pedagogických pracovníků (300 – 400 slov)
Popis, jakým způsobem škola vzdělává své pracovníky a jaký dopad má další vzdělávání na akademické výsledky studentů.
7. Vedení školy (300 – 400 slov)
Popis filozofie, na níž se zakládá způsob vedení školy. Dále popis organizační struktury školy a role ředitele. Příklady je třeba doložit, jak se škola prostřednictvím své politiky, programů, vztahů a zdrojů zaměřuje na zlepšování akademických výsledků studentů.

VI. **Tato část je jen pro soukromé školy**

Školy vyplňují údaje o vlastnictví a vlastnickém propojení, daňovém statutu, nákladech na studenta, nabízené finanční pomoci studentům atp.

VII. **Výsledky z celostátních testů**

Všechny školy musejí poskytnout výsledky v oblasti jazyka a matematiky za posledních pět let pro všechny testované ročníky. Výsledky dále musejí být rozdělené pro každou podskupinu studentů (etnické a národnostní menšiny, ekonomicky znevýhodněné skupiny, studenti z rodin přistěhovalců atd.).

3.4 Proces autoevaluace

Obsah zprávy je daný a data jsou většinou k dispozici, takže škola zpravidla nemusí sbírat nové informace, může soustředit již existující informace a data. Spíše jde o to sepsat přihlášku v daném časovém termínu tak, aby obsahovala všechny požadované informace. Časový harmonogram celého programu je následující:

- Září – Federální ministr školství vyzývá vrchní školské inspektory v jednotlivých státech, aby do programu nominovaly své školy.
- Konec listopadu – Státy předávají seznamy svých škol, které splňují kritéria programu.
- Prosinec – Školy obdrží vyzvání k tomu, aby se přihlášily do programu.
- Únor – Školy do určitého data odesílají vyplněné přihlášky.
- Březen – Na federálním ministerstvu školství probíhá kontrola formálního obsahu přihlášek.

- Duben – Na federálním ministerstvu školství probíhá kontrola věcného obsahu přihlášek a kontrola, zda školy skutečně splňují kritéria pro účast v programu.
- Srpen – Státy na základě výsledků z testů na konci školního roku potvrzují, že přihlášené školy vykázaly požadované meziroční zlepšení.
- Září – Federální ministr školství vyhlašuje školy, které získávají ocenění modré stuhy.
- Listopad – Ve Washingtonu DC probíhá slavnostní předání ceny za účasti dvou zástupců školy, ředitele a učitele.

3.5 Spolupráce škol a výsledky práce školy

Přes různé kritiky je cena považována za vysoce prestižní. Oceněné školy získávají publicitu a uznání. Na stránkách federálního Ministerstva školství jsou zveřejněny jejich profily včetně zvukových nahrávek z rozhovorů s vedoucími pracovníky škol, učiteli, studenty a širší školní veřejností, kde se mluví o tom, jak se škole podařilo dosáhnout výborných výsledků. Ředitelé oceněných škol jsou zváni do dalších škol, kde mají možnost sdělovat své zkušenosti. O škole se mluví a ve čtvrti, kde se škola nachází, stoupají ceny nemovitostí²⁹. Školy k přihlášení do programu motivuje zejména prestiž ocenění a vše, co se k němu váže. Ocenění s sebou nenese žádné finanční ohodnocení, ale má nepřímé finanční výhody – například oceněné školy snáze dosáhnou na různé granty.

2.1.6 Budoucnost Programu škol s modrou stuhou

Program škol s modrou stuhou je v americkém školství natolik ustálený, že se nepředpokládá jeho zrušení, i když se v souvislosti s přijetím legislativy Žádné dítě nezůstane pozadu dočkal poměrně výrazných změn.

²⁹ Studenti v USA zpravidla povinně navštěvují školu spádové oblasti, v níž bydlí, a tak se rodiny s dětmi pokud možno stěhují do čtvrtí, kde jsou dobré školy. Poptávka po bydlení v dobrých čtvrtích s dobrými školami je tedy větší a tím se zvyšují i ceny nemovitostí v daných čtvrtích. Bydlí tam tedy lidé, kteří si to mohou dovést a s přílivem bohatších obyvatel stoupá i movitost školy. Školy jsou totiž částečně financované z místních daní z nemovitostí, takže v bohatších čtvrtích získávají víc peněz a ve výsledku si mohou dovést lepší učitele a zázemí, na které chudší školy nemají.

Je to zejména větší zaměření programu na akademické výsledky studentů tak, jak se měří různými testy, přičemž je nutné podotknout, že na rozdíl od předchozích let se neberou v úvahu jen samotné výsledky, ale výsledky vzhledem k demografickému složení školy i vzhledem k výsledkům předchozím (tedy měření jakési přidané hodnoty). Program je úzce propojený se záměry legislativy Žádné dítě nezůstane pozadu, takže pokud tato legislativa nedosáhne výrazných změn, program modré stuhy zůstane pravděpodobně v podobě, do jaké se dopracoval v současnosti. Ovšem co se může změnit, je účast škol v programu. V posledních letech státy bojují s omezenými rozpočty na školství a s vysokými náklady na vytvoření podmínek, které stanovuje legislativa ŽDNP (celostátní testování a měření výsledků, zpracovávání údajů, sankce pro školy, které požadavky nesplňují atd.). V důsledku různých rozpočtových omezení některé státy (např. Michigan) stáhly svou účast v programu Škol s modrou stuhou, protože i samotná účast s sebou přináší náklady spojené např. s financováním pozice státního koordinátora programu.

4 Evaluační systém ve státě Massachusetts

Federální legislativa ŽDNP vyžaduje, aby každý stát ve svých školách zajistil maximální úroveň vzdělanosti svých žáků (pozn. co maximální úroveň vzdělanosti (tzv. *proficiency*) znamená, si každý stát definuje po svém). V souvislosti s touto legislativou tedy každý stát musí zjišťovat výsledky svých škol a identifikovat okrsky a školy, které požadovaných výsledků nedosahují. Těm pak musí nabídnout různě odstupňovanou pomoc, případně zasáhnout do jejich chodu (např. technickou pomoc, dohled nad školou, částečné nebo i úplné převzetí řízení školy).

Jako reakci na požadavky ŽDNP státy začaly tvořit ucelenější systémy sběru informací o školách a definovat kritéria hodnocení škol, od nichž se mnohdy odráží i autoevaluace škol. Ve státě Massachusetts systém hodnocení vzdělávacích výsledků existoval již od roku 1993, tedy dlouho před ŽDNP, takže se v důsledku ŽDNP pouze dále rozvíjí a přizpůsobuje novým požadavkům. Od roku 1993 má zákon, který vyžaduje sledovat vzdělanostní úroveň studentů. V návaznosti na tento zákon pak existuje **systém pro zjišťování výsledků ve vzdělávání**, tzv. *Massachusetts Comprehensive Assessment System* (MCAS). V rámci MCAS jsou studenti průběžně testováni a na rozdíl od mnoha jiných států, kde výsledky testů slouží „jen“ jako ukazatele vzdělanostní úrov-

ně studentů, v Massachusetts se k výsledkům testů váže i např. to, zda student získá nebo nezíská středoškolský diplom. Vzdělávací systém v Massachusetts je však hlavně známý tím, že má dobře propracované vzdělávací standardy a celý monitorovací a testovací systém je s těmito standardy úzce propojen (Achieve, 2001).

Hodnocení MCAS je pouze jedním z mnoha článků celého evaluačního systému. Vedle testování studentů se sbírá také nespočet dalších informací o studentech, zaměstnancích škol, financích atp. s cílem diagnostikovat problémy a monitorovat trendy ve vzdělávacím systému. Na úrovni státu od roku 2008 existuje samostatné Centrum pro hodnocení škol a školských distriktů (*Center for School and District Accountability*), které soustředí informace o školách, poskytuje evaluační a autoevaluační nástroje a v 6letých cyklech také zajišťuje kontrolu škol (obdobu činnosti evropských inspekčních orgánů). Celý systém hodnocení a monitorování škol zastřešují **Standardy a indikátory**, které definují oblasti, kterým školy musejí věnovat pozornost, pokud chtějí být úspěšné (tzn. vykazovat po všech stránkách dobré výsledky). Standardy pro úspěšnou školu/školský distrikt (*District standards and indicators*) vznikly teprve v posledních několika letech a stále jsou ve vývoji. Na stránkách ministerstva školství státu Massachusetts jsou popsány jako „pracovní verze“. Tyto standardy (viz Tabulka č. 18) vycházejí z výsledků výzkumů a kategorizují oblasti, v nichž je potřeba na úrovni školských okrsků vyvíjet aktivity, aby školy mohly dobře fungovat.

Tabulka č. 18 – *Standardy a indikátory pro úspěšnost škol a okrsků*

Vedení a řízení	
1.	jasně zaměřené řízení školních výborů
2.	efektivní vedení školských okrsků a škol
3.	plánování zlepšení na úrovni okrsku i škol
4.	promyšlená tvorba rozpočtu
5.	podpůrné systémy okrsků pro školy a intervenci
Kurikulum a výuka	
1.	sladěné, systematické a neustále vylepšované kurikulum
2.	dobré vedení ve výuce a vyučovací praxi
3.	dostatek času pro výuku
Hodnocení	
1.	sběr dat a sdílení informací
2.	rozhodování na základě existujících dat
3.	hodnocení studentů

Lidské zdroje a další vzdělávání	
1.	nábor a výběr nových zaměstnanců a vytyčení jejich pracovní náplně
2.	supervize a evaluace
3.	další vzdělávání
Podpora studentů	
1.	podpora studentů v akademických záležitostech
2.	zajištění rovného přístupu ke vzdělání
3.	kontinuita vzdělávání a účast studentů ve vzdělávacím procesu
4.	aktivity, služby a partnerství na podporu učení
5.	bezpečnost
Správa financí a majetku	
1.	všeobsažný a transparentní proces tvorby rozpočtu
2.	odpovídající rozpočet
3.	monitorování financí, výhledy do budoucnosti, řízení a audit
4.	úsporný management zdrojů
5.	majetkový záměr a udržování budov a zařízení

Zdroj: Massachusetts Department of Elementary and Secondary Education, District standards and indicators, pracovní verze ke dni 8.12. 2010.

Celý evaluační systém pod zastřešením těchto standardů stojí na dvou základních pilířích, kterými jsou: elektronický informační systém **DART** (*District analysis review tool*) a **autoevaluace škol**.

4.1 Informační systém DART

DART slouží zejména k rychlému a přehlednému znázornění toho, jak škola splňuje požadavky federálního zákona ŽDNP. Je to také komunikační prostředek mezi státem a okrsky a školami, jímž stát školám dodává přehled všech informací, které o nich soustředil z různých zdrojů. Systém je volně přístupný na webových stránkách Ministerstva školství státu Massachusetts ve formátu tabulek v programu Excel. Pracovníci školy či okrsku si tabulky mohou stáhnout do svého počítače, zkontrolovat si informace o svém okrsku ve zhruba 30 kategoriích a zároveň si nechat zobrazit srovnání s jinými okrsky/školami a se státním průměrem.

Systémem DART stát shrnuje nejdůležitější informace, které sbírá např. z výsledků testování již zmíněného systému MCAS, ze zpráv o vzdělávaných dětech (*School attending children report*), z informačního systému s údaji o studentech (*Student information management system*), z informačního systému s údaji o školských pracovnících (*Education personnel management system*), z výročních zpráv o žácích

a financích (*End of year pupil and financial report*) atd. Informace jsou znázorněny v podobě barevných grafů a tabulek, takže jsou přehledné. Navíc k systému existuje příručka, která podrobněji popisuje, co každá kategorie obsahuje a jak výsledky interpretovat. Hlavní oblasti poskytovaných informací navazují na již zmíněné státní standardy pro úspěšnost škol a jsou organizované do následných kategorií:

1. **Kontext školského okrsku a jeho škol** (počty studentů, mobilita studentů, procenta studentů v jednotlivých vzdělávacích úrovních škol).
2. **Kurikulum a výuka** – např. procenta studentů, kteří jsou podle výsledků testů akademicky zdatní (proficient); počet studentů 8. ročníků, kteří se zapsali na algebru.
3. **Hodnocení: překonávání rozdílů ve vzdělávacích výsledcích studentů** – toto se zpravidla vztahuje na rozdíly ve výsledcích mezi etnickými, rasovými, sociálně slabými a jinak znevýhodněnými populačními skupinami.
4. **Vedení a řízení, lidské zdroje a další vzdělávání** – např. jak často se střídají vrchní školní inspektori, ředitelé škol a učitelé; kolik prostředků se vynakládá na vzdělávání učitelů, kolik předmětů vyučují tzv. vysoce kvalifikovaní učitelé, počet studentů na učitele)
5. **Podpora studentům** – kolik studentů postoupí do dalšího ročníku, kolik studentů je schopných studovat v angličtině, kolik studentů navštěvuje školu, kolik studentů školu předčasně opouští, kolik studentů ukončí střední vzdělání, kolik je studentů se speciálními vzdělávacími potřebami.
6. **Řízení financí a správa majetku** – kolik prostředků se utráčí nad rozpočet, náklady na studenta, náklady na dopravu studentů/školní autobusy.

Přehled informací v systému DART slouží k dlouhodobému monitorování škol a jejich výsledků, ke sledování vývojových trendů, ale i k sebe-reflexi okrsků a škol.

4.2 Autoevaluace škol v rámci celého systému a její subjekty

Autoevaluace škol probíhá podle nástroje, jenž stát vytvořil pod názvem **Essential Conditions for School Effectiveness** (*Nezbytné podmínky pro efektivitu školy*). V tomto nástroji je na základě vědeckých poznatků (podrobně doložených v doprovodném průvodci, který stát školám poskytuje) vytyčeno jedenáct základních podmínek, jež definují, co mají

školy dělat, aby dobře vzdělávaly své žáky. Odpovědnost za plnění těchto podmínek nesou školské okrsky. Autoevaluace se povinně vyžaduje od okrsků, jejichž školy jsou v souvislosti s legislativou ŽDNP v rizikové kategorii pro technickou pomoc, příp. intervenci či převzetí a řízení školy státem. Nástroj je ale volně k dispozici všem, takže jej mohou dobrovolně využít i školy, které prospívají a do rizikové skupiny se neřadí.

Jedenáct podmínek pro úspěšnost škol je definováno následovně:

- I. **Školský okrsek používá účinné systémy pro podporu škol a intervenci ve školách:** Okrsek má systémy pro předvídání a řešení otázek ohledně personálu škol, výuky a provozu. Problémy řeší rychle, úsporně a účinně, obzvláště ve školách, kde studenti prospívají nejhůř.
- II. **Efektivní vedení školy:** Okrsek a škola jednají tak, aby přilákaly, rozvinuly a udržely efektivní vedoucí tým, který si získá podporu pracovníků školy a pracuje s cílem zlepšit učení studentů a realizovat jasně definovanou vizi a konkrétní cíle.
- III. **Kurikulum sladění s externími kurikulárními požadavky:** Obsah výuky ve škole je sladěn s rámcovými požadavky státu a se státním systémem pro hodnocení výsledků ve vzdělávání, a to vertikálně mezi ročníky i horizontálně mezi třídami ve stejném ročníku a mezi kroužky studentů stejného kurzu.
- IV. **Účinná výuka:** Postupy ve výuce se zakládají na poznatcích vysoce kvalitních výzkumů a na vysokých nárocích uplatňovaných na všechny studenty. Základem je užívání vzdělávacích programů pro čtení a matematiku, které byly prověřené výzkumem. Pracovníci školy sdílejí porozumění o výuce vysoké kvality založené na výzkumu a o systému pro monitorování vyučovacího procesu.
- V. **Hodnocení studentů:** Škola používá vyrovnaný systém formativního a diagnostického hodnocení.
- VI. **Pravomoc ředitele rozhodovat o zaměstnancích:** Ředitel má pravomoc rozhodovat na základě školního plánu pro zlepšení a na základě potřeb studentů. Podléhá předpisům okrsku o zaměstnancích, rozpočtovým omezením a schválení vrchního školského inspektora.
- VII. **Další vzdělávání a systémy pro spolupráci:** Do dalšího vzdělávání pracovníků škol patří individuální vzdělávání i vzdělávání organizované školou, jako je např. koučování výuky. Také sem patří předmětové (obsahové) vzdělávání. Škola má systém pro pravidelnou, častou spolupráci s cílem zlepšit kurikulární a vyučovací praxi. Další vzdělávání a schéma pro spolupráci se hodnotí podle toho, jaký má dopad na zlepšení vzdělávacích výsledků studentů.

- VII. **Stupňová výuka a odpovídající časové rozložení výuky:** Rozvrh školy je udělaný tak, aby studentům poskytl dostatek času na učení ve všech základních předmětech. Studentům, kteří nedosahují potřebné vzdělanostní úrovně, škola nabízí víc času a podporu pro individuální vzdělávání prostřednictvím stupňové výuky, prevence zakládající se na vědeckých poznatcích, včasné diagnostice, a podpoře studentů se vzdělávacími nebo výchovnými problémy, včetně studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a studentů, kteří se teprve učí anglicky.
- IX. **Sociální, emocionální a zdravotní potřeby studentů:** Škola vytváří bezpečné prostředí a efektivně používá systém, který reflektuje sociální, emocionální a zdravotní potřeby studentů a který vychází z rámce veřejného školství pro zdraví a chování studentů.
- X. **Spolupráce školy a rodiny:** Škola vytváří pevný pracovní vztah s rodinami studentů, s partnery z obce a s poskytovateli, s nimiž společně podporuje akademický vývoj studentů a jejich sociální a duševní zdraví.
- XI. **Strategické využívání zdrojů a dostatečné pravomoci k rozpočtovému rozhodování:** Ředitel strategicky a účelně používá zdroje školy a okrsku a má k tomu potřebné zmocnění.

Za povinnou autoevaluaci nařízenou státem zodpovídají **školské okrsy**, které dohlíží na to, že jim školy odevzdají autoevaluační zprávu. Na školách je, aby plnily definované podmínky, na okrskách pak, aby jim k tomu vytvořily zázemí a poskytly potřebnou podporu. Do samotné autoevaluace **ve školách** se zapojují **administrativní pracovníci školy** (např. ředitel a zástupce), kteří pro vyplnění informací o škole např. vytváří **podpůrný tým učitelů a dalších pedagogických pracovníků** (např. školní poradci), s nimiž konzultuje.

4.3 Obsah a forma autoevaluační zprávy

Autoevaluační zpráva hodnotí míru plnění definovaných „Podmínek pro úspěšnost školy“. Podmínky jsou uvedené ve formátu tabulek, kde je každá z jedenácti základních podmínek rozepsaná do podrobnějších podkategorií v levém sloupci tabulky a pravé sloupce rozepisují míru plnění podmínky na čtyřstupňové škále (viz příklad v Tabulce č. 17), kde se hodnotí efektivita vedení školy konkrétně v otázkách stanovení vzdělávacích cílů.

Tabulka č. 19 – *Příklad autoevaluačního nástroje „Essential Conditions for School Effectiveness“*

II. podmínka úspěšnosti: Efektivní vedení školy	1 (Zatím není k dispozici)	2 (Ve vývoji)	3 (Ano, existuje)	4 (Existuje a udržuje se)
Zaměření na výuku/ vzdělávání	Minimální nebo žádný pokrok v realizaci.	Některé prvky již existují, ale nahodile, nebo je jejich realizace nekvalitní.	Ředitel strategicky a cíleně tvoří jasnou vzdělávací vizi školy a podporuje ostatní, aby mohli dělat totéž. Tým pro podporu výuky a vzdělávání, který zastupuje jednotlivé ročníky a obsahové oblasti se pravidelně schází a řeší otázky výuky a vzdělávání. Má dostatečné pravomoci k tomu, aby mohl rozhodovat, a prostřednictvím efektivní komunikace zapojuje ostatní. Škola je jednotně zaměřená na vyučování s dobrými výsledky, vyučovací proces, učení a úspěch studentů.	Integrovaná podpora v předpisech a činech školského okrsku. Škola je schopna sama udržovat situaci.

V levém sloupci tabulky je v nadpisu jedna z jedenácti podmínek úspěšnosti – v tomto příkladě konkrétně „Efektivní vedení škol“. Tabulka pak v rámci podmínky „Efektivní vedení školy“ definuje oblasti, které do „Efektivního vedení školy“ spadají a které se mají hodnotit. V uvedeném příkladu je jedna z nich: zaměření na výuku; vedle toho se ještě v této kategorii hodnotí např. efektivita plánování, rozhodování, a sdílení informací a zodpovědnosti. Pracovníci škol, kteří provádějí autoevaluaci, si přečtou obsah všech sloupců a vyberou ten s číslem 1–4, který nejlépe odpovídá situaci v jejich škole. V závěru si pak mohou spočítat body a vyjde jim, v které oblasti mají největší rezervy a co mají naopak dobře zabezpečené.

4.4 Spolupráce škol a výsledky práce školy

Stát autoevaluaci podporuje shora poskytnutím propracovaných nástrojů. Školské okrsy si pak samy rozhodují, jaké zázemí pro tvorbu

autoevaluačních zpráv nabídnou školám ve svých jurisdikcích. Někde může existovat formální podpora, např. v podobě pravidelných setkání administrativních pracovníků jednotlivých škol k výměně zkušeností, jinde je spolupráce neformální. Některé školy mohou mít dobře nastavenou spolupráci se svým školským inspektorem³⁰ a sepsanou autoevaluační zprávu mu například nechají přečíst a okomentovat před tím, než ji odešlou. Formy spolupráce mezi školami a pracovníky škol závisejí na tom, kdo a jak ve škole zprávu zpracovává a jaké kontakty udržuje s ostatními. Americké kulturní prostředí je ale všeobecně otevřené kolegiální spolupráci, výměně informací, reflexi, a otevřené komunikaci; po stránce neformální je tedy pravděpodobné, že nějaká forma spolupráce a vzájemné podpory mezi školami existuje.

4.5 Výhled do budoucnosti

Školy si prostřednictvím nařízené či dobrovolné autoevaluace zmapují svou situaci a stát jim dává k dispozici další podpůrné nástroje (viz Dept. of Education, Massachusetts, <http://www.doe.mass.edu/sda/ucd/>), které jim pomohou vytvořit plán pro zlepšení. Tyto další autoevaluační nástroje obsahují například dotazníky k pracovním podmínkám učitelů, protokol pro hospitace ve školách, příklady dobré praxe atd. Stát Massachusetts je v důsledku legislativních změn od roku 2008 oficiálně zodpovědný za výsledky svých školských okrsků a škol; celý evaluační a autoevaluační systém je relativně nový a dále se vyvíjí. Vývoj začal vytvořením celkového rámce pro hodnocení škol a intervenci, a nyní je ve fázi, kdy se dotvářejí jednotlivé nástroje. Lze jen očekávat, že nástroje se budou dále zlepšovat a že se bude klást větší důraz na jejich použití, příp. že se vyvinou i nové systémy kontroly.

Shrnutí a závěr

Příklady dvou různých evaluačních systémů, federálního Programu škol s modrou stuhou a evaluačního systému státu Massachusetts, naznačují, jak obrovskou roli v USA v hodnocení škol hrají výsledky

³⁰ Inspektor (*district superintendent*) neprovádí inspekční činnost, ale je to v podstatě ředitel celého školského okrsku.

z testování studentů. Dá se říci, že v současné době výsledky testů fungují jako hlavní indikátor kvality škol. Tato skutečnost spojená s přijetím zákona ŽDNP je v USA velmi kontroverzní a mnozí poukazují na to, že ani sebedokonalejší testy nemohou podchytit vše, co je pro vzdělanost důležité. Avšak v zemi, kde z historických a politických důvodů nelze v obecné rovině nastavit vstupy, se kontrola výstupů jeví jako nejschůdnější řešení. Existují sice různé hlasy volající po celonárodním sjednocení požadavků na školy, zejména v oblasti standardů a kurikula, ale z politického hlediska je jen těžko představitelné, že by se něco takového mohlo uskutečnit, protože jednotné požadavky zavádějí přílišnou centralizaci a diktaturou shora, která stojí v přímém protikladu k demokratickým principům, z nichž školství v USA vzešlo.

Zákon ŽDNP představil v podobě požadavků testování a sankcí spojených se špatnými výsledky žáků a studentů zásadní kontrolu výstupů shora, a ta s sebou přinesla mnoho dalších důsledků, např. i v oblasti autoevaluace. Zatímco v minulosti školy v mnoha státech a školských okrscích autoevaluaci nemusely provádět a nebylo definováno, co je třeba hodnotit, v současné době autoevaluace nabývá na důležitosti. I když mnoho států autoevaluaci přímo nenařizuje nějakým konkrétním ustanovením, pod hrozbou odebrání státních financí ji v podstatě ukládá jako povinnou. Tak je tomu například ve státě Michigan, kde přibližně v posledních šesti letech školy každoročně vyplňují autoevaluační zprávu. Zpráva je online a do předepsaných kategorií se vyplňují údaje o žácích a studentech, dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, jak škola angažuje rodiče, jestli poskytuje pro nové učitele mentory atp. Školy při vyplňování této zprávy mají přístup i ke svým odpovědím z předchozích let, takže si mohou srovnat, co se změnilo. Na základě výsledků studentů v celostátních testech a dalších dat obsažených v autoevaluační zprávě školy od státu získávají hodnocení známkou – jakési vysvědčení (*school report card*), které významně ovlivňuje, jak školu vnímá veřejnost. Například dobře hodnocené školy přispívají k růstu cen nemovitostí ve své spádové oblasti, získávají snazší přístup ke grantům. Je už v podstatě jedno, jestli škola získává uznání výborným státním vysvědčením, nebo oceněním modré stuhou, příp. jiným oceněním. Avšak je potřeba znovu zdůraznit, že tato ocenění a prestiž souvisejí hlavně s výsledky žáků a studentů v celostátních testech, nikoli tedy s autoevaluací školy, která je doplňující a dokresluje celkovou situaci školy. Autoevaluační zprávy škol státu poskytují další informace, které mohou být důležité zejména v případech, kdy škola spadá do rizi-

kové skupiny, jež si vyžaduje intervenci státu. Stát potom podle zprávy může lépe posoudit, co škola dělá a kde je potřeba, aby své aktivity zesílila.

Zákon ŽDNP do školského systému v USA přinesl silnou páku tlačící na školy, aby vykazovaly dobré výsledky. V této souvislosti je vyvíjen i větší tlak na to, aby školy o sobě poskytovaly více informací. Do budoucnosti lze tedy jen předpokládat, že autoevaluační zprávy jakožto souborný přehled informací o školách ze škol nezmizí a naopak se na ně budou klást přísnější požadavky. Zatímco v současné době v mnoha státech nikdo v obecné rovině nekontroluje, zda informace v autoevaluačních zprávách odrážejí reálné skutečnosti, lze očekávat, že v budoucnosti by mohly přibýt inspekce nebo přísnější požadavky na to, aby školy podrobněji dokládaly různé aktivity, o nichž se ve zprávách zmiňují.

Závěrem můžeme říci, že ve snaze zlepšit své výsledky a snížit propastné rozdíly ve výsledcích žáků a studentů se americký systém zaměřuje trochu jednostranně na výstupy v podobě výsledků v celostátních testech variabilní kvality. V souvislosti s výsledky z testů se pak i kvalita škol redukuje na to, jak školy umějí své žáky a studenty na testy připravit; to s sebou samozřejmě nese mnoho již zmíněných negativních důsledků (např. redukce předmětových oblastí, které se netestují, užší zaměření výuky jako přípravy na testy). Ale pokud věříme, že větší množství systematicky sbíraných informací může být k dobru, pak jsou doprovodné jevy testování a hodnocení škol v podobě autoevaluačních zpráv a sběru informací přínosem. Zároveň jsou také nutností, protože americký systém po ŽDNP funguje na principu „cukr a bič“, takže školy vlastně nemají příliš na výběr a autoevaluační zprávy dělají, protože je k tomu nutí okolnosti a protože za nedodání zprávy by v mnohých případech musely tvrdě zaplatit. Odborníci a kritici ŽDNP poukazují na to, že slíbený „cukr“ školy nedostávají, a tak ve skutečnosti současný systém funguje hlavně pod hrozbou různých sankcí. Zdali může mít žádoucí účinky, ukáže teprve čas; dosavadní výsledky jsou však víc než rozporuplné. ■

Zdroje

- ACHIEVE. *Measuring up: A report on education standards and assessments for Massachusetts* [online]. October 2001. Dostupné z [www: http://www.achieve.org/node/280](http://www.achieve.org/node/280).
- COHEN, K., SPILLANE, J. P. (1993). *Policy and practice: The relations between governance and instruction*. Designing coherent education policy. San Francisco, Jossey Bass: 35-95.
- Dept. of Education, Massachusetts. DART – *District Analysis and Review Tool User Guide*. 2010. <http://www.doe.mass.edu/sda/dart/userguide.pdf>.
- Dept. of Education, Massachusetts. *District standards and Indicators*. www.doe.mass.edu/sda/review/district/StandardsIndicators.pdf.
- Dept. of Education, Massachusetts. DART – *District Analysis and Review Tool* (<http://www.doe.mass.edu/sda/dart/>) – ke stažení je dokument v Excelu, který dává souhrnný přehled dat z různých zdrojů.
- Dept. of Education, MA. *Effective Conditions for School Effectiveness*. <http://www.doe.mass.edu/sda/review/school/process.html?section=essential>.
- Dillon, S. Panel proposes single standard for all schools. *New York Times* [online]. March 10, 2010. [cit 14.4.2011]. Dostupné z [www: http://www.nytimes.com/2010/03/11/education/11educ.html?th&emc=th](http://www.nytimes.com/2010/03/11/education/11educ.html?th&emc=th).
- ELIZABETH, J. Changes afoot for Blue Ribbon Schools. *Post-gazette.com* [online]. Tue, July 30, 2002. Dostupné z [www: \(http://www.postgazette.com/localnews/20020730blueribbon0730p9.asp\)](http://www.postgazette.com/localnews/20020730blueribbon0730p9.asp).
- FUHRMAN, S. (2007). Educational Governance in the United States: Where are we? How did we get there? Why should we care? In: *The state of education policy research*. Edited by Fuhrman, S., Cohen, D. Mosher, F. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- HADDADIN, J. (2011). Reform of the Blue Ribbon School Program. *Melrose Free Press* [online]. Jan 27, 2011. Dostupné z [www: http://www.wickedlocal.com/melrose/news/education/x286167959/Reform-of-the-federal-Blue-Ribbon-program#axzz1MPxjxiM](http://www.wickedlocal.com/melrose/news/education/x286167959/Reform-of-the-federal-Blue-Ribbon-program#axzz1MPxjxiM).
- HESS, F, SOBOL, T. Point/ Counterpoint: Blue Ribbon Blues? *Scholastic* [online]. Fall 2002. [cit 28.12.2010]. Dostupné z [www: http://www2.scholastic.com/browse/article.jsp?id=428](http://www2.scholastic.com/browse/article.jsp?id=428)
- INCA *Education around the world*. USA: Organization/control of education system. [cit: 27.2. 2010]. Dostupné z [www: http://www.inca.org.uk/usa-organisation-mainstream.html](http://www.inca.org.uk/usa-organisation-mainstream.html).

- KOCHAN, S. (2007). Evolution of school performance research in the USA: From school effectiveness to school accountability and back. In: *International handbook of school effectiveness and improvement, Part one*. Dordrecht, Springer: the Netherlands. pp485-502.
- KOZÁK, K. (2007). *Federální vláda nezůstane pozadu. Analýza rozšíření pravomocí federální vlády v základním a středním školství v USA*. Praha: Univerzita Karlova. 30 s.
- LINN, R. L., BAKER, E. L., BETEBENNER, D. W. (2002). „*Accountability systems: Implications of requirements of the „No Child Left Behind Act of 2001*.““ Educational Researcher, 31(6), 3-26.
- NCES, 2009. *Tabulka – počet školských distriktů*. Dostupné z www: http://nces.ed.gov/pubs2009/100_largest/tables/table_a01.asp.
- NCES, 2009. *The Nation's report card*. Dostupné z www: <http://nces.ed.gov/nationsreportcard/pubs/main2009/2010451.asp>.
- NCES, 2011. NAEP overview. [cit: 26.5. 2011]. Dostupné z www: <http://nces.ed.gov/nationsreportcard/about/>.
- NCES. Fast facts [online]. [cit 29.12.2010]. Dostupné z www: <http://nces.ed.gov/fastfacts/display.asp?id=84>.
- RAVITCH, D. (2007). The future of NCLB. *HuffPost* [online]. March 25, 2007. [cit: 8. března, 2010]. Dostupné z www: http://www.huffingtonpost.com/diane-ravitch/the-future-of-nclb_b_44227.html.
- UNESCO. International Bureau of Education. *Profile of education in the United States*. [cit: 3.3. 2010]. Dostupné z www: <http://www.ibe.unesco.org/en/access-by-country/europe-and-north-america/united-states/profile-of-education.html>.
- U.S. Department of Education. What we do [online]. [cit: 3. března, 2010]. Dostupné z www: <http://www2.ed.gov/about/what-we-do.html>.
- U.S. Department of Education. The federal role in education [online]. [cit: 29. května, 2011]. Dostupné z www: <http://www2.ed.gov/about/overview/fed/role.html>.
- U.S. Department of Education. Blue Ribbon Schools Program [online]. Dostupné z www: <http://www2.ed.gov/programs/nclbbrs/resources.html>.
- WISE, D. Folger McKinsey wins Blue Ribbon. *The Washington Post* [online]. Thur Sept 29, 2005. Dostupné z www: http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/09/28/AR2005092800698.html?nav=rss_education.
- WEILER, H. N. (1990). Comparative perspectives on educational decentralization: An exercise in contradiction? *Educational Evaluation and Policy Analysis* 12(4): 433-48.

Příloha

Tabulka č. 20 – Přehled institucí zabývajících se evaluací v USA

Spojené státy americké nemají žádný centrální systém pro evaluaci škol, takže kromě institucí spadajících pod federální Ministerstvo školství na národní úrovni neexistují žádné inspektořaty nebo podobné instituce, které by se systematicky zabývaly evaluací škol. V rámci legislativy No Child Left Behind si každý stát, příp. jednotlivé školské okruhy, vytvářejí svoje vlastní požadavky a mají své vlastní divize a instituce zabývající se evaluací.

Na federální úrovni je Ministerstvo školství (Department of Education) a pod něj spadá Institut pedagogických věd „The Institute of Education Sciences“. Tento institut funguje jako zastiřeující organizace pro další čtyři centra:

1. Národní centrum pro vzdělávací výzkum (National Center for Education Research - NCER)
2. Národní centrum pro statistické informace ve vzdělávání (National Center For Statistics in Education - NCSE)
3. Národní centrum pro evaluaci a regionální pomoc (National Center for Education Evaluation and Regional Assistance - NCEE)
4. Národní centrum pro výzkum ve speciální pedagogice (National Center for Special Education Research - NCSER).

Vedle Institutu pro pedagogické vědy pak pod federální Ministerstvo školství spadají různé další iniciativy a programy, např. Referenční středisko příkladů dobré praxe nebo Program škol s modrou stuhou, jehož prostřednictvím USA identifikují exemplární školy.

Zastiřeující organizace	Název subjektu	Český překlad názvu subjektu	Charakteristika subjektu a podřízené instituce	Činnost v evaluaci	Kontakt
U.S. Department of Education	Institute of Education Sciences	Institut pedagogických věd	Spadá pod federální Ministerstvo školství a má za úkol poskytovat data pro praxi a tvorbu vzdělávací politiky. Dělá to prostřednictvím čtyř center: • Národní centrum pro vzdělávací výzkum (National Center for Education Research - NCER)	NCER řídí různé pedagogické výzkumy týkající se praxe, vzdělávacích programů a vzdělávací politiky.	http://ies.ed.gov/ncer/

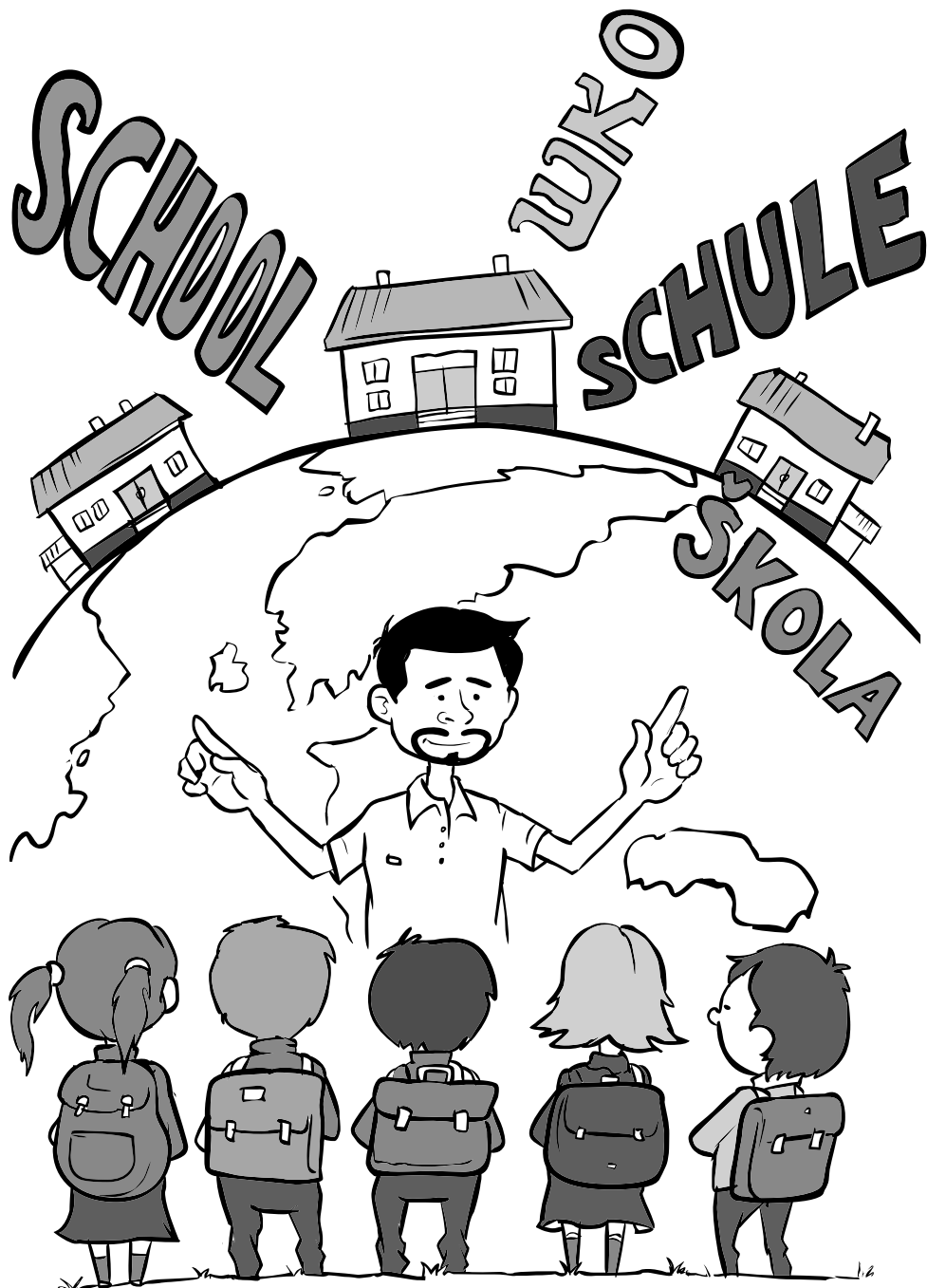
			Národní centrum pro statistické údaje ve vzdělávání (National Center for Education Statistics – NCES)	Má na starosti národní hodnotící systém NAEF (Národní hodnocení výsledků ve vzdělávání). Kromě toho sbírá data, provádí analýzy a vydává podrobné zprávy o různých aspektech školství v USA, příp. i v zahraničí. Např. jednou za rok vydává zprávu o školství v USA (America's report card).	http://nces.ed.gov/
			Národní centrum pro evaluaci a regionální pomoc (National Center for Education Evaluation and Regional Assistance – NCEE)	Provádí evaluaci federálních programů ve vzdělávání, publikuje zprávy a rozšiřuje informace z výzkumů a příklady dobré praxe prostřednictvím divizí Education Resource Information Center (ERIC), What Works Clearing House, National education library etc.	http://ies.ed.gov/ncee/
			Národní centrum pro výzkum ve speciální pedagogice (National Center for Special Education Research – NCSER)	Zabývá se výzkumem praxe ve speciální pedagogice.	http://ies.ed.gov/ncser/
	What Works Clearinghouse	Referenční příkladů dobré praxe		Soustřeďuje informace z příkladů dobré praxe a nabízí různé metodické příručky pro učitele.	http://ies.ed.gov/ncee/wwc

	Blue Ribbon School Program	Program škol s modrou stuhou	Iniciativa federálního Ministerstva školství, jejímž prostřednictvím se identifikují exemplární školy v USA Institute, které do tohoto federálního programu nominují jednotlivé školy: - Chief State School Officers (CSSOs) - Officials at the Department of Defense Education Activity (DoDEA) - The Bureau of Indian Education (BIE) - Council for American Private Education (CAPE)		http://www2.ed.gov/programs/nclbbrs/index.html
--	-----------------------------------	------------------------------	--	--	---

Příklad institucí ve státě Massachusetts

Zastřešující organizace	Název programu/nástroje	Charakteristika subjektu a podřízené instituce	Činnost v evaluaci	Kontakt
Massachusetts Department of Elementary and Secondary Education (Ministerstvo pro základní a střední školství státu Massachusetts)	DART (District Analysis, Review & Assistance Tools) (Nástroje pro analýzu a vyhodnocování potřeb škol na úrovni školských okrsků)	Soubor nástrojů online, které soustřeďují informace o jednotlivých školských distriktech	Školské okrsky si mohou díky tabulkám zveřejňovaným v rámci systému DART zkontrolovat, jak si stojí ve srovnání s jinými okrsky a jejich školami.	http://www.doe.mass.edu/apadart/

	PQA (Program Quality Assurance Services) (Inspekce)	Stát Massachusetts má na rozdíl od mnoha jiných států v USA inspekční oddělení, které:	• vyřizuje a posuzuje stížnosti • monitoruje, zdali školské okrsky a vzdělávací organizace jednají v souladu se zákony a zdali plní stanovené požadavky v regulovaných oblastech jako např. speciální pedagogika, vzdělávání dětí, které se teprve učí angličtinu, odborné vzdělávání atp. • poskytuje technickou pomoc v rámci regulovaných oblastí atp.	http://www.doe.mass.edu/pqa/
--	---	--	---	---

AUTOEVALUACE ŠKOLY A JEJÍ POSTAVENÍ V ZAHRANIČNÍM ADMINISTRATIVNĚ-LEGISLATIVNÍM A EVALUAČNÍM RÁMCI (Analyticko-komparativní pohled na studie: shrnutí a námět diskuse)

Daniela Vrabcová, Kamil Janiš ml.

Úvod

Kvalita národního vzdělávacího systému se v různých kontextech dotýká celé společnosti v dané zemi i jejího postavení v rámci větších geografických celků, včetně ekonomické úspěšnosti. Pojem kvalita se stává jedním ze základních atributů školských soustav ve všech vyspělých státech. Existuje množství různých přístupů k jejímu monitoringu, kontrole i zajišťování a zvyšování kvality. Tato stať se zabývá vybranými aspekty autoevaluace v legislativně-administrativním rámci, a to na základě dvanácti odborných studií o autoevaluaci v zahraničí zařazených v tomto mezeru sborníku. Pozornost je přitom zaměřena na otázky, které se týkají:

- existence/neexistence zákonné povinnosti škol provádět v dané zemi autoevaluaci/vlastní hodnocení/interní evaluaci;
- vztahu mezi autoevaluací a externí evaluací škol.

Uvedené otázky předurčují nejen zaměření a pojetí této stati, ale také plní roli kritérií parciálního analyticko-komparativního pohledu na studie uveřejněné ve sborníku. Hlavními cíli tohoto pojednání je: a) poskytnout čtenáři další perspektivu pohledu na prezentovanou problematiku, b) nahlédnout vybrané aspekty studií analyticky a komparativně, a to v rámci shrnutí a vytvoření námětu pro další diskusi, c) zdůraznit některé odlišnosti a společné rysy mezi vybranými zeměmi.

1 Existence/neexistence zákonné povinnosti provádět autoevaluaci škol³¹

Z analýzy a komparace poznatků o existenci/neexistenci povinnosti škol provádět autoevaluaci obsažených v dvanácti studiích v tomto sborníku vyplývá, že **tento typ povinnosti zdaleka není univerzálně platnou záležitostí**. Avšak skutečnost, že v dané zemi není povinné provádět vlastní hodnocení školy, neznamená, že by školy autoevaluaci neprováděly. Na druhou stranu existence takové povinnosti nezaručuje, že je ve všech školách autoevaluace prováděna. Tato teze je v souladu s jedním ze zjištění průzkumu a srovnávací studie Eurydice (2004, s. 22): „*To, že je interní evaluace povinná, však nutně neznamená, že se bude ve všech zemích realizovat. Naopak v zemích, kde se interní evaluace nepředepisuje, ji někdy provádějí všechny školy.*“

Ze studií vyplývá, že ve většině z dvanácti sledovaných zemí je v současnosti autoevaluace škol povinná, třebaže ne vždy v celém vzdělávacím systému, ale jen v určitém typu škol, ve vybrané síti škol apod. Dokládají to následující příklady:

- **V Anglii** je autoevaluace škol povinná od roku 2005 ve veřejných institucích a od roku 2007 i ve školách soukromých, **ve Walesu** je povinná od roku 2004 jako počáteční fáze externí evaluace (Seberová, Malčík, str. 14–39).
- **Ve Vlámském společenství Belgie** byla do roku 2009 autoevaluace v primárním a sekundárním vzdělávání povinná pouze pro ty školy, které se dobrovolně staly tzv. GOK školami (což jsou školy podporu-

31 Informace uvedené v této stati vycházejí z informací dostupných k listopadu 2011 v popsanych zemích.

jící princip rovných příležitostí pro všechny žáky; povinnost vyplývá ze zákona (GOK-I, B.S. 14/09/02) a týká se alespoň této specifické oblasti práce. Od roku 2009 je nařízením (dekretem 2160) každá škola zavázána k systematickému prověřování a dozírání kvality (sama volí způsob a inspekce to kontroluje). Od roku 2011 budou evaluovány i poradenské služby poskytované v rámci sítě škol. Autoevaluace v terciární sféře je povinná (Poláchová Vašátková, Bačíková, str. 51–56).

- **V Německojazyčném společenství Belgie** představuje interní evaluace přirozenou, nezbytnou záležitost i povinnost vyplývající ze zákona ze dne 31. 8. 1998. Z něho vyplývá, že interní evaluaci musejí provádět všechny mateřské a primární školy a také školy, které musejí pracovat podle tzv. Vzdělávacího projektu. Podobně úzce vymezena povinnost provádět vnitřní hodnocení se týká Francouzského společenství Belgie, kde se daná povinnost týká pouze realizace vzdělávacího programu školy a v podstatě také formativní evaluace pokroku dítěte za účelem podávání zpráv rodičům (Poláchová Vašátková, Bačíková, str. 63–65).
- **V Německu** je ve školských zákonech zakotvena interní evaluace formou školního programu (*Schulprogramm*) ve všech spolkových zemích sledovaných v rámci studie, tj. v Bádensko-Virtembersku, Bavorsku, Berlíně-Braniborsku, Dolním Sasku, Hesensku, Sasku, Severním Porýní-Vestfálsku (Eurydice, 2004, Ježková, str. 155–188).
- **V Norsku** existuje legislativní povinnost provádět autoevaluační hodnocení, ale je dána vysoká míra svobody jednotlivým subjektům zodpovědným za provádění. Norsko je relativně liberální v oblasti legislativy týkající se autoevaluace a hodnocení škol; prakticky jediným dokumentem vymezujícím předkládané téma se zdá být Zákon o základním a středním vzdělávání, tzv. školský zákon (*Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringslova*, platný od roku 1998, ve znění novely z roku 2010 platné od 1. srpna 2011). Nařízení připojené ke školskému zákonu ukládá všem školám povinnost provádět interní hodnocení a prikazuje všem obcím/krajům zajištění toho, aby školy toto hodnocení prováděly. To v současné době probíhá v Norsku na všech úrovních vzdělávání, které provádějí na školu orientované hodnocení (Janiš ml., Rýdl, str. 188–221).
- **Ve Slovinsku** v dubnu 2008 došlo ke změně v zákoně o organizaci a financování škol; byla stanovena povinnost ředitelů předškolních institucí a škol vyhotovovat vlastní roční hodnocení. Toto sebehod-

nocení vychází z oblastí³² a také z optimálních cílů stanovených Slovinským Centrem pro odborné vzdělávání (*Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje*). Ředitel předškolní instituce nebo školy také hodnotí práci každého předškolního nebo školního učitele v souladu se zákonem. Zákon také vyžaduje, aby se ředitel podílel na pedagogické práci, monitoroval ji a poskytoval pedagogickým pracovníkům poradenství a vytvářel návrhy pro jejich podporu. Instituce vysokoškolského vzdělávání provádí především interní hodnocení, a to přes některé případy externího hodnocení (Šilhánková, Rýdl, str. 261–280).

- **V Dánsku** představuje autoevaluace (vlastní hodnocení) povinný prvek všech evaluací prováděných Dánským institutem pro evaluaci (*Danmarks Evalueringsinstitut*, EVA). Ve vztahu k evaluacím ve vyšším vzdělávání, je autoevaluace obvykle řízena jednou skupinou zástupců z řad různých poskytovatelů v dané vzdělávací jednotce evaluace. Pro evaluace ve školním sektoru je nejběžnější, že autoevaluaci či její části řídí různé skupiny interních poskytovatelů, ale může se jednat i o jednu kombinovanou skupinu (Vrabcová, Rýdl, str. 75–95).
- Ve Finsku jsou podle současné školské legislativy vzdělávací instituce povinny hodnotit vlastní činnosti a jejich účinnost. Poskytovatelé vzdělávání zodpovídají za interní evaluaci vzdělávacích činností, které zabezpečují, a očekává se, že se budou účastnit národních a mezinárodních hodnocení. Evaluační závěry se uveřejňují, podoba zveřejnění však v nám dostupných dokumentech nebyla specifikována. Protože se rozhodovací pravomoci a odpovědnosti školských institucí rozšiřují, jejich potřeba autoevaluace je stále významnější. Navíc administrativní normy a kritéria podpory se v současné době na řídicí instituce aplikují směrem ke zvýšené pozornosti na vlastní motivované hodnocení v organizaci. Státní rozpočet a hlavní národní

32 Oblasti zahrnují: vedení školy, systém zabezpečování kvality, vzdělávací plány, učení a vyučování, testování a hodnocení, plnění vzdělávacích cílů, práce na základě praxe, poradenství a pomoc pro studenty, profesního rozvoje učitelů a dalších odborníků, škola jako centrum celoživotního vzdělávání, developerské projekty. Každá škola je povinna hodnotit v prvním roce dvě nebo tři oblasti systému, další oblasti jsou přidány později. Každá oblast je definována sadou ukazatelů kvality, pokyny pro zlepšení (Rýdl, Šilhánková, 2012).

kurikula se jeví jako důležitý využívaný prostředek při řízení interní evaluace (Vrabcová, Rýdl, str. 99–125).

V některých sledovaných zemích nelze jednoznačně hovořit o povinnosti škol provádět autoevaluaci, a to ani v části vzdělávacího systému, ale spíše o doporučení. Ze zemí sledovaných ve sborníku se jedná zejména o Rakousko a Švédsko.

- Autoři kapitoly o hodnocení vzdělávacího systému **v Rakousku** sice upozorňují, že se jedná o současný stav a je očekávána změna ve směru k zavedení povinnosti, ale prozatím stále platí, že v Rakousku je interní evaluace dosud nepovinná. Ministerstvo školství se snaží v posledních letech školy k autoevaluaci motivovat, například již ukončeným projektem „Kvalita ve školách“³³ (*Qualität in Schulen*, Q.I.S), nebo projektem „Iniciativa kvality v odborném vzdělávání“ (QIBB, „*Qualitätsinitiative Berufsbildung*“), který aktuálně probíhá. Například se doporučuje, aby se interní evaluace zabývala výukou a učením, klimatem třídy a celkovým prostředím školy, partnerskými vazbami a vnějšími vztahy školy, řízením školy, profesionalitou zaměstnanců a jejich rozvojem. Dále je nutné vymezit i ukazatele, které vyjadřují vstupy do vzdělávacího procesu, příslušné postupy a výsledky (Fišerová, Rýdl, str. 225–246).
- **Ve Švédsku** spočívá zodpovědnost za způsob interní evaluace, za sledování a hodnocení aktivit školy na řediteli, zatímco obce jsou zodpovědné za sledování a hodnocení činnosti školy v obci tedy za místní externí evaluaci. Každý poskytovatel školního vzdělávání by měl mít pracovní plán pro svou činnost a každý rok by měl vypracovat zprávu o tom, jak jsou tyto plány naplňovány. Učitelé, ostatní personál a žáci se podílejí na vypracování *zprávy o kvalitě*, podílet se však mohou i rodiče těchto žáků. Od konce devadesátých let dvacátého století do první poloviny roku 2011 byly školy a obce povinny vytvářet každoroční zprávy o kvalitě s cílem „*informovat občany a další o výkonnosti obecních škol*“ (Ministry of Education and Research, 2010 In Nusche a kol., 2011). Tato povinnost byla Školským zákonem (*Skollag 2010, SFS 2010:800, The New Education Act – for knowledge, choice and security*) platným od července 2011 zrušena,

33 Projekt probíhal v letech 1999 – 2003 (Rýdl, Fišerová, 2012).

ale školy musejí i nadále dokumentovat, jakým způsobem pracují na zajišťování kvality (Vrabcová, Rýdl, str. 285–307).

V případě **USA** sice na národní úrovni nejsou explicitně formulována konkrétní pravidla či požadavky na autoevaluaci škol, ale například z federálního programu Žádné dítě nezůstane pozadu (*No Child Left Behind*, 2001) vyplývá, že školy by ve větší míře měly autoevaluaci provádět. Platí to zejména pro školy, které se svými výsledky řadí do rizikové skupiny, od kterých se vyžadují nápravná opatření, např. strategický plán pro zlepšení, nebo tam, kde hrozí přímá intervence státu. Pod příslibem navýšení federálních prostředků do školství je od škol vyžadována větší zodpovědnost za výsledky ve vzdělávání a jsou stanoveny podmínky, které školy musejí plnit. V případě nesplněných podmínek (může se jednat například o meziroční zlepšení evidentní u každé podskupiny) jsou školy označeny za selhávající školy (tzv. *failing schools*) a pod hrozbou odebrání financí musejí vypracovat strategický plán zlepšení. Kromě toho jsou i sankcionovány například tím, že jejich studentům je umožněno přejít do jiné školy, čímž původní škola nejen přichází o finance, ale musí navíc nést náklady spojené s dopravou studentů do nové školy. V případě neprokázaného meziročního zlepšení (AYP) školy u všech podskupin, dva roky po sobě, je škola nucena přijmout nápravná opatření; musí například předložit nové kurikulum, vyměnit učitele či navýšit hodiny (Kozák, 2007). Pokud ani poté její studenti nedosáhnou lepších výsledků v testech, hrozí škole převzetí státem, příp. celková reorganizace. Předpokládá se, že takové „neprospívající“ školy si důkladně zmapují svou situaci a odhalí své nedostatky i silné stránky, na jejichž základě se pak budou dobírat nápravy. O tom, jakou úlohu autoevaluace skutečně hraje, a zda se vyžaduje, či ne, si rozhodují jednotlivé státy, příp. školské okruhy (Etchegoyen Rosolová, str. 311–339).

2 Autoevaluace škol z hlediska jejího vztahu k externí evaluaci

Moderní vzdělávací systémy v současnosti využívají zpravidla externí evaluaci i interní evaluaci (autoevaluaci/vlastní hodnocení škol), i když míra rozsahu a stanovení povinnosti se liší (viz výše). Vztahy mezi autoevaluací (resp. interní evaluací) škol a jejich externí evaluací sledoval například i průzkum Eurydice (2004). Na základě tohoto průzkumu

byla popsána typologie vztahů mezi oběma druhy evaluace. Typologie vztahů mezi autoevaluací a externí evaluací škol je s dílčími úpravami obsahem následující Tabulky č. 21.

Tabulka č. 21: *Typologie vztahů mezi autoevaluací a externí evaluací škol – modifikace*

Autoevaluace a externí evaluace fungují nezávisle	Autoevaluace a externí evaluace jsou provázané			
Způsoby nezávislé realizace obou druhů evaluace	Způsoby provázanosti			
Paralelní	Komplementární	Autoevaluace jako východisko externí evaluace = externí evaluace částečně vychází z výstupu autoevaluace	Autoevaluace jako fáze externí evaluace = autoevaluace částečně vychází z výstupu externí evaluace	Autoevaluace jako součást externí evaluace = externí evaluace zahrnuje dohled nad průběhem autoevaluace

Zdroj: Eurydice, 2004, s. 40, modifikováno).

Paralelní způsob nezávislé realizace obou druhů evaluace znamená, že autoevaluace i externí evaluace mají přibližně stejné zaměření, například se zabývají úkoly školy, a některými společnými cíli, ale realizovány jsou nezávisle, paralelně. Z **komplementárního způsobu nezávislé realizace obou druhů evaluace** vyplývá, že autoevaluace a externí evaluace mohou mít jak rozdílné, tak i společné cíle, v každém případě však zde platí, že oba typy evaluace musejí být realizovány tak, aby se vzájemně doplňovaly.

Pravá část tabulky hovoří o situacích, kdy jsou externí evaluace a autoevaluace provázané, a to ve třech různých variantách, modifikacích:

- externí evaluace vychází z autoevaluačního výstupu (např. ze zprávy o kvalitě apod.) a částečně ze sběru dalších dat apod.,
- externí evaluace vychází z autoevaluačního výstupu a zároveň posudek vytvořený v průběhu externí evaluace je zpětně využit v rámci další autoevaluace,
- externí evaluace zahrnuje dohled nad průběhem autoevaluace.

Následující část pojednání (v podkapitolách 2.1 a 2.2) typologii využívá jako výchozího konceptu k parciální deskripci, analýze a komparaci vztahu mezi autoevaluací a externí evaluací škol; poukázáno je zejména na dominantní zahraniční příklady vybrané na základě údajů uváděných ve studiích sborníku.

2.1 Autoevaluace školy jako nezávislý druh evaluace

Dominantními příklady nezávislého fungování autoevaluace a externí evaluace se na základě naší analýzy studií jeví Vlámské společenství a Slovinsko – ve variantě komplementárního fungování, Island – ve variantě paralelní realizace:

- **Ve Vlámském společenství v Belgii** mají jednotlivé školy velikou míru svobody ve výběru nástrojů k interní evaluaci. Externí evaluace je zajišťována především inspekcí, která se primárně zaměřuje na zjišťování úspěšnosti naplňování centrálně stanovených výstupů (Poláková Vašátková, Bačíková, str. 51–56).
- **Ve Slovinsku** je interní evaluace prováděna ředitelem školy, učiteli, žáky, případně členy školských rad. Ředitel hodnotí práci každého učitele v jasně stanoveném legislativním rámci. V rámci hodnocení „výkonu“ žáků jsou shromažďovány výsledky v předmětech, následně analyzovány a diskutovány se žáky. Externí evaluace je prováděna školní inspekcí a zaměřuje se na kontrolu legislativy a minimální standardy znalostí. Kvalita výchovně vzdělávacího procesu je hodnocena v rámci sebehodnocení školy. Na národní (i mezinárodní) úrovni se hodnotí výsledky žáků. Co se týče výsledků hodnocení školy, ty jsou součástí různých zpráv jako statistické údaje, avšak nikoliv jako předmět či podklad hodnocení školy z hlediska dosažených výsledků (Šilhánková, Rýdl, str. 261–280).
- **Na Islandu** jeví oba typy evaluace znaky provázanosti stejným cílem – poskytnout zpětnou vazbu školám a posloužit jako východisko, ke zkvalitňování vlastní práce škol (Rýdl, Štindl, str. 129–150).

V Norsku, Finsku, Švédsku lze pozorovat znaky komplementární nezávislosti, snad s tendencí či dílčími prvky paralelní varianty:

- V případě **Norska** byla totiž do nedávné doby externí evaluace pojímána spíše jako kontrola dodržování zákonů a demokratických principů ve školách, ale vzhledem ke stagnujícím výsledkům norských žáků v mezinárodních srovnáních si norská vláda začala uvědomo-

vat nutnost zavedení nového účinněji zaměřeného externího hodnocení a v roce 2004 vznikl Národní systém hodnocení kvality (NKVS, *Nasjonalt kvalitetsvurderingssystem*). Interní evaluace je prováděna samotnými učiteli, nejsou vymezeny žádné jasně stanovené metody, kterými by měla být prováděna a za pravidelnou realizaci hodnocení škol jsou odpovědní jejich zřizovatelé – nejčastěji obce. Obce z podstaty své zřizovací pozice odpovídají i za externí hodnocení, v čemž z našeho pohledu právě spočívá prostor pro zaměření obou druhů evaluace na podobné cíle (Janiš ml., Rýdl, str. 197–221).

- **Finsko** se snaží, aby výsledky interní evaluace byly využity i pro evaluaci externí; školy mohou využívat tzv. *Rámec evaluace výstupů vzdělávání*, který je primárně určený pro celostátní evaluaci. Je však podotknuto, že jednotlivé školy jsou součástí celého systému. Získaná data by měla informovat o silných a slabých stránkách dané instituce a na jejich základě by pak měly být stanoveny relevantní rozvojové cíle (Vrabcová, Rýdl, str. 105).
- Školy **ve Švédsku** zpracovávají svou autoevaluační zprávu se zámerem hodnotit cíle stanovené státem a navrhnout vlastní opatření apod. Způsoby zjišťování dat se mohou mezi jednotlivými školami lišit. Autoevaluační zpráva je zpravidla poskytována i rodičům (Vrabcová, Rýdl, str. 285–307).

2.2 Autoevaluace školy jako východisko, fáze, či součást externí evaluace

Z hlediska provázaného vztahu externí evaluace a autoevaluace škol a jeho tří variant fungování lze ze studií upozornit zejména na:

- **Anglii a Wales a Rakousko**, které se zdají být dominantními příklady autoevaluace jako východiska externí evaluace;
- **Dánsko** reprezentující příklad autoevaluace jako fáze externí evaluace;
- **Německo a USA** jako příklady zemí, kde externí evaluace zahrnuje ve své podstatě i dohled nad autoevaluací a kdy autoevaluace představuje součást externí evaluace.

Jako nejsignifikantnější příklad propojení interní a externí evaluace je ve sborníku prezentována **Anglie a Wales**. V Anglii a ve Walesu existuje cílené silné provázání mezi interní a externí evaluací. Zjištěné údaje z jednotlivých hodnocených oblastí poskytují škole jednoznačně zpět-

nou vazbu. Jedná se např. o zjištění, zda byl od minulé autoevaluace učiněn pokrok, popis silných a slabých stránek, popis strategií na další zkvalitňování výuky. Autoevaluační zpráva je především podkladem pro externí evaluace. Interní evaluace tak představuje základní východisko externí evaluace. V některých případech se může dokonce podobat „obhajobě“ vlastních navržených opatření před lidmi zodpovědnými za externí evaluaci (Seberová, Malčík, str. 14–39).

Dle Eurydice (2004, In Rýdl, Fišerová, str. xxx) má externí evaluace **v Rakousku** stále více podobu metaevaluace ve smyslu hodnocení interní evaluace školy (i když autoevaluace není striktně stanovena jako povinná). V Rakousku je autoevaluace především nástrojem hodnocení vzdělávacího programu školy. Je doporučeno, aby existovaly takové autoevaluační nástroje, které by byly schopny zachytit účinnost a efektivnost navržených opatření apod (Fišerová, Rýdl, str. 225–246).

V Německu je externí evaluace chápána jako doplněk autoevaluace; poskytuje škole objektivní pohled na její vlastní hodnocení. Jedná se tedy o jakousi formu supervize. Například **v Bádensko-Virtembersku** jsou oba druhy evaluace zastřešeny **Zemským institutem pro rozvoj škol**. **V Bavorsku** je přímo zdůrazněno, že existuje provázání mezi externí a interní evaluací. Externí evaluace může být dobrovolná a realizovaná na žádost školy. **V Dolním Sasku** posuzuje školní inspekce autoevaluační zprávy školy (školy si mohou vybrat, jaké dokumenty budou inspekci poskytnuty). Inspekce posuzuje zprávu a rozhoduje o relevanci údajů v ní uvedených. Posuzuje tedy do jisté míry i schopnost školy hodnotit sebe sama. **V Sasku** je externí evaluace realizována za pomoci daných indikátorů a kritérií kvality. Interní evaluace se pak zaměřuje na hodnocení přijatých opatření ke zlepšení kvality (Ježková, str. 155–188).

V Dánsku existuje úzká vazba mezi interní a externí evaluací. Za celkové hodnocení školského systému je zodpovědný **Dánský institut pro evaluaci** (EVA). Všechny základní školy v Dánsku mají povinnost se účastnit externího hodnocení, a to i školy soukromé, pokud pobírají státní dotace. Cílem institutu je i neustálý monitoring aktuálních „trendů“ v evaluaci z národního, ale i mezinárodního pohledu. Interní evaluace, jak je v příslušných dokumentech zdůrazněno, je nedílnou součástí celkové evaluace školství a základním prvkem evaluace. Dalšími prvky jsou: *předběžná studie, referenční podmínky, evaluační skupina, návštěva hodnocené instituce, průzkum mezi uživateli, evaluační zpráva, následná opatření*. Interní evaluace se tedy jeví být přirozenou kontinuitní součástí externí evaluace (Vrabcová, Rýdl, str. 75–95).

V případě **USA**, kde je doporučeno, aby autoevaluaci prováděly zejména takové školy, které spadají do rizikové skupiny (se žáky ze sociálně exkludovaných rodin apod.), lze konstatovat, že autoevaluace jeví známky provázané realizace s externí evaluací ve variantě autoevaluace – součást externí evaluace. Autoevaluační zpráva pak poskytuje škole, tak jako v případě jiných zemí, reflexi o silných a slabých stránkách a z toho plynoucích návrhů opatření (Etchegoyen Rosolová, str. 311–339).

Závěr

Na základě subjektivního analyticko-komparativního pohledu na studie uveřejněné v předkládaném sborníku lze konstatovat existenci rozdílů a společných rysů mezi vybranými zeměmi, a to v obou sledovaných parametrech či kritériích tj. v povinnosti škol provádět autoevaluaci/vlastní hodnocení i ve vztahu mezi autoevaluací a externí evaluací škol. Samozřejmostí je, že na tomto místě, a to zejména s ohledem na pouze parciální charakter analýzy i srovnání, nelze jednoznačně určit, která země z vybraných dvanácti nakládá s autoevaluací lépe a která hůře, efektivně či neefektivně apod. – každý systém má své klady a zápory. Nalezení ideálního postavení autoevaluace v legislativně-administrativním rámci však nebylo smyslem příspěvku. Zde uvedené skutečnosti však mohou být využity jako nástroj vhledu do problematiky sledované ve sborníku i jako další úhel pohledu na studie, které poskytují nejen informace o autoevaluaci ve dvanácti zemích, ale vzhledem do zahraničí z jiné perspektivy, případně tolik cennou inspiraci. ■

Zdroje

Eurydice. *Evaluace škol poskytujících povinné vzdělávání*. Brusel: Eurydice, 2004. ISBN 2-87116-364-2.
VRABCOVÁ, D., PROCHÁZKOVÁ, L., RÝDL, K. (eds.). *Autoevaluace školy v zahraničí*. Praha: NUV, 2012.

Závěrem

Jedním z ústředních témat na poli evropské a světové vzdělávací politiky je směřování ke vzdělávání rozvíjejícímu takové kvality jedince, které mu umožní flexibilně reagovat na permanentně a dynamicky se vyvíjející podmínky informační společnosti. Společnost těchto atributů vyžaduje rozvíjející a učící se školu postavenou na stejných principech, včetně participace účastníků života školy (učitelů, rodičů, žáků, zřizovatelů škol atd.). Klíčový aspekt, resp. důležitou součástí, života současné funkční rozvíjející se školy však vzhledem k decentralizaci a autonomizaci řízení ve vzdělávacích systémech představuje autoevaluace škol, která je v zahraničním kontextu předmětem zájmu tohoto sborníku.

Hlavní motivy pro toto zaměření vyplývají nejen z nastavení rámce národního projektu MŠMT Cesta ke kvalitě s plným názvem „**AUTO-EVALUACE – Vytváření systému a podpora škol v oblasti vlastního hodnocení**“ (CZ.1.07/4.1.00/06.0014). V rámci četných aktivit projektu sborník reprezentuje jednu dimenzi náhledu na problematiku autoevaluace, a to tematicky orientovaný pohled do zahraničí umožňující inspiraci i komparaci se situací v České republice.

Kromě úvodu a závěru je sborník členěn na třináct studií. Studie se zabývají deskripcí autoevaluace na pozadí externí evaluace ve dvanácti vybraných zahraničních vzdělávacích systémech. Zastoupenými zeměmi je: **Velká Británie** (konkrétně **Anglie** a **Wales**), **Belgie**, **Dánsko**, **Finsko**, **Island**, **Německo**, **Norsko**, **Rakousko**, **Slovensko**, **Slovinsko**, **Švédsko** a **USA** jako země reprezentující neevropskou kulturu. Těchto dvanáct studií je následováno studií třináctou, která je příspěvkem analyticko-komparativní povahy; tato studie vybrané aspekty problematiky shrnuje a otevírá tak další diskusi na dané téma.

Následující řádky usilují o vyvození některých obecněji platných závěrů i o identifikaci některých momentů a poznatků inspirativních či pravděpodobných z hlediska dalšího vývoje autoevaluace/vlastního hodnocení/interní evaluace škol v kontextu evaluace externí.

1. Ze studií vyplývá, že ve většině z dvanácti sledovaných zemí je v současnosti autoevaluace škol povinná, i když v některých zemích se to týká jen určitého typu škol, či vybrané sítě škol. V jiných zemích je autoevaluace škol spíše doporučována. Nejblíží změnu lze v tomto aspektu očekávat v Rakousku, kde aktuálně probíhá k těmto otázkám živá diskuse, vč. reformních kroků. Oživení lze zaznamenat rovněž prostřednictvím projektů, například ve zmiňovaném Rakousku sehrává důležitou roli Spolkové ministerstvo školství, umění a kultury (BMUKK), které v letech 1999–2003 podporovalo projekt „Kvalita ve školách“ (*Qualität in Schulen*, Q.I.S.).
2. Ukazuje se, že s ohledem na vzdělávací program školy může autoevaluace školy představovat jeho neoddelitelnou součást či fázi jeho tvorby, východisko a zdroj informací pro další rozvoj (nebo úpravu) programu školy.
3. Z hlediska provázaného vztahu externí evaluace a autoevaluace škol a jeho tří variant fungování lze ze studií upozornit zejména na:
 - Anglii a Wales a Rakousko, které se zdají být dominantními příklady autoevaluace jako východiska externí evaluace;
 - Dánsko reprezentující příklad autoevaluace jako fáze externí evaluace;
 - Německo a USA jako příklady zemí, kde externí evaluace zahrnuje ve své podstatě i dohled nad autoevaluací a kdy autoevaluace představuje součást externí evaluace.
4. Dominantními příklady nezávislého fungování autoevaluace a externí evaluace se na základě analýzy studií jeví Vlámské společenství a Slovinsko – ve variantě komplementárního fungování, Island – ve variantě paralelní realizace. V Norsku, Finsku, Švédsku lze pozorovat znaky komplementární nezávislosti, snad s tendencí či dílčími prvky paralelní varianty.
5. Výsledky autoevaluace v kombinaci s výsledky školy v národních testech slouží v zahraničí vícero účelům: a) k efektivnějšímu plánování rozvoje školy, b) k zajišťování zvyšování její kvality, c) k dosažení lepších školních výsledků a vyššího standardu ve

školách, d) jako zpětná vazba pro školu a místní správu, e) jako cesta k shromáždění dat o škole za účelem její prezentace a upozornění na příklady dobré praxe v rámci života dané školy, f) jako východisko externí evaluace, g) i jako součást dohledu.

6. Nástroje interní evaluace je někdy pro nedostatek dostupných informací obtížné ze zahraničního úhlu pohledu popsat. Přisuzovat to lze i velké decentralizaci a autonomizaci ve školství, díky čemuž o způsobu zapojení různých aktérů do interní evaluace i o způsobu hodnocení a prezentace rozhodují školy či obce do značné míry nezávisle.
7. Co se týče subjektů zapojených do procesu, v některých zemích je obtížné odlišit od sebe subjekty autoevaluace od subjektů externí evaluace; ve většině zemí lze k subjektům autoevaluace do jisté míry řadit i instituce shromažďující informace a data, vytvářející statistické přehledy apod., snad je to díky těsné návaznosti interní evaluace na externí evaluaci.
8. Na autoevaluaci v rámci školy se podílejí osoby nebo skupiny osob, které se bezprostředně účastní všech aktivit školy. Mezi subjekty participujícími na procesech autoevaluace se na základě studií v této roli objevují učitelé, žáci, rodiče žáků, ostatní zaměstnanci školy. V rovině zřizovatelů škol se jedná často o obce, městský úřad, místní správu apod. Ze specifických aktérů lze upozornit například na orgány poradců v předmětech (v Dánsku), skupiny kvality na Islandu apod. V rovině vedení školy se jedná například o ředitele/rektora (na Islandu), či vedoucího pedagoga každé školy (v Dánsku). Více informací poskytují příslušné kapitoly v jednotlivých studiích.
9. Co se týče autoevaluačních zpráv, ty bývají v některých zemích označovány jako tzv. zprávy o kvalitě. Jejich součástí bývají i doporučení týkající se dalších rozvojových opatření. Avšak vyhotovování a zveřejňování autoevaluačních zpráv není vždy povinné (např. ve Švédsku byla povinnost zrušena od roku 2011). Obecně spíše platí, že autoevaluační zprávy nebývají veřejně publikovány; opačný trend se týká vyššího a terciárního vzdělávání.

10. Forma autoevaluační zprávy také nebývá vždy stanovena. Například na Islandu bývá zveřejňována na internetu a obsahuje popis kvality práce, popis výstupů, aktivit a popis úspěchů; je předávána Ministerstvu školství, vědy a kultury. Oproti tomu jiný příklad obsahu a struktury autoevaluační zprávy i způsobu práce s ní lze čerpat ze studie k Rakousku a z praxe projektu „Iniciativa kvality v odborném vzdělávání“ (QIBB, „*Qualitätsinitiative Berufsbildung*“): „Zpráva o kvalitě obsahuje roční bilanci zohledňující výsledky evaluace a zároveň následný plán se strategickými a operativními cíli pro příští pracovní periodu. Každá škola předkládá svou Zprávu o kvalitě nadřízené instituci. Dohoda o budoucím rozvoji a případných nutných změnách se uskutečňuje ve formě rozhovoru mezi vedením školy a nadřízenou institucí (například školní inspekci). Tento rozhovor by se měl dle QIBB konat jednou ročně“ (Rýdl, Fišerová, 2012)
11. Z analýzy studií z hlediska pedagogické (auto)evaluační praxe i politiky vyplývá, že se stále větší pozornost věnuje metodologii Peer Review a že užívání této metody je podporováno i projekty mezinárodní povahy, například projektem Dopad Peer Review (*Peer Review Impact*), o kterém pojednává i studie o Finsku.
12. Do popředí autoevaluační problematiky vystupuje také důraz na metodologii, politiku a praxi založenou na důkazech (*evidence based*). Za tímto účelem jsou v některých zemích zakládány i konkrétní instituce (příkladem je Dánský Institut pro evaluaci, EVA).
13. Jako důležitý faktor úspěšné autoevaluace škol se na základě studií jeví zejména instrumentální, metodologická i ideová podpora škol. V různých zemích má různou podobu. Z hlediska nástrojů a kanálů, kterými na základě studií může být škola podporována, zdůrazníme zejména:
 - příklady dobré praxe, včetně využívání virtuální sítě škol jako prostředku podporujícího spolupráci a sdílení zkušeností a dobré praxe mezi jednotlivými školami;
 - databáze, informační systémy a rejstříky, registry jako zdroje informací, a to i v rovině národního informačního systému pro hodnocení a rozvoj kvality ve vzdělávání existujícího jako praktická pomoc obcím a školám při realizaci autoevaluace;

- školské poradenské služby provozované obcemi/kraji opět s cílem pomoci školám, a to nejen při autoevaluaci;
- elektronický systém pro sběr, zpracování a analýzu názorů žáků na vyučování a další školní záležitosti;
- centrálně řízený vývoj nástrojů umožňujících, resp. usnadňujících, škole popsat i nahlédnout do toho, jaká je její kvalita/jaké jsou její kvality aj.;

V případě USA a Programu škol s modrou stuhou (Blue Ribbon School Program) se objevuje i podpora a pozitivní motivace rozvoje škol a zvyšování jejich kvality na základě autoevaluace školy formou nepřímých finančních výhod, udílení prestižních cen, možností pro oceněné školy prezentovat se na oficiálních ministerských stránkách apod.

14. Z předložených studií (zejména z analýzy historického kontextu a z charakteristiky vzdělávacího systému i subjektů zapojených do procesu autoevaluace) také vystupuje do popředí obecně známý trend v řízení školství – decentralizace zdrojů a řízení školství spolu s posilováním autonomie školy a správních celků ve školství a vymezování obecnějších jednotných cílů na centrální nebo nejvyšší úrovni.

- 15a. Na základě syntézy výhledů do budoucnosti u jednotlivých studií lze očekávat:

- že evaluace zaměřená na poskytování programů bude usilovat o rozvoj jejich vnitřní kvality a že evaluace bude plnit řídicí roli například v kontextu informování o stavu kvality na národní i mezinárodní úrovni;
- že důraz bude kladen na kompetence jako na prostředek k dosažení srovnatelnosti posuzování kvality, tj. čeho jsou žáci a studenti schopni, pokud prošli určitým programem na určité úrovni vzdělávacího systému.

- 15b. S rostoucím mezinárodním rozměrem vzdělávání se vzdělávací systémy stávají stále složitějšími. V tomto kontextu se dá předpokládat, že v budoucnu vznikne potřeba:

- širšího rámce zaměření evaluací a tomu odpovídajících metodologických prvků, včetně rostoucího významu auditů, a to nejen v Dánsku;

- zavedení vzdělávacích standardů či nových standardizovaných zkoušek (například od roku 2013/14 nové maturitní zkoušky v Rakousku);
- politické podpory úsilí v oblasti kontinuální auto/evaluace a zajišťování kvality.

Jako potřebné se také ukazuje rozšíření inspekce; vedle funkce kontrolní bývá posilována i její funkce poradní. Dále se ukazuje být žádoucí, aby externí evaluace prováděná inspekcí byla vhodně doplněna a podpořena autoevaluací jednotlivých škol.

Na úplný závěr zaměříme pozornost na aktuální trend i potřebu nejen intenzivnějšího zapojení učitelů do procesu autoevaluace včetně jeho plánování a vyhodnocování, ale i důkladnějšího a systematictějšího vzdělávání učitelů v dané oblasti. Učitele totiž lze považovat i za jakési styčné body mezi školou a dvěma nejpočetnějšími skupinami klientů školy – žáky a jejich rodiči. Za jednu z hlavních priorit v této oblasti je třeba považovat potřebu jasného vymezení toho, jak by se na autoevaluaci měli podílet učitelé. Za klíčové je třeba považovat i skutečnost, aby učitelé byli na úkoly vyplývající z podstaty autoevaluačních procesů připravováni systematicky v rámci vzdělávání učitelů. Autoevaluace škol totiž zcela samozřejmě staví učitele do nových rolí a na učitele klade nové nároky profesní i osobnostní.

Daniela Vrabcová

Přehled autorů

BAČÍKOVÁ Alice, Mgr.
studentka doktorského studijního programu Pedagogika
Ústav pedagogiky a sociálních studií
Pedagogická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Žižkovo náměstí 5, Olomouc
e-mail: alickaaliska@seznam.cz

BRUNCLÍKOVÁ Zuzana, Mgr. Ph.D.
odborná asistentka katedry pedagogiky a sociální pedagogiky
Pedagogická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislavě
Račianska 59, Bratislava
e-mail: brunclikova@fedu.uniba.sk

ETCHEGOYEN ROSOLOVÁ Kamila, Mgr. Ph.D.
koordinátorka Centra akademického psaní
Kabinet studia jazyků
Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v.v.i.
Na Florenci 3, Praha
e-mail: etchegoyen@langdpt.cas.cz

FIŠEROVÁ Magdalena, Mgr.
lektorka katedry aplikované lingvistiky
Fakulta informatiky a managementu
Univerzita Hradec Králové
Rokitanského 62, Hradec Králové
e-mail: magdalena.fiserova@uhk.cz

JANIŠ Kamil ml., Mgr.
odborný asistent Ústavu pedagogických a psychologických věd
Fakulta veřejných politik
Slezská univerzita v Opavě
Bezručovo náměstí 14, Opava
e-mail: kamil.janis@fvp.slu.cz

JEŽKOVÁ Věra, PaedDr. Ph.D.
vedoucí Centra evropských studií
Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání
Pedagogická fakulta
Univerzita Karlova
Myslíkova 7, Praha
e-mail: vera.jezkova@pedf.cuni.cz

MALČÍK Martin, RNDr., Ph.D.
proděkan pro rozvoj Pedagogické fakulty
katedra pedagogiky a andragogiky
Pedagogická fakulta
Ostravská univerzita v Ostravě
Mlýnská 5, Ostrava
e-mail: martin.malcik@osu.cz

POLÁCHOVÁ VAŠŤATKOVÁ Jana, Mgr. Ph.D.
odborná asistentka Ústavu pedagogiky a sociálních studií
Pedagogická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Žižkovo náměstí 5, Olomouc
e-mail: vastatko@seznam.cz

RÝDL Karel, prof. PhDr., CSc.
prorektor pro vzdělávání a záležitosti studentů Univerzity Pardubice
katedra věd o výchově
Filozofická fakulta
Univerzita Pardubice
Studentská 97, Pardubice
e-mail: karel.rydl@upce.cz

SEBEROVÁ Alena, Mgr. Ph.D.
pedagogický poradce pro učitelství 1. stupně ZŠ
katedra pedagogiky primárního a alternativního vzdělávání
Pedagogická fakulta
Ostravská univerzita v Ostravě
Mlýnská 5, Ostrava
e-mail: alena.seberova@osu.cz

ŠILHÁNKOVÁ Lenka, Mgr.
zástupkyně ředitelky Speciální základní školy
Smetanova 123, Chlumec nad Cidlinou
e-mail: silhankova.len@seznam.cz

ŠTINDL Přemysl, PhDr.
lektor katedry pedagogiky a psychologie
Pedagogická fakulta
Univerzita Hradec Králové
Rokitanského 62, Hradec Králové
e-mail: premysl.stindl@uhk.cz

VRABCOVÁ Daniela, Mgr. Ph.D.
odborná asistentka katedry pedagogiky a psychologie
Pedagogická fakulta
Univerzita Hradec Králové
Rokitanského 62, Hradec Králové
e-mail: daniela.vrabcova@uhk.cz

Summary

A publication entitled School Self-evaluation Abroad, subtitled Looking at Evaluation Systems in Selected Countries is one of the outputs of the Road to Quality Improvement project by the Ministry of Education, with the full title being **Self-evaluation – Creating the system and supporting schools in self-evaluation**. The project aims at methodological support to schools in the area of self-evaluation on both the theoretical and practical level.

This publication provides an overview of evaluation systems in selected countries - Great Britain, or more precisely England and Wales, Belgium, Denmark, Finland, Iceland, Germany, Norway, Slovak Republic, Slovenia, Sweden and the USA, or more precisely Massachusetts. Individual studies address the anchorage of evaluation and self-evaluation in the school legislation of the country, the relationship between internal and external evaluation, self-evaluation process, the involvement of partners in the process, self-evaluation outputs and subsequent work with the findings usually made in the self-evaluation report as well as methodological support to schools given in different forms. The studies were supplemented with an overview of institutions involved in evaluation in the country in some way - mostly government institutions as inspecting or advisory and methodological support authorities. The book is concluded with a comparative study on the status of internal and external evaluation in the legislation of the individual countries.

In most countries concerned, self-evaluation is compulsory for schools as part of their management, while in some countries it only works as a recommendation. The results of self-evaluation in combination with the results of the school's national tests serve for several purposes abroad: for more effective school development planning, for improving its quality assurance, for achieving better school results and higher standards in schools, as a feedback to the school and local government, as a way to collect data about the school for the purpose of its presentation and notice of good practice examples within the life of the school or as the basis of external evaluation.

On the basis of the studies, among the organizations participating in the self-evaluation processes there appear, teachers, pupils, parents,

students, and other school staff in this role. In the level of the school providers, it is often a community, municipality, local government etc.

On the basis of the studies, An important factor in the successful school self-evaluation seems to be particularly the instrumental, methodological and ideological support for schools. It takes different forms in different countries. In terms of tools and channels that may support the school on the basis of the studies we emphasize in particular:

- examples of good practice, inkling the use of virtual networks of schools as a means of fostering cooperation and sharing experience and good practice among schools;
- databases, information systems and registers, registers as a source of information, and even on the level of national information system for evaluation and development of quality in education existing as a practical aid to municipalities and schools in implementing self-evaluation;
- school advisory services operated by municipalities / regions once again to help schools, not only in self-evaluation;
- an electronic system for collecting, processing and analysing students' opinions on teaching and other school issues;
- centrally controlled development of tools to enable, or facilitate, the school to describe and look into what is its quality / what are its qualities, etc.

Also, a well-known trend in management education comes to the fore from the studies (especially from the analysis of historical context and the characteristics of the educational system and those involved in the self-evaluation process) - decentralization of resources and management of the education system, along with strengthening the autonomy of schools and administrative units in education and defining general common objectives at the central or highest level. It also appears to be necessary to extend inspection; in addition to the control function, its advisory function is strengthened as well. Furthermore, it appears desirable that the external evaluation conducted by the inspection is properly completed and supported with self-evaluation of individual schools.

■

Rejstřík

akční plán školy 33
 benchmarking 56, 76, 87, 118, 175, 227, 258, 290, 301
 dobré příklady 90
 evaluační nástroje 25, 31, 63, 83, 90, 95, 118, 131, 161, 175, 269, 274, 296, 317, 334, 354
 evaluační plán školy 25
 evaluační projekty 79, 80, 103, 118, 142, 161, 164, 175, 211, 214, 230, 268, 274, 297,
 evaluační standardy 32, 104
 evaluační zpráva 89, 114, 138, 165, 203, 234, 270, 295, 323, 354
 externí evaluace 15, 23, 60, 77, 106, 131, 159, 167, 198, 208, 263, 288, 299
 externí hodnotící komise 55
 hodnocení kvality 77, 129, 132, 159, 171, 174, 193, 199, 201, 203, 207, 208, 229, 251, 274
 inspekce 27, 51, 64, 82, 95, 101, 132, 156, 162, 175, 230, 254, 271, 292,
 interní evaluace 21, 29, 61, 77, 106, 131, 141, 156, 173, 204, 230, 254, 263, 273, 291
 kritéria evaluace 17, 25, 87, 104, 167, 204, 297
 kritický přítel 16, 22, 44, 211
 kvalita školy 17, 24, 51, 80, 157, 230
 ligové tabulky 32
 model excelence EFQM 31, 56, 118
 návazná evaluace 33
 oblasti evaluace 25, 31, 254
 poradci 19, 73, 82, 56, 144, 159, 174, 212, 236, 332, 358
 Peer Review 115, 119
 povinné vzdělávání 50, 76, 100
 přidaná hodnota 18, 277,
 rámec autoevaluace primární školy 19
 rámec profesních standardů a kvalifikací 30
 školní poradenství 164
 školská rada 22, 26, 32, 53, 137, 231
 školské úřady 16, 143, 162, 175
 testování 17, 22, 32, 41, 54, 90, 101, 122, 177, 201, 209, 238, 245, 270, 285, 301, 314, 322, 327, 335, 348
 třídní rada 54, 65
 vzdělávací standardy 176, 188, 232, 237, 314, 316
 zřizovatel 57, 101, 107, 111, 131, 133, 164, 168, 198, 202, 233, 276, 356

